1979

5 septembrie 1979. S-a întâmplat ceva foarte rău. Am pierdut celălalt caiet. Asta s-a întâmplat pe 2 septembrie, dar de atunci am permanent senzaţia că „cineva se uită din întuneric la mine/şi-mi vede gândurile toate".

Deci - pe 2 septembrie, fiind prima zi de muncă, mai exact, de stat degeaba printre mormane de paie, talaş, găleţi de var, pensule, scaune şi bănci îngrămădite, şoareci care zburdă, mi-am luat cu mine, ca să nu mă plictisesc, nu ceva de citit, ci Caietul. Am stat patru ore lângă telefonul care n-a sunat, am sunat eu să văd dacă vin zugravii, l-am sunat pe director să-i spun că nu vin, m-am plimbat printre materialele înghesuite peste tot, ţinând în tot acest timp în mână preţiosul obiect, la 12 am încuiat şi-am plecat acasă. Am pregătit prânzul, am conversat cu *papa,* a venit L., am schimbat impresii, am stat la masă, a trecut ziua. Noaptea, după telejurnal, m-am dus glonţ la mine. Pe birou, lângă maşină, călimară, sugativă, stilou, sacoşa cu care venisem la prânz, caietul nu mai era, şi mi-am dat seama abia atunci, că *nu mai era încă de la prânz*. Pe 3 şi pe 4 mi-am luat liber, să-l caut şi acum pot spune cu certitudine că nu mai este *nicăieri*.

Nu-i nimic. Îl începem pe acesta. Deşi furia că nu-mi pot aminti unde l-am uitat, sau l-am scăpat din mână, nu mi-a trecut. Şi senzaţia, ori de câte ori încerc să prind un gând, că el nu mai are nicio legătură cu nimic, că-mi lipseşte nu numai caietul pierdut, ci şi exerciţiul dobândit prin scrierea în el. În plus regretul, care ar trebui să dispară atunci când reuşeşti să te convingi că n-ai fost tu vinovat de ce s-a întâmplat. Ca un fel de dor. Parcă am pierdut o odraslă a mea, de doi ani şi jumătate. Şi multe altele.

Ideea pe care mi-o fac despre mine acum este aceea pe care mi-a comunicat-o MM. *Nu sunt decât o foarte demnă reprezentantă a SSM-ului, care-şi justifică existenţa printr-un jurnal*. Dar cel mai înnebunitor gând îl las la urmă, ca întotdeauna, asta în cazul când nu-l trec de tot sub tăcere. Azi nu-l trec: *Ce se întâmplă dacă cineva, cine nu trebuie, găseşte acel caiet*?

Totuşi, *Steaua - Viitorul Scorniceşti* la fotbal: 0 - 4. *Viitor de aur ţara noastră are*. Mă gândesc că indivizii ăştia, speriaţi şi ei de enormitatea

falsului, ar putea, ruşinaţi, şi trăgând cu dinţii, să-i dea ulterior o aparenţă rezonabilă şi în final chiar să devină buni. Câte femei, de pildă, nu s-au străduit din răsputeri, şi până la urmă chiar au reuşit, să-şi iubească bărbatul, ca să scape de urâtul şi sâcâitorul gând că s-au măritat din interes.

Complexe de inferioritate socială deci... De ce nu, la urma urmei? şi totuşi acest MM nu merită atâta atenţie. Am mai văzut oameni ca el, abjecţi, care au murdară până şi lumina ochilor şi de aceea văd lumea cum o văd. De ce dracu' sunt ei mai convingători decât cei curaţi? Şi apoi, care sunt cei curaţi, cunoscuţi de mine? Inocenţii, neajutoraţii, neadaptaţii?

Iar îmi amintesc de caietul pierdut, în care mi se pare că am lucruri de care nu mă pot lipsi, fără să-mi amintesc ce am.

7 septembrie. Pe măsură ce trec zilele şi pe măsură ce mă gândesc, totul în urmă capătă semnificaţie de avertisment neluat în seamă şi de presimţire a ceva ce am cunoscut fără a recunoaşte. Iar caietul pierdut, o primejdie care creşte direct proporţional cu trecerea timpului, până la a-mi acoperi orizontul. Stările prin care trec, de la panică fizică, la regret tandru, de sfârşit, de la umilinţa înfrântului, care ştia dinainte că are toate însuşirile care trebuiau să-l ducă aici, numai nu se recunoaşte pe sine într-o asemenea jalnică ipostază, până la, din nou, frică, frică, frică... Acel inconştient şi benefic „nu se poate ca tocmai mie"... strat izolator, protector al fragilei mele minţi, speriată şi vulnerabilă şi ea, şi tentată să abdice, în ciuda faptului că numai ea mi-a mai rămas liberă. Totuşi, ce alterare a fiinţei produce societatea asta prin mecanismele ei, menite chipurile să reglementeze relaţiile umane, întru fericirea, bunăstarea materială şi spirituală a omului. Premiza asta de culpabilitate, această suspiciune, autosuspiciune.

Din când în când am sentimentul melancolic de o formidabilă acuitate că de mâine n-o să mai fiu. Alteori mi se pare că sunt într-adevăr nebună. Ce mă înnebuneşte este gândul că nu voi şti momentul în care primejdia a încetat şi că o să-mi construiesc sub imperiul fricii o imagine a acelei primejdii - nu ştiu - şi n-o să ştiu niciodată - cât de exactă. Există 3 posibilităţi: 1. într-o zi să mă cheme la poliţie (dar când?); 2. cineva dintre prietenii noştri să audă întâmplător o discuţie din care să reiasă că acel caiet a existat, a trecut prin cutare peripeţii şi

acum nu mai există; 3. să nu se întâmple nimic, să nu aflu niciodată nimic şi numai obişnuinţa să-mi tocească panica îngrozitoare de acum. Frumuseţea e că deşi exclud a patra posibilitate, toate resorturile îmi sunt încordate, aşteptând să se destindă datorită ei. Şi anume: un particular cumsecade să vină să mi-l aducă intact (l-a găsit unde l-am pierdut), să mi-l înmâneze şi să plece foarte fericit de fapta lui bună. Probabil că secretul unui oarecare confort psihic într-o asemenea situaţie este să mizezi subconştient pe posibilitatea exclusă.

Mă gândesc la L., la fratello, la alţi oameni la locul lor care vor fi pe rând întrebaţi... şi la tata, care-şi va vedea confirmată neliniştea dintotdeauna şi încălcate toate avertismentele, precum că eu îmi aduc singură nenoroc. Şi porcăria-porcăriilor: de ce i-am spus eu asta unui individ ca M.M., care întâlnindu-se cu alţii la fel ca el, le-ar spune?

Profesorul meu, Nicolae R., care-mi zicea: *Nu ştii cum este să ţi se minimalizeze, ridiculizeze demnitatea, onestitatea, curajul*. Sigur că-n mintea unui tip ca M.M. să scrii un jurnal nu se poate explica decât prin nebunie (bovarism, nevroză) şi tot ce-ţi poate proroci un lucid şi-un adaptat ca el, este că o să sucomb zdrobită de propria-mi imaginaţie de sesemistă. *Numai închipuiţii mai pot avea azi pretenţia de a gândi cu propriul cap*.

Acum trei-patru ani, când a apărut la Bucureşti *Galeria*... Roflo mi-a dat telefon şi mi-a spus furioasă: *E o carte pe care trebuia s-o scrii tu*! Mă paralizează coincidenţa. Dar, dacă mă gândesc bine, oare nu *de atunci,* de după ce-am citit-o am început eu să scriu acel caiet, nu de atunci am avut eu grijă să nu-l scot din casă*, pentru a-l scoate o singură dată şi a-l pierde*? şi dacă tot am ratat şansa de a scrie eu „cartea asta" să mă răscumpăr trăind-o, punct cu punct, ca la o comandă, dictată de cine dracu? Mă înnebuneşte să mă gândesc mai departe.

Amânare: a venit fratello.

12 septembrie. Alaltăieri, la o consfătuire judeţeană. Prezenţă memorabilă: Ion Stoian. Portretul lui, care merita consemnat aici, l-am risipit în entuziaste discuţii ieri şi azi.

15 septembrie. Deschidere festivă a anului şcolar. Acelaşi Ro, acelaşi discurs, acelaşi director, acelaşi discurs, aceeaşi premiantă, acelaşi text, (scris caligrafic de mine!)

Luc a fost pe la facultate. A fost ca întoarcerea acasă a prinţului din *Tinereţe fără bătrâneţe*... Sălile de seminar, catedrele, amfiteatrele, transformate în depozite de cărţi şi arhive. Treizeci de studenţi în toată filologia. Examene de admitere nu se mai dăduseră de mult. Profesorii plecaseră la porumb.

17 septembrie. Reacţia lui fratello la vestea că am pierdut, aşa şi aşa, un caiet. Nu *se va întâmpla nimic, stai liniştită. Nu se întâmplă niciodată, nimănui, nimic. N-au nevoie să ia în seamă aşa ceva*.

22 septembrie. De la istoria cu caietul am sentimentul că toată lumea mă are la mână cu ceva. Ca urmare, conştiinciozitatea mea a devenit scrupulozitate maniacă.

Astăzi directorul a fost chemat la Securitate. Mi-a tremurat stomacul toată ziua.

Mai depinde şi de mediu şi de cunoaşterea lui, posibilitatea de a stăpâni cât de cât situaţia. Azi dimineaţă, întorcându-mă de pe câmp - ogoarele, recolta, draci! - am trecut pe lângă cimitir şi-am intrat. Mi-am imaginat un dialog cu „personajul fără chip" cu care tot dialoghez neîntrerupt de la eveniment încoace. Neavând la mine nicio hârtie, mi l-am notat pe dosul abonamentului de autobuz. La întoarcere mi-a fost teamă să-l dau la vizat taxatoarei, să nu mă certe că l-am mâzgălit. Acum orice gest al meu mi se pare o posibilă infracţiune. Oricine poate să mi-o ia înainte la coadă, vânzătorii pot să-mi dea carne stricată, directorul mă poate scoate de la oră să mă trimită la câmp, copiii pot să-mi răspundă obraznic. Fac repetiţii cu dialogurile astea, fiindcă am observat că majoritatea oamenilor se lasă prinşi în capcană din greşeală, de la prima replică, din cauza unui soi de încetineală în reacţie şi că după un antrenament mai îndelungat, cu un efort de stăpânire, poţi să-ţi păstrezi libertatea de gândire şi să câştigi.

9 octombrie. Aflu azi, nu din sursă sigură, că soţia acelui vânzător, mort în timpul anchetei, la poliţie, a fost la rându-i judecată şi condamnată la... 8 ani de puşcărie. Asta în acelaşi timp, acelaşi oraş şi conform aceleiaşi legislaţii care a condamnat la 2 ani şi 6 luni, la locul de muncă, un şofer, pentru că, beat, cu carnetul suspendat cu o zi în urmă, a omorât un copil. Cât drept penal trebuie să ştii ca să-ţi dai seama că între protestele femeii, ancheta cerută în legătură cu moartea soţului ei şi aceşti 8 ani fiindcă ar fi delapidat 100 de mii de lei, e o

legătură. Şi pe urmă cine este mai educabil la locul de muncă? Un vânzător care (poate) a delapidat o sumă de bani, sau un tip care conduce beat, după ce cu o zi înainte fusese pedepsit pentru acelaşi lucru, şi omoară un copil?

19 octombrie. O imagine asupra căreia L. mi-a atras atenţia o dată, am notat-o în caietul pierdut şi o notez şi acum: la adunarea populară prilejuită de vizita la noi a lui Todor Jivkov, a plouat torenţial. În toată marea de capete descoperite pe care cădea ploaia, o singură umbrelă, ţinută de cineva, vreun prim-consilier pesemne, deasupra unui singur cap: capul prezidenţial. Dacă înţeleg că un singur cap trebuie să poarte coroană, pentru ca toată lumea să simtă şi să ştie că ţara are un singur domnitor, ba chiar că o singură maşină Rolls Royce - model special trebuie să existe în ţară etc. etc. spaima asta, care-ţi interzie să-ţi scoţi umbrela şi să-ţi acoperi scăfârlia, ca să nu te plouă, fiindcă dacă ai face-o, între tine şi preşedintele ţării n-ar mai fi nicio diferenţă, asta da, respect pentru rang, simţ al ierarhiei. Altfel de unde-am mai şti noi, într-o zi ploioasă, într-o adunare populară, cine-i cel mai mare? Şi: un bărbat ţinând umbrela altui bărbat!! Dar nu, că ăla-i Marele Bărbat, pe când cel cu umbrela nu putea fi decât vreun prăpădit de general.

14 noiembrie. Din nou s-au întrerupt cursurile pentru muncă patriotică. In toată ţara. Cu emisiuni la televizor glorificând iniţiativa. Ce să mai vorbim. Elevii se opresc în mijlocul trimestrului, pleacă pe şantiere, pe câmp, în uzine, făcând orice, numai nu carte. Ce e de făcut, Dumnezeule, oare ce e de făcut?...

15 noiembrie. A luat foc *Independenţa*. Floarea şi mândria flotei maritime româneşti. Făcută repede în cinstea nu ştiu cărei aniversări, cu numai un an în urmă. Va fi cuiva învăţătură de minte, măcar? Nu cred. Mutrele ălora de la televizor vor fi măcar un pic mai plouate sau mai jenate să spună aceleaşi fraze entuziaste şi rupte complet de realitate? Fraze entuziaste ieşite din fraze entuziaste, o proliferare netulburată de nimic exterior, „exterior" însemnând întâmplări peste întâmplări, catastrofe după catastrofe, care încearcă să-i trezească din delirul verbal pe aceşti indivizi, fără a reuşi decât să-i înverşuneze în a construi mereu fraze. Tonul numai se schimbă din când în când, şi mutrele. Nu de astă dată, însă.

26 noiembrie. S-a încheiat *congresul*. Se pare că unanimitatea de voturi n-a fost absolută. De altfel, nici ce înseamnă unanimitate nu mai ştiu. Majoritate covârşitoare, sau niciun vot împotrivă? Dacă înseamnă „niciun vot împotrivă" tot unanimitate a fost, căci un singur delegat s-a opus, iar acela n-a mai votat!!!

Deci: un delegat la congres, un vechi activist neinclus, neprevăzut în programul luărilor de cuvânt, s-a ridicat şi a spus că nu-l va vota pe Ceauşescu, pentru că şi pentru că. Pentru lucruri pe care toată lumea le ştie şi: 1. nu are curajul să le spună; sau 2. nu are interes să le spună; sau 3. nu le crede importante; 4. nu ştie ce este important şi ce nu. Aceste patru categorii ne cuprind pe absolut toţi şi este interesant de analizat mobilurile psihologice şi sociale ale fiecărei categorii în parte.

Evident, tipului i s-a ridicat mandatul de alegător. Dar de ce „evident"? De ce adică mi se pare „evident", de la sine înţeles, deloc surprinzător ce s-a întâmplat şi în final, imposibil ca tipului ăla, Pârvulescu, să i se fi alăturat cineva? În ciuda faptului că absolut toţi ştiau că el are dreptate? Deci toată lumea, absolut toată lumea ştie care lucruri merg prost, iar cei invitaţi acolo ştiu în mod sigur, mai bine decât toată lumea. Atunci? Atunci explicaţia e asta: un congres este o ceremonie, o petrecere, un carnaval, un bal mascat, o nuntă. Acolo eşti invitat tocmai pentru că se presupune că ştii uzanţele, că te integrezi spontan în atmosferă. Care este una festivă, optimistă, însufleţită de entuziasm şi de recunoştinţa şi onoarea că ai fost invitat. Oricui îi este greu să strice petrecerea şi preferă să amâne *pentru după* văicăreala, nemulţumirile şi îngrijorarea. Iar cârcotaşii, gâlcevitorii, beţivii care depăşesc măsura, sparg pahare şi înjură, sunt îndepărtaţi rapid, în strigăte de indignare. La un congres nu se vine cu capul plin de griji şi pentru ca să ţi le etalezi acolo, indecent, ci dimpotrivă ca să le uiţi, să te destinzi. Asta trebuie să fie atmosfera în care se realizează unitatea. Dacă există unii care nu reuşesc din primele ore să-şi scoată din cap lucrurile rele, pot cel mult să tacă, posaci. Pentru asta este posibil ca pretinsul bine care se face să apară ca mai important decât răul, iar la o ceremonie se cuvine să evoci numai binele. Şmecheria este că sistemul întreţine şi în intervalul dintre congrese atmosfera asta de petrecere, pentru a nu-ţi da prilejul să evoci niciodată răul. Şi nu numai ăsta e efectul. Efectul poate fi că uiţi, cu vremea, ce veste rea ai venit tu să aduci nuntaşilor înfierbântaţi.

Să te contaminezi de fierbinţeala lor. Alţii, mai departe, nu ştiu, ignoră adevărul ascuns în spatele propriilor lor cuvântări învăţe pe de rost, care vorbesc despre o personalitate aşa de covârşitoare moral, încât nici prin minte nu le trece că ar avea vreun cusur. Uitând bineînţeles cum acest portret ne-a parvenit aureolat şi falsificat de către nenumăraţii pictori şi poeţi de curte. Neavând nici măcar posibilitatea de a lua cunoştinţă şi de o altă eventuală faţă a lui.

Şi, în fine, valabil pentru toţi: pe cine altcineva să votezi, cine ar mai reprezenta ca el garanţia mersului înainte, dacă direcţia el a stabilit-o, el o înţelege, el singur ştie unde vrea să ajungă? Iar altă direcţie, de unde? Cui i s-a mai făcut, de 16 ani, vreo propagandă electorală, ce alt chip ai mai văzut, de ce altă faptă a altcuiva ai auzit, care să fie cât de cât altfel decât pe această linie? N-ai reţinut nici măcar un nume. Uite câte argumente adevărate, *adevăruri-mască,* menite să ţi-l ascundă pe acela care el singur ar fi suficient, anume *frica*.

N-avea nicio şansă Constantin Pârvulescu. Şi niciun rost intervenţia lui. Dar de ce nu au publicat în presă aceşti dialecticieni, aceşti adepţi ai dezbaterii, ai dialogului fructuos, ai confruntării bărbăteşti, ai schimbului de opinie, de ce nu au adus la cunoştinţa oamenilor singurul schimb de opinie care a pus în discuţie, de 16 ani, un caz pe care nimeni nu l-a mai pus în discuţie şi nu-l va mai pune? Când nu eşti sentimental, înţelegi foarte clar că un asemenea protest, ca al lui Constantin Pârvulescu, nu contează. Că anihilarea lui e floare la ureche, se produce de la sine, fără niciun efort.

27 noiembrie. Şi totuşi, dacă lucrurile s-au petrecut aşa, înseamnă că-n marele forum s-a întâmplat ceva nemai-întâmplat. Tipii s-au dat de gol, pur şi simplu s-au dat de gol că totul este o gogoriţă, aclamaţii, urale, unanimităţi. Cineva poate să profite şi să se apuce să judece cu propriul cap. Cineva care şi-a pierdut de mult deprinderea asta şi, atât de bruiat de corurile entuziaste, a obosit să-şi caute în vălmăşagul vocilor firicelul lui de voce proprie şi a sfârşit prin a se alătura corului uriaş care înalţă osanale. Această înstrăinare, mai primejdioasă ca toate, care-ţi imprimă artificial o seninătate fără motiv, ca alternativă la stângăcia ta de Don Quijote, ţicnit şi caraghios. Fiindcă e just că adevărul nu aparţine majorităţii, dar opinia majorităţii nu numai că invinge, ci şi zdrobeşte. Don Quijote e „personajul tragic al unei epoci a

tiraniei şi bunului simţ". Noi ăştia suntem personaje tragi-comice ale unei epoci de tiranie a entuziasmului şi bucuriei de a participa, indiferent la ce, numai să nu te dai deoparte, ca un lepros, ca un sceptic, ca un gânditor.

Dar ce minciună gogonată au dat băieţii pe faţă! Vasăzică, la noi toate forurile se aleg prin vot liber. Asta însemnând că poţi spune „da" sau „nu" sau să te abţii. Numai că imediat ce luarea de cuvânt a acelui membru a tulburat pentru o clipă unitatea de monolit, altcineva a refăcut-o rapid, propunând să se voteze... excluderea tipului. Şi acela a fost exclus în unanimitate. Magnific! El a fost exclus nu pentru că a uzat de dreptul lui de a spune „da" sau „nu", ci pentru că a stricat unanimitatea, ceea ce n-avea dreptul să facă. Dar: congresul i-a ridicat un mandat pe care nu congresul i-l acordase, că doar el era delegatul cuiva acolo, nu? Ce-are a face? Statutar-nestatutar, aici nu de statut era vorba, ce stalinism, cum se pare că a spus coana Leana, aici se comisese o crimă mult mai gravă, fusese atins principiul unanimităţii!

Cât de prost am ajuns, atât de prost, încât nu ne mai poate opri nimeni, nici chiar N.C., dacă ar fi simţit că era momentul să uzeze de o metodă mai inteligentă. Şi era momentul! Dar ce sfântă indignare a dictat masei adulatoare o măsură de excepţie. Indignarea că cineva a gândit întrt-un loc unde toţi veniseră să behăie „ura" şi să dea din palme, nu să gândească.

28 noiembrie. Mi-a venit azi în minte că o urmare a avut totuşi micul incident, realizând brusc că în ultimele 10-15 zile n-am mai văzut în librării, ziare, reviste, televizor, radio niciun alt nume decât al lui. Nu Nichita, nu Ţoiu, nu Preda, Adrian Păunescu, Derepopescu şi Dinu Săraru, cel mult Dinu Săraru, că ăsta se leagă de Dej, de el nu are loc. Şi cum peste o săptămână este sesiunea MAN şi peste o lună congresul FUS, nici de ei n-o să mai auzi. O să-ţi ţii respiraţia şi-atât tot, decât să respiri acest aer, mai bine-ţi ţii respiraţia. Şi nu numai. E periculos şi să mănânci, şi să mergi la muncă. Pentru că şi mâncarea şi dreptul de a munci ţi le acordă tot societatea asta. Şi s-ar putea ca-n ciorbă să-ţi pice şi blestematul simţământ al recunoştinţei. După ce oricum îţi scoate ochii pentru bucata de pâine pe care ţi-o dă, cu atât la sută mai bună ca acum treizeci de ani, cu atât mai aşa şi pe dincolo decât acum nu ştiu câte cincinale şi de trei ori mai bună decât în toată perioada de

dinainte de a te fi născut, şi-ţi cere nu numai să munceşti până nu mai am resurse pentru altceva, ca să-ţi plăteşti datoriile faţă de ea, dar îţi mai şi ocupă toate ziarele, revistele, radioul, televizorul, fierul de călcat, cu bilanţurile, cu greutăţile ei. Fără nobleţe şi fără discreţie, ca o servitoare, ca o soacră, care te tot anunţă, în timp ce-ţi pune pe masă, că s-a golit cămara, că-ţi dă şi tu nu-i dai nimic în schimb. Tu, mic-burghezul, individualistul.

1 decembrie. Discuţie aprinsă cu Cris la şcoală. Singura care pare capabilă să aibă o părere a ei despre lucruri; sau singura care are orgoliul să-şi pretindă aşa ceva. Dar făcând nu efortul de a avea o părere, ci pe acela de a aduce justificări rezonabile unor lucruri care, sau i se par şi ei absurde, sau îi aduc alţii argumente serioase că sunt absurde. Îmi spune că sunt prea „radicală". Asta însemnând că extind, dân mania de a fi nemulţumită de toate, obiecţiile mele până şi asupra „principiilor", care principii sunt bune. *George Macovescu* - spune ea - *a explicat deprinderea noastră de a scanda lozinci şi de a aplauda, prin necesitatea de a-i convinge pe cei dinafară, neîncrezătorii, de adeziunea noastră*. Cred că efectul, cel puţin, e mult mai pervers. Ne autoconvingem, atât tot. Iar, pe de altă parte, evităm riscul de a gândi cu propriul cap. Oricum, ideea lui Macovescu este isteaţă. Al dracului de isteaţă. Iar Cris cu seninătatea ei surâzătoare, cu George Macovescu de partea ei, cu nobleţea idealurilor etc. etc., n-are de ce să se simtă culpabilă. Nici faţă de nea Nicu, care-i dă de mâncare - şi atunci cum să-l înjuri? - nici faţă de propria ei conştinţă că acceptă să primească haleala de la cineva pe care-l înjură. Ea e ca femeia care s-a măritat din dragoste, nu din interes. Nu curva care s-a culcat pe bani. Cum poţi să spui că ai tu dreptate, dacă acest compromis îl faci, totuşi? Fiindcă societatea asta nu se mulţumeşte, în schimbul banilor pe care mi-i dă, să-i muncesc 25 de ore din 24, vrea şi sufletul meu, iubirea mea, ca un soţ.

Dialog, dezbatere vie, draci! A nu gândi, iată dezideratul suprem! Iată mijlocul prin care această societate ne va face fericiţi, deprinzându-ne să nu gândim, să ne dăm fără discuţie adeziunea la absolut tot. Dar întrebările elementare, pe care nici nu cred că trebuie să fii prea deştept ca să ţi le pui: cum să semnezi *obligatoriu* o cerere pe care spui *solicit, doresc, vreau să*? Cum să fii obligat să ceri?? Jurământul ăla de

semnat când intri în serviciu, care-ţi face frig pe şira spinării. E un pact cu diavolul, nu e o formalitate, cum spune Cris.

Cum sunt oare cei care-l iubesc pe Ceauşescu fără rezerve? Nişte buni şi blajini oameni care au înţeles că el este acolo pentru a gândi în locul nostru, al tuturor, şi înainte de a şti ce gândeşte, sunt siguri că gândeşte genial? Cris mă întreabă „*de unde ştim noi cine e acest Pârvulescu*?". Aşa-i, nu ştim, dar de ce a trebuit să ne spună el mai întâi, cine suntem noi ca să declarăm mai apoi că şi noi ştim cine este el? Până acum Ceauşescu de ce nu i-a spus că este stalinist, prosovietic, trădător etc. etc.?

Mâine, duminică, iar la şcoală, şi luni, iar la şcoală, şi tot aşa...

Nu, nu spun că vreau să stau pe-acasă mai mult, că trebuie să fiu mai liberă decât sunt. Dar dacă şi mintea mea continuă să fie la fel de neliberă nu va mai fi în curând deloc. Gândirea liberă fiind ţelul suprem, nu? Încununarea operei de... Până când o să ajungem s-o eliberăm, o s-o constatăm moartă.

Am întrebat-o pe Cris ce găseşte rău în faptul de a judeca cu mintea ta o decizie pe care tot o minte a luat-o. În a adera sau a nu adera la ea şi a şti de ce ai aderat sau nu ai aderat. Să spun „da" sau „nu", sau să mă abţin. Să întorc pe toate feţele ce mi se propune, ca să văd dacă pot sau nu să accept? Zice că sunt multe pe care nu le accept eu, şi că sunt nesigură, bâjbâi etc. etc. De ce aş fi sigură? De ce ar fi o minte, una singură, a lui, mai infailibilă decât alta? Căci nu e o minte colectivă, asta mi-e clar. Şi apoi, dacă acum se recunoaşte cu atâta nonşalanţă că pe vremea lui Dej s-a greşit, „s-au făcut şi greşeli", ce garanţie am că acum-acum, în momentul vorbirii, nu se greşeşte?

Acum mi-a venit în minte, întrebându-mă cu milă, pentru ce scriu eu toate astea, pentru cine - că le scriu pentru fiul meu, pentru fiica mea. Dar fiul sau fiica mea, de ce ar trebui să-şi pună peste 20-30 de ani tot întrebările mele? Poate că odraslele mele se vor întreba altceva sau nu se vor întreba nimic. Mi se pare că scriu pentru că n-am cu cine să vorbesc şi nu sunt sigură că am dreptate.

1980

18 ianuarie 1980. Le povesteam astăzi colegelor mele, la şcoală, despre o carte descoperită de mine în biblioteca lui Dan C., redactor la o revistă etc. etc. şi scrisă de un căpitan sau colonel al lui Cuza. Printre

altele, că acesta, nebătându-şi prea tare capul cu imaginea pe care o transmite posterităţii, îl zugrăvea pe Cuza în nişte culori foarte joviale şi lumeşti. De pildă alegerea lui ca domnitor, zice acest Lăcusteanu, nu i-a putut fi anunţată noaptea la el, în iatacurile doamnei Cuza, unde partiaznii lui l-au căutat la început. A fost găsit într-o casă nu tocmai onorabilă jucând cărţi. Când a auzit din gura unui subordonat marea veste, Cuza ar fi zis fără să-şi întrerupă partida: „*Hai sictir că mănânci c.*" Că marele om de pe lângă Cuza ar fi fost în realitate Kogălniceanu.

Carte care bineînţeles că nu va fi niciodată reeditată, cu lucrurile sfinte nu se glumeşte. Dar interesant cum aceste doamne nu suportau nici ele o asemenea imagine a frumosului domnitor: „*Dacă era aşa, n-ajungea el domn, iar Kogălniceanu doar ministru.*" - mi-a spus doamna I.

29 februarie. Cea mai sinistră secvenţă din Marquez - episodul cu stră-străbunica Ursula, centenară, fosilizată, decrepită, transformată de copiii casei în jucărie şi văzută întâmplarea din perspectiva ei. Copiii râzând şi spunându-şi unul altuia: „*Uite-o, a murit, hai s-o ducem la groapă*" şi ea răcnind: „*Sunt vieee*", şi ei „*uite-o, nu mai mişcă, nu mai suflă, s-o îngropăm*!" şi ea „*sunt viee, răsuflu*" şi cu cât ea strigă mai tare, cu atât copiilor li se pare mai evident că trebuie îngropată, până când biata jucărie conchide că s-ar putea ca asta să fie moartea şi ei să aibă dreptate.

În cele din urmă singurul lucru aberant şi absurd este că, ştiind foarte bine că o intreprindere ca aceea pe care şi-a propus-o N.C., chiar având mai mult decât un singur entuziast, el însuşi, nu se poate duce la bun sfârşit decât prin constrângere, continuăm totuşi să vorbim, nu ştiu dacă să şi credem, despre entuziasmul şi adeziunea unanimă a unei colectivităţi care, asemenea străbunicii Ursula, urlă, (e drept că mai mult interior), „nu vreau" - şi sfârşeşte prin a spune faţă-n faţă cu propriul ei entuziasm unanim, „te pomeneşti că totuşi suntem entuziaşti şi noi nu ştim". Riscând în felul ăsta să fie înmormântată de vie. Paralelismul ăsta perfect între realitate şi imaginea pe care el o are despre realitate. Dar are el o altă imagine decât cea exactă? Sau se preface, ştiind că e posibil, cu puţină consecvenţă, să-l aduci pe om să se îndoiască de ce vede cu ochii şi să creadă în realiatea creată prin limbaj, cu condiţia ca asta să fie consecvent şi unic tablou. Din punctul ăsta de vedere, nici ce spun cei de la *Europa Liberă* nu-mi este de

niciun folos. Problema mea nu e că nu există carne, că nu sunt locuinţe şi nici măcar aceea că eu, ca individ, nu sunt de acord să renunţ la timpul meu liber pentru a creşte porci, capre şi găini, dacă vreau să am carne, lapte şi ouă, că altfel, n-am să am. Cei de la *E.L.* se întreabă ce aşteaptă oamenii şi spun că oamenii nu aşteaptă nimic. Ei nu observă, nici n-au cum, că oamenii şi pe ei îi ascultă cu neîncredere, iritare şi aproape acelaşi plictis. Tocmai fiindcă ce spun ei acolo, toţi ştim şi pentru că problema nu e asta: carnea, locuinţele, jertfele care se tot cer. Problema este minciuna perfectă, inexpugnabilă, capabilă să înlocuiască adevărul, cu care N.C. se prezintă la „dialogurile", „dezbaterile" lui cu poporul, şi felul în care te atrage într-un dialog despre ceva care nu există, despre o realitate absolut imaginară, astfel încât despre realitatea reală nici să nu vină vorba, nici să n-aibă cum să vină vorba. El spune să creştem la şcoală porci, capre şi găini. La şcoală la noi nu se pot creşte porci, capre şi găini. Noi spunem însă că asta facem pentru că el nu ne întreabă dacă creştem, ci cu cât am depăşit planul. Mai departe vorbim cu el, dialogăm despre fermele care există doar în mintea lui şi, până la urmă, şi în a noastră. Să spună *E.L.*, să analizeze mecanismul conform căruia se petrece saltul ăsta în plină ficţiune.

10 martie. Să facem bilanţul acestor zile derizorii. Sâmbătă şi duminică am stat numai în şcoală, acolo fiind secţie de votare şi eu fiind membră în respectiva comisie. Nimic de consemnat decât prezenţa câtorva bărbaţi, „şefii noştri", vorba lui Luc: un nărod, activist la judeţ, când jovial şi bonom, când isteric şi suspicios, un altul, fără asemenea oscilaţii de umoare, adoptând de la bun început un ton mitocănesco-prostesc ameninţător de tip venit în control care nu leagă prietenii, deşi noi eram doar *gazdele* unei mascarade care nu-l privea decât pe el, şi, în fine, un tip simpatic, pe care însă nu ştiu dacă nu l-am simpatizat din interes, fiind ofiţer de miliţie şi putând oricând să mă cheme acolo, la spovedanie, pentru ştiam eu ce.

23 mai. A murit Marin Preda. Da. A murit. Şi tragedia nici nu e a literaturii române, care nici nu ştiu dacă l-a meritat, Doamne, iartă-mă, ci a lui, pe care nu mă pot opri să nu mi-l imaginez atunci, în ultimele secunde, când se spune că omul îşi revede mulţumit sau nemulţumit viaţa. Mi-l imaginez simţind doar îngrozitoarea povară a cărţilor

nescrise. E ca şi cum n-ar fi murit, ci ar fi fost oprit să mai scrie. Spre deosebire de Arghezi, Sadoveanu, Hemingway, Virginia Woolf, care s-au oprit, nu au fost opriţi. E ca şi cum mi s-ar fi anunţat o înfrângere, o cumplită înfrângere personală.

13 iunie. Mă certam o dată cu fratello, susţinând eu că a gândi este sinonim cu a te exprima. Şi că a nu exprima ce gândim, poate să aibă asupra noastră, în timp, efecte catastrofale Atât de catastrofale, încât nici să nu putem măsura dezastrul, pentru că el a afectat chiar instrumentul cu care l-am putea măsura. Confuz... confuz...

Fără să o ceară cineva, la Inspectoratul Şcolar Judeţean s-a dat următoarea informaţie: profesorii de limba română şi de limbi moderne pot cere plecarea din învăţământ, printr-un simplu telefon. Deplasarea până acolo, redactarea unei cereri etc. sunt deranjuri de care, grijuliu, inspectoratul ne scuteşte. Oamenii s-au gândit, aşadar, că e bine să ştie lumea că poate pleca din învăţământ, să nu-şi închipuie că aşa ceva este interzis.

8 iulie. Doina M. îmi spune că şi pe ea o ameninţă restructurarea. I-am spus la telefon hotărârea mea: cererea de emigrare. Fără să mi se pară o nedreptate ca eu, tocmai eu să rămân fără slujbă. Dimpotrivă. Societatea asta, a noastră, cu locuri de muncă mai puţine ca până acum, nu are de ce să fie „drăguţă" şi „atentă", adică să-i aleagă decât pe cei care o servesc bine. Şi bine o serveşte, de pildă, Adrian Păunescu, sau directorul meu, sau primarul. De ce să mă iubească, dacă eu n-o iubesc? Dacă nu-i sunt devotată?

20 iulie. Câteva contribuţii la o posibilă istorie. De vreo trei săptămâni se aşteaptă la M. VIZITA. La IMUM şi pe CANAL. Oamenii au învăţat să-i anticipeze dorinţele, intenţiile, umorile şi vin în întâmpinarea lor cu simulacre şi înscenări de domeniul incredibilului. De pildă, pe locul viran unde a fost până în urmă cu 3 ani *Şcoala nr. 1,* iar până săptămâna trecută un morman de moloz, pietre şi bălării, a apărut o înfloritoare grădină de zarzavat. O cisternă a Consiliului popular o udă zi şi noapte şi probabil funcţionarii aceluiaşi consiliu o păzesc la fel, pentru că, deşi neîmprejmuită, nicio tulpiniţă de varză sau vânătă nu s-a clintit de la locul ei. Tot aşa cum se poate foarte bine să n-o păzească nimeni, decât propria spaimă a fiecărui om în parte de a comite un gest care, în atari împrejurări, poate avea semnificaţie de sacrilegiu.

La câteva sute de metri de podul de peste canal, tipii au improvizat un altul, din pontoane, pentru a preîntâmpina eventualul reproş că se ocoleşte prea mult cu maşinile care lucrează pe şantier. Iar la intrarea pe acest pod, de trei săpămâni stau aliniate, cu şoferii lor îmbrăcaţi în salopete, nepurtate, douăzeci de basculante noi şi strălucitoare, gata să înceapă lucrul, la apariţia elicopterului. Nici la IMUM, de aceleaşi trei săptămâni, nu se mai lucrează, pentru a nu se deranja, murdări şi uza, maşinile şi utilajele proaspăt vopsite, lustruite şi relustruite în fiecare zi, de către aceiaşi oameni, care stau în faţa lor, cu salopete noi, aşteptând semnalul să înceapă munca. Iar pentru că în urmă cu un an din „indicaţii" s-a desprins ideea că ar fi bine să fabrice la IMUM pompe, au împrumutat de la o fabrică de profil câteva sute de asemenea obiecte şi într-o hală special amenajată, un număr corespunzător de oameni ţine în mâini fiecare câte o asemenea pompă, abia ieşită din procesul de fabricaţie, proaspătă, caldă, expresie a receptivităţii la indicaţii. Un stop-cadru prelungit trei săptămâni, în uzina asta care de mai mulţi ani nu mai are din ce-şi plăti muncitorii nici când muncesc, darămite când stau degeaba.

Să mai adaug că la un IAS de pe lângă Hârşova zootehniştii au spălat vacile cu şampon?!

Şi fratello, vorbind cu el despre lucrurile astea, îmi face observaţia că, dacă aş fi sinceră, aş recunoaşte că ele nu mă interesează. Adevărul e că nici nu mai ştiu dacă mă interesează. Decât că îmi trezesc şi pe urmă mă menţin într-o continuă stare de perplexitate. Aici nu e frică, nu e zel, nu e slugărnicie. Este atotputernica Prostie.

Am uitat treaba cu parada. Care se va desfăşura astfel: la fiecare pachet de zece oameni, vor exista un portret, o lozincă, un steag PCR şi unul RSR. Aceasta va fi o manifestare populară.

25 iulie. Mă desfăt cu publicistica lui Arghezi. De dinainte de '47, însă. Nu este cazul să mă întreb de ce nu există un Arghezi acum şi nici, dacă ar exista, cu ce şi-ar începe şi unde-ar sfârşi campania lui îndrăcită. De altfel, a apucat şi el o vreme când cred că nu pe un ministru s-ar fi temut să-l atace, ci şi pe portarul acelui minister. Deşi îşi păstrase umorul.

16 septembrie. Ceva ce am uitat să notez alaltăieri: în această urbe, M., reşedinţă de raion altădată, poţi întâlni, fără să-i recunoşti după ceva,

tot felul de „foşti": legendarul Albu, de exemplu, mâna dreaptă a primarului, acum 15-20 de ani. Un moşneag solid, cu dinţi mari, stricaţi, rânjind continuu şi tremurându-i mâinile, pe care nimeni nu-l întreabă nimic, nimeni nu-l ştie şi nu-l observă bătând peronul gării cât e ziulica de mare. Dacă te uiţi bine la el, mai poţi vedea urmele puterii şi brutalităţii de altădată. Dar el nu pare să-şi mai aducă aminte.

Zilele trecute, deci, a venit la şcoală un individ. „*Popa de la spital*" se prezintă el, singur. Nu medic, nu asistent, nu infirmier, nu om de serviciu - *Popa de la spital* - membru de partid din 1947, trimis de partid să-mi completeze o fişă cu „*nume şi pronume*", „*funcţie*", „*ce este Părinţii*", „*ce avere a posedat ei în trecut*". Eu îl ştiam de anul trecut când a mai venit o dată, cu o găleată de clor, pentru clanţe şi veceuri. Şi atunci m-am chinuit să-mi amintesc de unde-i ştiu figura. Acum, mirată de ipostaza schimbată, şi convinsă că, dacă anul trecut, când îl revedeam prima dată, nu reuşisem să-mi amintesc cine e, acum am şi mai puţine şanse, renunţasem la orice efort de memorie. Ei bine, omul acesta a fost o dată ceva foarte mare la învăţământ, poate chiar şeful secţiei şi a trecut prin şcoala mea, la Vadu. Aveam 10-11 ani. O fi cel de care-mi amintesc că-i „*foşneau mâinile ca nişte pănuşe*"? Mi-l imaginez pe individul ăsta, făcând inspecţii, criticând aspru, controlând şi îndrumând învăţământul cu cele patru clase ale lui, făcând o serie de alte chestii pe care el nu şi le mai aminteşte, cred. Ceea ce înseamnă că înţelege perfect că nu situaţia lui de acum e anormală, o nedreptate a istoriei, ci statutul lui de atunci, o pură întâmplare, absurdă, de nerepetatat şi de neurmemorat.

Mai cunosc o mare (pe vremuri) activistă, acum muncitoare la CAP. Şi pe faţa ei se disting urmele trecutului glorios. Dar astea sunt personajele lui Buzura...

Ştefana, venită în ţară pentru o săptămână. Sentimentul că vede ceva ce eu nu văd. Şi brusc îmi dau seama, prin analogie. Pe vremea când eram studentă şi treceam aşa, cu trenul, printr-un orăşel, privindu-l de la fereastra vagonului, un minut, două minute, trei. Mă uitam la oamenii condamnaţi să trăiască în el, cu uimirea că ei nu simt că asta sunt, nişte condamnaţi pe viaţă, şi deci nu ştiu că trebuie să lupte, să încerce să scape, sau măcar să sufere. Să simtă că ceva nu e în regulă.

Ceva pe aproape. Incompatibilitatea şi distanţa dintre mine şi ei mi se păreau mai mari decât între două regnuri.

21 septembrie. Aseară *învăţământ*. Perplexitate. Şedinţele astea, la care sunt convocaţi sute de oameni, unde nimeni nu ascultă (şi de unde s-ar putea oare vedea mai bine decât de-acolo, din prezidiu, că nimeni nu ascultă, fiecare face în bancă altceva?) sunt, sigur, absurde. Nu mai e Caragiale, pentru că lumea lui Caragiale era una a lucrurilor făcute benevol şi din plăcere. Aici lumea vine fără să se întrebe de ce, convinsă de perfecta inutilitate, dar împăcată foarte bine cu ea. Nu ne mai exasperează timpul pierdut, cum nu-l mai pui la socoteală pe cel pierdut cu mâncatul, spălatul pe dinţi şi alte necesităţi fiziologice, de care natura e răspunzătoare şi nu fiecare individ în parte sau o persoană anume. Deja fiecare zi are pentru fiecare dintre noi atâtea ore câte mai rămân după ce scazi din ele orele de şedinţă. O definiţie completă a acestei activităţi care ne-a intrat în reflex ar fi cel mai complet şi edificator document despre epoca noastră. Participare activă şi conştientă... Cum se explică, totuşi, paralizia?

Prezidiul, cu senzaţia pe care ţi-o dau văzuţi din sală, de cină de taină. Rareori, cei din prezidiu spun de-a lungul şedinţei respective ceva. Şi totuşi stau acolo. De unde aerul lor misterios. Nu par să aibă voci şi după mai multe ore, când încep să-ţi joace în faţa ochilor, nu par să fie reali. Pe urmă e „scenariul" şedinţei care, după atâtea repetări, nu se poate să nu fie ştiut pe de rost, şi atunci te întrebi de ce se aduce bătut la maşină, exact ca scenariul unei piese de teatru - muzică, pantomimă, cu indicaţii amănunţite despre succesiunea etapelor, gesturi, formule, decoruri, fără abatere. De pildă, într-o şedinţă de dare de seamă şi alegeri la partid, se votează de *nouă* ori. De 9 ori prin ridicarea mâinii: 1. ordinea de zi; 2. prezidiul; 3. prezidiul nominal; 4. comisia de redactare a procesului verbal (redactat dinainte); 5. comisia de redactare a proiectului-program (redactat tot dinainte); 6. sistarea înscrierilor la cuvânt; 7. numărul de membri pentru noul birou; 8. darea de seamă asupra activităţii vechiului organ; 9. încheierea şedinţei. De 9 ori se întreabă: cine e pentru? cine e contra? se abţine cineva? deşi se ştie că la ultimele două întrebări nu se ridică nicio mână (sau, în tot cazul, nu mai des decât o dată la 15-20 de ani). Atunci? Pe urmă se votează cu buletine, secret. Un tip din prezidiu (unul mai

insignifiant, mai şters, cel mai important ierarhic fiind *acela care nu spune nimic* împarte buletinele de vot. Acestea sunt nişte foi scrise. Apoi se explică tehnica votării. Ea constă în împăturirea hârtiei aceleia, ca să se suprapună frumos cele patru colţuri, şi introducerea ei în cutie. Pe urmă o comisie desface cutia, despătureşte hârtiile, le numără şi, mulţumită şi oarecum surprinsă că a găsit în cutie fix câte hârtii a băgat, încheie un proces verbal. Câte hârtii s-au băgat în urnă, câte s-au scos, şi semnează. La numărătoare, atmosfera este chiar destinsă. Se fac şi glume. Cutiile se răstoarnă pe jos, se face o grămadă uriaşă de bilete împăturite, iar comisia, în genunchi, pe vine, pe scăunele, sau aplecaţi din mijloc - „ciuguleşte" („Hai ciuguleşte, tovarăşa, ciuguleşte"- cu familiaritate, ca între noi, numiţii în comisie...).

Şi tot acest timp irosit, pentru ce? De mine irosit, pentru ce? Ca să am „cadrul adecvat" în care să le explic tâmpiţilor că e imposibil să vorbeşti în clasă franţuzeşte fără a pomeni un cuvânt despre Franţa?

Şi celălalt fel de alegeri: munca de patru-cinci zile dinainte, cabinele alea din lemn îmbrăcate în pânză roşie, ciocăniturile, hârjâiturile, fierăstraie, cuie, sfori; amenajarea sălii, împodobirea cu covoraşe de la săteni, să arate cât mai rustică, populară, naţională, alegem la noi, în România, nu în altă parte (cea ce nu mai era cazul să ne asigure cineva!), creioanele ascuţite, legate cu aţă de cuiul din perete.

Despre tipul care a trebuit adus cu maşina, din pat, ca să împăturească buletinul ăla cu mâna lui („*Am spus prezenţă sută la sută, vreau prezenţă sută la sută*." - Lefter). Muribund, cu tubul de oxigen sau ce-o fi fost ăla în nas. Rudele, tocmai de la Cluj, în jurul lui, cu lumânările pregătite. Şi eu, cutremurată, scuzându-mă: *Ce să fac, tataie, dacă m-au trimis după dumnavoastră, păgânii ăia*... Şi el, horcăind şi săltând în perne: *Ceee*? *Heee-he, te-au trimis, te-au trimis, păi cine-am fost eu în partiiid*... Şi a venit! Ca să bage în cutie hârtia aia. N-a putut singur, dar s-a văzut că a fost acolo, a fost unanimitate, a fost prezenţă sută la sută. *Sută la sută*.

Ciudat mai e şi altceva: cum se transformă oamenii imediat ce intră în sală. Un fenomen absolut inevitabil. Adică dacă, să zicem, aflat cu mâna pe clanţă şi întâmpinat de Delegatul cu mustrări, ce mai, cu răţoieli în toată regula, omul întârziat se răţoieşte şi el: *ce vrei, domne, am avut treabă, ce eu stau de şedinţele voastre etc. etc.* imediat ce intră în

atmosferă, iar dacă ia cuvântul, transformarea e şi mai bruscă, devine în mod miraculos, altcineva. Nu mai spune decât „vom face totul". „Şedinţele voastre" devin ale „noastre", „voi" devine „noi" etc. De ce oare?

M-am gândit altă dată că o asemenea întrunire este ceva atât de perfect, de rotund şi de armonios, ca o operă de artă. Aşa cum într-o sală de concert, chiar dacă nu guşti muzica, n-ai îndrăzneala să tuşeşti, să scârţâi scaunul, să-ţi sufli nasul, în cuvântul - pe care ţi-l pregăteşti dinainte - la o asemenea şedinţă, elimini, după criteriul armoniei interioare, orice notă discordantă, orice detaliu zgrunţuros, orice asperitate şi mai ales orice ţine de real. Începi, ca toată lumea, cu „Am ascultat cu atenţie materialul prezentat" şi sfârşeşti ca toată lumea cu „ne angajăm să depăşim toate neajunsurile semnalate". Te trezeşti până la urmă spunând că n-ai făcut totul şi că vei face totul. O asemenea întrunire se supune unor legi tot atât de severe şi tot atât de liber consimţite ca legile ficţiunii. Nimeni nu te opreşte să spui într-o povestire tot ce-ţi stă pe suflet, şi, totuşi, singur alegi şi spui acele lucruri care convin coerenţei interioare a poveştii, care se potrivesc cu atmosfera, tonul şi respiraţia ei, singurul criteriu fiind eliminarea sunetului, detaliului, cuvântului nepotrivit. Nu mai e vorba de frică, laşitate, lehamite, ci semn de maturizare stilistică, de experienţă. Nu pentru că ţi-ai periclita cariera (că nu ţi-o periclitezi!) - nici viitorul (care viitor?) - nu astea sunt motivele pentru care treci sub tăcere (de fapt uiţi, fără un efort anume, de cum ai intrat în sală!) lucrurile care te dor. Ci din raţiuni estetice. Să spui că n-ai ierbicide, n-ai mâncare pentru vaci, că oamenii nu mai muncesc, ar suna ca un zgomot de tigăi, cratiţe şi capace într-o sală de concert. Ar fi o cacofonie, disonantă pentru urechile pricepute şi pentru propria ta ureche. Dovadă, şi încă ce dovadă, sentimentul cu care părăseşti sala după ce n-ai respectat starea de hipnoză colectivă subînţeleasă. Că ai nimerit ca nuca-n perete, că ai bătut câmpii, că... Ce jenă, ce însingurare, ce umilinţă... Pentru că luările de cuvânt au formă fixă, ca sonetul în epoca lui Petrarca. Cine ignoră aceste reguli e un afon ridicol, un profan, un amator. El este eliminat din motive de tehnică, înainte de a se expune altfel. Nu e în subiect: „Nu despre asta se discuta aici, tovarăşu', dumneata nici nu eşti atent la ce dezbatem noi."

23 septembrie. G. şi A. în vizită la noi. G.: *are impresia că noile mele „răspunderi" mă absorb cu totul de la orice alte preocupări. Ţinând cont de opinia mea asupra ideii de „răspundere" numai în urmă cu câtăva vreme - care opinie vede că nici nu mi-o mai amintesc*! - *şi de felul meu de a lua acum lucrurile aşa cum sunt, dându-le importanţa ce se aşteaptă să le-o dau, se pare că funcţia transformă organul*!! Cred că are dreptate, iar despre asta nu mai ştiu ce să cred. Deja cârtesc mai puţin, deja am trecut de partea „societăţii", a „cerinţelor", eu, care acum câtva timp mă miram de abuzul conţinut în ideea ca individului să i se tot ceară sau de pretenţia ca toţi să-şi însuşească o singură idee, în pofida libertăţii lui de a-şi alege în cunoştinţă de cauză etc. etc. Care spuneam, zice G., şi-mi amintesc că asta şi gândeam, *ce înţeles are cuvântul răspundere, acolo unde nu există posibilitatea de opţiune şi decizie*? Eu cer acum mult mai mult de la individ decât de la societate, am trecut adică de partea ei, nu-i mai văd viciile, i le trec cu vederea. Sunt mai puţin onestă faţă de mine însămi decât acum câţiva ani şi nu m-aş mira să mă aflu proclamând acum ceea ce contestam cu câţiva ani în urmă. Tendinţa de a face mutre când cineva întârzie la ore, sau de a nu face aia sau ailaltă din treburile care, multe, sunt cretinisme curate. Fără să mai văd că sunt cretine. Nu mai reprezint individul, ci societatea. Nu mai simt constrângerea şi stupiditatea ei, pentru că am devenit eu constrângătoare şi stupidă, reprezentând-o. Normal că nu mi-a spus el toate astea, dar ar fi avut dreptate să mi le spună. Da. G. a făcut bine dându-şi demisia. Aşa, strâmtorat cum e şi în afara lumii, el este un om liber. Cred că asta ar fi trebuit să fac şi eu.

8 octombrie. Azi partidul a dat ordin să ieşim din nou la câmp, încă patru zile. Nu m-a impresionat deloc Călin, care n-are politeţea nici să se prezinte când vorbeşte la telefon, nici să salute, nici să nu închidă el primul, fiind bărbat. L. mă avertizează că de fapt, primarul urbei el este, de parcă *primar* ar însemna *Dumnezeu* şi urbea asta o cuşcă de şobolani închisă. I-am spus că nu ieşim la câmp decât la dispoziţia şefilor mei, care sunt la inspectoratul şcolar, adică numai dacă ei socotesc că nu mai avem de ce să facem ore, chestie la care individul a început să urle, să turbeze, *cine sunt, cum îmi permit,* pentru ca în final să-mi spună „*să stau pe loc" că* „*venim noi acolo*". Care „noi"? Noi, partidul, evident, care aşa s-a dezobişnuit de ripostă, de argumentul

civilizat şi logic, încât îşi pierde cumpătul una-două. Interesant e că eu pe tipul ăsta nu l-am auzit vorbind decât în şedinţe, iar acolo nu făcea greşeli de limbă, dezacorduri şi alte mizilicuri de-astea. Când se înfurie, în schimb, e o jale. Probabil că atunci este el însuşi. Am „stat pe loc" şi n-au venit „ei". A venit în schimb inginerul Ieremia. Prieteni buni, nu? - şi *hai, mă, te rog, eu cu cine să adun, păcat de roşii, gândeşte-te şi tu. Bine,* zic, *să întreb inspectoratul. Poate de luni.*

12 octombrie. Inspectoratul a fost de acord. Călin, personal, a venit pe câmp să vadă cine a avut îndrăzneala. Până să ajungă la tarlaua mea, a ţinut-o într-un răcnet. Aşa, de antrenament. Mie, când mi-a venit rândul, mi-a dat cordial mâna.

Spaima mea este reală. „Partidul" nu este acel biet prim-secretar, care în şedinţele de el prezidate, citeşte pe sub masă Mircea Eliade şi ţi se plânge, când te duci să-ţi repare o nedreptate, că *nu-l înţelege pe... Platon, iar în ce priveşte problema ta, nu poate face nimic*. Partidul este acest Călin, şi cea mai bună dovadă că e aşa este aprecierea de care se bucură eficacitatea, stilul lui. Răcneşte continuu, şi nimeni nu are timp şi nici nu încearcă să-i aducă vreun argument, nu de frică, ci din convingerea că n-ar înţelege. Singurul lucru pe care-l poţi face este să nu-i execuţi ordinele, dar în cazurile astea - rare, pentru că niciodată soluţia simplă nu-ţi trece prima prin cap! - tipul se preface cu o viclenie abjectă că nu ştie de nesupunerea ta sau că a uitat. În felul ăsta, tot el câştigă. Să te plângi cuiva de grosolănia, grobianismul şi îngrozitoarea lui proastă creştere e ca şi cum i-ai da o recomandare: el tocmai pentru asta este apreciat! Mai mult, şi Stoian ăla lucrează în acelaşi fel, şi Ceauşescu. Cei care au alte metode sunt ineficienţi, încurcă-lume, şi abia aşteaptă să lase pe seama unui asemenea tătuc grăjdărismele, iar ei, băieţi subţiri, să citească pe ascuns Mircea Eliade.

Fratello, dragul de el, îmi spune că a avut şi el necazuri cu un idiot de politruc. Şi spun, glumind, că pe mare e altceva. Îl împingi pe tembel spre margine, cât mai spre margine, până se rostogoleşte în apă. *Numai că el asta a şi făcut*. Mi-e frică pentru el. Dar mi-e frică şi că, numai un an dacă ar lucra pe uscat, ar învăţa să-şi învingă asemenea sănătoase instincte.

De dimineaţă l-am lăsat dormind şi am plecat după cumpărături. Trebuia, el nu e învăţat cu ce-i în ţară. Nimic, nicăieri, bineînţeles. Cozi

imense în faţa unor tarabe goale unde se auzise că în jur de cutare oră o să se aducă ceva,. Feţe calme, senine, senine, aşa, cum numai *pe-un picior de plai / pe-o gură de rai* poţi să vezi. Reuşesc să iau cu 25 de lei un borcan de smântână de la o ţărancă. Mă întorc şi-i spun lui I. că ar trebui să mergem să întrebăm ce se întâmplă, pe unul, pe altul. Ieşim şi-l luăm cu noi pe Fredi. Şi borcanul cu smântină, mucegăit. Nu mai găsim precupeaţa, şi, spre stupefacţia oamenilor din cozi, lăsăm borcanul pe taraba de unde-l luasem. Şi, ultimul moment, după ce cumpărăm ceva dintr-o cârciumă, în drum spre casă, în faţa primăriei, în mijlocul trotuarului proaspăt spălat, Fredi se opreşte şi depune un căcuţă de toată frumuseţea, oricât l-am tras eu de zgardă, uitându-mă disperată în toate direcţiile. Fratello: *Lasă, dom'ne, omu' să se manifeste normal*.

20 octombrie. Fac ce vor, numai cei care au ajuns să vrea ce trebuie şi în felul ăsta sunt liberi exact cei mai neliberi dintre toţi, iar cei cu adevărat liberi sunt constrânşi. Dar colegul meu, Luc pretinde că mă identific cu sistemul, cretin fireşte, şi atunci când îi spun că e păcat de Dumnezeu ca plozii ăştia să nu înveţe de la el nici să citească şi să scrie. Iar eu, care am oroare să mă identific cu sistemul, sunt gata să accept să-i lase analfabeţi. *Ce, nu ştii un analfabet care-a ajuns foarte bine*? Şi râdem amândoi, suntem spirituali. După care el dispare, iar eu mă duc să fac ora în locul lui.

Am avut un vis care m-a uluit prin concizia şi transparenţa lui: mă aflam undeva, sub o cupolă de circ, atât de înaltă, încât putea să fie chiar cerul, de care atârnau nişte frânghii lungi, elastice. Eu mă agăţam de una din aceste frânghii, care se balansa foarte amplu, sub greutatea mea, dar imediat ce mă prindeam de ea, cineva de acolo de sus tăia funia în exact secunda când eu mă prindeam de alta, zburând, şi tot aşa, de nu ştiu câte ori, fiindcă nu-mi amintesc ca sfârşitul visului să fi fost o prăbuşire. Ba, mai mult, în afară de faptul că trebuia să-mi accelerez mişcările, soiul ăsta ciudat de pericol îmi făcea plăcere.

E ciudat ce fel de alienare favorizează munca, aşa, în înţelesul ei nobil.

Mâine sunt convocată la Mihalaca. Niciunul dintre noi nu va îndrăzni să întârzie 5 minute peste ora 8, pentru că suntem civilizaţi şi punctuali şi în ciuda faptului că 10 mihalăci nu fac cât fiecare dintre noi în parte.

7 noiembrie. S-a ales preşedintele SUA. Americanii sunt sătui de concesiile şi slăbiciunile lui Carter. A pierdut cu 48 de voturi contra 400 în faţa lui Reagan, care a promis compatrioţilor că vor ieşi din criză *încetând să mai dea să sugă mieilor străini şi orfani, începând cu statele socialiste*. În acelaşi timp la noi s-au primit indicaţii discrete ca ziua de 7 noiembrie să fie celebrată cu mare fast. Ceauşescu a plecat sau pleacă în Suedia, Danemarca etc.

8 noiembrie. Acum două zile când fusesem convocaţi cu toţii la partid la ora 8 şi blocasem intrarea la Mihalaca şi tot culoarul burtoşilor, ca să ne spunem ultimele bancuri - Cosi ne povesteşte că fostul prim secretar, Elizei, îi convoca pe toţi directorii de unităţi din oraş la 6 dimineaţa, venea în trombă la 9 şi 30, îi îngrămădea în birou, în picioare, le spunea: „*Tovarăşi, să nu mai văd o hârtie pe jos în oraşul ăsta*" şi se căra. Totul dura un minut.

18 noiembrie. Condiţii vitrege. Ne aşteaptă o foamete de nu-mi cred ochilor. Nu mă îngrijorează. *Nu-mi cred ochilor*. În numai o lună au dispărut toate, nu ca şi cum s-ar fi terminat, ci de parcă ar fi fost retrase. În primul rând mâncarea, dar nu numai. Nu există săpun, nu există detergenţi, pastă de dinţi, nasturi, hârtie igienică etc. etc. nu există absolut nimic de strictă necesitate, minimum necesar ca să te simţi om. Practic, nu cred că există cineva care să nu mănânce, să zicem, o zi întreagă, dar este păcat, este jenant pentru turma asta de oameni atinsă în cel mai elementar simţ al demnităţii, îndopată cu vorbe şi total buimăcită acum. Feţele nedumerite, n-am mai văzut oameni râzând pe stradă, sacoşe goale, galantare goale şi cozile imense din faţa lor, tăcute, liniştite totuşi, nu înţeleg cum. Te apucă sila, nu de oamenii care rabdă, e o noblеţe în răbdarea lor, încă se întreabă, încă nu înţeleg, caută explicaţii, sunt dispuşi să le şi accepte şi continuă să fie îndopaţi cu vorbe care nu ţin de foame. Cred că în ultimii 30 de ani nu s-a întâmplat niciodată aşa ceva.

27 noiembrie. Vrem să plecăm în Africa. Cred că facem o prostie, dar pentru a fi siguri de asta, trebuie s-o facem. Constat oricum că mi-e foarte greu. De ce să plecăm noi şi să nu plece El?

28 noiembrie. Ruşii avertizează guvernul polonez că dacă, în timp de, nu-i potoleşte pe greviştі, vor ataca Polonia. Da, pot face asta. Fie şi numai pentru că n-au investit de pomană bani în armament. Dar ce

straniu sună cuvântul „grevă” aici! *Grevă în Polonia*. *Grevă în România* sună şi mai ciudat.

1 decembrie. Demersuri pentru Africa. Ce mă ţine pe mine în aventuri ca asta este probabil ce-l ţine pe înotător: mişcarea ritmică, energică, egală, concentrându-se asupra ei şi nu mai mult. Chiar dacă ţărmul este departe sau nu este deloc. Sau chiar dacă îşi face exerciţiul într-o băltoacă. Este oricum o experienţă. Contactul direct cu „partidul”, cu fiecare dintre tipii ăştia care se simt partidul şi a căror stupiditate este direct proporţională cu sinceritatea şi tăria încrederii. Prostia lor îmi dă *vertige*. Dar nu cumva ăsta e secretul unităţii de monolit, inexpugnabilităţii: tâmpenia absolută? De revenit.

Secvenţă, la 8 dimineaţa, în anticamera primului, ăla cu lecturile din Mircea Eliade. Îl aştept o jumătate de oră fără să o întreb pe secretară şi fără să mă „înscriu” şi, când vine, îl opresc pe hol. Tipul îmi zâmbeşte cu o gură până la urechi - aveam probabil aerul cuiva de mult plecat prin cele străinătăţi şi venit înapoi ca turist; în secunda următoare îşi revine şi-mi scutură mâna tovărăşeşte, iar în secunda următoare celei următoare îşi revine de tot şi-şi dă în petec ca grăjdaru, strigând: „*Aşteaptă şi dumneata cum aşteaptă toţi tovarăşii ăştia*”. După ce intră în birou, îşi dă seama de dobitocia stereotipă a reacţiei lui şi trimite un vice-nu-ştiu-ce să mă introducă. El se aşează pe scaun, îi cheamă şi pe ăilalţi din alte birouri, se aşează şi ei pe scaun, eu rămân în picioare, frunzăreşte hârtiile, le dă la frunzărit şi celorlalţi şi în fine, trage concluzia *că nu întrunesc condiţiile*. Şi spun că *am studiat bine aceste codiţii şi le întrunesc până la ultima*. *Nu-s căsătorită*. *Sunt cum nu se poate mai căsătorită,* îi spun, iar curtenii se privesc, nevenindu-le să-şi creadă urechilor. A rămas că ei se mai consultă şi vorbim mâine. A doua secvenţă, seara, cu Mihalaca-cea-cu-tivul-descusut. Mă scuz civilizat că n-am s-o reţin mult, că avem acelaşi drum spre casă şi deci n-o reţin deloc, aşa că vaca mă duce într-o goană până la uşa blocului ei, fără să se oprească nicio secundă şi, deşi ajunse acolo, nu terminasem ce aveam de spus, pentru că mă întrebase ea alte chestii cretine, nici acolo nu s-a oprit, nici cât să termin fraza începută. N-am obţinut nimic decât material pentru o schiţă despre tivul ei desfăcut şi despre tâmpenia ei de peştoaică grasă... dar, ce stil au, ce eficient este modul lor de a pune beţe-n roate şi ce efort presupune hotărârea de a nu te

lăsa, cât timp pierdut. Merită să înregistrezi dialogul „de la om la om” cu un asemenea specimen. Cum tu îi prezinţi problema şi el se baricadează cu lozinci, te zdrobeşte sub lozinci. Ce puţine şanse ai, nu de reuşită, ci de supravieţuire în urma acestui bombardament cu lozinci. Nu cred că există mai a dracului sufocare ca asta. Mihalaca e „omul nou”. Bietul „prim”, el nu e nici cal, nici măgar, nu e nici destul de idiot ca să fie „omul nou” nici destul de deştept ca să nu fie.

13 decembrie. N-am primit avizul „organului”. Organul e Mihalaca. A venit fratello. La telefon, şi el despre lipsa de orizont şi de perspective. *Depinde ce te aştepţi să vezi la orizont,* constată totuşi şi el lipsa noastră de reprezentativitate. Ce bună găselniţă să ţi se dea să-l înghiţi pe „niciodată” în doze mici zilnice, săptămânale, lunare, anuale, sub formă de amânări, aşteptări, până când uiţi ce ai amânat, ce ai aşteptat, până nu mai aştepţi nimic.

Azi, pe scările *Casei de cultură,* unde fusesem cu copiii să înălţăm *Cântare României,* dau nas în nas cu şobolanul de Goruc. Şedinţa de ieri la care, singură mă mir, nu m-am dus, a avut, zice, scopul *să ne muştruluiască pentru felul cum am înţeles să tratăm problema… revelionului*! *Superficial. Acesta va fi făcut la cantina Liceului nr. 1 şi noi, directorii de şcoli, trebuie să fim exemple*. Exemple de decolteuri, minijupe, dansuri languroase, n-am înţeles, dar exemple. Asta m-a călcat pe nervi. I-am spus lui Goruc textual: *Nici prin cap să nu vă treacă, nici să nu vă gândiţi, să nu vă puneţi problema, îmi fac revelionul cu familia şi prietenii, muncesc forţat, dar de petrecut nu petrec decât de bunăvoie*. După care l-am părăsit acolo, pe scări, fiind aşteptată. A mai apucat să-mi strige că „*o să discutăm altfel*”.

Nu mi-e frică deloc, nu-mi pasă, dar nu sunt mulţumită de reacţia mea. E mai multă nevroză şi exasperare în ea, decât nesupunere. Teoretizez după aceea, spunându-mi că mai bine decât să fiu „diplomată” este să mă las în voia acestor izbucniri. Dar de fapt eu mă las în voia lor nu deliberat, ceea ce ar avea un efect, ci pentru că nu le pot stăpâni. Până acum în mod reflex am fost diplomată, acum tot reflex mi-o ia gura pe dinainte. Semn că pierd frâiele. În timp ce ei, îmi dau seama, îmi înregistrează cel mult „originalitatea”.

14 decembrie. Accesele mele de furie seamănă tot mai mult a demenţă. Dispreţ, exasperare, silă. Acest prezent mort, în care trăim

toţi. Nu mai există mâine. Este un azi perpetuu. Iadul este un prezent perpetuu. Fără trecut (amintiri), fără viitor (speranţe).

15 decembrie. Multatuli. *Max Haveler în Insulele Olandeze* (acum 150 de ani) - o mare surpriză. Atinge printre altele, de fapt analizează insistent, o problemă pe care eu eram tentată s-o cred caracteristică exclusiv epocii noastre, sistemului acesta, şi din lipsă de orice reper, termen de comparaţie - imposibil sau măcar foarte greu de analizat. *Cum se explică,* se întreabă el, *tonul optimist pe care îl foloseşte un subaltern atunci când trebuie să-şi informeze şeful - în scris - asupra unor situaţii de care răspunde. Ca şi cum ar exista două realităţi: realitatea reală şi aceea „transfigurată" în arta de a prezenta bilanţuri liniştitoare*. Deşi pe vremea aceea experienţa respectivă i-o puteau furniza puţine surse, pe când la noi azi tot ce se comunică, de fapt se „raportează", până şi lipsurile sunt tratate în aceeaşi notă ditirambică, avântată şi paralelă cu realul, ca răspunzând parcă unei necesităţi de echilibru a acestei ciudate ficţiuni oficiale. Dar analiza lui ese foarte profundă şi minuţioasă. Deci citez din Multatuli: „*În general, chiar numai transmiterea de veşti proaste este neplăcută. Pare că o parte din impresia nefavorabilă pricinuită de veştile proaste rămâne lipită de cel căruia îi revine sarcina tristă de a comunica prea multe asemenea veşti*." Acesta ar fi motivul psihologic. E valabil şi acum. Mesagerul care îţi anunţă o nenorocire îţi trezeşte antipatie şi el resimte nu atât nedreptatea acestui sentiment cât inevitabilitatea lui. Acum şi aici sarcina mesagerului este şi mai ingrată. În condiţiile în care toată lumea, până şi aceia care nu au niciun interes imediat, ascunde adevărul, ţi se pare că tu, care, mai mult, ai tot interesul să-l ascunzi, cu atât mai mult o vei face: „*Dacă pentru câte unul, acest adevăr psihologic ar fi el singur un motiv să nege, în ciuda evidenţei, existenţa vreunei realităţi defavorabile, cu atât mai mult o va nega atunci când e ameninţat de o primejdie dublă: nu numai să-şi atragă dizgraţia, care pare a fi soarta transmiţătorului de veşti proaste, ci în acelaşi timp să fie considerat ca pricina stării proaste*". Ceea ce se poate lesne dovedi. Şi mai este, vorbesc despre vremea asta, nu de cea a lui Multatuli, pe lângă singurătatea la care te expui, şi un fel de modestie, politeţe, sfială, care te opresc. Dacă grosul trupei (turmei!) şi fruntea ei, nu sunt deloc într-o dispoziţie catastrofică, tu cine eşti, să tot avertizezi? („Lasă că

ştim noi cine eşti şi, dacă nu ştim, aflăm...") „*Guvernatorul din provincie preferă să scrie patronului că totul merge bine. Patronul transmite regelui la fel.*" Asta pentru că poţi spune „totul merge bine" şi atât, pe când „totul este rău" necesită explicaţii. Iar de la explicaţii la culpabilizări şi autoculpabilizări nu e decât un pas, pe care nu e bine să-l faci. „*De aici se trage în tratarea oficială şi scriptică a problemelor un optimism artificial, în contradicţie nu numai cu adevărul, ci cu propria părere a optimiştilor, aşa cum reiese ea atunci când tratează aceeaşi problemă verbal.*" (Marin Preda întrebându-l pe G. Călinescu „*şi de-asta sunteţi dumneavoastră săptămânal optimist*?") De altfel, optimismul în orice mesaj scris e urmarea unei stări de spirit artificiale, orientată spre destinatar, aşa cum starea de spirit care-i reuneşte pe protagoniştii unei petreceri este, în bună măsură, artificială, provocată: alcool, muzică, atmosferă. Multatuli: „*Am citit o asemenea dare de seamă* (!?) *care începea cu cuvintele*: *În cursul anului trecut liniştea a rămas calmă. Asemenea fraze îţi asigură bunăvoinţa celui pe care-l scuteşti de veşti proaste sau nu-l incomodezi cu rapoarte supărătoare*".

Şi mai e ceva: neputând sesiza cauza răului, te crezi tu însuţi în culpă, prins între două realităţi, una tratată în scris, „ceea ce trebuia tu să faci", directiva, şi ceea ce, nerealizându-se, se cheamă că n-ai făcut. Aşa încât, în locul demersului dificil, dacă nu interzis, şi în orice caz inutil, pentru că nu ţi-l cere nimeni, de a analiza directiva însăşi în termenii compatibilităţii ei cu realitatea, adopţi, punând între paranteze această realitate, stilul optimist al directivei şi-ţi redactezi raportul. Ascunzi astfel că Scroafa Săftica n-a făcut anul ăsta niciun purcel şi raportezi că a făcut 10. Adică nu 12, cât îţi cerea directiva, ceea ce-ţi dă pe de o parte iluzia că nu minţi, nu te-ai lăsat prins în capcana ficţiunii, iar pe de altă parte te scapă de primejdiile adevărului gol-goluţ. Faptul că directiva în sine n-are nicio legătură cu realitatea presupune în mod necesar că raportul corespunzător ei să n-aibă nicio legăură cu realitatea. Că te afli aici mai la marginea spaţiului ficţiunii, sau mai în centrul ei, adică spui o minciună mai apropiată de adevăr sau una de tot gogonată, regula principală nu e încălcată, rămâi în ficţiune. Pentru că deosebirea între adevăr şi ficţiune nu e cantitativă, ci de natură. Este bine.

24 decembrie. Ajun de Crăciun. Foamete, frig, urâţenie, linişte. Şi Opere. Foarte multe Opere. Nicio carte. Decât *Cel mai iubit*... la negru, o mie cinci sute. L-am luat pe 3 kg de cafea şi mi s-a părut un noroc. Nu ştiu cine spunea că vântul înteţeşte focul, dar stinge lumânarea, aşa că, s-ar putea să mă înşel, dar am sentimentul că atâta timp cât a trăit Marin Preda cineva n-a îndrăznit sau n-a putut să-şi facă de cap cum o să-şi facă de acum înainte. Mi se pare că n-au mai rămas după el decât lumânări.

1981

1 ianuarie 1981. Doina M. mi-a pus în mână o carte pe care nu-mi imaginez că aş fi putut să n-o citesc. Mă gândesc ce numim noi roman politic (Buzura, Ţoiu, Fănuş Neagu, chiar Marin Preda) şi ce face aici acest ceh. Se numeşte *Milan Kundera,* iar cartea *La valse aux adieux*. Nu-mi dau seama acum care-i deosebirea şi nici nu mă pot gândi aproape, dar simt că la noi nu e adevărat şi la el este, deşi ce de *mărturii, demascări, dezbateri, dezvăluiri,* la noi, care nu spun mai mult, nici ca literatură, nici ca document despre epocă, decât spune o mică scenă de pe holul unui cabinet ginecologic unde o Ruzena se duce să facă un avort clandestin. Revelaţia că drumul spre adevăr şi literatură mare mai mult a pierdut decât a câştigat prin romanele „obsedantului deceniu". Astăzi, când mă aflam într-o mică haltă, de la marginea unui sat, aşteptând un motor. O „gară" în care nu intră nimeni, cu lunile sau cu anii, probabil. Sigur că vedeam totul prin ochii lui Kundera - efect pe care numai autorii mari îl produc! - şi anume toate acele lucruri pe care de mult nu le mai vedem, din obişnuinţă, sau supunându-ne tabu-urilor de toate felurile, sau pentru că scriitorii nu ni le arată, iar scriitorii nu le văd nici ei, din teama de banalitate. Deci halta, o încăpere pustie, pereţi goi, jerpeliţi, dărăpănaţi şi pe unul singur, hodoronc-tronc, un citat din Ceauşescu, scris de mână, cu nişte litere stângaci desenate. Pentru ca să le citească cine? Asta e politicul: lozincile de peste tot, până şi-n locurile neumblate, ticurile din vorbirea noastră, telejurnalul de noapte, faptul că spunem bancuri politice, felul cum le spunem, că facem învăţământ politic, participăm la *Cântarea României,* demonstrăm pentru pace, nu *Puterea şi adevărul,* nu marile dezvăluiri, nu faptul politic singular şi exemplar, ci cotidianul fără nicio ostentaţie, aşa cum este, până la a nu mai fi în

stare să-l sesizăm. Semnificativ este nu ceea ce „semnifică" cu orice chip, un fel de „*atenţie, eu spun acum un lucru semnificativ*", ci este exact ceea ce pentru noi nu mai semnifică nimic, pentru că ne-a intrat în piele, s-a identificat cu noi, *este noi*.

Şi, apoi, romanele noastre vorbesc despre „anumite" cazuri, „anumite" întâmplări. Nimeni nu ia în discuţie sistemul. Kundera îl ia. Sigur, sistemul e rusesc şi ruşii sunt lângă noi, Kundera a fugit în Franţa, dar mai bine pentru noi era dacă fugea şi Preda în Franţa şi ne ajungeau clandestin de-acolo cărţile lui. E mult mai important să ştiu ce-i cu sistemul, decât să rămână el aici. Aşa cred. Deşi, ce mi-a mai susţinut moralul faptul că el, Preda, n-a plecat...

Acum descopăr că, de exemplu, nimic mai firesc, dacă nu există om în ţara asta care să nu pronunţe de cel puţin zece ori pe zi numele lui Nea Nicu, el să apară, ca atare, în orice schiţişoară cu subiect contemporan. Dar cui îi dă măcar prin minte aşa ceva: să vorbească într-o schiţă despre „Nea Nicu"?? Şi ce şmecherie la Kundera să-şi aleagă şi tonul şi subiectul ăsta de vodevil, sugerând că epoca este, de fapt, frivolă, derizorie, neeroică, omul contemporan este frivol şi derizoriu şi are atât cât merită. Pentru că nu mai este în stare să fie profund şi grav nici când aşa este, obiectiv.

Un roman ca al lui Kundera este imposibil şi de imaginat în literatura română acum. E imposibil şi de gândit, nu de spus, ceea ce spune el. Noi nu vorbim respectând tabu-uri, sanctificând de la prim-secretar în sus şi având curajul să-l vedem aşa cum este doar pe vânzătorul de la alimentară, sau de la loz în plic, fost activist, neapărat fost! noi şi gândim respectând tabu-uri. Nu-mi propun să mă gândesc la N.C. atunci când o fac. E ca şi cum mi-ar sta în faţa ochilor minţii împiedicându-mă să văd ce e dincolo de el. Şi împiedicându-mă să-l văd şi pe el. Asta e. Îi mulţumesc lui Dumnezeu că am putut citi această carte. O „conspectez", de fapt, aproape o copiez.

5 ianuarie. Tot Kundera. 250 de pagini şi nu i-a scăpat nimic. Unde am mai găsit eu, în 250 de pagini, puse în discuţie toate, dar absolut toate indiscutabilele principii, pe care dacă le-ar pune cineva măcar la îndoială, măreţul edificiu s-ar nărui de la sine, fiindcă nu frica îl ţine, ci lenea! Securitatea îşi face şi ea treaba, nu-i vorbă, dar ar fi destul să vegheze să nu intre în capul oamenilor erezia că acele patru-cinci

propoziţii ale marxismului n-au niciun sens. În niciun roman politic românesc n-am citit decât că s-au făcut şi greşeli, că au fost greutăţi, dar ţelul suprem, nu-i aşa, dogma, n-o atinge nimeni. Şi pe urmă, tocmai fiindcă dogma este o imensă minciună, cui îi e uşor să accepte că toată viaţa lui e greşită, şaptezeci, o sută de ani de istorie sunt greşiţi? Cartea lui Kundera este de o nesfârşită tristeţe, iar noi, românii, suntem, vorba lui M. Preda, nişte oameni veseli. N-o să ne omorâm noi pentru atâta lucru, că ne-am greşit viaţa, nu? Mai ales când nu se mai poate repara nimic. Nu. Plecarea e o mare nefericire, iar nouă nu ne plac nefericirile, isteriile astea. Noi n-o să dăm înapoi. Ungurii au mai mişcat în front, cehii, ruşii, mai ales, noi nu.

21 ianuarie. Mă întreb dacă un roman în genul romanelor sud-americane se poate scrie urmărind doar *telejurnalul*. Evident că nu. Filmul de aseară, cu vizita la bulgari, o piesă de antologie, pur şi simplu. Tipii care l-au făcut nu urmăreau efecte stilistice, evident, dar ce operă le-a ieşit, e incredibil. Deci, la ora 9 secvenţe de bun rămas în faţa palatului RSR. Inşi despre care ar trebui să-ţi închipui că sunt atât de înglodaţi în treburi la orice oră din zi şi din noapte, că n-au nicio secundă de răgaz - şi cu adevărat nu au, ăsta-i râsul lumii, nu fac nimic, dar liberi nu sunt niciodată! - tot „activul" era aliniat acolo, pentru *poignées de main* şi urări de succes. La uşă, pupături conjugalo-propagandistice ale perechii prezidenţiale. Trei maşini negre care dau colţul. La Giurgiu, pentru trecerea de cometă prin oraş, toată suflarea omenească la marginea trotuarului, ovaţionând şi aclamând. Trecerea pe sub podul Giurgiu-Ruse. Apoi Bulgaria. La coborârea din maşini, îi aştepta Jivkov, cu tot cortegiul, simetric cu cel de la Bucureşti. Iar îmbrăţişări. N.C. care semăna cu un socru venit să peţească o fată mare, lăsată gravidă de fiu-su. Şmecher, ţeapăn, zâmbitor. Ălalalt, ospitalier, demn, strâns cu uşa. Niciunul nu uită de târgul ruşinos care urmează să se încheie. Masa în cinstea oaspeţilor. Toasturi traduse de interpreţi, ascultate cu clătinări din cap, care nu trădează nimic din reacţia la ele a „andrisanţilor", preocupaţi amândoi de aceeaşi problemă. Echipe de dansatori care au ţinut să-şi exprime bucuria etc. etc. Pe urmă iar la Bucureşti, aceeaşi echipă, aceleaşi pupături şi secvenţa finală perfect simetrică cu cea iniţială: perechea prezidenţială făcându-ne frumos cu mâna din uşa palatului, nouă, telespectatorilor. Şi aici e aici, din

greşeală, cred, pentru o secundă, faţa lui N.C. Ei bine, faţa lui N.C., obosită, boţită, exprimând atâta scârbă şi părând să ştie, *fără să ştie că ştie,* că tot ce face el acolo e o mascaradă, atâta ură pentru datoria de a întreţine atâta dragoste, atâta sufocare în faţa minciunii, încât făcea ea singură cât un roman latino-american. Uitam să spun că evident n-am aflat *de ce* a fost acolo, ce-au discutat, ce-au obţinut unul de la altul, pentru că filmul de-aia-i film, să sugereze, nu să spună. Dar cine ştie ce i s-a mai cerut lui Jivcov să-i ceară şi el a trebuit să se ducă să-l viclenească pe-ăla, să-l aiurească, să facă în aşa fel încât să nu dea nimic, aşa că avea o mutră de parcă ceva foarte preţios i-ar fi căzut în budă şi n-avea de ales decât să se bage în rahat ca să-l scoată. E posibil ca, făcând chestia asta de prea nenumărate ori, să aibă şi el momente în care să se îndoiască dacă merită să înghită atâta rahat, oricât de preţios ar fi obiectul de recuperat, dar ţinând cont că obiectul ăla, pentru el e preţios, nu pentru mine, rezultă că el e totuşi mai liber. Măcar cât priveşte participarea activă şi conştientă.

Cartea lui Buzura nu e foarte bună. Nu e nici chiar cât *Orgolii* de bună, dar eu cred că azi şi aici nu poate exista o carte bună. Iar aceasta nu din punct de vedere „tehnic", deşi înseamnă şi asta foarte mult, adică faptul că lipseşte tehnica înseamnă mult. Dar vorbesc aici despre adevăr, curaj artistic, implicaţii politice etc. Ciudat: Buzura, scriitorul, este identic cu personajul său, Pintea, şi cu toate personajele sale, şi cu mine, şi cu noi toţi, adică: *ineficient*. Scurt: când ceea ce spui este adevărat, răspunsul pe care-l primeşti în cel mai bun caz, este tăcerea. În cel mai rău caz este reducerea la tăcere. Cantitatea de adevăr (pentru că el nu e niciodată întreg, asta-i sigur), o deduci, ca cititor, după această reacţie. Dacă un scriitor a fost redus la tăcere, trebuie că a spus adevărul gol-goluţ, adică inversul absolut al minciunii. Redus la tăcere, nu mai poţi fi auzit, adică acel adevăr nu se mai află. E mai bine aşa, un adevăr întreg, pe care eşti împiedicat să-l spui, decât o jumătate de adevăr pe care îl ascunzi într-o jumătate de minciună, îl rosteşti, iar cititorul, deştept, îl alege? Da, e mai bine aşa, un adevăr întreg, nerostit. Astăzi, vestea, aflată pe căi ascunse, despre anihilarea unui om, are mai mult efect exploziv decât o carte oricât de explozivă a lui, publicată pe căi oficiale. Ce-a spus el de-a trebuit anihlilat, nu e mare lucru. A spus inversul a ceea ce nu era periculos de spus. Dacă s-a publicat, înseamnă

că a fost dezamorsat în prealabil. Politic vorbind, Buzura e tot atât de puţin curajos ca Pintea, personajul său, în calitatea lui de *personaj*. Dacă ar fi o *persoană* reală, şi oarecare, acest Pintea ar păţi-o, dar el este *personaj*. El se află în spaţiul securizant al ficţiunii. La fel Buzura, dacă ar vorbi ca persoană, ar păţi-o, dar el vorbeşte ca *autor*. El nu vorbeşte, el nu dezvăluie, nu demască, el *creează*. El produce ficţiune. Adică adevărul spus de el e nu numai neutralizat, dar transformat în minciună, adică în ficţiune. Pe Buzura, omul îl apără statutul lui de scriitor, de făcător de ficţiuni, dar tot acelaşi statut îl face şi inofensiv. Dacă el ar spune într-o şedinţă ce spune în această carte, ar fi pierdut. Aşa, el a „născocit" un roman, şi-a transferat idelile în paginile lui, şi le-a neutralizat singur. Evitând şi pericolul de a fi anihilat, dacă nu şi-ar mai putea, la un moment dat, ţine gura! Un articol de ziar, bunăoară, conferinţe publice dacă ar fi ţinut, şi nu „roman", ar fi fost mai bine. Acesta ar fi fost curajul lui, de om.

Aşa nu e pe de-a-ntregul nici cetăţeanul Buzura, nici scriitorul Buzura. Exasperat ca cetăţean, se sperie de propria lui exasperare şi se refugiază în scrisul artistic, caută adăpost în ficţiune. Angajat ca scriitor, oboseşte de efortul de a-şi duce până la capăt radiografiile, analizele, vivisecţiile şi, mai ales, oboseşte să aştepte să le publice, adevărate-adevărate.

Cât şi cum are politica de-a face cu scrisul rămâne altă problemă. Se poate scrie la noi roman politic? Nu publica, ci chiar scrie? La latino-americani de ce se poate?

Să foloseşti literatura ca armă cu amortizor împotriva puternicilor zilei, uitând că ea este o armă împotriva morţii, este riscant pentru literatură. Îndreptând-o într-o direcţie mai imediată, folosind această unealtă de lux în scopuri improprii, în locul publicisticii, al bancului politic, al carierei politice uneori, al martiriului real alteori, nu faci decât să-i micşorezi bătaia.

Şi totuşi, Doamne, ce secvenţe ne oferă viaţa noastră de zi cu zi. N-avem răgazul şi detaşarea, şi cred că nici cuvintele, pur şi simplu. Poate ne doare prea mult, pentru ca năduful să nu se transmită şi acel crâmpei divin să nu miroasă a biata noastră piele trudită. Ceea ce se petrece nefiind deloc ficţiune, nici ficţiunea nu mai poate să fie ficţiune. Poeziile astea patriotice, întâlnirile, cuvântările, strângerile de mâini,

manifestările omagiale, nu poţi să nu scrii despre ele, pentru că te asaltează, sunt singura realitate pe care o cunoşti. Şi nu poţi să scrii despre ele, pentru că de fapt n-o cunoşti, această realitate, ci eşti agresat, asfixiat de ea, o cunoşti doar cu simţurile, pentru că-ţi intră în ochi, în gură, în pori, în sânge şi-n creier. Gândeşti cu creierul despre ceva ce ţi-a intrat în creier. Mai bine de atât se poate?

Şi totuşi, de ce trăim aşa? Cum se face că greşim benevol? Ne e indiferent cum trăim? Suntem o naţie căreia îi este indiferent cum trăieşte? Visătoare şi inertă? Aici este explicaţia sau în mintea, ambiţiile, interesele şi ranchiunele celor mari, de-acolo, de sus? Pe care noi credem că-i păcălim, văzându-ne de oiţele, fluieraşul nostru, gura de rai şi piciorul de plai şi simulând, ca să ne lase în pace, actele de adeziune, entuziasm şi participare, pe care ni le cer ei?

Sentimentul acesta de chinuitoare vinovăţie. Nu pătrund, nu înţeleg „raţiunile superioare", majore, generoase care produc atâtea dezastre? Este Ceauşescu un tip care vrea să facă şi să dreagă, cu un popor care nu vrea să facă şi să dreagă *nimic,* ci să fie lăsat în pace, să cânte din fluieraş şi să-şi pască oiţele? Să facă din noi nemţi, adică? Iar noi ne prefacem nemţi numai ca să ne lase să rămânem ce suntem? Dar de ce pentru a rămâne ce suntem, trebuie să ne prefacem că suntem altceva? Ce raţiuni superioare sunt alea? Nu pot, totuşi, să cred că nu e vorba decât de cine ştie ce hazard care a împins deasupra pe un individ oarecare, mărunt, vanitos, meschin, care-şi travesteşte lăcomiile în raţiuni de stat şi o ţară întreagă îi urmează dementele directive. *Să se culeagă tot porumbul din toată ţara, până la 15 octombrie*. De ce? Nu seamănă, totuşi, cu nebunia de a ordona să se taie copacii bătrâni de sute de ani din nu ştiu ce parc, din nu ştiu ce oraş, pentru că el, personal, face alergie la un miros anume, cum am auzit? Nu e deci un mod de-a conduce după capricii, şi atât tot? Şi totuşi, rezultatul îndeplinirii unor asemenea ordine este la fel de dezastruos. Iar de îndeplinit, oamenii le îndeplinesc (sau nu le îndeplinesc), fără să facă nicio deosebire între cele raţionale şi cele demente, cu inima uşoară, s-ar zice, ca şi cum, dacă el a dat ordinul respectiv, el o să şi răspundă şi nu ne pasă ce iese, nici dacă asta priveşte viaţa şi moartea noastră, nu a unor copaci bătrâni de sute de ani, doar.

30 ianuarie. Să-ţi propui să stai în banca ta şi să-ţi vezi de scris, alegându-ţi-l ca maestru, de exemplu, pe Cortazar.

Am fost azi la primar să intervină să se mai pună o maşină pentru şcoală. A rămas una la 6,30 care, probabil, va veni ciorchine şi una după amiază la 15, de asemenea încărcată cu muncitori. *Nu s-a ţinut cont, în economia asta de combustibil,* zice primarul, *decât de problemele marilor întreprinderi şi nici nu se putea altfel. Dacă mi-ar spune cum stau lucrurile acolo, în marile întreprinderi, aş pleca ruşinată. El este cu totul şi cu totul neputincios. Cu atâţia oameni puşi pe liber la IMUM şi Cimentul, cu întreprinderi care lucrează la un sfert din potenţialul lor productiv, cu criza de alimente şi aşa mai departe, problema câtorva profesori care n-au cu ce veni la serviciu şi a câtorva sute de copii pe care n-o să aibă cine să-i înveţe e ridicolă*!!

Este imposibil să mai spui că ai să te descurci, că nu te interesează, că poţi să rămâi în teritoriul tău, inviolabil şi sacru. Ca Gide, *n-am treabă, eu scriu Paludes*. Nu mai există niciun teritoriu. Totul este invadat de mizerie, nu există loc curat şi bine luminat, nu există salvare, ieşire, nici individuală şi nici colectivă, decât poate, cu preţul sacrificiului nostru, al tuturor. Atunci pentru ce, şi pentru cine această salvare? Pentru strănepoţi, de acord, de acord, dar, vorba lui Buzura, ei de unde vor avea combustibil şi energie, dacă nouă nu ne ajung nici cât să mergem la serviciu? Cu cât mă gândesc mai mult, cu atât îmi dau seama că eu una nu văd nicio ieşire şi nici măcar cale de întoarcere. De altfel, însuşi Marx spune că comunismul este utimul stadiu, nu?

Mi-e ruşine de mizeria în care ne zbatem, de faptul că nu mai avem timp şi energie să ne gândim la altceva decât la ce-o să mâncăm mâine, cu ce-o să ne încălzim, cu ce-o să mergem la slujbă, toate astea în drumul ascendent spre comunismul pe care-l *construim conştient cu propriile mâini, şi care ne va elibera de servituţile traiului material*. Oare să nu fi văzut marxiştii că la capătul unui asemenea drum este ruina totală şi că ne îndreptăm spre ea proferând lozinci optimiste, aidoma unor fiinţe fascinate de moarte, atrase de ea? Şi că în rarele momente când ne smulgem acestei fascinaţii şi simţim sănătoasa frică de moarte, improvizăm soluţii disperate, nebuneşti, ca zvârcolirile în ştreang, care strâng şi mai tare laţul. Oprim producţia, o pornim iar, paralizăm învăţământul, tragem de-acolo, acoperim dincolo. Mutăm vitrina

bunăstării dintr-un loc în altul, ca să ne autosugestionăm. Oare exagerz eu, făcând din şcoala de la V.D. buricul pământului? Nu, fiindcă şi fabrica de ciment stă, şi IMUM-ul stă, şi centrala atomică de la Cernavodă stă, şi o groază de fabrici şi uzine stau, totul stă. Nu stă, se zvârcoleşte. Primarul spune amuzat: „*Facem revoluţie, adică răsturnare prin violenţă*." Amuzat.

Nu există ieşire. Decât ieşirea din ţară. Asta e, mă văd nevoită să-mi spun din ce în ce mai des că asta-i soluţia şi nu pentru a scăpa de griji materiale, ci pentru a-ţi elibera de ele creierul, pentru a-l scoate din încremenirea asta, care-l ucide.

3 februarie. Îmi merge prost din toate punctele de vedere. G.D. care spune că „suferinţa este un foarte bun îngrăşământ natural". Mă întreb dacă mizeria este şi ea un asemenea bun îngrăşământ natural şi simt că mă mint numai întrebându-mă. Adică atitudinea întrebătoare ascunde dorinţa de a mă minţi.

Dar începând de astăzi nu mă mai duc pe jos la şcoală. Am cerut să mă destituie din *importanta funcţie,* şi, fiindcă nu s-a putut acum, am cerut o jumătate de normă. Totuşi i-am explicat doamnei (o doamnă, într-adevăr, flancată de tovarăşi), că acum sau în vară, dar cât mai repede, să facă ceva, pentru că mie, una, mi-e imposibil să le cer oamenilor să facă lucruri pe care le cred absurde, unele, inutile, altele şi foarte dăunătoare, aproape toate. Dar mai ales, trebuie să mă „elibereze" pentru că simt cum mă pierd. Această ultimă confidenţă, indiscretă, n-a primit-o cu simpatie, dar nici nu mi-a spus decât că *a cunoscut la ţară profesori care fac adevărat apostolat, cu dăruire, cu modestie şi curaj*. Nu m-am simţit bine şi n-am întrebat-o dacă-l fac acest apostolat fără să vadă cât este de inutil şi că tot ce-am face acum, în ţara asta, se adaugă răului din ea şi că mai bine n-am face niciunul nimic. Vorbind cu ea n-am mai fost sigură. Mi-a acordat o jumătate de normă, mă duc la şcoală trei zile şi măcar n-am să-i mai aud pe colegii mei şoptindu-şi „şase" când mă văd. Şi am să am trei zile libere pe săptămână. În care am să fac, ce? Sunt puţin în aer. Tot de la Buzura citire, dacă munca a devenit o necesitate interioară, va trebui să ne plătim într-o zi dreptul la muncă, să ne cumpărăm o slujbă şi să zicem mersi că o avem. Pentru că e bine să mergi la muncă. La ce să te gândeşti şi ce să faci, stând acasă?

12 februarie. La primărie, în problema curăţeniei şi gospodăririi oraşului. Primarul a deschis şedinţa astfel: „*Stimaţi tovarăşi, noi am mai făcut apel în repetate rânduri, în scris şi prin discuţii de la om la om, dar văd că dvs. n-aţi răspuns. Eu nu vreau să ameninţ pe nimeni, dar etc. etc*...” În concluzie, avem fiecare de măturat şi de curăţat noroiul de pe câte o stradă, sau mă rog, măcar de pe „*cele mai principale*” (Deh, lecturi grele, Mircea Eliade...). La obiecţiile noastre, formulate de dr. Stoenescu, mi se pare, primarul n-a găsit argument mai bun decât că în *toate oraşele se face la fel*. Argument totuşi mai bun decât pare, de fapt, foarte solid: în toate oraşele se face la fel de prost, dar se face în toate, o prostie generalizată fiind legitimată prin chiar generalizarea ei. La ieşire, secretarul Călin mă convoacă la el în birou, ca să mă întrebe, nici mai mult nici mai puţin decât *ce e cu cererea mea de plecare definitivă din ţară*! În prima secundă n-am putut scoate un sunet. După care m-am adunat şi i-am zis calmă, că, dacă el are o asemenea cerere semnată de mine, ar trebui s-o pot vedea. *O are,* zice, *acolo, în sertarul biroului*. Şi dă să-l deschidă, sertarul ăla, care nu se deschide. Insist, spune că a glumit, a auzit, i s-a spus că aş intenţiona etc. Nu-şi cere scuze, dar am tras din împrejurare o concluzie reconfortantă: tipilor le este frică de noi exact cum ne este nouă de ei. O frică la fel de obscură, iraţională, mocirloasă. Ce-o fi atât de reconfortant aici, nici eu nu prea ştiu. În societatea asta care cultivă spaime obscure, culpabilităţi inconştiente, „păcatul originar devenit politică de stat”. Mai ales acest Călin răcneşte, atunci când răcneşte *de frică*. Cred că e folositor de ţinut minte, ca să nu te înfricoşeze pe viitor răcnetul lui.

17 februarie. Azi am venit pe jos de la şcoală. Începuse să se întunece, ningea, era destul de ger şi un vânt şfichiuitor din faţă, aşa că numai noi ne-am încumetat, eu, Monica Ş., Luc şi puştiul ăla simpatic de la CAP, dar aventura m-a înviorat după ziua mizerabilă, începută cu vizita la partid, unde toţi cei şapte directori am stat ca pe banca de acuzare şi biroul executiv ne-a mustrat în fraze apocaliptic agramate - şi sfârşită cu constatarea că un perete al şcolii stă să se dărâme, după ce o fereastră putredă deja s-a prăbuşit din cauza vântului.

18 februarie. Este incredibil câte dovezi de ură neîmpăcată ni se servesc zilnic, vorba nu ştiu cui, nu numai de către „clase” şi „categorii sociale”, ci şi de „pături”. Dacă nu pentru salariile mizere, pentru

slujbele noastre care includ şi măturarea străzilor, cultivarea legumelor, alfabetizarea ţiganilor, recensământul găinilor şi, printre picături, ore la clasă, dacă nu pentru că mergem pe jos la serviciu, nu mai rămâne să cred decât că suntem urâţi pentru ce-a zis primarul, cu gura lui: *pentru că suntem inteligenţi, pentru că vorbim bine româneşte, citim mult, ne credem poeţi şi nu coborâm din turnul nostru de fildeş*. Când cel care spune asta e un cititor al lui Mircea Eliade, e cazul să-l crezi, că doar de-asta-l citeşte, ca să afle ce jivine sunt filologii ăştia, numiţi de inspectorat directori, cine ştie de ce. Dar ura asta vigilentă, grija să nu cumva să facem *tot* ce-am fi noi în stare să facem dacă ni s-ar da voie, oare cui foloseşte? Copiilor precis nu, ai căror părinţi, contaminaţi de aceeaşi vigilenţă nu ne ajută cu un pai, cu o bucată de lemn, cu un pumn de ciment, iar asta nu pentru că n-ar avea de unde le fura, toate astea, sau nu le-ar prisosi, după ce au făcut tot ce trebuie la casele lor, ci pentru că, ajutându-şi copiii, ar ajuta implicit profesorii, care trăiesc de pe urma lor, asta-i limpede.

Una, aşezată în capul mesei prezidiului, s-a declarat nemulţumită că din cauza nesupravegherii de către noi, un maistru instructor, un profesor, *sau măcar un inginer,* acolo, copiii umblă de capul lor şi „*există în orele de practică o fluctuaţie de plimbări*", că elevii „vine", elevii „este", elevii „produce stricăciuni", şi toate astea, se vedea de la şapte poşte, numai din cauza profesorilor, care, spre deosebire de ea, vorbesc corect româneşte. Ei bine, am aflat siderată că această doamnă *răspunde de cultură* şi că de ea se teme până şi Stoian, primul secretar al judeţului. Madame Borodi.

19 februarie. Schimb de experienţă la Şcoala 1. Cu inspectorul A., fost director la un liceu din Constanţa sau de aici. Om „de lume", care-şi întreţine popularitatea cu bancuri fără perdea şi fraze cu două înţelesuri, din care unul cu necesitate obscen. De pildă Tiberiu B. (nume frumos şi tipul de bună calitate) îmi traducea schema unei probleme de aritmetică elementară: *Să zicem că am 24 de ouă,* la care A.: „*Aşa începi, tovarăşu', prin a te lăuda cu câte ouă ai*?" La Şcoala 1, ca o confirmare a dictonului cu apa care trece, adjunct a rămas tot N. *Conformist perfect şi fanatic, tip cu urechea ultraperfecţionată, de care e cazul să te temi,* îmi spune Tiberiu.

Nu s-a fumat în prima parte, fiindcă, împotriva obiceiului de până acum la schimburile de experienţă, partidul şi-a trimis printre noi reprezentanţii. Exista la un moment dat primejdia să nu ni se dea nici gustarea obişnuită, deşi sunt oameni care vin aici din străfundurile judeţului, cu o maşină de 6 dimineaţa şi se întorc acasă la 6 seara. Goruc şi unul Iliescu, exponenţii vigilenţei revoluţionare, au moţăit tot timpul sau aşa au lăsat să se creadă, ca nişte motani care pândesc vrăbiile. Tiberiu mi-a atras atenţia asupra aerului lor „reflexiv", într-adevăr tâmp, cum e gravitatea la toţi indivizii neinteligenţi. Iliescu, a cărui senilitate cred că e o capcană, n-a surâs şi n-a dat semne că e viu, decât o dată cu intrarea „tovarăşei M.", nimfă blondă, *neîntrecuta autoare a celor mai bune dări de seamă şi rapoarte de activitate din istoria cotemporană a oraşului*. (Tot Tiberiu mă informează). Plăcerea evidentă pe care i-o produce tipului intrarea partinicei zeiţe se datorează deci afinităţilor intelectuale, lecturilor comune, şi numai în al doilea rând unor motive de altă natură. Dar era, sau devenea, în mod cert, şi o plăcere de altă natură. Au luat cuvântul mai toţi, după lecţii, dar ultimul cuvânt l-a avut evident, partidul, priceput la toate. Perla „*să dăm dovadă şi de oameni gospodari*" pentru că *hm, hm, lecţiile* „*le facem bine*" cu acest plural complice, chiar... Şi totuşi, nimeni nu întrerupe, nimeni nu persiflează. De ce? Acest împuţit sentiment de vulnerabilitate, această timiditate cretină, nu e totuşi, laşitate, aşa cred. *În fond, acest* „*tovarăş*" *Lefter,* zice tot Tiberiu. B. cu bun simţ (atenţie, un bun simţ de *nefilolog*!), *a avut treburi mai importante de făcut toată viaţa, decât să se şcolească*. Dar de ce o fi „şcolirea" asta un lucru de care să te simţi atât de vinovat şi dobitocia care se dă competenţă scuzabilă şi până la urmă nu numai de înghiţit, de trecut cu vederea, ci de suportat cu toate consecinţele ei? Dar consecinţele care decurg din „modestia" asta a lui Tiberiu B., şi, în fond, a mea? Dacă ar fi numai frică, ar fi bine. Dar nu e, şi nu ştiu ce e.

28 februarie. I-am scris Ştefanei cam 15 pagini. Şi ea mie cam tot atât. Şi nici nu ne-am străduit vreuna din noi măcar să scriem caligrafic acolo. Să nu se chinuie prea mult „cititorii" noştri. Deşi grozav aş vrea să ştiu dacă avem într-adevăr cititori şi să cunosc mutra care se chiompeşte în scrisoarea mea încercând să înţeleagă. Presupunerea că mutra asta există mă face tot timpul reticentă. Ca şi cum aş scrie fără să

vreau şi pentru ăla. Probabil că şi Şte la fel, ca să nu mă „expună”. Probabil că în ciuda prieteniei ei pentru mine, încearcă şi un fel de compasiune. E fericită că din punctul ăsta de vedere, al gândurilor ei pe care nimeni nu le studiază cu lupa, nu le interpretează, silind-o să şi le aleagă cu grijă, se simte eliberată şi nu înţelege cum eu suport. Iar eu, contaminată de nedumerirea ei, înţeleg şi mai puţin, mă apucă furia şi simt nevoia să-i scriu, ostentativ, lucruri care n-au făcut niciodată obiectul conversaţiilor noastre, nici înainte de plecarea ei, nici după. Lucruri care-mi sună şi mai fals, ca replicile rostite la teatru, pentru spectatori. De fapt, nu-i scriu Ştefanei, ci *ăluia*. E ceva aici ce mă strânge ca o platoşă.

3 martie. Astăzi am fost invitaţi la o plenară pe probleme de educaţie fizică şi sport. Preţ de aproape două ore şi jumătate, bărbaţii, aproape în unanimitate, au discutat într-o deplină uitare a rangurilor, funcţiilor, raporturilor muştruluiţi-muştruluitori, despre fotbal! Numai nu s-au făcut pronosticuri, dar n-a scăpat niciunul prilejul să-şi arate competenţa şi să-şi exprime punctul de vedere. La un moment dat ajunseseră să discute despre fiecare jucător în parte. Care-i bun la înaintare, care-i fundaş, care bun mijlocaş, cine trage la poartă cel mai bine. Iar Călin, dragul de el, *marele om, omul cifrelor şi ctitorul noului oraş, omul mereu sobru şi chiar hi-hi-hi, încruntat* - cum zicea năroada de Smaranda Jelescu la televizor, băgându-se în el, topită - se umanizase. Devenise înduioşător de copilăros şi pasionat, obrajii i se îmbujoraseră de emoţie şi tot de emoţie pierduse o dată cu scorţoşenia şi stereotipia frazelor învăţate pe de rost şi corectitudinea lor gramaticală, aşa că acuma îşi dădea arama pe faţă într-o limbă română absolut barbară. Dar sinceră. Sigur că buna dispoziţie nu-l făcea să-şi uite obligaţia de a fi autoritar, ca-n toate prezidiile, dar de data asta ştiindu-se înţeles şi sprijinit, decreta cu ceva mai multă căldură şi participare: „*Oamenii muncii nu vrea să vadă balast. Nu toţi antrenorii din ţară face antrenament pe o bază sportivă cum avem noi. Trebuie să fim conştienţi că locul pe care-l ocupăm în clasament nu ne mulţumeşte*.” Şi, pentru etalarea culturii clasice: *Publicul vrea, ca şi-n antichitate, pâine şi cireşe. Să daţi dovadă de femei intelectuale şi să daţi atenţie şi fotbalului*.” Sau: „*Să ia seama, să-şi vadă de treaba lui şi să ne impulsioneze*!”. Călin spune „juni-iori” în lozinca „*Juni-iori, să venim în*

preîntâmpinarea dorinţei publicului iubitor de fotbal". Dar cele mai mari bătăi de cap i le-a dat cuvântul „frustrare" pe care a ţinut, în ciuda dificultăţilor, să-l folosească. A rezultat până la urmă, cu chiu cu vai, că „am fost *frutraţi* de un loc în clasament", dovadă că ştia de ce se chinuie: în context, cuvântul era într-adevăr greu de înlocuit.

9 martie. În cinstea *Zilei internaţionale a femeii,* tipii au dat la televizor un film extraordinar - *Julia* de Fred Zinnemann. E greu să-ţi mai vină să scrii după ce vezi un asemenea film.

14 aprilie. Am audiat astăzi o conferinţă despre poluare ţinută de un profesor doctor în materie, căruia nu i-am reţinut numele. American, în tot cazul. Am avut prilejul să studiez simptomele provincialismului, nu oarecare, ci românesc, anume. Acea modestie, agresivă şi oarbă de care suntem, vai, atât de mândri: *nu mă bag pe tine, nu te bagi pe mine, sărăcia, şi nevoile, şi neamul, doamne - iartă-mă*.

Scepticismul este un asemenea simptom. S-ar putea spune multe pentru a-l explica şi scuza, dar el nu rămâne mai puţin un simptom, iar boala mai puţin o boală.

Tipul nu era deloc un sceptic. Multe, de asemenea, s-ar putea spune despre optimismul lui, despre optimism în general, pe care noi avem tendinţa să-l dispreţuim, să-l privim condescendent. A fost nici măcar un dialog între surzi, ci monologuri perfect paralele, absorbite în eter. Zice la un moment dat omul, că sigur, este greu să faci cutare sau cutare lucru, dar nu imposibil. În sensul ăsta povesteşte o anecdotă problematizantă. Un medic aflat în dilema de a salva de la moarte un bolnav, prin transfuzie, sau de a-l lăsa să moară, pentru că sângele este de la un diabetic. Ce sfat ar da scepticul, e clar, l-ar lăsa dracului să moară, chestia cu diabetul nefiind decât un alibi moral, l-ar lăsa să moară pentru că şi-aşa, odată şi-odată o să moară singur, că doar toţi suntem muritori. (Şi i-ar face în schimb, adaug eu, o nuntă cosmică.) Optimistul l-ar salva de la moarte, după care l-ar trata împotriva diabetului de care l-a îmbolnăvit. Aici nu mai e vorba de poziţii teoretice, atitudini, interşanjabile, la o adică. Mai departe americanul nostru spune că dacă un director de întreprindere nu poate rezolva problema poluării trebuie schimbat cu un altul, care o poate rezolva. *Legea trebuie să fie lege pentru toată lumea,* zice, supărat pe un demnitar din Târgu-Jiu care a tăiat un copac secular şi trebuie amendat.

De cine? păreau să-l întrebe privirile scepticilor din sală. Fiindcă ăla e clar că n-a tăiat copacul de capul lui cum n-ar rupe nimeni nici picioarele unei muşte, fără ordin şi deci aprobare, aici.

Deci tipul a vorbit cam trei sferturi de oră, liber, americăneşte, necunoscându-şi auditoriul şi deci alegându-şi un nivel mediu, atractiv, alert, în genul conferinţelor de popularizare. Presărându-şi spiciul cu bancuri care să dovedească validitatea poziţiei lui de principiu. Dar cât de idilice respectivele istorii, totuşi. De pildă, cum a salvat el de la tăiere un copac de 400 de ani, vorbind într-o sală unde se afla fiul primarului care hotărâse tăierea acelui copac. După care a declarat că pe marginea celor spuse de el vrea să poarte cu noi un dialog, stimulându-l cu nişte broşuri pe care le adusese să le dea celor care îi vor pune întrebări.

Primul înscris la cuvânt a fost ca de obicei dr. N. Un sceptic şi el. Unul care „*nu se uită la tine, dacă nu dai ceva*", cum spun nevoiaşii. Cum probabil chiar este. Iniţial, presupun că dr. N. a venit din facultate plin de generozitate şi de elanuri şi hotărât să se opună mentalităţii. Dar mentalitatea a fost probabil mai tare decât el şi până la urmă i s-a impus. Încet-încet probabil i s-a adaptat, iar acum o reprezintă. El este simbolul ei, prin excelenţă. Când te gândeşti la corupţia medicilor, îţi apare în minte. Că l-a poleit şi pe el cocleala mentalităţii, sigur că asta e dovada că nu era dintr-un metal prea nobil. Dar gândul ăsta îţi trece prin cap dacă te situezi în afară. Nimănui nu-i trece prin minte să nu-l respecte pe dr. N. şi, de obicei, în discuţii din astea, unde cineva trebuie să reprezinte onorabil urbea, dr. N. este imbatabil, iar argumentele lui, nimicitoare. Aşa încât toată lumea îl aştepta, plină de speranţă. Numai că tipul n-a pus nicio întrebare, ci a ţinut la rându-i, o conferinţă. Şi încă mult mai doctă. Am făcut imprudenţa să-i şoptesc Nassei că americanul n-ar trebui să-i dea premiul, că n-a pus întrebări şi o duduie din spate, asistentă la spital, probabil, mi-a replicat înţepată: *Întrebări să pună alţii, dânsul vorbeşte*. Adevărat, *dânsul ştie tot,* nu-l mai interesează nimic. Vine un tip dintr-o ţară pe care n-ai văzut-o în viaţa ta şi tu n-ai să-i pui nicio întrebare - alt simptom de provincialism. A mai vorbit un alt venerabil personaj - directorul Z. de la *Cimentul*. Nici el n-a pus întrebări. Ştia şi el totul despre problemă şi dacă nimic din ce ştia nu-i era de niciun folos, la ce i-ar fi folosit să afle ceva în plus?

A conferenţiat, prin urmare, şi el. Alt simptom al provincialismului: incapacitatea de a dialoga. Într-un fel explicabilă. Imposibilitatea comunicării reale, a trasnsferului experienţei împărtăşite face inutilă discuţia. America nu-i România şi nici invers. Acela scria cărţi despre poluare şi salva copaci, iar directorul de la salubritate de aci, n-are destule cazane ca să adune gunoiul menager din oraş. S-a ridicat şi-a spus cât de inutil e dialogul în aceste condiţii şi a fost privit cu nemulţumire de concitadini. Iar de către american, cu „milă şi groază", cum mă uitam eu acum cinci ani la masa nediferenţiată a localnicilor. Spunând cu dezinvoltură: *de ce aşteptaţi ca la Bucureşti să se facă şi să se dreagă? Nu acolo este centrul şi lumina. Centrul şi lumina ar putea fi oriunde*. Ar putea, pe dracu. Acolo e, pentru că acolo e întrerupătorul. Şi acolo este ăla care apasă pe el, dacă vrea şi când vrea.

Iată ce mult am scris despre membrul academiei din Illinois, titlu despre care dr. N. a spus ceva cam în sensul ăsta: *Ne-aţi vorbit foarte frumos, mai ales că am aflat şi că sunteţi membru nu ştiu unde, în America, şi noi ştim că americanii nu aleg aşa, pe oricine. Dar lucrurile astea nu se potrivesc aici etc. etc*. Penibil. Cu totul penibil. Ca un meci între un campion mondial şi o vedetă de cartier.

Asta apropo de Panait Istrati, peste care nu s-a depus cocleala, *fiindcă n-a stat locului*. Numai şi numai pentru asta. Ca şi romancierii latino-americani. Toată lumea spune că vrea să afle adevărul, să-l vadă, să-şi păstreze ochii ageri, să nu se înşele, dar luciditatea asta pune anumite condiţii, pe care puţini pot să le îndeplinească, iar şi mai puţini să şi le şi asume. Există câteva tabu-uri universale, care, în fond, te pun la adăpost de nefericire. Sunt lucruri pe care nu le privim niciodată în faţă, pentru că ele sunt în noi. O frică şi o vinovăţie ne împiedică şi să le întrezărim. În realitate nu e vinovăţie, este autoprotecţie. Este oare o coincidenţă că numai la Istrati, un apatrid, la Kundera, un exilat, la Céline, un exclus, un trădător, le-am găsit încălcate aceste tabu-uri? Numai oamenii cu desăvârşire singuri şi care au pierdut tot nu mai au tabu-uri. De unde sinceitatea fără egal. Nu adevărul spuselor, ci sinceritatea. A fi sincer nu înseamnă neapărat a spune adevărul, ci a privi realitatea cu proprii tăi ochi şi a spune *ce vezi cu ei*. Cei mai mulţi dintre noi împrumutăm liniştitoarea privire a cuiva, cea mai liniştitoare fiind cea a „majorităţii". Cei mai mulţi, chiar dacă suntem

apţi să vedem cu proprii ochi, ne asiguram întâi că „avem dreptate” confruntând ce-am „văzut” cu ce „văd” cei din jurul nostru şi abia pe urmă, dacă ce-am văzut ni se confirmă, spunem cu glas tare. Ăştia trei - nu. Riscând să rămână şi mai singuri, dacă spun ce-au văzut în singurătate. Nu e vorba de cât de deznădăjduitor este ce vezi singur. Şi că asta te poate distruge. Foarte marii scriitori, cei cu viziuni singulare, cu ochii cărora văd apoi lumea generaţii întregi, sunt cei distruşi de propria lor viziune (un Céline mai „cuminte” eu cred că până la urmă ar fi fost iertat, nu excomunicarea l-a nefericit). Este vorba că vederea asta devine slabă, atunci când de teama nefericirii şi însingurării, renunţi s-o mai exersezi. Când îi laşi pe alţii, pe toţi ceilalţi, să vadă, iar tu doar îi aprobi, te raliezi unei opinii, că este ea a lui Céline, sau a tatălui tău, sau a primului secretar al partidului. Cunosc foarte puţini oameni care trăiesc şi acţionează păstrându-şi fidelitatea faţă de propriile gânduri şi sentimente. Cu vârsta, întâlnesc din ce în ce mai puţini asemenea oameni.

14 aprilie. Disciplina şi ascultarea celui care ne este superior ierarhic. M-am întrebat de multe ori cum se face că atât de rar oamenii îşi pierd controlul şi-şi înfruntă şeful, oricât de tare acest şef ar trebui să-i calce pe nervi. Nu numai că nu le trece prin minte să-i ardă una, sau să-i spună „ia mai du-te dracului”, dar nici nu le trece prin minte că ar putea-o face, mai mult, de fapt nu-i deranjează la şefii lor gesturi pe care la alţi oameni nu le-ar tolera, sigur. Cum nu-ţi trece prin cap, de exemplu, să-ţi pocneşti tatăl, dacă, doamne fereşte, el se întâmplă să te pocnească. Am auzit că N.C. le dă miniştrilor săi şuturi în fund, îi pune să stea la colţ, cu faţa la perete, îi înjură pe ăia din CC. Nici unuia nu i s-a întâmplat, ca reflex aşa, necontrolat, să-i scape laba, sau cine ştie ce ripostă? În fond, dacă N.C. are normale accese de furie, ceilalţi de ce n-ar avea? Este el singurul om normal din ţară? ţi totuşi nici unuia nu i se întâmplă. Când o face unul, este sau beat sau nebun. Nu se pretinde, chiar este una din două. Cum se explică asta? Doina M., care este o fiinţă inteligentă, mi-a povestit odată o întâmplare, nu neobişnuită, dar care m-a surprins, fiind vorba de ea şi tocmai de aceea semnificativă în ce priveşte frica asta de mai-marele, pe care nu reuşesc eu să mi-o explic. De parcă am avea un călcâi al lui Ahile pe care nu reuşesc să-l descopăr.

Bine, i-am zis, *şi ce-ar fi putut să-ţi facă? Nu ştiu, aşa am reacţionat, ără să mă gândesc la ce ar fi putut să-mi facă.* Adică aşa cum reacţionezi din instinct. S-ar putea ca totuşi acest călcâi al lui Ahile să fie pâinea cea de toate zilele. E foarte probabil că înjurându-ţi şeful, n-ai să mai mănânci pâinea asta pe tarlaua lui. Ai să fii nevoit să-ţi cauţi altă tarla, unde să fii nevoit să înjuri un alt şef şi tot aşa, până la hotarele ţării, din care n-ai cum să ieşi. Ăsta-i secretul ascultării şi al reprimării instinctelor: eşti o vită închisă într-un ţarc, care primeşte ciomege alergând de jur-împrejurul ţarcului, pe lângă zid, neavând cum să sară peste el. Dar ăsta e un mod calculat de a te stăpâni, inteligent, sau, mă rog, premeditat. Ea-mi vorbea de o reacţie spontană, neprecedată de niciun gând. Între a nu riposta, pur şi simplu şi a înghiţi umilinţa, fără ură, cum te laşi ciomăgit de un părinte iubitor, căruia, prin faptul de a-i îndura ciomăgeala, i te încredinţezi, cumva, este totuşi o distanţă. Pe tata nu-l urăsc, dacă mă loveşte, decât dacă sunt chiar un fiu denaturat, un dezaxat, pentru că de tatăl meu mă leagă un sentiment de iubire filială. Dar de şeful meu ce sentiment necontrolabil mă leagă? De ce mă încredinţez lui?

Deci Doina M. îmi spune cum şi-a luat examenul de nu ştiu ce analiză matematică, care trebuia neapărat luat. Şi fiindcă mai mult decât învăţase nu putea, n-o ducea mintea ei de filoloagă, şi fiindcă fără el îşi pierdea serviciul, la ea acolo având toţi două facultăţi, minimum, şi obligatoriu comerţul exterior. Deci profesorul, care pusese ochii pe ea de cum a intrat în sală, a bruftuluit-o înainte de a deschide gura, a făcut-o de două parale că *nu ştie nimic, n-a învăţat, e proastă, e nepregătită* şi aşa mai departe şi a trântit-o. Chestie la care ea... a izbucnit în plâns!! Tipul a ieşit după ea pe hol, şi înduioşat brusc, a mângâiat-o, a asigurat-o că data viitoare o trece şi din vorbă-n vorbă, i-a făcut o *anumită* propunere. Cu care D. a fost de acord!! Numai că la momentul sorocit şi-a dat seama că... nu poate şi plângând toată i-a spus-o cu atâta sinceritate („*sunteţi atât de bătrân, sunteţi mai bătrân ca tata şi urât*") încât tipul, dezarmat, i-a dat examenul şi a lăsat-o în pace. Întrebare: De ce D., tânără, frumoasă, inteligentă, liberă (?!) - nu i-a spus măgarului de la început că e un măgar bătrân şi urât şi că-l trimite la dracu, cu examenul lui cu tot, de ce n-a cerut s-o examineze altcineva, de ce n-a reclamat cazul, descoperind, eventual, după aceea,

că n-a făcut nicio brânză, că a pierdut şi facultate, şi serviciu, şi tot? Pentru că un om normal şi cu reflexe sănătoase aşa face: întâi „boacăna” şi după aceea constată şi evaluează consecinţele. Nu o evită reflex, fiindcă asta nu mai e premeditare, ci dresură.

25 mai. Cu autostopul, la muncă. Directorul I. de la Tortomanu, care a colectat cea mai mare cantitate de ştevie din tot judeţul. Mergea la şedinţă. *Am idee ce o să se scrie pe piatra lui funerară? O să se scrie*: „*În memoria acestui tovarăş care n-a lipsit de la nicio şedinţă*”. Apropo de şedinţele de la care şi eu cam rar lipsesc, adevărul este că sub pretextul rostului meu superior tuturor conjuncturilor şi chipurile ca să nu-mi irosesc energiile într-un război dinainte pierdut cu stupiditatea, am ales de foarte multe ori situaţia cea mai comodă.

27 mai. Este inexplicabil cum noul prim secretar, licenţiat (în economie), este şi mai înverşunat împotriva noastră, a celor din învăţământ, decât fostul - analfabet, sau aproape, care, în paranteză fie spus, era un bărbat. Avea un soi de curaj şi un instinct aşa de sigur că semăna cu inteligenţa şi, mai ales, îşi respecta adversarul, ori de câte ori avea ce respecta la el. Scena care se povesteşte, cu ceferistul nedreptăţit de el, dus cu jalba-n proţap „mai sus”, adică foarte „sus” şi venit cu aprobări, şi reacţia lui când toţi se aşteptau la represalii, răzbunări, beţe-n roate, conform credinţei că până la Dumnezeu te mănâncă sfinţii. L-a chemat pe-ăla şi i-a zis „Bravo, bă, nu te-ai lăsat” şi l-a rugat să-şi ia înapoi carnetul, după ce ăla îl înjurase cu primăria lui cu tot, cu partidul lui cu tot. Sportiv aşa, ca de la bărbat la bărbat. Pe Mihalaca, aud că fostul primar o ţinea lângă el doar să-i cumpere batiste, în şedinţe, când n-avea în ce-şi sufla nasul.

Acest Gh. Al., intelectual pirpiriu, care-şi poate ascunde slăbiciunea în spatele puterii sociale cu care a fost investit, te „persecută” totuşi altfel decât un Călin sau o Mihalacă, amândoi aceştia din urmă la fel de neinstruiţi ca fostul primar, Elizei, şi la fel de slabi ca el, ăsta nou. El nu te tratează ca pe un individ care îi este superior şi îi trezeşte prin această superioritate ura, ranchiuna, invidia etc. El te tratează ca pe un egal, asupra căruia puterea momentană îi dă lui avantaje. Un fel de „azi eu, pe urmă om mai vedea, când o să-ţi vină rândul, o să mă umileşti tu pe mine”, o atitudine care provoacă atâta stupefacţie, te prinde atât de nepregătit, încât nu ajungi niciodată să te repliezi. Şi care te răneşte

prin necinste: tipul se face că nu vede că acest „mâine” s-ar putea să nu vină niciodată, pentru că ţie nu-ţi place şi nu deţii arta de a umili şi pentru că ai simţul solidarităţii de... „pătură”, dacă clasă nu sunteţi, nici tu, nici el. Încep să înţeleg de ce succesul acestei „opere” se bazează, dacă nu pe adeziunea marii majorităţi (idee nu tocmai falsă, deşi „marea majoritate” este alcătuită din indivizi care luaţi în parte nu aderă deloc), atunci pe cea a individului convertit în masă umană. Aşa încât nu e suficintă împotrivirea la o idee sau alta, ci la Ideea pe care sistemul se sprijină, şi pe care trebuie mai întâi s-o descoperi, s-o prinzi, s-o „dovedeşti” ca falsă.

Aud că o madamă venită să păstorească învăţământul, fostă cusătoreasă, ar fi spus textual, într-o sală de şedinţă, că „*voi, profesorii, trebuiţi biciuiţi*”. Fără nicio replică, alta decât stupoarea. Cred că am văzut-o şi eu o dată. Sau că Gh. Al. primul secretar, vorbeşte, mai eufemistic, despre nişte „*patrupezi cu urechile mari*”.

30 mai. Am început să scriu noaptea. Beau o cafea pe la 8 şi cel puţin de la 11, când adorm toţi, şi până la 2, am posibilitatea să fac ceva, oricât de mizerabilă a fost ziua respectivă. Şi chiar dacă nu fac, am posibilitatea să încerc. Trăiesc din cauza asta o senzaţie de clandestinitate, de „viaţă dublă”, ca o Cenuşăreasă care fuge noaptea la bal. În timp ce dorm şi inspectorii, doarme şi tovarăşul Lefter, şi tovarăşul director de la EGC, care nu ne ia gunoiul, şi viermii de mătase, şi resturile vegetale de pe câmp.

2 iunie. Citind şi comparând proza noastră cu a altora, cu aproape oricare alta, constat că nu seamănă. Că a noastră este bună aici, pentru noi. Şi nu este vorba de lipsa de talent, pentru că eu nu mă gândesc aici decât la cei talentaţi. Mi se pare că aici, la noi, prozatorilor li se întinde o cursă în care toţi, sau aproape toţi, cad. Este capcana ascunsă sub frunzişul acestui imperativ ipocrit (?!) - *oamenii trebuie să ştie adevărul* - raţiunea de a fi a romanului social, istoric şi politic, „angajat”. Este o capcană, pentru că omul se gândeşte aşa: *Dacă ceea ce îmi daţi voie să spun este adevărul, atunci ceea ce ştiu eu şi nu am voie să spun sau nu vă interesează ce este*? Cineva emitea de altfel părerea că nu contează talentul, ci felul cum este el folosit. Aşa ceva numai la noi se poate spune. Cum ar putea fi talentul folosit altfel decât ca talent. *Nu, el trebuie orientat, el trebuie pus în slujba colectivităţii, a poporului din*

care ai ieşit. Numai la noi, unde colectivitatea a devenit o zeitate abstractă şi toate noţiunile morale se învârt în jurul ei. Şi latino-americanii fac roman politic, şi ei îşi iubesc poporul, fără să se grăbească să-i dedice neapărat talentul lor. La noi, singura zeitate pentru un scriitor, care este, de fapt, literatura însăşi, este iubită cu o dragoste vinovată, furată parcă din porţia cuvenită poporului, numai poporului. La noi totul aparţine poporului, tu însuţi aparţii poporului, sufletul tău aparţine poporului, trebuie deci să i-l dai poporului, tocat mărunt, cât să încapă în burdihanul lui iubitor, să-l digere, să-i placă, să râgâie mulţumit. Să slujeşti Poporul. În numele acestei lozinci, pe care nu îndrăzneşti s-o sfidezi, cum nu îndrăzneşte nici cel mai convins ateu să înjure tare în biserică, se fac totuşi, cu cinism curat, multe atee ticăloşii.

Ai fost investiti cu încrederea poporului, cum răspunzi tu acestei încrederi? Poate scriitorul să urle: *Eu nu vreau încrederea poporului, eu nu vreau încrederea nimănui care m-a investit cu ea fără să mă întrebe*? Şi să-şi vadă de cartea lui care e o carte de dragoste, să zicem, numai şi numai de dragoste?

Mihai. D. îmi povesteşte cum au venit la el, în decurs de o lună, trei brigăzi de control: una de la judeţ, una de la minister şi una de la CC. Cum a stat de dimineaţa de la 7, până noaptea la 12-1, cu ei, cum i-a dus la cârciumă să mănânce şi, mai ales să bea, ocazie cu care a mâncat şi el, altfel ar fi lipsit de la „datorie", iar chestia asta, să nu fii la dispoziţia poporului, la orice oră din zi şi din noapte, ţi se iartă doar dacă eşti undeva, cu reprezentanţii poporului. Care aşa îl reprezintă, mâncând şi bând şi controlându-te pe tine. Fireşte că la alt nivel şi tu tot aşa îl reprezinţi, când controlezi pe alţii. Nu te odihneşti, nu mănânci, nu bei, decât în numele şi interesul poporului. Atâta timp cât nevoile individuale de hrană, de odihnă, de confort sunt lucruri de care să te jenezi, meschine, mic-burgheze, egoiste, literatura, care-i un lucru tot atât de individual şi de intim ca şi foamea, n-are cum să nu se jeneze de ea însăşi. N-ai cum s-o practici decât pe ascuns, noaptea, ca pe o taină ruşinoasă. Înţeleg atunci blocajul meu în faţa unui fitecine care mă poate face de două parale în numele clasei muncitoare care a muncit şi a luptat pentru mine. Această clasă muncitoare îi dă lui dreptul să mă facă de două parale. Şi şefilor lui, să-l facă pe el. Şi Celui

mai Mare, pe ei toţi. Şi în plus, acestuia din urmă, dreptul, ba chiar datoria, de a se autoproteja, alegându-şi ca reşedinţă singurul loc neatins de cutremur din ţară. De unde acest respect înfricoşat? *Muncitor, muncă. Munca, supremă virtute*.

Apropo de N.C. mi-a trecut prin cap zilele trecute ideea despre ce înseamnă un roman politic bun, aici şi acum. Ce înseamnă curaj aici şi acum. O carte despre cum se fabrică în republica scriitorilor biografia unui personaj politic. Cum se scoate din neant un trecut glorios inexistent. Fiindcă am văzut prin reviste articole şi poveşti despre *marele conducător al clasei muncitoare* care avea... 13 ani! „*Cel mai periculos comunist din ţară la vremea aceea - spuneau ziarele burgheze*." - citeşti negru pe alb şi nu-ţi vine să-ţi crezi ochilor. (Nu-ţi vine să crezi, nu-ţi vine să crezi, şi dintr-o dată, după un timp, constaţi că nu te mai miri aşa tare şi-ţi zici, *dom'ne, se poate*.) Eu nu-mi închipui că toate astea se fac din iniţiativa lui, fie şi pentru că ar fi jenant să zici: *lăudaţi-mă, inventaţi-mi o biografie glorioasă încă de la vârsta când făceam în pat*. Nu din iniţiativa lui şi nici măcar pentru a-l flata pe el, ci în numele aceleiaşi zeităţi, poporul, care trebuie să ştie că n-are în frunte un terchea-berchea. În numele poporului, şi cu talent, adică, se fac atât de bine aceste lucruri, încât e imposibil, om de bună credinţă fiind, să te îndoieşti. Dar el, el însuşi, răsfoind acele ziare, reviste etc., ce zice oare? Mi-l imaginez, şi l-aş pune într-un roman să zică, trântind o înjurătură neaoşă, că la 13 ani făcea pe el încă, şi că jighimele mai mari ca scriitorii n-a văzut în viaţa lui. Ceva, o dedublare ca în *Toamna Patriarhului,* dar împingând în faţă această biografie falsă şi pe fabricanţii ei. Un scriitor talentat care o inventează (Eugen Barbu) şi ceilalţi care, salahorind, confecţionează probele indubitabile: fotografiile, documentele, diplomele, ziarele burgheze înnebunite de acţiunile subversive ale micului comunist, mânat de acasă de dragostea pentru popor, casele unde s-a adăpostit, închisorile, gardienii care l-au păzit, părinţii care-şi amintesc despre el, nu ce-şi amintesc ei, ce scrie în biografia aia că-şi amintesc. Într-o supremă automistificare, fabricând şi o falsă memorie.

Care dracu' o fi, totuşi, adevărul aici? S-ar putea ca ăsta să fie, bineînţeles. Dar s-ar putea ca mâine să aflăm despre alt copil de 13 ani ş.a.m.d.

Alaltăieri am auzit pe unul zicând: „*pe aceste meleaguri străvechi*" şi m-am întrebat pentru prima oară, de ce or fi aceste *meleaguri* mai străvechi decât altele, că doar pământul este unul singur, la fel de nou sau de vechi pe toată lungimea şi rotunjimea lui. Şi spun asta lui Mihai D., şi despre sentimentele artificiale pe care trebuie să le întreţinem, şi care o fi scopul, raţiunea superioară. Răspuns: *dacă toţi am crede, ca tine că pământul întreg e la fel de străvechi, n-ar mai avea nimeni, niciun ataşament faţă de ăsta pe care stăm*. Şi-mi povesteşte cum azi-noapte, în timp ce noi, *muritorii de rând,* „*ne refăceam forţa de muncă*", aşteptate de pe la 11, prin oraş au trecut între orele 4 şi 6, 30... armatele sovietice!! El, împreună cu primarul şi cu şeful securităţii, au „supravegheat" (l-a pufnit râsul când a rostit cuvântul) trecerea lor către bulgari. O coloană de 250 de maşini pline cu soldaţi, fără muniţie şi armament. *Dar* - comentează M.D. - *cine ar fi îndrăznit să verifice dacă au sau nu muniţie şi armament*? La un moment dat, coloana s-a oprit şi primarul l-a întrebat pe el: *Ce-ar fi să nu mai pornească*? Explicaţia era că se defectase o maşină.

Ce trist că, de pildă, scriind aici despre Nicolae Ceauşescu, am şi nu am, sentimentul că scriu „pentru mine însămi". Peste 10-20-30 de ani, că n-o fi nici el nemuritor, aceste lucruri ar putea fi *amintire*. Dar despre trupele sovietice care trec noaptea prin oraş, dacă scriu, asta n-o să fie niciodată *amintire,* mereu o să fie *prezent*. Întotdeauna vom fi mai mici ca ei şi întotdeauna vor fi „marii noştri vecini şi prieteni". Cantemir însuşi, marele Cantemir a preferat să i se cuibărească în braţe, marii Rusii (de fapt, sub fuste), decât să i se împotrivească. Să simuleze iubirea, sau, şi mai pervers, dacă tot n-a avut încotro, chiar s-o iubească. Fiorul pe care-l simţim la vederea lor nu ni-l mai poate crea decât apariţia extratereştrilor. Sentimentul unei forţe necunoscute şi nimicitoare, cu care nu poţi comunica decât pe o singură lungime de undă: supunerea necondiţionată. Dacă vrei să-ţi fie şi confortabilă, măgulitoare, îi spui iubire şi gata. A gândi liber numai în sinea ta este echivalent cu a nu gândi deloc. Poate că singura noastră scăpare ar fi, paradoxal, tocmai alipirea de URSS. Sub imperiul fricii libertarea de gândire sucombă mai repede decât sub stăpânire. Sentimentul naţional şi aşa mai departe. Ameninţat, ţi-e frică, supus deja, eşti liber să urăşti.

Vorbeam cu Mihai D. despre imposibilitatea psihologică de a atenta la viaţa unui om care intră în mulţime, dă mâna celor care-i întind mâna, neînarmat şi fără escortă. Şi amintesc scena din Malraux, cu tipul care trebuie să omoare pe cineva, un adversar politic şi oroarea că trebuie să împlânte cuţitul într-un trup adormit şi gol. Cum cred eu că ăsta e singurul motiv pentru care N.C. nu este omorât şi el ştie asta şi umblă aşa printre noi, dă mâna, ni se predă, cum ar veni... Mihai D. îmi spune că *ar trebui să observ că niciunul din cei cu care a dat Ceauşescu mâna la M. n-a mai fost de atunci văzut în acest oraş şi nu fusese văzut nici înainte şi ar trebui să ştiu că florile care i se dau sunt aduse de securişti, sigilate, în celofan. Şi scrisorile, gesturile „spontane" ale mulţimii... Cât despre faptul că e neînarmat, să ştiu că are pe lângă el nişte trăgători, că n-ar scăpa musca. De unde şi „pământ străvechi" şi toate*. Treaba cu Rusia în coastă, şi încă devenită ţară comunistă, asta e reală. Dacă făcea cineva, acolo, un falanster, era altceva, dar aşa...

17 iunie. Inginerul C., fost director la IMUM, îmi relatează o experienţă deja banală şi la îndemâna oricui, despre care noi am rămas cu o imagine idilică, de pe vremea lui Cuza, cu iapa pupată într-un anumit loc. Deci: audienţa la preşedintele ţării. (Nu ştiu de ce realitatea se dovedeşte aici şi mai ştearsă şi mai indolentă decât buna mea credinţă indolentă. Credeam că el, săracu', nu ştie nimic, că dacă ar ştii...)

Aşadar: *după ce oamenii muncii au votat cu discernământ desfiinţarea intreprinderilor de industrie locală,* care desfiinţare punea pe drumuri o groază de lume, acest inginer împreună cu contabilul şef al întreprinderii a plecat în audienţă. Din for ierarhic superior în for ierarhic superior, a ajuns la Comitetul de Stat al Planificării, antecamera ultimă. Acolo, cafele, ţigări pentru cine fumează, şi întrebarea: *Ce doriţi dvs. să-i spuneţi Tovarăşului, care acum e foarte ocupat şi o să vă primească, poate, mâine*. Oamenii îşi spun păsul, consilierul respectiv îi ascultă şi le spune: *După felul dvs. de a gândi, noi tragem concluzia că nu sunteţi de acord cu preşedintele ţării. Ba suntem,* răspunde C., *hotărârea luată este bună, dar iată, la noi...* Şi o ia de la capăt. *Concluzia care se desprinde din spusele dvs.*, o ia şi consilierul de la capăt, netulburat, *este că nu sunteţi de acord cu...*

„Suntem lăsaţi să ne mai gândim, un sfert de oră, să ne sfătuim, după care o să fim introduşi la Tovarăşu'. Eram poate şi înregistraţi, aşa că abia din ochi ce ne puteam sfătui, şi-i spun contabilului şef: Măi, eu cred că noi n-am înţeles bine legea, am interpretat-o greşit, acum, că am vorbit cu tovarăşii, putem să mergem să-i lămurim şi pe muncitorii noştri care-i realitatea. Şi-i arăt prin semne, că dacă mai stăm mult s-ar putea să fim şi legaţi." Şi arată deci prin semne care-i „realitatea".

Au plecat şi numai după ce s-au văzut în stradă, au îndrăznit să se bucure că scăpaseră cu bine. Te duci deci la Ceauşescu, cu gândul să-i spui tu care-i realitatea şi când colo, afli abia de la el, care e.

Formidabil paradis pierdut, adevărul. Poate că singura explicaţie a faptului că oamenii se complac în această „realitate" este că adevărul nu pasionează pe multă lume. Nu e ceva după care să te dai în vânt, adevărul. Ba chiar, cred că se poate trăi pervers fericit răul acesta, şi mie asta mi se pare terifiant, că ne putem instala confortabil în nefericire, atât de confortabil încât să dispară şi frica mea de acum. Deja nu ştiu de ce mi-e frică. Numai fiindcă nu mai pot să scriu?...

24 iunie. La Giurgiu - Ferma la care m-a adus Monica N. nu seamănă deloc cu ce mi-a povestit ea. Dovadă cât de diferit ni se înfăţişează unul şi acelaşi lucru fiecăruia dintre noi. Numai azi, când am reuşit să fug singură în stufărişurile astea - am o senzaţie de libertate.

Gazdele noastre, doi tineri ingineri preocupaţi de probleme de producţie - despre ele par să vorbească şi în intimitate, cu pasiune - numai despre ele, iar în rest, ştiu precis amândoi că albul e alb şi negrul e negru, au opinii despre tot ce există pe lume, iar cele despre care n-au opinii, pentru că nu au aflat că există, nu există. Anul trecut au făcut nişte crapi foarte mari pentru care Nicolae Ceauşescu le-a strâns mâna, ce altă certitudine decât asta îţi mai trebuie? În fond s-ar putea să nu existe nimic mai rău decât să nu poţi crede în ce faci şi să continui totuşi să faci.

29 iulie. Discuţie lungă azi noapte cu G.F., după ce soţii noştri s-au dus la culcare. Nu-l mai văzusem după demisia lui. Nu-i e bine. *N-a fost o soluţie demisia, nu pentru că e mai bine înregimentat, ci pentru că nu există soluţie,* îmi spune. *Tu n-ai făcut deci decât să-ţi procuri o iluzie de libertate prin demisia aceea*? îl întreb. *Nu este vorba despre asta, cum de nu înţeleg, cum de nu văd: 1. am devenit o ţară „de rahat". Nu există în*

toată istoria şi cultura noastră un nume de care lumea să trebuiască să ţină cont, pentru că i-a imprimat o direcţie, a fondat o şcoală, un curent, o tendinţă. Provizorie, pentru că altfel de direcţii nici nu există. Noi n-am îmbogăţit lumea nici măcar cu o idee! Îmi spune că în dicţionarele marilor culturi europene Eminescu apare şi el acolo ca un „romantic întârziat"! Îi spun că nu e cunoscut din cauza limbii. Dovadă că limba e un obstacol sunt: Brâncuşi, Cioran, Ionescu, teatrul, sculptura, muzica. Îi amintesc că de la Tristan Tzara a pornit un curent european, fără ca prin asta el să fie mai important poet decât Eminescu. Dar nici cu obstacolul limbii nu-l conving, *există scriitori foarte mari şi cunoscuţi, care aparţin unor limbi cu circulaţie restrânsă la ţara de origine. Nu aşa se explică disoluţia, putrefacţia, declinul ăsta şi nici nu-l interesează să şi-l explice, adevărul este că nu cei care au plecat contează, ci aceia care au rămas aici. Iar dintre ei, eu pe mâna cui merg, pe a lui Zaharia Stancu*?? *2. Compromisul, care a fost, şi este, singura condiţie de afirmare a mult-puţinului talent, este în acelaşi timp cauza mediocrităţii artei româneşti. Ideea de geniu - cel puţin aşa cum ne-o înfăţişează Călinescu - include în ea şi capacitatea de adaptare* („*superioară*" - *spune Călinescu*), *la condiţiile în care trăieşti. Aşa cum ţi le oferă vremurile în care trăieşti, pe care nu tu le-ai ales, şi n-ai nici putinţa de a mai trăi o dată, în altă epocă. Adaptarea asta „superioară" nu e compromis*? *Se amortizează păcatul ăsta prin valoarea operei*? *Scopul scuză mijloacele când n-ai altele mai bune*? E, într-adevăr, o întreagă dezbatere pe tema compromisului cu istoria, în publicistica noastră, dacă el priește sau nu priește operei. Problema e alta: dacă poţi sau nu poţi să-l faci, iar el nu vrea să-l facă, degeaba tot vorbim. *3. Mediocritatea mediului constănţean, din care nu se poate sustrage din... politeţe*!! *4. certitudinea voluptoasă că e un ratat, singura certitudine. 5. nu va termina cu bătura, pentru că nu poate*. Şi 6. (nu mi-a spus-o el, ci azi dimineaţă, A.) nici n-ar avea de ce să se lase, e şi aşa foarte-foarte bolnav.

Gigi F. are numai 31 de ani, este un foarte bun plastician şi nu suferă de nobila boală rom^nească a adaptării, a compromisului. Ce se va alege de el?

13 august. Întâlnire ieri cu Ştefana. Întrebare: ce legătură vede ea între alterarea fiinţei morale a unui om, concubinaj, acceptarea

compromisului în iubire, căsnicie, (nevastă, amantă şi tot tacâmul) şi situaţia politică din România? *În Italia situaţiile astea de degradare a vieţii cuplului sunt mult mai rare*. Legătura e simplă: dacă pentru a nu-şi compromite ascensiunea social-politică, a nu-şi strica dosarul, oamenii acordă o importanţă atât de formală cuplului, într-adevăr ruinarea se produce profund şi din interior şi nu rămâne decât grija pentru aparenţe, în spatele cărora se petrec tragedii degradante. Cum n-am văzut că minciuna din viaţa socială şi minciuna din viaţa intimă au în fond una şi aceeaşi substanţă? M-a iritat puţin Ştefana şi totuşi are dreptate, fiindcă cine învaţă să nu spună ce gândeşte despre un lucru anume, învaţă de fapt să nu spună ce gândeşte, pur şi simplu. Dacă „raportezi" fals la serviciu, de ce n-ai „raporta" fals şi acasă, fără mari zguduiri de conştiinţă? Starea de greaţă poate să acompanieze acese minciuni, dar şi cu ea te obişnuieşti, cum te obişnuieşti cu toate. *Noi credem că problema e pe cine minţi, dar problema este că minţi şi că minciuna îl prejudiciază mai ales pe mincinos*.

Mă întreb dacă viaţa privată nu va ajunge atât de dependentă de cea socială, încât oamenii să ajungă să se îndrăgostească numai la vârsta la care au voie, de cine au voie, şi, în general, să elimine problemele de conştiinţă făcând doar ce au voie să facă.

26 august. A patra sau a cincea zi după 23 august, în cinstea căruia s-a mai dat un decret cu scoaterea deţinuţilor din închisori şi împrăştierea lor prin oraşele şi satele ţării, pentru a le îmbunătăţi compoziţia. Justificarea prin raţiuni umanitare nu mai merge nici la cei foarte-foarte naivi. Aseară, în gara de la M., plină de lume, se aflau precis mai mulţi tipi raşi proaspăt în cap decât de ceilalţi, cu tunsori normale. Ocupaseră sălile de aşteptare, culoarele, gara, peronul, cabinele telefonice, de unde vorbeau tare, urmărind în acelaşi timp cu privirea, privirile timorate ale „civililor". Toţi tipi între 19 şi 25 de ani, slabi, jigăriţi, dar exuberanţi, răcneau în telefon: „*Eu sunt, nea Cutare, am ieşit, am primit pachetul matale*", punându-i pe fugă, aproape la propriu, pe prăpădiţii care nu le trimiseseră pachet şi care, dintr-o clipă-n altă, la cea mai mică mişcare greşită, aveau să-şi plătească lipsa de prevedere. Cei câţiva mai vârstnici aveau o înfăţişare şi mai tulburătoare, datorită contrastului dintre tunsoarea chilug, şcolărească, şi chipul ridat, pergamentos şi dur.

Grija faţă de om, nu? Şi faţă de nefericiţii ăştia, pe care-i eliberează aşa, cum ar da unul de băut, când îi naşte nevasta, la toată lumea, de la copii de trei ani la bătrâni cu ulcer, îmbătându-i valma, pe toţi, şi faţă de ceilalţi, de afară, trimiţându-le pe nepusă masă, nişte astfel de musafiri.

28 septembrie. Este foarte clar alta starea care mă determină să scriu în caietul acesta, decât cheful de scris, pur şi simplu. Nu numai că jurnalul nu e literatură, dar nu e nici măcar exerciţiu literar, adică „de stil". Nu este nici *aide-mémoire,* pentru că sabotează, în realitate, memoria, facultate dispusă mereu să aranjeze convenabil întâmplările trecute, să le falsifice, să fabrice produsele sintetice numite „amintiri". Este deci un *contre-mémoire* sau un corectiv al memoriei care nu este de bună credinţă. Pentru că pe lumea asta totul se aranjează, iar cel mai uşor te aranjezi în timp cu propria ta conştiinţă, memoria făcându-i acesteia foarte bune servicii, omiţând, ajustând şi reproducând în regim de favoare imaginile agreabile faţă de celelalte.

Învăţământul ăsta ideologic este ceva foarte periculos. Pentru că nu reuşeşte să te convingă decât că tu n-ai dreptate. Într-atât încât, ieşind, nu-ţi vine să crezi că alimentarele sunt goale, de exemplu, ci că pe tine te înşeală ochii. Sau, şi mai rău, că sunt într-adevăr goale, dar că aşa trebuie să fie, iar dacă pe tine lucrul ăsta te nemulţumeşte, este din cauză că ai aplecare spre detalii, că pentru ansamblu eşti ca şi orb. Senzaţia asta, dacă te-ai pricopsit cu ea, este suficientă ca să-ţi iasă din minte ideea de mâncare. Ea prinde foarte bine la cei cu o înclinaţie isteroidă spre asceză şi jertfă: ţi-e ruşine de propriile pofte şi dorinţe. Asta e efectul asupra mea al lecţiilor respective, pe care le ascult ochi şi urechi, doar oi înţelege ceva. Mă apucă după aceea o atât de chinuitoare nevoie să ştiu care-i adevărul, încât simt că nu-mi mai trebuie nimic altceva, cu adevărat. Nu vreau să mănânc, nu vreau să nu mai fie cozi, nu vreau decât să-mi explic toate astea. Pentru că din tot ce se discută acolo, toate premizele şi toate concluziile - între care eu nu sesizez deloc unde se află fisura, unde s-a strecurat eroarea, viciul logic - din toate rezultă, nu că n-ar trebui să existe nenorocirile pe care le vezi cu ochii, dar că *nu există*. Şi totuşi, când ieşi în stradă, când cobori de pe norişorii bleu cu funduliţe roz, le vezi cu ochii tăi.

O ascultam pe doamna Dumitra D. care nu ştiu cât de sinceră este, dar mă tem că este, şi mintea ei, făcută să argumenteze doctrina lui Ceauşecu şi s-o susţină, mă uluia tocmai printr-un fel de... onestitate, de absenţă a oricărei *arrière-pensée*. Nu ocolea, de pildă, ca alţii, punctele nevralgice, vulnerabile, ci se oprea exact asupra lor şi cu o dexteritate de scamator, dovedea că nu sunt deloc vulnerabile, ci doar un pic obscure, pentru cei mai slabi de minte. Nu este nici proastă. *Un punct nevralgic, pe care alţii îl ocolesc* (*dar ea, vitează, n-o să-l ocolească,* are aerul să zică) *este conducerea de către partid şi a economicului. Şi asta derivă tot din raportul* (*de altfel hegelian, nu marxist*) *dintre libertate şi necesitate, conform căruia necesitatea înţelegând-o doar puţini şi deci puţini devenind liberi de bunăvoie, restul trebuie obligaţi, constrânşi să înţeleagă necesitatea, adică trebuie eliberaţi cu forţa*!!! Deci, *primatul politicului, care în această etapă determină economicul într-o mai mare măsură decât ar trebui, se explică prin aceea că ideologia impune mecanismului economic legile ei proiective, vizionare, acţionând mereu ca un pat al lui Procust la care cei care nu înţeleg necesitatea sunt fireşte refractari. De aici decurge o tendinţă de a scăpa efectului Procust, inerent* (*raportările false*) *şi una contrară, de a-l aplica brutal şi la propriu* (*tăierea capetelor şi picioarelor*). *Dacă unora, mai sentimentali, li se pare, comparativ cu tăierea capetelor, mai inofensivă minciuna, fardarea realităţii cât să semene cu imaginea ei teoretică* (*ceea ce explică pieţele artificiale cu care e aşteptat „Tovarăşu"*, *oraşele de carton etc.*), *atunci e de ştiut că în asta constă de fapt cea mai gravă greşeală. Pentru că duce la o tot mai mare îndepărtare de realitate a ideologiei, ceea ce o face să nu mai progreseze, nemaihrănindu-se din sevele vii ale acestei realităţi. Disfuncţii ale sistemului,* zice frumos doamna Dumitra D. cea fără ţâţe. *Totuşi, de ce nu funcţionează chiar deloc sistemul,* se întreabă tot ea, *pentru că nişte simple disfuncţii doar l-ar perturba, nu l-ar ţine încremenit*? Pe mine mă interesează mai mult de ce, nefuncţionând, este totuşi stabil, adică de neclintit, dar doamna D. este propagandista lui, iar nu complotistă, aşa că explică: *partidul de masă, trei milioane şi..., înseamnă de fapt trei milioane de parveniţi sau puşi pe parvenire, când ar fi fost mai indicat să fie mai puţini, dar mai devotaţi acelui vis de aur. Aceşti trei milioane, de altfel bine intenţionaţi, sunt mereu sfâşiaţi între dorinţa de a ajunge la visul de aur, de a fi la*

înălţimea exigenţelor partidului, răspundere, jertfă, sublimităţi, şi neputinţa de a fi altceva decât nişte... stomace!

Cum să nu pleci cu obrajii arzând de ruşine de la întâlnirile cu doamna D.D., care cred că nici stomac n-are? Soluţia este deci mai puţini membri de partid, selectaţi dintre cei fără de stomac, care să-i conducă pe toţi ceilalţi, spre visul de aur. Dar dacă-s prea puţini, or să-i poată conduce? Extirpând stomacele?

Lucrurile stau aşa: te simţi vinovat că ai stomac şi nevoi. Devii astfel vulnerabil la orice sugestie de sacrificiu. Problema este care este limita dincolo de care orice sacrificiu (răbdare, sărăcie, foame, frig etc.) este periculos pentru că încalcă marginile demnităţii, sădind în tine incertitudinea dacă propriile tale nevoie vitale sunt sau nu legitime. Pe scurt: mai am voie să mănânc, să respir, să citesc în timp ce construiesc pentru urmaşul urmaşului urmaşului meu comunismul? Câtă tărie de caracter îţi trebuie (format unde şi de cine acest caracter?) ca să rămâi sigur de îndreptăţirea valorilor în care crezi? Dar în ce valori crezi şi cine te-a educat să crezi în ele, născut şi crescut aici? Aici, unde numai într-un oraş cât M. există câteva sute de propagandişti plătiţi să te convingă argumentat şi relativ inteligent, ca doamna Dumitra D., că nevoile tale sunt nelegitime. Că afirmarea lor este culpabilă. Sau dacă nu ai mâncare, e vina ta, dacă se scumpeşte transportul, e vina ta, dacă sunt proaste cărţile din librării e vina ta, *fiindcă partidul nu este nici mai bun nici mai rău decât suntem noi înşine, fiindcă noi toţi suntem partidul*. E singura gugumănie cu care am prins-o: *noi toţi suntem vinovaţi că există platforma de la Năvodari, care e o prostie*. Cum? Votându-l pe Ceauşescu, poate, dar dacă ar spune una ca asta, ar anula tot ce-a spus înainte. Nu ştiu cum! Am obosit, în tot cazul, de când scriu. Banc: producţia de cărbuni a anului 1981 va fi de 22 de milioane de lihniţi.

La lecţie am stat alături de dr. M., ginecolog, cred. Se dezbătea cuvântarea de deschidere a Congresului oamenilor muncii şi tipul a început să răsfoiască broşura pe care eu o pusesem alături. I-am deschis-o la pagina cu poezia pe care Ceauşescu a dedicat-o evenimentului respectiv. Individul a citit-o foarte concentrat, după care m-a întrebat *dacă este într-adevăr a lui. Şi dacă e adevărat că Imnul Republicii este pe versuri scrise de El. Auzise că scrie poezii, dar nu*

credea. Chiar să fie şi poet?? *La atâtea calităţi să se adauge şi asta*? Fără niciun pic de ironie. Sau dracu' ştie, sau e prost-prost, sau e viclean, sau circumspect. Era în tot cazul foarte impresionat de personalitatea multilaterală a preşedintelui nostru. Mi-a recitat chiar ultima strofă a imnului respectiv, aceea cu „*şi în comunista eră / ca o stea să strălucească*". Nu ştiu. Cred că nu e niciuna din cele trei presupuneri, ci că mintea fiecăruia secretă numai gânduri, sau fraze, derivând toate dintr-o strategie a autoprotecţiei pielii, epidermei, cu riscul pierderii minţii şi sufletului.

5 octombrie. Îmi voi cumpăra un caiet de 10 lei şi voi începe şi eu să-mi fac datoria de scriitor „angajat", scriind un roman politic. Pornind de la povestea lui Mihai D. De la paradoxul că exact cele 200 de mii de „baftişti" ai regimului ăsta sunt sacrificaţii lui. Fără ca ei să ştie. Un sacrificiu lipsit de eroism („*în şedinţele astea te ridici în picioare ministru şi te aşezi la loc preşedinte de CAP*"), nici măcar unul iluzoriu, strâmb, care-i anima la începutul luptei lor pentru „o lume mai bună şi mai dreaptă". Toţi ştiu că lumea aceea nu există şi că ei îşi sacrifică propriile suflete pe care le lasă cumpărate cu privilegii meschine şi nici măcar sigure, pe toţi îi paşte rotaţia cadrelor şi pierderea acestor privilegii, scumpe lor, deja, din moment ce i-a costat tot ce aveau mai bun, toţi ştiu că fac rău, că s-au pus în slujba răului, dar nu cu remuşcare simt asta, remuşcarea este o facultate a sufletului, ci cu frică. În ce-l priveşte, Mihai D. nu crede că face rău. Crede că acolo unde e, face atâta bine cât poate, el sacrificiul îl simte. Un sacrificiu care nu mai are pentru el înţeles, nu crede că se bucură de cine ştie ce privilegii, dimpotrivă, ei trebuie să fie mai austeri, pregătiţi ca, atunci când vine rotaţia cadrelor, să nu intre şi în puşcărie, nu e niciodată liber, nu are o viaţă privată şi o viaţă interioară, este numai o rotiţă în mecanism etc. etc. În privinţa asta, a vieţii interioare autentice şi a vieţii private, nu cred că e mare deosebire între cele 200 de mii de baftişti şi cele 22 de milioane de lihniţi. Aceeaşi impotenţă afectivă, aceeaşi îngrozitoare alienare şi absenţă a nevoii de iubire. Ce i-a luat oare locul? Ce a rămas foarte important? Mie numai să mă clarific, să înţeleg ce se întâmplă mi se pare că mi-ar ajunge. Să văd adevărul, nu să mai şi trăiesc în conformitate cu el, dacă nu-mi e cu putinţă, cel puţin să-l ştiu. Dar majoritatea oamenilor cunoscuţi de mine nu sunt aşa de chinuiţi de

problema adevărului, nu ţin aşa de mult să nu mintă şi să nu se mintă. Nu vor decât ca lucrurile să rămână aşa cum sunt, să nu devină şi mai rele. Nu-i deranjează decât rotaţia cadrelor, atunci când se află sus, iar când se află jos, nerotaţia cadrelor.

Cartea mea se va numi *Telejurnalul de noapte*. Rata dobânzilor, incertitudinea, insecuritatea şi surogatele de poezie, de iubire...

Fredi, care doarme liniştit în coş. Şi chiar efortul de a descrie această panică a mea, aproape abstractă, aproape fără obiect, ce şanse are? Ce şanse avem să ne salvăm, ca oameni, prin ce să ne salvăm? Când văd în jurul meu atâţia care trăiesc bine-merci, aşa, fără nicio salvare, fără să-şi pună problema. Acelora întrebarea le-ar părea preţioasă şi bovarică şi eu uneori mă suspectez de bovarism şi dau într-o acreală amestecată cu admiraţie pentru cei care trăiesc, uite-aşa, fără să-şi bată capul. Mihai D. compătimitor: „*Crezi că ai să schimbi tu lumea frământându-te atât*?" Dumnezeule, dar el este unul dintre cei care s-au proţăpit acolo unde s-au proţăpit tocmai promiţând că vor schimba lumea. Să schimbi lumea o fi însemnând oare s-o ţii pe loc?

9 octombrie. Mi-am cumpărat caietul, am găsit titlul, dar, vorba lui Marin Preda, ce să scriu eu acuma în el? Scriu cum Inspectoratul şcolar ne cere informare scrisă despre cum stăm cu transporturile şi ce necazuri avem nesoluţionate încă de către forurile locale. Informarea aceasta este apoi trimisă la forurile locale, iar acestea vor soluţiona problemele în colaborare cu inspectoratul! Descopăr brusc, fără glumă şi fără cinism, că eu una nu am nicio problemă din astea, nesoluţionate. Nicio problemă.

La Elizei, şeful lui L., fost prim secretar de raion, fost primar la M. secvenţă: *Cum de n-ai rezolvat dom'ne, treaba la Bucureşti*? *Păi, tov. preşedinte, nu mi-au dat, n-au avut în depozit. Păi cum, băi, tu cum te-ai dus acolo, ai dus şi tu ceva, cafea, ţigări, băutură*? *Ce dracu, dom'ne, tot eu să vă-nvăţ*? Fără furie, ci doar cu o uşoară scârbă pentru categoria asta plăpândă, fără vlagă şi pe cale de dispariţie de altfel, inaptă cum e să se descurce. *Nu eşti bărbat, dom'ne, ce mai*!... El, Elizei, este bărbat: a făcut un stadion cu milioane din care n-are cum justifica un leu, piscină, patinoar acoperit. El *a ştiut* cu ce să se ducă. Nu e socialismul o rânduială pentru adevăraţii bărbaţi? Şi încă cum! Mă trezesc că-i şi admir!

23 octombrie. Minciună, ipocrizie intrată în reflex pe care simt că o voi plăti odată şi odată şi nu ştiu, pur şi simplu nu ştiu, cu ce gest anume trebuie să încep ca să-i pun capăt. Uneori mi se pare că şi neştiinţa asta e tot ipocrizie. Oare chiar nu ştiu? Ei bine, chiar nu ştiu. Fac exerciţiul ăsta, îmi spun în minte n-am să fac nimic, dar hai să aflu ce-i de făcut. Şi constat că *nu ştiu ce-i de făcut*. Că absolut toate soluţiile sunt iluzorii, sau imposibile, sau inutile, Dar a mă gândi, a nu face, pur şi simplu, primul gest disperat care-mi vine în minte, îmi pare tot ipocrizie. A gândi mi se pare o minciună. Un joc mincinos de apropiere şi îndepărtare de pericol. Probabil că singurul loc în ţara asta unde poţi fi sigur că nu participi la minciuna generală, este în puşcărie. Numai că în minciună se poate trăi mai uşor decât la închisoare.

4 decembrie. S-a dat legea privitoare la obligaţia mea de a locui la ţară. Ceea ce probabil voi şi face. Am destul timp, 6 luni, să urlu, să mă agit, să ameninţ, să înnebunesc şi, în sfârşit, să mă liniştesc şi să fac ce trebuie. Toate sunt astfel puse la punct încât bunul simţ şi raţiunea să triumfe. Adică: *avem bani să trăim şi dacă eu sunt dată afară din serviciu*? *Nu. Mă angajează cineva în urma unui asemenea fel de demisie*? *Nu. Este ăsta un motiv să plecăm definitiv din ţară*? *Nu ştiu. Ar merge L. cu mine*? Este foarte bine ca pentru fiecare gest al tău, pentru fiecare mişcare, să existe un decret care să-ţi indice limitele şi direcţia. Asta mi-l aminteşte pe Feodor, care spunea, exasperat de propriile nelinişti şi propriul neastâmpăr: *abia aştept să mă văd legat de mâini şi de picioare, ca să nu mai pot mişca nicio dorinţă*. Fiindcă liber fiind, nu ştii niciodată în ce direcţie să te mişti? Dacă ar fi să mă iau după scrisorile lui, ar trebui să constat că nici acolo, în chibuţul ăla, unde credea că-i vor fi priponite toate dorinţele, nu şi-a găsit liniştea. Pe care o iubea, cum iubeşti moartea. Cu dragostea lui de evreu obosit, mereu obosit, de viu ce este.

9 decembrie. În viaţa mea săracă în evenimente (dar nu atât cât să le caut cu lumânarea, totuşi!) a intrat vijelios un personaj cu totul şi cu totul neverosimil: bărbatul lui M.Ş. Vag mi-l amintea pe Dan C.: genul manierat, pedant, meticulos, informat, şi probabil inteligent, o inteligenţă care funcţionează independent de celelalte însuşiri, ale sufletului şi minţii, putând da, pentru o vreme şi la o primă vedere, superficială, impresia unei anumite nobleţi. Genul care-şi dă însă

mitocănia pe faţă făcând caz de lipsa hârtiei igienice, de exemplu, dar care, pentru a supravieţui, este în stare să mânânce pe ascuns o pisică. Pe ascuns, ca să nu o împartă cu nimeni şi pe ascuns ca să nu se vadă că nu-i e deloc silă, aşa cum pretinde. Genul care supravieţuieşte tuturor încercărilor pentru că se adaptează, se pliază lor şi cu cât face mai mult caz, cu atât renunţă mai uşor la deprinderi igienice, la necesităţi, la demnitate, transformându-se pe măsură ce condiţiile se înrăutăţesc, degradându-se cu rapiditate, de fapt dându-şi arama pe faţă, pe măsură ce condiţiile se degradează, şi supravieţuind, cu uluitoarea capacitatea de supravieţuire şi adaptare a organismelor inferioare, bătrâne de milioane de ani, care la oameni se asociază, se explică prin lipsa de caracter. Foarte competent profesional, după relatările ei, dar abject ca om, şi vag antipatic şi printre colegii lui, din cauza asta.

Sâmbătă seara, când criza mea de plictiseală a contaminat-o pe M., mai grav decât mă aşteptam (eterna poveste cu autorul moral, eu spunând că aş avea chef să mergem acum într-o bombă şi să ne îmbătăm cui, dar fiindu-mi suficient doar s-o spun, în vreme ce colegii, ispitiţi de mine, chiar s-au dus) acest soţ al ei m-a sunat pe la 8 şi am avut o primă convorbire. Era îngrijorat de întârzierea ei şi atât tot, aşa că mi-a cerut telefonul gazdei ei săptămânale. I l-am dat, dar i-am spus că nu e nevoie să sune acolo, întrucât de la şcoală am plecat împreună, nu avea de gând să rămână la M. şi, din câte ştiu, trenul n-a ajuns încă la Constanţa. S-o mai aştepte. Convorbire decentă, civilizată, plină de solicitudine eu, plin de emfază el, care se străduia să-mi transmită numai prin intonaţie, prin bietele puţine şi sărace cuvine şi pauzele lungi, întreaga importanţă a persoanei cu care vorbesc: un om care s-a smuls din starea lui de concentrare fecundă de care atârnă însăşi soarta umanităţii, pentru a lua act de fapta reprobabilă a nevestei.

După o jumătate de oră mă sună din nou, de data asta uşor iritat, că am omis, mai exact, i-am ascuns intenţia ei de a pleca spre casă nu cu trenul, ci cu maşina lui R., un coleg. Îi explic, de altfel sincer, că am uitat detaliul, ca nesemnificativ. De altminteri, pentru mine, chiar faptul că l-am uitat, e o dovadă în sensul ăsta. De altfel, tot cu maşina venisem şi eu, mă lăsaseră în faţa porţii, după ce făcuseră ei o glumă pe seama propunerii mele cu bomba şi îşi continuaseră drumul. În mintea mea a rămas, nu ştiu de ce, că merg spre gară, de unde iau trenul. Tot amabilă

îi spun că în acest caz, chiar n-are vreun motiv de îngrijorare, numai o pană putea să-i întârzie, şi mi se pare din nou că, om inteligent, a găsit explicaţia mea măcar plauzibilă.

Peste alte 20 de minute mă sună din nou, fără scuze, fără introducere, şi-mi cere să sun eu la poliţie, la gară, acasă la X, la Y, la Z. Iar aceasta *pentru că i-am ascuns detaliul cu maşina, cum crede* - deja isteric şi trivial - *că-i ascund şi alte escapade ale soţiei sale, „prietena" mea, care, din câte ştie, sâmbăta n-are ore, şi atunci ce-a căutat la şcoală şi eu ce „acopăr" acolo*? Îi spun să nu mă bată la cap, eu am lungit discuţia pentru ca să-l conving că nu trebuie să fie îngrijorat în privinţa Monicăi şi nu pentru că îi ascund ceva, dar dacă el este atât de mojic, atunci trebuie să-şi caute explicaţii pentru ce se întâmplă, nu în relaţiile *mele* cu ea, ci în relaţiile *lui* cu ea. Ultima replică: *Poftiţi, doamnă, a intrat chiar acum pe uşă, e beată*. Şi închide. Nu mi-am făcut nu ştiu ce probleme. Bine că a ajuns, mi-am spus, deşi înţelesesem că tipul nu îngrijorat era şi deşi mi-am amintit că M. îmi spusesese câte ceva şi despre relaţiile lor „rele". Cu discreţie, fiind o fiinţă discretă şi de bună calitate. Şi chiar mă mirasem *cât de rele şi de ce nu vorbiţi despre ele,* ticul meu, *totul e să spui adevărul, în multe direcţii, posiblităţile de comunicare sunt distruse, firele sunt arse, dar în viaţa personală, între doi soţi, nu*? *totul se poate discuta* - „*vorbeşte limpede şi vei fi mâine stăpânul lumii*" - şi alte naivităţi despre comunicare, cuvinte, posibilitatea oamenilor de a se sensibiliza unii pe alţii, de a se „recunoaşte" drept ceea ce sunt, asta măcar în relaţiile personale, unde ne-a mai rămas posibilitatea de a fi noi înşine etc. etc. Nu m-am mai gândit la ei, până luni, la 6, 30, când m-a sunat tipul din nou. Ca să-mi spună fără salut, fără să se prezinte,: „*Dumneaovoastră patronaţi acolo tot felul de orgii incompatibile cu etc. etc.*" şi „*o să fiţi pusă la punct*." Un întreg perdaf politico-ideologic. Pentru că eram năucă de somn şi pentru că nu înţelegeam să aud aşa ceva la prima oară, l-am înjurat răspicat şi am închis. N-am cerut să vorbesc cu M., nu-mi trecea nimic prin cap, şi ştiam că o să ne vedem la prânz.

Nu ne-am văzut. M-a sunat să mă roage să-i fac eu orele, că nu poate să vină, că o să-mi povestească ea. Şi acum iată povestea. Eterna poveste cu autorul moral. Amintindu-şi de sfaturile mele cu discuţia fiecărei probleme care se iveşte, când a ajuns acasă sâmbătă noaptea,

M. i-a explicat întârzierea în felul următor: *N-am avut chef să vin acasă, ştiind cum te găsesc. Cum adică? Aşa bine. Îmi inspiri frică. De ce oare? Cum de s-au schimbat sentimentele ei aşa? A fost prima dată când au stat de vorbă,* zice... Despre frica ei, despre ei doi, despre divorţ chiar. Calm, tipul părând că înţelege. Duminică, toată ziua, i-a lăsat impresia că da, discuţia lor a fost utilă, „informaţia" primită îi produsese adevărate revelaţii, îl făcuse să se simtă „în locul ei" şi să creadă că încet-încet, reflectând amândoi la situaţie, vor face ce e de făcut, vor schimba împreună ce e de schimbat. Pentru ca luni dimineaţa, imediat ce ta-su a ieşit pe uşă, să se năpustească asupra ei în baie şi s-o stâlcească în bătaie. Aşa, o fărâmiţă de femeie cum este. Pe urmă, ca orice brută incapabilă să-şi asume propria faptă, m-a sunat pe mine, şi mi-a spus treaba cu orgiile. Nu pot să înţeleg. Să baţi pe cineva, pentru că-ţi spune adevărul. Mă rog, nu adevărul universal, ci acela pe care-l gândeşte el, părerea lui despre o situaţie. Să te şcoleşti ani şi ani, să înveţi din cărţi şi dicţionare, cât mai multe cuvinte, ca să poţi comunica, nu? şi să rămâi o brută. Căreia trebuie să i se ascundă adevărul de frică. Frică nu de viitor, nu de lume, nu de singurătate, frica de stăpân, pur şi simplu. De represalii pentru vina de a nu-l mai iubi. Fiindcă asta e problema lor. M. nu-l mai iubeşte. M. îmi spune că nici măcar nu-l urăşte. Îi e frică, ruşine, milă, într-un fel probabil că şi ei i se pare că aşa ceva nu există şi iată un motiv suficient ca să rămână cu el în continuare. *Nu,* îi spun, *nu e un motiv să rămâi cu el, frica. Ba da,* zice M., *nu ştii de ce ticăloşii e în stare.* Acasă la părinţii ei, într-o seară, fără ca vreunul dintre ei să ştie, el a înregistrat pe un casetofon micuţ, tot ce s-a discutat la masă. Şi *ce-i cu asta*? zic eu vitează.

Şi aici vine bomba bombelor. După ireverenţa mea de ieri dimineaţă şi după telefonul închis în nas, *afront pe care tipul nu-l îndură,* zice M., a venit în camera ei şi a rugat-o politicos - episodul violent se consumase sau, oricum, furia se transferase asupra altcuiva - a rugat-o deci să-mi transmită un mesaj, constând în: 1. voi fi chemată curând la partid şi cercetată pentru deprinderea ca după orele de şcoală, navetiştii să se oprească la mine şi să participe la orgii şi dezmăţuri incompatibile cu etc. etc. 2. *Eu am scris cândva într-un caiet gânduri şi păreri potrivnice regimului, caiet din care el deţine mostre suficiente care prezentate unde trebuie mă vor ajuta să nu mai văd lumina zilei ani mulţi.*

Aproape am scăpat ceaşca din mână, bineînţeles, iar M. s-a făcut ca varul. Obişnuită în general ca în ameninţările lui, soţul ei să ştie ce spune, de data asta fusese convinsă că spune prostii, deliră furios. *Ei bine,* zic, *nu deliră. Am pierdut acum doi ani un asemenea caiet*. Şi-a luat capul între mâini şi bâiguia mereu: *bine, bine că ştim, trebuie să procedăm inteligent*.

Şi asta tocmai când era hotărâtă că nu se mai întoarce în casa aia. Am încercat s-o liniştesc, să-i spun că nu trebuie să se lase şantajată, să nu-şi schimbe hotărârea etc. Dar acum, după ce-a plecat, m-a năpădit pe mine o frică uluită. De unde ştie şi ce ştie acest individ? Ar fi cu totul demenţial şi absurd ca acel caiet să mai existe, dar dacă mai există şi, dacă, pe deasupra, a încăput în mâinile singurului individ care, după ştiinţa mea, mă urăşte, povestea este atât de coerentă, atât de bine adusă din condei, încât frica mea se transformă pervers într-o admiraţie impersonală, smerită şi recunoscătoare, de parcă acela care trage sforile şi aranjează destinele m-ar fi lăsat să privesc în atelierul lui şi să-i văd secretele maşinaţiuni. Bucuria de a descoperi că între tot şi toate e o legătură? De aşa o revelaţie, o imagine a armoniei universale, e greu să te desprinzi, să cobori în real şi să raţionezi. Deci nu numai M. este legată de el, prin frică, ci şi eu. Toţi suntem legaţi unul de altul prin frică, mult mai puternic decât ne-ar lega dragostea şi încrederea.

„*Trebuie să procedăm inteligent*." Biata M.!...

Bineînţeles că şi mie mi-e frică de el. Deşi văd bine că acum şi-n situaţia concretă soluţia nu este cea pe care o propune biata M. Care zice să procedăm inteligent, adică ea să se ducă înapoi, la şobolanul ăsta, să-i suporte mârşăvia, să joace comedia relaţiilor normale, pentru ca să afle de la el ce ştie şi cât ştie şi eventual să-i fure proba zdrobitoare pe care o deţine el împotriva mea. Să procedăm inteligent acum înseamnă cu totul altceva şi chiar ceva foarte simplu. Înseamnă să-i trimit *preopinentului* meu un „comando", care să-i confişte respectivele probe, după care să-i aplice un toc de bătaie şi să-i explice că nu-i frumos ce face. Nu-i frumos să maltratezi o femeie lipsită de apărare, pentru că o urăşti pe prietena ei şi nici să apelezi la instituţiile statului, e drept că specializate, ca să te răzbuni pentru că nu mai eşti iubit. Că frumos şi cavaleresc nu e nici ce facem noi, că aplicăm o

corecţie fizică unui cetăţean tobă de carte, erudit fin, şef de promoţie al uneia dintre cele mai selecte facultăţi din ţară, dar asta e doar una din consecinţele aberantei selecţii care face din delaţiunea, ticăloşia, laşitatea, impotenţa, paranoia lui - calităţi utile şi din diploma lui de şef de promoţie o hârtie fără valoare.

Păcat, îngrozitor de păcat de cartea care se bagă în noi ca să ne facă minţile clare şi sufletele frumoase. Delatorul lui Buzura era totuşi cărător de ploscă, tip otrăvit de frustrări şi complexe, om neluminat, neizbăvit de cultură. Nu licenţiat în filosofie. Ăla avea scuze. Cu ăla nu se putea vorbi, ăla nu învăţase graiul articulat. Cu ăsta de ce nu se poate vorbi? M. spune: „*E în stare de orice*".

Hai să zicem că are foile alea şi că se duce cu ele la securitate. Ăia or să-i zică „*pleacă, dom'ne, de-aici, că de înjurat înjurăm toţi regimul*"? N-or să-i zică aşa, de teamă să nu se ducă ăsta să toarne mai sus, adăugând la prima turnătorie şi pe a doua, împotriva securistului care, plictisit momentan de meseria lui, i-a disprețuit oferta. Dar există oare şi securişti cărora propria lor meserie să le pută şi să le vină din când în când să mai dea rasol? O să oprească foile şi or să mă cheme pe mine să-mi spună „*Ia-le, tâmpito, şi umblă mai atentă*"? În cel mai bun caz, aşa va fi. La cel mai rău caz, nici nu îndrăznesc să mă gândesc.

9 decembrie. La şcoală, în lipsă, primesc următorul mesaj, pe care, îngrijorată, M. mi-l citeşte la telefon: „*Tov. Doina Jela să fie căutată acasă şi să i se spună că cineva - nu s-a înţeles cine - e la spital, grav bolnav şi să se ducă repede acolo*". Nu se ştia printre colegi nici cine a scris biletul, nici cine dăduse telefonul, nici cine răspunsese. Îi caut pe toţi ai mei, acasă, la servicii, prieteni, rude, cunoştinţe apropiate, mai depărtate, întreb la urgenţă, nimeni nu ştie nimic. Asta se cheamă, cum ar veni, război psihologic? Ce găinărie...

15 decembrie. Nimeni, absolut nimeni nu visează, nu-şi doreşte, nu se gândeşte la lucruri imposibile. Iar cele posibile, n-ai de ce să te gândeşti la ele, să le doreşti, să le visezi, că sunt obligatorii. Sunt chiar corvezi. Am obosit şi m-am plictisit de toate şedinţele, hârtiile, situaţiile statistice, notele, procesele verbale, dările de seamă, care-mi iau absolut tot timpul meu, şi care sunt sigură că n-au niciun alt rost, decât ăsta, să-ţi ocupe tot timpul, să nu rămână a ta nicio clipă în care să te gândeşti la rostul tău adevărat pe lumea asta, care este altul, sau

poate că nu e niciunul. Ei bine, nimeni nu vede că asta este îngrozitor, de fapt.

19 decembrie. De mai multe ori m-am străduit să-mi aduc aminte măcar o singură notaţie din acel caiet, ca să-mi pot imagina mutra celui care-l citeşte acum. Sperând ca măcar pe primele zece pagini şi pe ultimele zece să fi scris tâmpenii care să descurajeze orice interes şi orice zel. Azi, că ne-a sunat de la Bucureşti M.I. şi l-a întrebat pe L. ce mai fac, am reuşit fără niciun efort să văd în faţa ochilor exact ultima frază scrisă în el, cu litere de-o şchioapă. *Mi-e silă de mine ca şi cum m-aş fi culcat pe bani* - scriam *albastru pe alb,* după ce povesteam în detaliu şedinţa cu intrarea mea în partid. Asta era ultima notaţie. Cum tipii m-au întrebat ce m-a apucat aşa, după patru ani de „nazuri", (formularea oficială fiind „ce va determinat să", dar Mişa-Fişa e un „dur"): *să vorbim pe şleau, nu aţi făcut dumneavoastră cerere pentru ochii mei frumoşi,* cum s-a bâlbâit brigadierul Sandu cu calităţile mele profesionale (calităţile coniacului pe care ca să i-l dau l-am fugărit tot câmpul), ălalalt delegat care avea aerul să spună că tocmai de-aia e bine să mă primească, (nu se înţelegea dacă la sticlă se referea acest „tocmai de-aia" sau la faptul că am vreun interes) dar, cea mai interesantă, până la urmă, convingerea generală, un fel de rest, intrat în putrefacţie al vigilenţei de altădată: în mod sigur urmăream ceva, altfel orice om cu mintea întreagă vedea că n-aveam eu ce căuta acolo. Aşadar, ei ştiu că-n banda lor nimeni nu intră de drag, ştiu că e vorba de un târg ruşinos şi degradant, pe care-l închei de nevoie, că e o ruşine şi nu un merit, nu o onoare, ci o prostituţie. Ca şi cum o colonie de leproşi te-ar ţine, cu aroganţă la poartă, deliberând dacă să-ţi facă sau nu cinstea de a te molipsi de lepra lor. Un blazon şi ăsta.

De ce nu le-oi fi spus: *Da, tovarăşi, vreau să plec dracului de-aici, sunt ca şi plecată, dar ăia nu mă vor fără a mânca, în prealabil, rahatul ăsta*?

M.I. ne spune că în continuare nu e nicio perspectivă să se reînfiinţeze posturile de radio şi redacţiile culturale, dimpotrivă, continuă să se desfiinţeze şi cele care au rămas. Adică, se amuză L., ai dat o sticlă de coniac degeaba?! Iar Romeo D.: *Adevărat, că astea-s vremuri să dai coniac ca să ieşi din partid, nu ca să intri*...

E bine. E bine, pentru că va fi la un moment dat atât de rău, încât n-o să se mai poată, pur şi simplu. Decât să dăm foc la tot ce-am făcut, să radem din temelii şi să facă alţii, altceva.

1982

8 ianuarie 1982. Chiril Merişor care - spune Ţoiu - gândeşte „în dublă partidă". Nu e vorba doar de banala şi curata minciună sau de necinstea, tot banală, de a gândi una şi a spune alta, ci de ceva mai interesant, care afectează relaţia dintre gândire şi acţiune şi care-l face pe Chiril Merişor să semene mult mai mult decât pare cu Meursault. Or, primul lucru care se poate spune despre Meusault este că e un tip incapabil să se mintă. Aceasta însă doar la nivelul gândirii. Meursault nu reuşeşte să se autoiluzioneze că viaţa ar avea vreun rost, dar asta nu-l împiedică s-o trăiască, şi anume, doar în aparenţă apatic, doar viaţa celorlalţi apărându-i ca prin ceaţă şi fără rost, viaţa lui corporală, plajă, soare, somn, voluptăţi fizice, trăindu-le, totuşi. Gânditul în dublă partidă al lui Merişor - mi se pare că Ţoiu îl compară cu al unui şahist - înseamnă a juca simultan două mutări. Amândouă sunt acţiuni mentale, nu e vorba de „gândit" şi de „spus" ci de „gândit" şi „gândit". În acelaşi timp această variantă şi această variantă, nu pentru cazul că una se dovedeşte rea sau imposibilă, ci fără nicio premeditare, ca manifestare a unei însuşiri a minţii. Bună sau rea? Cred că rea pentru că dacă gândeşti simultan, în deplină gratuitate vagantă a gândului (= visezi) la ambele variante ale unei acţiuni, pe care o întreprinzi? De exemplu: te gândeşti la divorţ: avocat, tribunal, separarea bunurilor, noua locuinţă, noul mod de viaţă şi, simultan, la cealaltă variantă a viitorului, care prelungeşte prezentul: aniversarea soţului, cadoul pe care i-l cumperi, ce i-ai cumpărat anul trecut, celelalte aniversări comune, prietenii comuni, obiecte de cumpărat în comun, economii, proiecte. Totul, fără a deveni conştient de imposibilitatea în act a unei asemenea simultaneităţi. Imagine: o femeie, la tribunal, în sala de aşteptare, înaintea ultimei şedinţe pentru desfacerea căsătoriei, tricotând o mâneca de *pull-over* pentru viitorul ei fost soţ. Şi mai aproape de mine: hotărârea de a-mi da demisia până-n vară, cu noua viaţă şi problemele care vor decurge de aici şi mersul meu la Bucureşti, la cursurile de perfecţionare a profesorilor.

Kundera: „Il y a des épreuves et des tentations auxquelles l'humanité est soumise ŕ des intervalles éloignées de l'histoire. Et personne n'y résiste."

Oare aceia care supun umanitatea la probe şi încercări ştiu că „personne n'y résiste"? Sau, tocmai pentru că ştiu, o supun?

La Bucureşti a fost interesant mai ales cursul de... socialism. Cu o femeie deşteaptă. Oamenii au vorbit multe. Un tip de pe lângă Galaţi i s-a plâns despre *Cântarea României*. Tipa, uşor stânjenită de văicăreala aceluia, care „nu vede pădurea din cauza copacilor", i-a zis că „omul sfinţeşte locul" şi că, în sine, respectivul festival este o iniţiativă generoasă, a descătuşat o groază de energii şi a scos la iveală talente autentice, care altfel ar fi rămas îngropate. Mediocrităţile, da, dar cum ziceam, omul sfinţeşte locul. Băiatul acela, înăbuşit în satul de unde venea tocmai de mediocrităţi, s-a aşezat umilit la locul lui şi profesoara, binecrescută, a continuat, înnobilându-i suferinţa prin teorie: dumneavoastră aţi ridicat de fapt o problemă foarte acută, cea esenţială, şi anume însăşi posibilitatea transformării comunismului din utopie filosofică în practică socială. Adică „interpretarea" de către nişte grupuri sociale a unei „piese" gândită şi scrisă de un individ. Trecerea de la potenţial-virtual la real-concret. Numai că, îi fac eu observaţia, o piesă e o piesă, adică ficţiune, iar „interpretarea", oricât de diferită de la grup la grup, e tot act artistic, adică artificial. Viaţa e altceva. Nu e vorba să interpretăm o piesă, ci să trăim ca-n ficţiune. Tocmai de aceea, mi-a zâmbit doamna blând, am spus că omul sfinţeşte locul. Cred că n-a înţeles ce spusesem, dar până la urmă e posibil să fi înţeles şi să fi voit a-mi spune că interpreţii n-au decât să fie atât de naturali, încât să creadă şi ei înşişi ce interpretează. Am preferat s-o întreb ce-i cu Polonia. Este cu Polonia că „interpretarea" poartă amprenta individualului, „real-concretului", regizorului, cu accidentele imposibil de prevăzut când s-a scris piesa. Cu Polonia este că depăşirea crizei de către un stat, un individ care parcurge un drum niciodată parcurs în istorie, este infinit mai grea decât pentru cineva care teoretizează pe experienţa altora. Asta se referea la comentariile occidentale asupra crizei poloneze. Să ne imaginăm socialismul ca pe primul copil din istoria omenirii, care nu are părinţi, învaţă singur, se descurcă singur, şi absolut tot ce i se întâmplă i se întâmplă pentru prima oară în istorie.

Numai că doamna asta cu ochi albaştri şi senini, tandră cu copilul respectiv, întocmai ca o mamă, face cu nonşalanţă abstracţie de faptul că primul copil nu doar calcă în strâchini, ajunge în hăţişuri şi fundături, dar comite chiar crime şi vorbeşte despre ieşirea din criză a polonezilor ca despre un pariu, ca despre o bătălie pe viaţă şi pe moarte, fără să spună viaţa şi moartea cui. Acum, cel puţin, când socialismul este un fel de „care-pe-care", cei care-l fac nu pot fi mai buni decât cei care i se opun, chiar dacă primii au de partea lor sensul mişcării sociale şi istorice. Sensul acesta fiind dispariţia exploatării. Frumos. A omului de către om, asta ştie tot nărodu' de la grădiniţă, dacă a făcut grădiniţa aici. Dar auzim că există în Polonia lagăre şi-n ele sunt tot polonezi, din cei care n-au de partea lor sensul istoriei, dar, orişicât, ele, lagărele, ce justificare au? Da, aşa e, zice doamna tristă, omul trebuie convins, nu încarcerat. Mie chestia cu convinsul mi se pare chiar mai sinistră. Vezi Huxley, cu *Brave new world*.

Dar de ce durează atât, întreabă unul, aproape convins de argumentaţia doamnei cu ochi blânzi, dar nerăbdător, ca Goe să ajungă trenul la Bucureşti. Fiindcă exploatarea omului de către om nu este simplu de înlăturat, chiar dacă cel mai aproape de soluţia finală e totuşi Marx. Nu poţi înlătura în 60 de ani ce a făcut rău capitalismul în 300 de ani. Aici doamna cu ochii albaştri te lasă chiar cu gura căscată. Cum poate Rusia să facă în 60 de ani ce a făcut Anglia în 300? Adică va mai dura. Minimum trei sute de ani îi trebuie trenului ca să ajungă la Bucureşti. Mă întreb dacă n-ar fi mai bine să se întoarcă de unde a plecat. E încă aproape. Ar mai avea timp.

Aud că prelegerile acestei frumoase doamne nu sunt agreate acolo sus. Şi înţeleg de ce: fiindcă ea explică aşa de frumos, cum nici ei n-ar putea să explice, faptul că noi n-avem de partea noastră decât credinţa în infailibilitatea teoretică a doctrinei şi necesitatea de a înlătura exploatarea, care „dă mereu viaţă teoriei şi o face viabilă", în vreme ce ei au opulenţa economică - pe care, nu-i aşa, e nobil s-o dispreţuieşti - şi forme mult mai abile de disimulare, de escamotare a răului.

18 ianuarie. Nu e aşa de simplu cu plecarea mea din învăţământ. Va mai dura până în aprilie cel puţin. Îi recunosc acestei legi (căreia unii îi spun „a legării de glie") valoarea şi însemnătatea de emblemă şi de simbol. Ale istoriei - care trece ca un tăvălug şi iese victorioasă.

Probabil că va avea implicaţiile sociale pe care le-a avut colectivizarea. Peste vreo 15-20 de ani, nimeni nu-şi va mai aminti de „micile zguduiri şi drame" pe care le-a produs, ci se vor vedea doar „uriaşele transformări": la ţară vor fi adică profesori, doctori, ingineri, muzicieni, plasticieni, care or să bea de dimineaţă şi până seara şi or să uite ce-i aia o periuţă de dinţi. Nu faci omletă fără să spargi ouăle. Într-o primă fază nu se văd, fireşte, decât ouăle sparte şi un extraordinar refuz al lor de a se transforma într-o omletă pe care de acum înainte mereu-mereu o vom mânca prin reprezentanţi.

22 ianuarie. Vorbeam cu Naza despre romanul politic latino-american. De ce adică romanul politic rom^nesc e prost, iar cel latino-american e bun? De unde deosebirea, distanţa? Este distanţa dintre absenţa oricărui tabu şi cultul personalităţii. Treaba cu virgula căzută de sub ş-ul numelui lui Ceauşescu. Fiorul de spaimă care a străbătut toată sala când s-a observat catastrofa. Ca un semn divin. Virguliţa, desprinsă din bold, stătea câş. Nimeni nu îndrăznea s-o pună la loc, fiindcă asta ar fi însemnat că a văzut, şi vederea, ca vederea cerbului din poveste, poate orbi. Deci nu să vezi, ci să recunoşti că ai văzut, aici e nenorocirea. Şi prietenul Doinei, ţicnit, zice, ţinut prin spitale psihiatrice, sau adăpostit el, acolo, o vreme, închis vreun an-doi, retrogradat, angajat pe urmă să scrie lozinci la fabrica numită *Tractorul*. I s-a pus la dispoziţie o hală imensă, goală, de jur-împrejur rezemate de pereţi portrete şi lozinci, de retuşat, de împrospătat culorile. L-a găsit, spune Doina, în mijlocul halei, pe un scăunel mic, cu trei picioare, cu uşa deschisă, jucându-se în următorul fel: îşi făcuse din hârtie colorată *glacée* săgeţi cu bolduri la capăt şi ochea Portretul. În ochi, în ureche, în nas, cum voia. Exerciţii de libertate interioară. Da: între a nu pune mâna pe creion 10 ani şi a scrie osanale, pentru ca să nu-ţi pierzi talentul, e mai utilă, ca exerciţiu artistic, prima soluţie.

23 ianuarie. Să pui între tine, instanţă care emite decizii şi „destinatarul" acestor decizii, un aparat executiv cât mai complicat, alcătuit dintr-un număr cât mai mare de intermediari, este calea absolut sigură - nu de realizare practică a deciziei tale - poate că nici nu te interesează acest lucru! - ci de zădărnicire a oricărui efort personal, individual, de a o realiza sau impiedica. Kafka nu e altceva: imposibilitatea de a reface drumul către emiţătorul deciziei, prin

reţeaua labirintică a intermediarilor, pe care toţi par să-l ştie şi să-l reprezinte şi să i se substituie - un soi de Dumnezeu atotputernic fărâmiţat în sute, mii de reprezentanţi ai lui, nimic mai atotputernic decât funcţionarul din spatele ghişeului - el, atotputernicul, Dumnezeu sau Diavol, rămânând în realitate necunoscut şi intangibil. Această măcinare de zi cu zi, pentru că, este absurd, de pildă, să-l iei de guler pe vânzătorul de la gostat pentru că-ţi vinde o pungă de plastic cu doi lei, la fel de absurd să-l iei de guler pe şeful comerţului, la fel pe primarul oraşului, la fel pe şeful judeţului, pentru că niciunul dintre ei n-a scumpit punga de un leu la doi, începând de azi dimineaţă. Şi să-ţi închipui că preşedintele republicii, în toată slava lui, e autorul scumpirii de la un leu la doi a unei pungi e chiar grotesc. Aşa o problemă meschină se potriveşte mai bine, până la urmă, cu un vânzător la gostat decât cu un preşedinte de republică. Dar fiecare individ care s-a repezit, într-un moment de furie, asupra vânzătorului, azi dimineaţă, şi-a dat seama imediat că e absurd, nedrept, şi-a cerut scuze şi a cumpărat punga. Fiindcă avea nevoie de ea şi fiindcă nimeni nu e vinovat. „EL" este peste tot şi nicăieri.

27 ianuarie. L-am visat din nou pe Doru Mielcescu. Imaginile îmi sunt atât de clare, ca şi cum le-aş fi văzut într-un film. Eu mă îndreptam spre nişte scări rulante, aflate în faţa mea, într-o parte şi-n alta neexistând nimic, deşi eram într-un oraş. Ca un fel de piramidă uriaşă, în trepte mişcătoare, suspendată în vid. Pe treptele ei, îndepărtaţi unii de alţii şi mărunţi, oameni care urcau şi printre ei l-am recunoscut pe Doru. L-am strigat şi am început să alerg după el. Doru s-a întors la strigătul meu, dar imediat, recunoscându-mă, a început să alerge, depăşind oamenii, din ce în ce mai repede, alerga şi se uita în urmă, nevoind să-l ajung. Apoi acele scări au dispărut, mergeam într-o piaţă mare şi pustie, presărată cu coloane, obeliscuri, morminte, în spatele cărora Doru dispărea şi apărea, uitându-se în urmă şi alergând, fără să-mi spună nimic. Mă durea în vis, foarte mult, faptul că nu voia să se oprească, să-i spun ce s-a întâmplat aici după „plecarea" lui, parcă voiam nu să-i cer ajutorul, ci să-i uşurez suferinţa că murise şi nu mai ştie ce s-a întâmplat aici şi voiam să-l consolez asigurându-l că nu se întâmplase nimic bun.

Revelionul oficialităţilor - la Casa de Cultură a Sindicatelor. Au construit ăştia aici o „casă de cultură", o operă tipică, un rezultat pe măsura sforţărilor şi vanităţii provinciale, cu coloane, marmoră, lambriuri, candelabre, gresie, falduri, sculpturi, pluşuri, fotolii în holurile imense, un monument monstruos, visat şi proiectat de ei şi construit de imumişti, cimentişti şi alţi „voluntari" din întreprinderile mari ale oraşului. Probă supremă de democraţie este că-n deplină candoare, cei mai îndreptăţiţi să-şi petreacă revelionul acolo *ei* s-au simţit - activul de partid al urbei - în vreme ce plebea intelectuală a oraşului a fost invitată să joace periniţa într-o cantină muncitorească cu pământ pe jos de la marginea oraşului. De unde şi denumirea aşezământului.

Din nou despre romanul politic. Naza spune că e vorba de talent, imaginaţie şi documentare. Nu cred. E vorba de curaj şi de libertate de spirit. Ce naiba! Scriitorul trebuie să nu uite, să-şi păstreze mereu clar în minte, că El este Cel atotputernic şi nu personajul lui. Că el „îl face" pe Nicolae Ceauşescu, şi nu Nicolae Ceauşescu pe el. A se vedea capitolul din *Delirul*. Un roman politic nu se realizează dacă te opreşti cu analiza şi observaţia la nivelul - cel mult - al primului secretar al judeţului (vecin!), deasupra acestuia nemaireuşind să vezi, prin ceaţa propriei tale adoraţii înfricoşate, decât norişorii alburii în spatele cărora sălăşuieşte Dumnezeu. Secretul, explicaţia că romanul politic românesc e prost este inhibiţia în faţa personajului politic, mai marele lumii acesteia. E ca şi cum, pictor fiind, ţi-ar înţepeni mâna dacă ai vrea să-l zugrăveşti. Neputinţa de a încălca tabu-ul. Pentru un scriitor, Ceauşescu e *nimeni*. Dacă nu reuşesc să simt asta, nu mă mai apuc. Dar reuşesc s-o simt? Camerista coanei Leana sau generalul de securitate care-i duce lui nea Nicu plosca ar putea scrie despre ei un roman mai neinhibat decât cel mai imaginativ, documentat şi talentat dintre scriitorii români în viaţă. Latino-americanii n-au această atitudine pioasă, subalternă faţă de personajele lor, preşedinţi, ei nici n-au preşedinţi, imediat ce nu e în regulă ceva fug, se autoexilează, se ascund, circulă dintr-o ţară-n alta.

Alex. Ştefănescu - Când scrii o carte proastă este ca şi cum ai convoca într-o sală câteva mii de oameni şi n-ai avea ce le spune.

Băieţii de la „Luceafărul” vor altă proză. Una mai... luminoasă, mai senină, ca aia de anul trecut. Suficient pentru mine ca să fiu sigură că asta este pur şi simplu proastă. Există riscul ăsta, să transformi, din dorinţa de a fi publicat şi citit - altfel eu de unde naiba ştiu că e bine ce fac?! - există deci riscul ca cenzura lor, care n-are alt criteriu decât voioşia, să-mi creeze mai întâi o stare de nesiguranţă şi neîncredere în mine, apoi o încredere mai mare în ei, să-mi substitui propriile mele criterii cu ale lor şi, crezând că scriu din ce în ce mai bine, să scriu din ce în ce mai prost. Aici nu e vorba de mine, ca persoană. În fond, dacă treaba asta se petrece, aici nu e vorba de oportunismul autorului respectiv, ci de al redactorilor - primii lui cititori, în fond, fiindcă tu, autor, poţi fi sincer nemulţumit de cum scrii, nu de faptul că nu publici. Tu poţi crede sincer, la început, că nu publici nu pentru că nu eşti voios, ci pentru că scrii prost.

28 februarie. Vizită a lui Călin, azi, la şcoală. M.Ş. îl conduce, vădit plictisită. El vede păianjeni pe Portret. Monica nu iese din apatie. Tipul se uită atunci la unghiile ei, lungi, frumos rotunjite şi lăcuite, de la unghii la Portret şi de la Portret la unghii, ochii i se fac roşii ca la flama de sudură şi se pune pe urlat. Iese trântind toate uşile. Monica: ăsta-i personaj de roman. Chiar este. Vorbim pe urmă despre. O întreb dacă ştie de ce la orice „şedinţă” delegatul lor trebuie să ia cuvântul ultimul. De ce „trage el concluziile”, de ce e „statutar” aşa şi nu altfel. Eu ştiu de ce, îi spun: ca să se creeze frustrarea, ca stare de spirit permanentă. Fiindcă, de exemplu, acest Călin, mai tâmpit decât oricare din oamenii dintr-o adunare prezidată de el, luaţi în parte, pus să tragă concluzii, o face cum ar pune peste o oală în clocot un capac ori prea mare, ori prea mic, şi capacul ori cade zăngănind alături, ori scapă în ciorbă, aşa că pofta de discuţii şi motivele abia după aceea încep. Dar concluziile au fost deja trase, nu se mai poate face nimic. Ce e curios este că frustrarea aceasta are rostul de a răzbuna, de a „răcori” propria lor frustrare. „Delegatul” ăsta al nostru - niciun colectiv fără delegatul său! - care, dacă am defini reuşita în viaţă ca raportul dintre posibilităţile personale şi realizare, ar trebui să fie perfect mulţumit - e ros, totuşi, de o insatisfacţie: statutul inginerilor. Nu pentru că el n-a terminat, pe bune, decât vreo şapte clase, ci pentru că „ăia” care au terminat mai multe, pe sudoarea clasei muncitoare au făcut-o. Sau chiar pe sudoarea

lui. În timp ce el desfăşura muncă grea, muncă de partid, muncă cu oamenii, ăştia „se lăfăiau în facultăţi, în studiu". Nici nu sunt sarcastică decât pe jumătate: e mult mai plăcut să studiezi, decât să mănânci rahat. Chiar mult mai util pentru tine, ca individ, e deci ceva egoist să studiezi, şi altruist să scoţi oameni din case, să-i convingi să construiască ceva ce n-au chef să construiască. (Cubanezii care stau la umbră şi zic să se ducă la muncă Fidel Castro, că el a vrut comunism.) Ce amănunt esenţial pierd eu din vedere în discuţia de faţă, de am tendinţa să-l „înţeleg" pe un Călin şi să-mi fie mai milă de el decât de mine? Deci inginerii au studiat, în timp ce el a muncit de mic (cu oamenii!). N-am contraargumente, poate şi pentru că, bunăoară, şi tata-mi vorbeşte cu oarecare reproş de privilegiile noastre?

Aşadar, în cuvântul lui de închidere, cu sau fără legătură cu ceva, Călin pune de fiecare dată întrebarea: *Ce facem cu inginerii*? şi îşi exprimă nemulţumirea că *oamenii muncii,* în dezbaterea lor, nu s-au legat de ei, *nu i-au criticat, nu le-au analizat munca, n-au dat dovadă de creativitate. Va trebui să ne ocupăm îndeaproape, în primul rând şi în special, de ingineri, care „nu face nimic, stă pe câmp şi împuşcă vrăbii*", dacă „*este" agronomi*. Şi: *Eu nu cred că există vreo fermă, condusă de vreun inginer, sau vreo secţie, care să aibă rezultate mai bune decât cea condusă de un şef muncitor*. Călin e fără îndoială un tâmpit. Adică numai de subtilitate nu-l poţi bănui. Şi totuşi procedeul e subtil. Lucrurile astea şi altele la fel, se spun la sfârşit, ele sunt capacul. În oala fiecăruia, cu sau fără ştirea lui, borhotul trebuie să fiarbă. Ce fierbe în oala muncitorului? Resentimentul, frustrarea, gândul că inginerul îl trage în piept, a făcut facultatea pe spinarea lui şi acum stă şi împuşcă vrăbii. Şi imnul cu „zdrobiţi orânduiala..." în care toată lumea crede că nu mai crede şi de fapt crede fără să ştie că crede, asemeni lui Ivan Stavroghin. Ce fierbe în oala inginerului? Revolta şi frustrarea că n-a avut cum să se apere, (la următoarea şedinţă sigur o va face, dacă n-o să uite), dar şi, obscură, vinovăţia lui de tip care munceşte mai uşor, mai puţin. Ba chiar, dacă e cinstit cu sine să recunoască, nu munceşte deloc, fiindcă ştiinţa deprinsă în şcoală nu-i foloseşte la nimic, decât să împuşte vrăbii şi să ştie mai bine decât muncitorul şi cu un ceas înaintea lui că face prost şi inutil ceea ce face.

10 martie. Se aude că revistele de cultură se vor autofinanţa. Ceea ce reprezintă o primă sau o ultimă etapă spre desfiinţare. Inteligentă etapă, căci nu vor fi desfiinţate, ci vor da faliment. Statul nu mai plăteşte decât ziare şi reviste de partid. Există un singur patron care le întreţine, iar acesta se publică, fireşte, pe el singur. Deşi banii provin de la noi toţi, cititori sau nu, dar abonaţi, obligatoriu. Care noi toţi, n-avem, se pare, conştiinţa acestei totalităţi, degeaba ne adunăm grămadă cu diverse prilejuri, fiecare se simte în mod individual strâns de gât, desfiinţat. Nimeni nu pune problema că din taxe, impozite adunate de la cetăţeni, trebuie să trăiască şi cultura, din moment ce eu, cetăţean, consum şi cultură. Dar cum să pui o asemenea problemă? Cu atâta datorie externă, criză internaţională, ameninţare a păcii, foamete, să investeşti bani în literatură pare o frivolitate. Din păcate, până şi celor care ar trebui să ceară asta răspicat, li se pare o frivolitate şi o risipă. Din păcate, scriitorii şi oamenii de cultură români nu sunt deloc siguri că este foarte important să facă ceea ce fac, că e foarte importantă cultura, că nu avem voie să trăim ca o naţie de troglodiţi, mândri de ignoranţa lor. Din păcate, scriitorii români nu se respectă ei pe ei înşişi destul. Altfel de ce-ar tăcea? Ce fac Ţoiu, Bănulescu, Barbu, ce face Buzura, ce fac toţi acum, după ce Preda a murit, ce fac de nu se întâlnesc, nu vorbesc, nu spun cui trebuie că mai bine răbdăm de foame decât să desfiinţăm reviste, că nu putem trăi citind etichetele de pe borcanele de mazăre mijlocie, chiar dacă „cineva” poate trăi fără reviste, iar fără mâncare nu, şi anume exact acel „cineva” care hotărăşte şi în numele meu ce-mi trebuie şi ce nu-mi trebuie mie ca să trăiesc. De unde atâta timiditate la oamenii noştri de cultură, atâta modestie? Ţara în care proştii îi conduc pe deştepţi, nebunii pe sănătoşi, adormiţii pe lucizi, iar asta cu asentimentul celor din urmă, ca şi cum ceva, ce-mi scapă, i-ar îndreptăţi pe primii să conducă. Ce îi îndreptăţeşte?

13 martie. Uluire: *Călăuza* lui Tarkovski. Nu-ţi mai vine să spui: Aş fi murit de bucurie dacă l-aş fi făcut eu. Mor de bucurie că există. Ieşind din sală, Alice F. întrerupe muţenia noastră zăpăcită, buimăcită, cu remarca: *Este ori un film colosal, ori un mare rahat*. Ca să ne trezească? N-am, n-am avut nicio secundă de dubiu că este copleşitor de mare film şi că ruşii sunt o naţie uriaşă. Şi că o naţie cu asemenea resurse de

vitalitate şi atâta bogăţie sufletească irepresibilă şi care are de spus atâtea n-o să moară, oricât s-ar fi străduit s-o omoare şi Marx, şi Lenin, şi Stalin, şi Brejnev. Şi oricât ar consimţi ei înşişi să fie omorâţi, prin simplificarea sufletului, atenuarea abisurilor, anihilarea sentimentelor. Trei idei: 1. problema fundamentală a omului este raportul lui cu transcendenţa; 2. ştiinţele (ABC=A'B'C') - rod al plictiselii şi suferinţei omului după ce şi-a pierdut credinţa (dar şi-au pierdut ruşii credinţa? iar marxismul nu e un substitut de credinţă?); 3. aspiraţia spre fericire a omului modern nu e mai puternică decât grija lui de a-şi conserva nefericirea. (Nimeni nu vrea să deschidă acea „uşă" nu pentru că nu mai crede că va obţine fericirea, ci pentru că nu şi-o doreşte îndeajuns.) Dar oare nu asta înseamnă a crede? A dori puternic să obţii fericirea?

18 martie. De la *Călăuza* încoace n-am mai făcut nimic. În afară că am scris o scrisoare la SLAST, care se joacă de-a adevărul şi libertatea. Care de câte ori există riscul să întâlnească adevărul şi libertatea, nu surogate ale lor, închid ochii, întorc capul, trec pe trotuarul celălalt. I-am întrebat de ce nu au făcut cronică la *Călăuza*. De ce n-au îndemnat oamenii să se ducă să-l vadă. Ca să nu compare? Ca să nu vadă că toată cultura noastră de 30 de ani nu face cât acest mic eşantion al lor, şi ei strânşi de gât, şi ei sub regim socialist, şi ei cenzuraţi? Cine i-a învăţat să închidă ochii aşa de bine şi să ascundă tot ce doare cu adevărat? Pe scurt, parcă am fost beată.

Şi totuşi acest dezacord, această desincronizare, acest paralelism perfect între imaginea asupra lucrurilor pe care ţi-o prezintă zilnic presa şi ceea ce vezi tu, cu proprii ochi, şi simţi, de altfel, prin toţi porii, sfârşeşte prin a crea un reflex în conştiinţa ta, un efect de dedublare. În ciuda certitudinii tale permanente că una din imagini e falsă. Încet-încet, îndoiala se strecoară în sufletul tău şi acea certitudine dispare. Am senzaţia chinuitoare că-mi lipseşte perspectiva, distanţa, că mă pot înşela şi când văd cu ochii. Ce e fals şi ce-i adevărat? Sigur, falsă e proza pe care o citesc despre muncitorii de la canal, pentru că cei care o fac n-au destulă forţă să străpungă cu privirea perdeaua de fum a imaginii furnizate de ziare, ca să spună ce văd cu proprii ochi, dar oricât îmi repet că asta e fals, lectura chiar a îngroşat perdeaua de fum şi eu n-aş fi în stare să văd prin ea şi să scriu o proză mai adevărată. Literatura se face din literatură, asta-i capcana. Pot ajunge să cred că fals este ceea

ce văd eu cu ochii. Fals, adică de domeniul *aparenţei*. Dacă în spatele a ceea ce văd eu există un adevăr superior? În care nu cred pentru că nu reuşesc să-l văd şi nevăzându-l nu mai pot crede nici în agerimea vederii mele şi nici în mine, în general? Un adevăr, în numele căruia mi se ascunde, mi se învăluie realitatea? Pe scurt, n-am nimic împotrivă că nu e de mâncare, că trebuie să plătim datorie externă şi dobânzi mari, că imediat ce mişti în front s-ar putea să vină ruşii sau ungurii, iar România trebuie să rămână întreagă (mai ales că se poate să şi fie adevărat, eu ce altă sursă de informare am, ca să ştiu că ăştia mint sau nu mint?); n-am nimic împotrivă să reducem cheltuielile de orice fel. Dar care-i „adevărul superior" care face cultura unei naţii atât de puţin importantă? Cum ajungi să simţi că este foarte puţin importantă şi să te jenezi să ceri ceva pentru ea, altfel decât pierzând atât de rău criteriile şi reperele încât să nu mai ştii ce este „inferior" şi ce este „superior". Şi, la urma urmelor, ce este superior şi inferior? Nu e literatura o nimica toată şi nu e chiar o frivolitate să bagi bani în reviste, edituri, case de creaţie, Sinaia, Mogoşoaia - nicăieri în lume nu există aşa ceva, ni se atrage atenţia - dacă însuşi preşedintele ţării trebuie să mănânce mai puţin, să strângă cureaua, pentru a plăti o poliţă scadentă? Aud că nu ne-au ajuns 60 de dolari ca să plătim o asemenea poliţă! Am lichidat toate cecurile, am întors pe dos toate buzunarele, am golit toate puşculiţele şi-am rămas, totuşi, datori, 60 de dolari! Îi spun lui fratello toate astea şi râde. Pericolul la tine, zice, vine din aceea că tot ce şi se spune, crezi. Habar n-are el ce pericol este ăsta!

19 martie. Cuvântul cel mai des rostit la noi este *democraţie*. Toată lumea ştie că e o simplă vorbă. Astfel încât băieţii nici nu se mai ostenesc să ascundă că e o simplă vorbă: filmul de sâmbătă seara de la televizor s-a interzis fără nicio explicaţie, nici plauzibilă, ca până mai ieri, nici cusută cu aţă albă, ca în zilele noastre. Pur şi simplu, s-a oprit. După ce s-au anunţat 27 de episoade, fără să spună cineva ceva, s-a oprit.

Ro îmi spune că toate editurile din Bucureşti se vor uni într-una singură, pentru ca, pe parcurs, conform hotărârii de forţă majoră că orice întreprindere şi instituţie nerentabilă să se desfiinţeze, să se aleagă şi de această unică editură ce trebuie să se aleagă, adică praful. Debutanţii fiind o categorie prin excelenţă nerentabilă, s-a terminat cu

ei. Revistele şi celelalte, la fel. Ce face Uniunea Scriitorilor în situaţia asta? Toţi sunt într-o stare de perplexitate şi paralizie, de aşteptare a ceea ce mai urmează să se întâmple, stare din care nu reuşesc să iasă. Toţi sunt, oare chiar toţi?, reduşi la spaima că vor fi daţi afară, că vor rămâne pe drumuri.

Am aproape fizic senzaţia că mă sufoc. Aproape fizic senzaţia că lângă mine se află nişte plămâni uriaşi care înghit tot oxigenul din aer şi că dacă n-o să-l suprim pe el, o să mor eu, şi că n-am cum să-l suprim, fiindcă e uriaş. Ce tâmpenie, în acest caz, să-l întrebi pe ăla de la SLAST de ce nu face cronică la *Călăuza*? Când el trebuie să-şi salveze de la desfiinţare revista şi ca să şi-o salveze de la desfiinţare trebuie să publice pe fiecare pagină câte un Portret. Păi dacă o revistă nu poate rezista decât dacă scrie numai despre ei, atunci nu-i mai bine să nu reziste? Nu, pentru salariaţii ei nu-i mai bine. Scriitorii români. Te-apuci tu să-i întrebi cum ies de şifonaţi din comparaţia cu Tarkovski...

25 martie. Ciudată fiinţă, N. Îmi vorbeşte despre fiul ei, care nu şi-a văzut tatăl de la doi ani. *Nu vrea să-l vadă*? o întreb. *Nu crezi că o să vrea mai târziu*? *Nu,* zice. *Nu i-am cultivat aceste sentimente şi nu este adevărat că există sentimente înnăscute. Dacă le cultivi există, dacă nu, nu*. Nu cred asta, deşi în multe situaţii, s-ar putea dovedi că e adevărat, nu cred asta. E evident că n-avem, din fericire, posibilitatea să fim cultivatori exclusivi de sentimente în sufletul cuiva şi că, şi dacă ea nu-i cultivă sentimentul absenţei tatălui, i-l vor cultiva alţii. Din fericire, i-l vor cultiva copiii din jurul lui care au doi părinţi. Dar şi dacă, prin absurd, n-ar face-o, cred că orice absenţă importantă te marchează într-un fel, te face să semeni cu acei copaci peste rădăcinile cărora torni asfalt şi le vezi ieşind chinuite, treizeci de metri mai încolo, undeva unde este pământ. Şi că orice amputare de felul acesta se răzbună asemenea fratelui geamăn căruia nu i-ai dat voie să se dezvolte şi să se nască o dată cu tine şi-ţi apare târziu, la maturitate, sub forma unei tumori, undeva, într-o parte a corpului, şi te ucide.

Am vorbit despre mama ei. *Era analfabetă, spune, şi de o opacitate a sufletului şi minţii care a putut s-o facă să pară rea*. I-a ars, nu din răutate, ci din indiferenţă, o sumedenie de caiete de însemnări, tăieturi din ziare, scrisori, poezii. Nepărându-i rău nici după aceea, ca şi cum, neputând percepe existenţa lor, nu putea pricepe nici ce poate să

însemne pentru altcineva ca ele să nu mai existe. O femeie pentru care cele ale minţii nu au existat. Am întrebat-o ea de unde a moştenit însuşiri mai degrabă opuse şi-mi spune că de la tatăl ei. Pe ea n-o mai vede nimeni de ani de zile decât dacă o vizitează. Nu pare nefericită. Nu simte nevoia să vadă pe nimeni. Nu-i e dor de nimeni, nu ţine la nimeni, nu-i lipseşte nimeni. Şi, totuşi, seamănă cu mama ei.

1 aprilie. În procesul alienării încete, dar sigure, pe care cetăţeanul celei mai dezalienate orânduiri sociale îl suportă, încet, dar sigur, Kundera spune că nu a cunoscut om pe care puterea politică să nu-l înstrăineze de sine. Şi nicio victimă care investită cu putere să nu devină călău. E limpede atunci că permanentul control al puterii este absolut indispensabil oricărui tip de societate, chiar una care ar avea norocul să-l aibă la cârmă pe Isus Hristos, şi că la noi nimeni nu controlează puterea. Atunci cum de se ţine? Cum de rezistă? Altcineva spunea că secretul viabilităţii unui sistem ca al nostru este că promite putere. Aparent e o aserţiune banală şi simplistă, dar nu e. Oricăruia dintre noi această societate îi dă posibilitatea (puterea) de a face rău şi în fond asta este esenţa beţiei puterii asupra semenilor. Mai spunea respectivul că singurele instituţii de la noi în care oamenii muncesc sincer şi cu dăruire, nu se prefac adică, sunt securitatea şi poliţia. Tulburătoare afirmaţie. Întrebarea este: de ce îşi fac datoria? Pentru că sunt bine plătiţi? Sunt şi alţii bine plătiţi, şi apoi e mai plăcut să iei bani şi să nu faci nimic, decât să-i iei făcând o muncă, orice muncă, subînţelegând că să baţi e tot o muncă. Pentru că riscurile pe care le implică la ei încălcarea datoriei sunt mai mari ca la alţii? Categoric nu. Am auzit de cazane sărind în aer, cu paznicul beat de lângă ele făcut bucăţele, dar n-am auzit de securişti morţi în timp ce-şi băteau obiectul muncii şi, cu atât mai puţin, din cauză că nu şi-l băteau. Şi atunci? Securiştii muncesc pentru că *le face plăcere*. E singura muncă ce nu e doar datorie, la noi, ci şi plăcere. Când este munca şi o sursă de plăcere, nu numai datorie, corvoadă? Atunci când prin ea *te exprimi*. Orice acţiune umană e sursă de plăcere atunci când prin ea omul se exprimă. Şi există trei asemenea posibilităţi: iubirea, creaţia şi... bătaia (violenţa). La noi primele două au fost anihilate sau pervertite. A treia e singura posibilitate de autoexprimare, căreia i s-a creat chiar şi cadrul instituţionalizat. De-asta îşi fac poliţiştii datoria. Artiştii nu, pentru că

ei nu se mai exprimă, exprimă alte conţinuturi. Iubirea nu, pentru că, dacă-mi pot imagina azi, la noi, un om care să-şi rişte viaţa pentru „o oră de iubire", nu cred că există vreunul care să-şi rişte cariera pentru aşa ceva. Între a păstra o femeie şi a păstra o funcţie, nu cred că stă cineva să ezite, dovadă armata de personalităţi „istorice" care au desfăcut căsătorii „nepotrivite" şi au contractat altele „potrivite". Acele figuri de justiţiari necinstiţi, din evuri întunecate, în stare să scape de la ştreang un bandit periculos ca s-o obţină pe sora lui, îmi inspiră mai multă încredere decât un şef de post de astăzi, care n-ar elibera un deţinut obişnuit, în schimbul unei recompense analoage. Ce alienare, mai ales că ar face-o totuşi, cu mare uşurinţă, pentru câteva mii de lei. Dar încă şi ăsta-mi inspiră mai multă simpatie decât unul care n-ar face-o la niciun preţ. Care nu ar pune în discuşie, cu niciun chip, niciunul din ordinele pe care le are de executat. Cunoşteam un medic care făcea chiuretaje cu 200 de lei (în timp ce toţi confraţii le făceau proporţional cu riscurile, pe 3-4 mii de lei), iar asta numai pentru ca să sfideze legea, care este inumană. Cea mai puţină încredere îmi inspiră aceia pentru care satisfacţie profesională înseamnă să facă tot ce li se cere şi să fie răsplătiţi pentru asta.

Din nou Kundera, apropo de plecarea din ţară. Cea mai tristă carte pe care am citit-o în viaţa mea, iar Jakub, cel mai trist personaj. Cel mai lipsit de speranţă, deşi o şansă există, chiar şi pentru cel care a nutrit „visul de aur al omenirii" şi a făptuit în numele lui crime. Există o şansă chiar în afara credinţei în Dumnezeu (care după el, nu există): dacă a văzut că persecutaţii nu valorează mai mult decât persecutorii şi că acestei probe „*personne ne résiste*" există şansa de a refuza proba. De a te sustrage experimentului. Nu intru în laborator. Refuz. Dar ai putea-o face? Există posibilitatea refuzului? Nu, pentru că ideea în numele căreia şi se cere să intri în laborator este una absolută. Este Patria. Tu refuzi şi vine unul care zice: dar nu eu ţi-o cer, ci patria, faci asta pentru ea, eu numai reprezint patria, nu contează cât mă iubeşti pe mine, dar dacă nu mă iubeşti, nu-ţi iubeşti patria. Iar dacă mi te împotriveşti mie, eu, în numele patriei pe care o reprezint şi pe care tu n-o iubeşti, te oblig, poftim, nu să stai la închisoare, ci s-o părăseşti. De ce trebuie să pleci din ţară, pentru că un singur om din această ţară zice că el e ţara? De ce casa lui părintească din Scorniceşti e mai

părintească decât a mea, şi el poate s-o vadă când i se face dor, iar eu nu? Kundera zice: *Nu există, nu poate să existe fericirea pentru un om care şi-a părăsit ţara*. Dar de ce trebuie un om să-şi părăsească ţara din moment ce nu ţara e aceea care-l împiedică să fie fericit? Ce-i dă dreptul lui Nicolae Ceauşescu să mă determine pe mine să-mi iau lumea-n cap? Când nu mai iubeşti o soţie, o părăseşti, asta înţeleg. N-ai de ce să fii nefericit, sau, în orice caz, nu faptul că ai părăsit-o e cauza nefericirii, ci faptul că a încetat iubirea. Că nimeni nu-şi bate capul de ce pleacă în RFG un tehnician dentar, e foarte bine. Dar că pleacă Goma, Kundera, Ţepeneag Breban, şi atâţia alţii, care, sigur, nu se duc acolo pentru bani şi nici pentru că unui scriitor îi e mai bine în altă ţară decât a lui, care nu-şi iau lumea în cap cum ţi-ai părăsi casa, că te-ai plictisit de ea, ci fiindcă s-a instalat în ea unul care nu mai vrea să plece, nimeni n-are nobleţea să-ţi pună întrebarea de ce? Nimănui nu-i trece prin cap că, între Goma şi Nicolae Ceauşescu, mai potrivit e să plece Ceauşescu?

30 aprilie. Am lipsit de acasă două săptămâni. Acum începe iar şcoala. Mă simt foarte-foarte obosită şi neînstare să mai împac şi capra şi varza. La Bucureşti oamenii „fac politică" pe viaţă şi pe moarte, revistele publică ce li se cere şi încă ceva în plus, altfel cum s-ar deosebi între ele, fiindcă de redus, numărul lor trebuie să se reducă, totuşi, în permanenţă şi după ce criteriu s-ar face reducerea asta? Cine face doar ce i se cere îşi ia doar simbria. Dar dacă, (la fel ca în capitalism!), intervine concurenţa şi apare altul, care face şi ceva peste ce i se cere, mai ales în condiţiile reducerii drastice a numărului de simbrii, pe care să-l păstrezi şi pe care să-l dai afară? Cine vrea deci să aibă nu numai simbrie, ci şi oarecare siguranţă a zilei de mâine, se înscrie voluntar în războiul împotriva *Europei Libere*. Asaltează reduta Caraion şi se simte flatat când cineva de acolo îl bagă în seamă mai mult ca pe alţii, semn sigur că a lătrat mai tare, mai zelos. Exemplu: umflat în pene, pe holul redacţiei de la „Luceafărul", fiindcă l-au criticat la *Europa Liberă* - poetul Ion Gheorghe. Un altul, cu strungăreaţă şi cumplit de libidinos, cred că George Alboiu, îmi spune rânjind că „băieţilor" nu e obligatoriu să nu le fi plăcut proza mea, dar nu mă publică pentru că nu le-a plăcut atitudinea mea... necooperantă şi negraţioasă faţă de ei. Şi spun că revista aia nu e proprietatea vreunuia dintre ei, şi atunci tipul opinează că dacă am aşa o optică n-am să fac

nimic, niciodată. Se pare că singurul surogat posibil de libertate, singurul mod de a uita că sunt nişte marionete şi de a se manifesta şi ei ca exponenţi ai unei voinţe personale, individuale, e să considere acest mic domeniu pe care-l au în arendă ca fief personal şi să profite proporţional cu micimea lor şi a fiefului, de ce li se oferă: ciupituri, ocheade, pipăieli, o masă la cârciumă, o sticloanţă de ceva acolo... N-am întâlnit un singur tip integru, unul singur, sau care să simuleze măcar, o ţinută demnă. Mai mult, dacă vreunul dintre ei mai păstrează ceva de soiul ăsta, o minimă jenă, o minimă probitate, se străduieşte să n-o arate, ca să nu treacă drept naiv, începător, amator, provincial, sufletist. Adică, cum, să te entuziasmezi de o povestire bună? fără ca autorul ei să-şi întoarcă în prealabil buzunarele pe dos şi să te îmbete turtă, iar dacă-i autoare, să se îmbete şi ea turtă şi să vă treziţi eventual în pat? Ceea ce ar reprezenta maximum de gratuitate, de altfel. L-am auzit pe Cezar Ivănescu explicând cu mult calm unui tânăr poet cum că şi concursurile de poezie sunt o chestie trucată. Asta ca şi cum între el, Cezar Ivănescu, şi trucul despre care vorbea, n-ar fi fost nicio relaţie, el doar constata fenomenul, obiectiv, neutru, ca pe o fatalitate. Îl informa pe ăla, atâta tot. Poet, Cezar Ivănescu. Şi ce suav poet, nu? Cu garoafe, cu milă şi iubire, şi alte zarzavaturi de-astea. „Protagoniştii unui concurs de poezie sunt membrii juriului, zice, nu concurenţi." Încântat de inteligenţa lui şi rotind priviri autoadmirative prin holul ăla, să vadă dacă în afară pe el îl mai admiră cineva. Asta a fost capra.

Cât despre varză, iar am întâlnit-o azi pe Elena Borodi. Femeia care cred că nicio secundă din 24 de ore nu este femeie, nu cred că are o viaţă a ei, proprie, nici măcar la nivelul fiziologiei, sau al subconştientului etc., şi aşa îmi explic cum poate să ceară tuturor să facă lucruri care n-ar avea cum să încapă în 24 de ore ale unei zile. Tot aşa îmi explic şi cum între lucrurile pe care le cere ea, unele revin cu frecvenţă şi regularitate de leitmotiv, cum ar fi nemulţumirea că oamenii au şi o viaţă privată. Un director din minister, neplăcut impresionat de rumoarea şi indisciplina din sală, ne avertizează că e bine să „ne precizăm poziţiile în ierarhie", rugându-ne să-i iertăm duritatea şi să-i apreciem francheţea. Nu ştiu despre ce francheţe putea fi vorba în aceste curate ameninţări. De la asemenea şedinţe vin acasă nă-ru-i-tă, perplexă şi, totuşi, nu obosesc să vreau să înţeleg. Ce

fel de oameni sunt ei şi ce vor? De ce vor ce vor? Şi, mai departe, care este premiza falsă pe care se construieşte acest edificiu în întregime fals? Madame Borodi, care nu se duce probabil acasă decât noaptea şi nici atunci nu cred că are ce face, decât tot şedinţe, n-are cum să înţeleagă că în ţara asta sunt maximum 100 de femei ca ea. Că sunt maximum 100 de cănpii ale Elenei Ceauşescu, asemeni ei, şi că restul sunt femei în carne şi oase, pe care nu le va transforma în vecii vecilor în nişte cănpii ale Elenei Ceauşescu, pe care n-o admiră, n-o iubesc, n-o respectă, nu aspiră să-i semene decât cele o sută de cănpii ale ei. Şi din cauza asta e mereu furioasă. Până nu le face pe toate să fie ca ea, nu vrea să se lase. E drept, în Huxley, toate sunt ca ea, dar ce ştie ea de Huxley şi de satira lui politică? Despre o altă activistă, Niculina C., filoloagă la origine, de altfel, aud că are acasă un tată bolnav, un copil paralizat sau infirm şi un soţ nemulţumit de faptul că el face menajul. Fiind ea însăşi foarte bolnavă, deşi e tânără. Ce-ar face, într-o lume normală, o mamă normală, aflată în situaţia ei? E bine să mă întreb, e bine să-mi repet, fiindcă într-o lume anormală, nici furnicile nu mai sunt normale, şi deci nici eu. Şi poate că nici faptul că mă întreb ce-ar face o mamă care are un copil născut cu un handicap fizic. Dar mai trebuie oare să mă întreb? Ar sta acasă şi-ar face cu el exerciţii de recuperare de dimineaţa şi până seara, ca să-l aducă aproape de normal. Ce face Niculina C.? Ea preferă să facă exerciţiul de a strâmba întreaga lume. Deşi e bolnavă, deci are şi pretextul bun ca să se retragă. De ce nu se retrage? Ce-o opreşte să se retragă? Frica? Dar cum să-i fie frică să spui că eşti bolnav? Inerţia şi comoditatea? Dar despre ce comoditate poate fi vorba? S-ar putea ca exerciţiul puterii, oricât de meschin şi asupra unui oricât de mic număr de oameni s-ar exercita, să te mănânce pe dinăuntru, ca un cancer, şi să te lase mort, uscat şi gol pe dinăuntru, ca o scoică şi bun de nimic altceva decât să-l exerciţi în continuare, până la capăt. Aşa se explică şi „dăruirea" totală a unor persoane gen Borodi sau Cteia, şi nefericirea lor. De la ce fac ele, până la a-şi lăsa copilul în casă pentru a da fuga la birou, ca simplu funcţionar, e cale lungă. Madame Borodi, dăruită muncii sale, nu înţelege asta.

Şi încă ceva: lângă mine a stat astăzi un individ cu un cap enorm, secretar de partid la liceul de chimie din N. care m-a întrebat despre

soţul Monicăi S., despre ea, despre mariajul lor. La pauză am avut aproape un şoc fiindcă, ridicându-se în picioare, s-a dovedit că omul meu era mai mic decât era stând jos.

23 aprilie. Aud că medicamentele pentru copii nu mai sunt gratuite în România. Nici căminele, nici creşele, nici grădiniţele. Totuşi, întreruperile de sarcină continuă să fie interzise. În Italia, în schimb, fără să fii obligat să faci copii - sau oricum, cred că te obligă biserica, nu statul - concediul de maternitate plătit durează un an, iar dacă în acest timp mama se îmbolnăveşte, tatăl poate să primească şi el concediu pentru îngrijirea copilului. Asta pentru că noi avem datorii externe, iar italienii nu au? Noi le avem, deşi nu noi le-am făcut.

Cum e posibil ca românul să continue să se „descurce"? Prin furt? Statul îţi dă bani puţini şi tu îi dai statului muncă puţină şi de proastă calitate, care se întoarce la tine sub forma produsului de proastă calitate, de care fireşte că tu te consideri vinovat, din moment ce tu l-ai făcut. Astfel încât circuitul se închide la tine: statul continuă să fie sărac, iar răbdurii săi slujbaşi să-l tragă-n piept, dar să recunoască, în sinea lor, că e sărac pentru că ei l-au tras pe sfoară. Ceea ce e fals, dar n-are importanţă, pentru că statul exact asta voia!!!

Definiţie posibilă a unui cerc vicios: o înlănţuire de cauze şi de efecte decurgând strâns una din cealaltă, dar lăsând în afara vârtejului, cauza pricipală.

8 mai. Acum o săptămână se aştepta la M. vizita ministresei Aneta Spornic şi toată lumea era pe jar. N-a mai venit, fiindcă a fost destituită. Ca de obicei, nicio explicaţie. Şi, ca o consecinţă firească, zvonuri şi legende. Se spune deci că la o casă a corpului didactic din Bucureşti ar fi luat fiinţă în urmă cu câteva luni, un grup de „meditaţie transcendentală" în scopuri de cercetare ştiinţifică, că treaba s-a întâmplat cu aprobarea ministresei (nu face nimeni ceva fără aprobare la noi!), dar că ulterior ar fi degenerat într-o chestie misticistă. Aşa încât cine a dat aprobarea, a picat o dată cu grupul degenerescent. Unii spun că Aneta Spornic a picat fiindcă s-ar fi opus introducerii de taxe şcolare în învăţământul superior. Alţii că, dimpotrivă, ideea introducerii acestor taxe a fost a ei. Adevărul e că putea să pice şi pentru un motiv şi pentru celălalt, nu asta e problema, problema e că Ceauşescu nu mai pridideşte să-şi dea oamenii afară pentru păcatul de

a nu fi de acord cu el, aşa că nu prea pare probabil să mai aibă timp să caute şi alte păcate.

Nu se ştie cui - dar se bănuieşte - i-a venit ideea că în loc de 10 grame de viermi de mătase unei şcoli ca a noastră i-ar trebui repartizate 150 de grame. Probabil că tolomaca a văzut că 10 grame de sămânţă încap într-o ceşcuţă şi şi-a spus că frica o să facă din imposibilul aberant posibil. Oare cine pierde, totuşi, că jivinele or să moară cu toatele, după ce le hrăneşti - maximum două săptămâni, pentru că mai departe e nevoie de aproximativ 50 de încăperi ca astea pe care le avem noi şi de 15 ori mai mulţi duzi, mai mulţi copii să adune frunză, decât avem? Şi ce se rezolvă dacă tâmpitul mai dă afară un ministru sau pe altul? Pe cine or fi ăştia atât de înverşunaţi, oare? La urma urmei urmelor, aşa ne trebuie.

Argentina şi Anglia se bat.

URSS refuză să vorbească cu SUA despre dezarmare. Sunt curioasă dacă refuză aşa, porceşte, sau argumentând, cumva, cel puţin în sensul de până acum: pe de o parte vorbele şi pe alta faptele şi pe dedesubtul lor interesele cele murdare. Vremea când *Internaţionala* şi *Marseillesa* sunau frumos s-a dus. Trebuie găsite alte Internaţionale şi alte Marseillese, mai inteligente. Şi alt marxism.

În Polonia s-au bătut cu pietre de caldarâm, de 1 mai. Au fost răniţi 60 de poliţişti şi arestaţi 1600 de muncitori. Asta pentru că polonezii au uitat ce fel de curele de transmisie sunt instituţiile democratice în viziunea lui Stalin.

14 mai. Întrebarea Ştefanei: cum stai cu adevărul? Furia şi exasperarea mea. De ce? Fiindcă avea aerul că mă trage la răspundere fără să aibă dreptul? Fiindcă eu ştiu mai bine decât ea ce şi cât să-mi reproşez şi asta şi fac de dimineaţa şi până seara? Fiindcă aş putea să-i răspund pur şi simplu: stau cu adevărul cam cum ai fi stat tu dacă nu plecai din ţară? Şi nu-i răspund aşa fiindcă ţin mai mult să înţeleg ce se întâmplă decât să-i pierd prietenia? Şi, totuşi, dacă ar fi rămas aici, mi-ar fi pus o asemenea întrebare? Ce-a devenit ea acolo, ce-aş fi devenit eu, acolo, n-am cum să ştiu. Şi nici ce-ar fi devenit ea aici. Ea, în schimb vine în fiecare vară şi constată că pe piaţă se găsesc din ce în ce mai puţine şi incomparabil mai puţine decât se găsesc la ea „acasă”, în Italia, că oamenii sunt prost îmbrăcaţi şi murdari, că beau şi că „n-au opinie”,

povesteşte cum şi-a lăsat într-o zi maşina în câmp şi au găsit-o cu roţile demontate şi furate, cum librăriile sunt pline de operele lui Ceauşescu, iar televizorul ni-l arată numai pe el. Iar eu mă simt tot atât de jenată când îmi spune toate astea, cum m-aş simţi dacă aş primi-o într-o casă a mea, neîngrijită şi în paragină, având totuşi o imagine destul de aproximativă despre cum anume se vede dinspre ea paragina şi mizeria asta, cu care ochiul meu e, inevitabil, obişnuit. Întrebarea este de ce nu s-ar simţi şi ea tot la fel de jenată, vinovată, răspunzătoare de ce se întâmplă în ţara asta? Pentru că nu mai este a ei? A făcut pentru ea măritându-se în Italia mai mult decât am făcut eu, rămânând aici şi nefăcând nimic? Mă gândesc cum mă duc eu din doi în doi ani la Vadu şi cum plâng lângă fiecare gard dărâmat şi lângă fiecare fântână părăsită şi casă fără ferestre şi fără uşi cu spaima că în curând satul copilăriei mele n-o să mai existe şi într-un fel nici copilăria mea şi într-un fel nici eu - şi mă întreb dacă Şte este la fel de tulburată, se simte la fel de legată de locurile unde a trăit până la 20 de ani. Dacă da, e nedrept să mă supăr pe întrebările ei. Dar nu cred. Şi pentru că nu suntem la fel şi avem fiecare voie să nu fim la fel şi pentru că, dacă ar fi aşa, nu mi-ar pune întrebarea: *Te simţi liberă*? Ca şi cum libertatea ei ar fi un merit personal.

Orice-ar fi făcut Ştefana, absolventă de filologie în Bucureşti, dacă ar fi rămas să-şi facă meseria aici, în ţară, am fi avut acum atâtea în comun, încât să ne putem acuza reciproc că nu spargem vitrinele să scoatem operele. Mi-ar putea spune ca Ro, că nu mă crede în stare, dacă pe ea ar lua de lângă mine securitatea, să mă agăţ de pulpana mantalei lor. Ro are dreptul ăsta, chiar fără să ştie ce-aş face şi ce n-aş face eu, dar Şte nu-l are, pentru că ne-au rămas prea puţine în comun. Fără să fiu naţionalistă, cum spune soţul ei, şi fără să-i iau apărarea idiotului.

30 mai. Am venit azi dimineaţă. Am luat un premiu „Marin Preda". Am fost în satul lui unde mi-a plăcut foarte mult.

Céline este uluitor. Povesteşte *tot,* poate să povestească tot: cum fură, cum ucide, cum urăşte, cum minte. Nu cum se minte, pentru că nu se minte. Nimic franţuzesc, nimic cartezian, iar că n-are nimic românesc nu e cazul să mai spun. Nimic mai inaccesibil astăzi, scriitorului român, decât încercarea de a nu se minţi. Nu mai depinde de tine, aproape.

Scriitorii români, cei mai mulţi dintre ei, fac, într-o primă etapă, şi în mod spontan, fără crize de conştiinţă şi probabil fără măcar să conştientizeze, separarea a ceea ce nu se poate spune (din punctul de vedere al bunului simţ, apoi al mentalităţii, apoi al ambianţei literare, apoi al cenzurii) de ceea ce s-ar putea spune. Împing, izolând la marginea gândirii şi chiar, pe timpul operaţiei creatoare, la marginea simţirii, acele lucruri pe care nu e recomandabil să le spui. (Negoiţescu, mi se pare, crede că Eminescu s-a ferit de zonele periculoase ale spiritului său, îmbrăţişând ocrotitorul clasicism maiorescian, care-l punea la adăpost de proprii monştri, dar îl şi ţinea departe de marea poezie. Rimbaud, de exemplu, nu s-a temut) Într-o a doua etapă ei lăbărţează cum nu se mai poate cele ce se pot spune, umplu golurile cu adjective, cu câte un „mă-nţelegi, nu-i aşa", aluzii la probleme grave, că nici să fii prea vesel nu e bine, dar nişte „probleme grave" pe care „noi" (scriitorul şi cititorul său, *mon semblable, mon frčre*) ori le-am „depăşit", ori nu le avem încă: cum ar fi războiul din Vietnam sau drobul de sare. Nicio vorbă despre copilul mort dinainte, pe care drobul numai l-ar turti în cădere. Şi totul cu foarte foarte multă simpatie faţă de noi înşine: Omul, ce minunat sună acest cuvânt. A nu te minţi, nu mai e un deziderat. Ce nu poţi spune şi publica, ce rost are să mai gândeşti?

10 iulie. Un fapt absolut incredibil: Florin Piersic a avut un „conflict" cu Nicu Ceauşescu. Şi, bătut rău de gorilele ăstuia, a stat în spital, sau mai stă, sau chiar a murit. În niciun fel de societate şi în niciun fel de regim politic nu cred că e posibil aşa ceva. Şi uite că acest troglodit prinţ moştenitor nu e dat afară din CC, nu e închis, nu e trimis în producţie, deşi CC-ul şi guvernul - care-o fi deosebirea? - se schimbă în fiecare zi pentru abateri de la principiile moralei comuniste, mai moţată decât toate moralele. Adică atât de constrângătoare, încât ca să nu înnebuneşti ar trebui să omori zilnic, pe ascuns, câte un om. Principii de la care nimeni nu e exceptat, s-a văzut, decât membrii acestei familii şi probabil nici ei toţi, ci doar acest fiu. O singură hotărâre şi un singur gest l-ar scoate pe ăl bătrân din situaţia falsă acum, să-l omoare cu mâna lui. Dar nici nu se pune problema, tipul nici nu e într-o situaţie falsă, pentru că ceea ce propovăduieşte nu se referă şi la fiu-su, deşi se referă la toţi membri societăţii. Cum se explică însă

că şi noi, toţi ceilalţi, am acceptat că nu se referă *şi la el* toate acele norme? Dacă Florin Piersic a fost într-adevăr omorât, asta e cea mai brutală dovadă că ăştia sunt în afara şi deasupra a ceea ce propovăduiesc. Piersic a îndrăznit să-l pocnească, sau numai să-l înfrunte, ca un bărbat pe alt bărbat, nu? Iar asta fiindcă o jignise pe femeia cu care era. Iar cretinii îmi spun mie că parcă-n Italia, Mafia nu tot aşa pocedează? Dar Mafia e în afara legii, nu?? Înnebuneşti, pur şi simplu.

Mă întreb iar şi iar dacă placiditatea nu este o zestre genetică mai bună decât reactivitatea. Dacă laşii nu sunt mai bine dotaţi pentru viaţă decât cei curajoşi, cei slabi, mai înarmaţi decât cei puternici, cei ce miros de departe adevărul şi-l ocolesc („nu-i treaba mea") decât cei care-l caută cu lumânarea şi se izbesc de el până le sar creierii. Cum este Coco. Nu spune el cu mândrie că deoarece a fost toată viaţa supus şi plecat, întotdeauna şi peste tot a găsit o bucată de pâine? Nu pentru că a muncit şi era normal să i se dea acea bucată de pâine, ci pentru că a fost supus şi plecat. Şi pentru că nu s-a respectat niciodată atât încât respectul de sine să-i supere pe ceilalţi şi să-i determine să nu-i dea pâinea. Aşadar nu ajunge să munceşti, trebuie să te umileşti, să pupi mâini, ca să mănânci.

16 noiembrie. Pe 8 noiembrie, la 5 dimineaţa, s-a născut Gabriel. A trăit trei zile. Toate cuvintele gândite şi scrise, toată literatura pe care am făcut-o până acum şi pe care am s-o mai fac de acum înainte murdăreşte amintirea lui. Contrariul vieţii nu este moartea, ci literatura. De-asta n-am putut scrie nicio frază în tot acest timp. Alice: Este mai bine, într-adevăr, este mai bine cu copii decât fără copii. Pentru că mereu ştii dinainte ce ai de făcut în următoarele ore, zile, luni, ani. Ştii ce ai de făcut pentru toată viaţa, fără scăpare.

28 noiembrie. A murit Fredi, iar azi a dispărut şi Tomiţă.

10 decembrie. Plec duminică la Bucureşti. Mi-e frică de întâlnirea cu prof. Neagu, cel care i-a spus anul trecut lui Doru Mielcescu, americăneşte, că are cancer. Aşa, din mers, grăbit, pe culoarele clinicii. Americăneşte. Uitând că americanii îţi spun că ai cancer pentru că se ştiu în stare să-l vindece şi au nevoie să ştii, ca să participi şi tu la terapie. Biata mama, care nu mai ştie pentru cine să tremure. Pentru

operaţia mea sau pentru fratello care pleacă din nou. Aici moarte, acolo moarte. Atât de multă moarte...

Un alt petrolier românesc, al nu ştiu câtelea, s-a dus la fund, în condiţii dubioase, zilele astea. Cineva bagă la fund petroliere româneşti, unul după altul, deşi altcineva, nu acelaşi, încearcă să acrediteze ideea că se duc singure la fund, de prost ce sunt construite. Fratello spune că sunt foarte bine construite şi foarte solide. Atunci?

Aş vrea să cred că dintotdeauna a fost tot aşa de greu de trăit pe pământul ăsta al nostru, ca să nu mă ruşinez de cât de greu îmi este acum mie.

17 decembrie. Circulă prin Bucureşti o legendă lugubră, absolut nepotrivită cu imaginaţia acestui neam al nostru şi tocmai de aceea îngrozitoare. Că la restaurantul *Budapesta* s-ar fi mâncat ficat şi rinichi de om luate de la morgă. Sigur că mi-e greu să cred că e adevărat. Dar şi mai greu îmi este să înţeleg din ce cotlon al minţii românului, care „s-a născut poet", s-a iscat o asemenea oroare. E un coşmar, o plăsmuire dementă? Nicolae Ceauşescu a reuşit să îmbolnăvească psihic şi mintal naţia, să-i schimbe inconştientul colectiv, să i-l transforme într-unul al unui neam de sălbatici, dar nu neevoluaţi, ca pieile roşii, nu, ci sălbăticiţi, ca în urma unui savant experiment de sălbăticire, urmărind să afle, în ce scop?, ce se poate face din el. O nouă *Mioriţă* deci despre nişte ciobani care-l găsesc mort pe al treilea şi-i mănâncă ficatul şi rinichii. Sau cum? Ca în bancurile noastre - civilizate! - despre canibali?

Parabola păsării care cântă mai frumos după ce i s-au scos ochii. Cum se face că din gâtlejul românului continuă să iasă sunete atât de vesele, înc^t şi la urechea cui trebuie nu ajung decât acelea: osanale, triluri de bucurie.

Dacă asta este epoca cea mai bună a poporului român - spun ziarele şi Conferinţa Naţională, atunci ceea ce se „aude", fără să se mai ştie sursa, e cu atât mai sinistru.

Povestea cu balcoanele şi cu cei care au făcut infarct în timp ce le dărâmau, cu propria lor mână. Măcar dacă ar fi trimis ticăloşii alţi ticăloşi să le dărâme. Nici turcilor nu le-a trecut prin capul lor întunecat ideea să-l pună pe Brâncoveanu să-şi omoare copiii. Doar că i-au ucis în faţa lui. Mai mult de atâta cruzime, ce mai trebuia? Povestea cu pensionarii morţi la coadă la caşcaval. Românii, e cert, nu vor face ei

istoria, dar dacă li s-ar fi scos numai ochii, ar fi putut măcar să cânte. Li s-a scos însă şi sufletul şi creierul.

Ieri, în drum spre gară, am constatat cât de puţini copii erau pe străzile Bucureştiului. Mă întrebam unde sunt copiii. Poate la grădiniţă, spuneam, este ora când oamenii abia se întorc de la muncă. Chiar dacă se nasc mult mai puţini copii ca înainte, totuşi se nasc şi ar trebui să-i vedem. Nu sunt la grădiniţe, îmi spune Ro, chiar dacă se nasc mai puţini, locuri în grădiniţe, creşe şi cămine sunt şi mai puţine şi copiii sunt închişi în case, câte patru-cinci, cu câte o bătrână neputincioasă sau singuri. Ameninţaţi cu bătaia de mamele disperate că şi-ar putea da foc, s-ar putea curenta, s-ar putea arunca de la etaj, în lipsa lor. Îmi povesteşte despre un copilaş de cinci ani care-şi ura atroce surioara mai mică, pentru că trebuise să aibă grijă de ea, de când ea avea câteva luni şi el trei ani, să-i dea să mănânce la ore pe care, fiindcă el nu cunoştea ceasul, maică-sa i le desenase pe cadranul deşteptătorului, să o schimbe, să o adoarmă. Despre un copil care ţipa la telefon că plouă, tună, „intră focul în casă prin perete". Altul care s-a aruncat de la balcon cu covoraşul zburător, aşa cum văzuse el într-o carte cu poze. Acum, la întreprinderi s-a întrerupt legătura telefonică cu oraşul, iar mamele stau la serviciu terorizate de ce se poate întâmpla acasă în lipsa lor.

Şi îmi mai spune tanti Lola că un participant la sesiunea MAN i-a relatat o scenă: în timp ce ministrul nu ştiu care vorbea, „ăla micu" îi făcea semne maică-si să iasă de acolo, din prezidiu, să meargă la culcare, că lui i-e somn. Iar la intonarea *Tricolorului,* când toată lumea era în picioare şi cânta, el stătea răstignit în scaun şi mânca un măr.

Am mai văzut, în plin centru, nişte case demolate pe jumătate. Sunt ca nişte oameni împuşcaşi în burtă, agonizând, neputând să moară. O ţară întreagă care nu poate să moară.

20 decembrie. Întâlnire la farmacie cu Măgduţa Ş. Măritată în Yemen. Acolo unde e mult petrol. Ca urmare, dolari. Ca urmare, Magda arată excelent, fardată, relaxată, şamponată astfel încât, cu o intuiţie remarcabilă în ce priveşte atitudinea de adoptat, farmacista a întrebat-o cum îi cheamă pe cei doi copilaşi ai ei, răciţi, şi cu mare drăgălăşenie, i-a scris pe pliculeţele cu pilule de răceală, numele fetiţelor, Aida şi Patricia, i-a explicat modul de administrare, orele, cantităţile, ca să nu

le încurce. Dacă puştii respectivi s-ar fi numit Ion şi Vasile, nu i-ar fi inspirat precis o atât de firească, în fond, gentileţe.

Măgduţa, vag şi cu decenţă ambarasată de ce se întâmplă aici, nu-şi permite să înjure, - că doar nu sunt „ai ei”! - modul lipsit de eleganţă în care Ceauşescu se achită de obligaţiile ospitalităşii: taxe valutare, preţuri exorbitante la shop, discriminări, criză alimentară, şi pentru ei, străinii... Nu munceşte decât jumătate de an acolo, cealaltă jumătate stă aici. La Bucureşti. Aici, la M., vine pentru câteva zile, la părinţi, unde-şi ţine fetiţele.

27 decembrie. Un Crăciun sărăcăcios şi trist. Nicio crenguţă de brad în oraş, nicio portocală, nici măcar ouă pentru făcut o prăjitură în casă. Romeo D., jenat că tocmai oamenii pe care-i stimează el cel mai mult şi cel mai mult în urbea asta se numără printre sărăntocii ei, îmi cere să-i fac o listă cu ce-mi trebuie. De ness am nevoie? Dar de banane? Dar de ciocolată chinezească? Unt? Muştar? Compot de ananas? Mandarine? Piper? De unde? zic cu nesfârşită uimire, lehamite, jenă, umilinţă. Evident, din comerţul socialist, dar ştii, primindu-se cantităţi aşa de mici, aşa de îngrozitor de mici, nu le mai scot la vânzare. Dezavantajul? Că se văd nevoiţi să le care pe toate acasă şi nu mai rămân cu niciun ban. Îi fac deci un serviciu. Râsul lumii. Vasăzică oamenii fac bine mersi un Crăciun normal, chiar opulent. Decât că numai proştii caută de mâncare în magazinele alimentare. Cine vrea cu adevărat să găsească, se descurcă, găseşte până la urmă. E vorba de „lumea bună”, fireşte, din care facem parte şi noi, dovadă jena lui Romeo D. că o persoană atât de distinsă, nu-i aşa?, face Crăciunul căutând mâncare la magazin, ca prostimea. Aşa că venirea mea acasă cu sacoşa încărcată de bunătăţi a fost salutată de mătuşoaice cu aplauze de încurajare, ca un semn că în fine, încep să înţeleg pe ce lume mă aflu, încep să mă maturizez. Că nu-mi place aşa? A se slăbi. Dacă nu-ţi place, nu te mai plângi toată ziua.

Mă mai întrebam cum se explică oare că şandramaua rezistă şi ce vrea să însemne că rezistă fiindcă „promite putere”? Întrebarea care mă exasperează: N-ai şi tu o cunoştinţă, acolo? Am, sigur că am, dar nu ştiu niciodată unde-mi lucrează cunoştinţa! Ei bine, orice om care nu-i chiar de tot tâmpit, ştie unde-i lucrează cunoştinţa, fie ea şi pedichiuristă, fiindcă ea o pedichiurează, de pildă, pe doctoriţa de la dispensarul din cartier, care îngrijeşte pe tipul de la carne, pe al cărui

fiu, licean, eu îl pregătesc pentru admiterea la facultate, iar mama lui... Toţi tipii ăştia: profesorul, pedichiurista, doctorul, măcelarul, portarul, infirmiera, casiera de la cinematograf, nefericita care rupe hârtia igienică la intrarea în veceul public, toţi trebuie să ştie unde lucrează „cunoştinţa" dacă vor să nu moară, toţi sunt legaţi între ei şi, prin reţeaua care-i leagă, curentul circulă frenetic, permanent, niciun risc de scurt circuit. Câte o mică pană, din când în când, şi numai dacă cine ştie ce năvod întrerupe circuitul. Ceea ce, de altfel, îl priveşte, el rămâne pe întuneric, el îşi confecţionează opaiţ.

Asta e cu puterea, dacă se aştepta cineva la mai mult. O dată descoperită şmecheria asta, nu mai are ce să te scoată din minţi. Decât minciuna care pretinde că lucrurile ar sta altfel decât stau. Ideea că socialismul se menţine prin frică, teroare, constrângere, nu e adevărată. Nu se menţine nimic prin împotrivire, ci prin participare.

Cei de la *Europa Liberă* vorbesc despre silnicie şi despre inaptitudinea românilor pentru comunismul impus cu forţa de ruşi. Numai aerul unor oameni cărora li s-a impus ceva cu forţa n-avem noi. Cu toată alergătura asta frenetică după mâncare, cu inteligenţa, tenacitatea, curajul, puse în joc pentru a o obţine. Că este comunismul un edificiu teoretic sortit eşecului imediat ce încerci realizarea lui practică? Ei, nu chiar imediat, de vreme ce rezistă de mai bine de 60 de ani. Că societăţile de tip comunist întemeiate la începutul secolului sunt deja în ruină? Asta nu e dovada că se vor prăbuşi, dimpotrivă. *Tocmai pentru că sunt în ruină şi anume de la început, nu se vor prăbuşi*. Cine a văzut să se prăbuşească ruina, praful? În ruină fiind, uite-le că funcţionează mult mai bine, mai fără convulsii ca la începututri, fiindcă la începuturi se prăbuşeau, strivind, blocuri mari de zid, acum se agită doar praful, şi pulberea, de colo-colo. De-asta funcţionează bine şi e de presupus că vor funcţiona şi mai bine atunci când totul, dar absolut totul va fi ruină. Când va fi totul nisip, deşert, cu fiinţe umane cu tot. Tot ce spun tipii de la *E.L.* te ajută mai bine să dovedeşti nu că socialismul nu e posibil, dar că nu există. Şi, totuşi, nu numai că există, dar uite-l că există aşa, fără să fie posibil. Pe ce se bazează, Dumnezeule, vorba lui Parizianu? Nu e adevărat nici ce spuneau marxiştii, că pe aspiraţia spre mai bine a omului. Acea aspiraţie a justificat întemeierea statelor comuniste, nu menţinerea lor atâta amar de vreme. Atunci pe

aspiraţia spre mai rău? Dar pentru a avea voluptatea răului îţi trebuie rafinament intelectual şi oarecare complicaţie. Sau nu? Este diavolul rafinat, sau e un trivial agent al răului? Diavolul le dă mătuşoaicelor energia şi tenacitatea de a-şi procura mijloacele unui Crăciun decent, pe fondul deprimant al acestei sărăcii lucii? Nu, ci prostia şi mediocritatea. Asta este. Coeziunea societăţii socialiste multilateral dezvoltate o asigură prostia, nu teroarea. Şi la fel eternizarea ei. Pe aici e explicaţia.

Dar cei de la *Europa Liberă* nu pot spune una ca asta, nici ei. Asta şi au în comun teoreticienii lor cu cei de aici, „ai noştri". Conştiinţă că e necesară, ca principiu pedagogic, o anumită ştiinţă de a flata, de a minţi, de a-i spune omului lucruri plăcute şi convenabile despre el însuşi. Şi unii şi alţii fac ceea ce fac cu duhul blândeţii, şi unii şi alţii ştiu că, fără să creadă lucrul acesta, trebuie să ne spună că suntem nişte creaturi minunate, pentru că dacă-i spui omului că este în fond rău, prost, mediocru şi ticălos, omul închide radioul şi nu te mai ascultă. Dacă toată reţeaua noastră de propagandă n-ar închina acest imn continuu presupuselor noastre virtuţi, dacă în loc să ne spună că suntem harnici, cinstiţi, frumoşi şi buni, ne-ar spune că suntem leneşi, hoţi, urâţi şi răi, care ar fi efectul? Catastrofal pentru ei, am închide radioul, n-am mai vedea *Cântarea României,* nu i-am mai asculta cuvântările. Pe când aşa, e ca un viol care se transformă până la sfârşit în act amoros, dacă agresorul, în dispreţul lui, ştie că pentru a-şi procura maximum de plăcere, cu minimum de efort, trebuie să spună cuvinte dulci. Vorbele dulci şi efectul lor, iată ce intră aici joc. Nevoia noastră de a auzi că suntem altfel decât ne ştim. Marxiştii dispreţuiesc omul, dar au grijă să-i spună că nu-l dispreţuiesc, venind astfel în întâmpinarea nevoii lui de mistificare. Faptul că la *E.L.* acest principiu pedagogic - flatarea auditoriului - nu funcţionează permanent, iar adevărul despre noi îşi iţeşte din când în când neconvenabila faţă, are drept urmare antipatia aproape unanimă pentru *E.L.* în rândul „maselor".

Şi totuşi, această mistificare neîntreruptă, această menţinere în iluzie, cât poate dura? Cât poţi trăi cu o imagine falsă despre tine însuţi? Cât îţi trebuie ca să descoperi că un lucru din care te hrăneşti, pe care te sprijini, nu există? Cum se explică faptul că într-o bună zi, nevoia de adevăr - eu presupun că înnăscută, ca şi o necesitate organică, fiindcă

nu poţi îmbrăţişa la nesfârşit o umbră, nu te poţi hrăni cu aer, nu-ţi poţi astâmpăra setea cu ideea de apă, ci cu apă adevărată - cum se explică deci că această nevoie de adevăr, contrariată atâta timp, nu explodează în noi? Nu ca sete filosofică de adevăr, ferească Dumnezeu, ci ca sete de apă adevărată. Propaganda poate să mă păcălească pe mine că sunt bună şi nobilă, deşi eu ştiu bine că nu sunt, dar cum poate să mă facă să cred că nu mi-e foame, dacă-mi este? Când nu mai sunt sensibilă la promisiunea unui viitor de aur, ce mi se oferă? Mi se oferă putere *aici şi acum*. De-aia acel sociolog nu spunea o prostie afirmând că socialismul „promite putere". Nu promite, chiar dă putere şi permisiunea de a uza de ea, eventual pentru a-şi procura haleala. Şi cine n-are putere în sistemul în care trăim noi azi? Care este astfel construit şi perfecţionat, complicat sau simplificat, încât asigură absolut fiecărui individ o cât de mică raţie de putere: mie, asupra fiului măcelarului, pe care îl trec dacă vreau, dacă nu, aştept de la ta-su carnea, taxatoarei de la ITC, care mă amendează dacă vrea, fiindcă n-am scos bilet, dacă nu vrea, nu, fiindcă cine ştie când o să aibă nevoie de mine, sau de măcelarul pe care mi l-am făcut deja prieten, şoferului, care te ia din staţie, tot dacă vrea, portarul de la spital, care te lasă să-ţi vizitezi bolnavul cu bacşiş, dacă nu se respectă, fără bacşiş, dacă se respectă, dar tot dacă vrea el, şi-ntr-un caz şi-n altul. X. asupra mea, ca secretar de partid, eu asupra lui X., ca director de şcoală. Preşedintele de sindicat asupra secretarului de partid, ca şef peste bilete la odihnă, secretarul de partid asupra lui, fiind controlor al principialităţii. Toţi asupra mea, ca umil caloriferist ce sunt, eu asupra tuturor, ca turnător la securitate. Marxiştii mai vorbesc despre o înnăscută aspiraţie spre dreptate, spre egalitatea de drepturi şi şanse. Iat-o realizată. În ciuda ierarhiei, care scoate din discuţie pe cei 20 de mii de baftişti şi-i situează în afara ei pe cei vreo 500 de acolo, de sus, terorizaţi şi ei, săracii, zi şi noapte, de coşmarul rotaţiei cadrelor - toată lumea este *egală*. Oricât de scârbă i-ar fi lui Mihai D. de servilismul, laşitatea, frica lui în faţa superiorilor, scârba asta e pe deplin compensată de ocaziile pe care le are de a fi liber, curajos, generos sau abuziv, capricios, nedrept cu miile de suflete din parohia lui. „Uite, îl vezi pe ăsta? Dacă vreau îl ajut, dacă nu, nu." Ce ameţitor drog pentru vanităţile noastre. Femeia care aştepta de o oră în ploaie, în căruţa ei, o adeverinţă. Pe

care directoarea mea, dacă voia, i-o dădea, dacă nu, putea s-o cheme mâine, şi pe urmă din nou mâine şi tot aşa. De ce?

Nietzsche - *Au delŕ du bien et du mal*... Notiţe. Pauză cu schimbarea caietului pentru a enunţa cele 5 paradoxuri ale socialismului: 1. deşi nimeni nu munceşte, planul este mereu depăşit; 2. deşi planul se depăşeşte, nu se găsesc de nici unele; 3. deşi nu se găseşte nimic, toată lumea are; 4. deşi toţi au, toţi sunt nemulţumiţi; 5. deşi toţi suntem nemulţumiţi, toţi aplaudăm.

Iar din Nietzsche, doar atât: „Ne-am gândit oare destul în ce măsură lenea, sau un fel de lene, este absolut necesară unei veritabile vieţi religioase?" (n. m.: comunismul este un fel de viaţă religioasă de unde lenea spirituală?!), şi gândul melancolic că aş vrea să-l văd pe filosoful român în stare să vorbească despre propriul său popor cu atâta lipsă de condescendenţă, în stare să îşi permită a nu-l flata pe Măria-sa poporul, după vorba unui mare şi grandilocvent şi mediocru poet-patriotic. Mediocritatea grandilocventă a oricărei poezii patriotice...

„... oamenilor comuni, masei, celor care nu trăiesc şi nu trebuie să trăiască decât pentru a servi şi a se face utili, a se consacra binelui general, religia le aduce inestimabila binefacere de a-i face să se simtă mulţumiţi de soarta lor: le înnobilează supunerea (...) transfigurează, înfrumuseţează şi jutifică într-o măsură întreaga lor viaţă cotidiană, toată abjecţia şi mizeria aproape animalică a sufletelor lor." Şi iată cum are dreptate cine spune că *les extrčmes se touchent*.

29 decembrie. Aseară L., şi el cam abătut de un zvon care se adaugă celorlalte: conform unui nou decret, zice-se, o să şomăm organizat, planificat, prin rotaţie. În spiritul grijii faţă de om şi mai ales faţă de aparenţe deci unul din soţi, dacă n-au copii sau dacă au şi veniturile lor comune depăşesc 6 mii lunar, va sta acasă ori de câte ori celălalt va merge la lucru. Ro care spune că noi n-o să murim de foame, ci de inimă rea. O să ni se urce sângele la creier într-o bună zi şi o să turbăm de furie neputincioasă şi de exasperare. Dar ce frustrare faptul de a ţi se vorbi tot timpul cu tandreţe, duioşie şi prevenitor, despre nenorocirile pe care călăul tău ţi le-a pregătit, ca şi cum ţi s-ar adresa nu ţie, ci imaginii pe care paranoicul şi-a făcut-o despre tine, convins fiind că-ţi face bine, obligându-te să te identifici cu acea imagine. Tu, cel real, pe care paranoicul nu-l vede, crăpi. Multe nu mai au nicio

explicaţie, nu li se mai poate găsi nicio justificare cât de cât acceptabilă. Nu mai sunt bani suficienţi ca să revină fiecărui adult care munceşte câte 3000 de lei pe lună, totuşi salariile ofiţerilor de armată, miliţienilor, securiştilor se măresc cu 30, 40 şi 70 la sută, 30 de automobile îl escortează pe Ceauşescu de la palat la secţia de votare, din dormitor la toaletă, din CC la MAN, în timp ce nu există combustibil pentru a aduna recolta de pe câmp. Unor asemenea aberaţii nu li se mai pot găsi, chiar şi de cei făcuţi să le creadă, ca mine, chiar şi de către cei plătiţi gras să le găsească, ca madame D. - justificări şi raţiuni „majore". Ce-ar spune madame D. cea fără ţâţe pentru care dezbaterea şi interpretarea documentelor e nu spargere de ţeastă pentru justificarea demenţei, ci adevărată hrană spirituală? Este pur şi simplu de neînţeles. Atât de incoerent şi de dement, totul, încât este pur şi simplu imposibil de presupus ce se va întâmpla mâine, ce va face el şi cum vor reacţiona oamenii, ce vom fi peste zece ani. E greu de crezut că vom fi aici şi în viaţă şi totuşi, aici vom fi şi, spre ruşinea noastră, în viaţă. Iar unii dintre noi care se suspectează acum de isterie, de nevroză, de halucinaţie, vom fi chiar isterici, nevrotici, halucinaţi.

Continuăm cu Nietzsche. „(...) Dacă de când există oameni există şi turme umane (asociaţii rasiale, comunităşi, triburi, naţiuni, state, biserici) şi dacă a existat întotdeauna o foarte mare majoritate de supuşi pentru o minoritate de stăpâni, dacă, în consecinţă, supunerea a fost impusă oamenilor şi practicată de ei, de la începututri, se poate concluziona că fiecare individ încearcă de o manieră generală nevoia înnăscută de a se supune, ca un fel de conştiinţă formală care ordonă: trebuie neapărat să fac cutare lucru, trebuie neapărat să nu-l fac pe ăsta. Pe scurt trebuie. Această nevoie încearcă să satisfacă şi să ofere formei un conţinut (...) şi fără a alege, acceptă tot ce instanţele de comandă îi trâmbişează în urechi: părinţi, stăpâni, prejudecăşi de clasă, opinie publică. (...) Instinctul gregar al supunerii se moşteneşte cel mai bine şi se fortifică în detrimentul instinctului de a comanda." Chiar că *les extrčmes etc. etc*...

La Nietzsche nu există decât instincte şi încă şi din astea doar două: cel de a comanda şi de a te supune.. Şi apoi, nevoia de formă nu e nevoie de supunere, forma împiedică pur şi simplu, împrăştierea conţinutului.

1983

10 ianuarie 1983. Din regimentul cu care „plecat-am 9 din Vaslui” l-am pierdut pe T. Poate că nici nu se putea altfel. Sunt multe încercări în viaţă şi puţini neînvinşi... L-am văzut lovindu-şi cu sălbăticie soţia, smulgându-i copilul din braţe, ca nu cumva, din greşeală, să-l lovească pe el, şi netrecându-i prin minte, nefericitul, că exact aşa îl loveşte mai tare, exact aşa, grijuliu „să nu se atingă de copil”, mulţumit, impresionat de propria lui grijă.

Mă întreb unde decât la noi mai există oroarea asta - „vreau să fac *om* din ea” - şi convingerea atât de larg împărtăşită că metoda nu e numai bună, dar e „ruptă din rai”. Fetiţa se uită cu ochii ei mari, încărcaţi de nedumerire, cum palma aia mare se îndreaptă spre ea, ameninţătoare, imensă, cade undeva, foarte aproape de obrazul ei, fiindcă se aude, atât de aproape încât ar putea să creadă că pe obrazul ei a căzut şi să nu înţeleagă de ce n-o doare, n-o loveşte pe ea, cum se aşteptase şi o încearcă probabil un ciudat sentiment de securitate şi încredere în acela care, atât de puternic şi înspăimântător, pe ea n-o loveşte, dimpotrivă, o protejează. Şi că o apără fiindcă este deocamdată mică, fragilă şi supusă, şi probabil că de acum se naşte în sufleţelul ei bucuria şi mândria laşă că este iubită şi ocrotită de cel puternic şi de acum începe să-şi însuşească teribila lecţie de viaţă că, dacă va şti să fie mereu mică, fragilă şi supusă, pe ea monstrul cel puternic n-o va lovi. Aşa se fac la noi din copii oameni şi pe urmă din neveste oameni, iar dacă nici părinţii, nici soţul n-au reuşit să facă din tine om, te preia statul, cu instituţia lui de bătăuşi profesionalizaţi.

Nici nu putea să fie altfel, cu T. Propriul lui tată, aşa a făcut din el om. Şi ce om!

20 ianuarie. Săptămâna trecută, în tren. Voiam să fumez o ţigară. Am ieşit din compartiment şi numai în cuşca aia dintre vagoane am găsit un bătrân care avea foc. M-a întrebat *ce am pierdut, fiindcă arăt de parcă aş fi pierdut ceva* Avea aşa o figură de părinte Tihon, încât i-am spus de Gabriel. Bătrânul a început să se agite speriat în cuşca aia, dintr-o dată neîncăpătoare, şi după ce-a spus vreo câteva vorbe din tot sufletul lui, şi-a luat de pe jos un sac de voiaj sau ce era ăla şi a fugit, a fugit pur şi simplu, abia nimerind ieşirea. Da. Ctin Novac îmi spune că Nietzsche - tot el? - a scris undeva că loviturile care nu ne omoară ne

fortifică. Şi noi de unde ştim că nu ne-au omorât? Toate loviturile ne omoară, asta e.

21 ianuarie. Vine M.Ş. de la Timişoara. La Timişoara, atmosfera, discuţiile, starea de spirit şi spiritul locului sunt stăpânite de o singură obsesie: fuga „dincolo". Cele mai multe ştiri, zvonuri, se referă la tentativele, unele reuşite, altele nu, de trecere a „fâşiei". Sunt mai ales tineri. Extraordinară tragedie, acest dor de ducă, cu cât mai îngrădit, cu atât mai puternic. Aşa încât, am evocat aseară cu L. toate poveştile „pitoreşti" pe care le ştiam.

Povestea Ciobanului: Acest Ciobanu avea vreo 20 de ani, opt clase şi un curs de calificare început şi abandonat la *Fabrica de ciment*. Însurat la vremea respectivă şi cu doi copii. În vara lui '70 şi nu ştiu cât, nu se ştie cum, l-a scos din ţară o franţuzoaică îndrăgostită de el, pe care o cunoscuse pe plajă. A stat cu ea în Franţa vreo 7-8 luni, după care s-a plictisit şi a fugit singur, în Italia. A stat şi pe acolo vreo 6 luni, pe urmă s-a dus în RFG. Aici, prins cu nişte furtişaguri ordinare, a fost expediat înapoi în ţară. Nevastă-sa divorţase între timp, în semn de dezaprobare, pesemne, serviciu n-a mai primit, aşa că îl ţineau părinţii, presupun că nu foarte pricopsiţi, nici ei. Şi aici începe povestea. Peste un an Ciobanu se pomeneşte cu Franţuzoaica, un fel de Penelopă - rătăcitoare ea, din moment ce Ulise s-a pomenit imobilizat la domiciliu - care-l căuta, fiindcă, se pare, îi făcuse şi un copil. Franţuzoaica, licenţiată la Sorbona, a cerut cetăţenie, s-a măritat cu Ciobanu, a primit imediat catedră universitară şi apartament, iar pentru el un post de ceva, care să corespundă, nu-i aşa, statutului profesional al soţiei. Eu l-am cunoscut pe personaj în acest moment al legendarei lui biografii, un tip tolomac, dar haios, care-şi povestea uluit el însuşi, dar cu şarm şi fără nicio emfază, toată aventura. Un tip voinic, brunet, mustăcios, cioban, pe scurt, dar o ciobănie care putea să explice uşor tenacitatea franţuzoaicei. Aşa-i şi spunea - „franţuzoaica" - nu „nevastă-mea", cu un fel de neimplicare senină, şi cum ar fi vorbit despre ceva care i-a picat în traistă din cer şi tot aşa cum îi picase putea să şi dispară, fără să-l năruie pe el, eventualitatea asta. Ştiind fireşte că nu prea e rost să scape de ea. O cheamă Isabelle, are în apartamentul foarte confortabil („l-a aranjat ca acolo, la ei" - zice Ciobanu, îngăduitor) un fox-terrier alb, iar pe fetiţă am uitat cum o cheamă.

Înjurat şi admirat - io-te-al dracu' - pentru cât a fost de băftos şi descurcăreţ, Ciobanu ăsta este parcă mai mult decât un personaj vesel.

Povestea Grecului de la Buftea: exista la studiorurile Buftea un avion mare, casat, încă după război, avion pe care regizorii îl foloseau pentru a produce, învârtindu-i elicele, vânt, furtună mare, vârtej de frunze etc. La un moment dat, elicea nemaiînvârtindu-se, cei de la studio au chemat nişte mecanici să-l repare. Printre ei, acest grec, venit în ţară şi naturalizat aici, cândva, nu mai ştiu exact când, dar schimbându-şi între timp sentimentele faţă de patria adoptivă. Grecul a reparat elicea, s-a urcat în avion s-o încerce, şi spre stupoarea şi amuzamentul tuturor, avionul a început să se înalţe de la pământ, cu grec cu tot şi să zboare. Moment în care Grecului i-a venit o idee şi, până să se dumirească cineva, dus a fost. Şi despre el acelaşi admirativ: Io-te-al dracu, ce isteţ.

Povestea nuntaşilor de la „fâşie": vreo 10-15 sau mai mulţi tipi dintr-un sat de la graniţa cu Iugoslavia (?!), bărbaţi şi femei, se întorceau de la o petrecere. Mergeau chiuind spre satul lor. Noapte fiind şi chitrofoniţi toţi, s-au trezit rătăcind până spre ziuă, fără să-şi nimerească satul. În cele din urmă au ajuns când tocmai se lumina, recunoscând clădirile publice, cârciuma, alimentara, chioşcurile şi aşa mai departe, dar apropiindu-se, unul a constatat că firmele erau scrise într-o limbă slavonă. Se aflau deci în Iugoslavia. După primul moment de buimăceală, şi-au aruncat toţi căciulile-n sus în semn de bahică acceptare a norocului şi-au hotărât să nu-i dea cu piciorul. S-au dus la ambasada nu ştiu care, au cerut protecţie şi s-au expediat în ţara respectivă.

Povestea cu avionul de împrăştiat îngrăşăminte în care încăpeau cinci persoane şi au plecat cu el, agăţaţi de aripi, de scări, de orice i-a putut ţine agăţaţi, vreo douăzeci.

Povestea tipului care a trecut Dunărea înot, aşa a crezut el, săracul, s-a dus la pichetul de grăniceri, i-a îmbrăţişat fericit, le-a plâns în braţe de bucurie - *rumânskii, rumânskii* şi ăia, cinici - *şi noi tot rumânskii* - şi i-au predat securităţii ca fugari. Sau cu cei trei constănţeni, plecaţi pe mare, cu o barcă de cauciuc, vâslind până la epuizare şi nimerind, din cauza ceţii, oboselii - şi prostiei, că nu-şi luaseră nici măcar o busolă! - la punctul de graniţă bulgar, nu în Turcia, cum voiseră.

Cea mai hazlie rămâne totuşi povestea profesorului de limba rusă, căsătorit în timpul studiilor în URSS, cu o rusoaică. Veniţi amândoi în ţară, stat până la pensie, amândoi, şi apoi depus amândoi cerere de plecare definitivă în Rusia. La serviciul paşapoarte, omul s-a interesat dacă are mult de aşteptat aprobările respective. *Nu ştim,* i s-a răspuns, *sunteţi primii care solicită plecarea definitivă în Uniunea Sovietică*.

Nu ştiu de ce sunt sinistre aceste poveşti vesele. Sunt sinistre pentru că sunt vesele, pentru că râsul în situaţii triste ne vine de la dracu'? Kundera spunea că e o tragedie să-ţi părăseşti ţara. Unde-i aici tragedia şi cine o resimte? Se poate vorbi despre tragedie acolo unde nu există conştiinţa ei? Cei care povesteau lucrurile astea le povesteau râzând. Noi doi aseară, eu şi L., povestindu-ni-le, reamintindu-ni-le unul altuia, râdeam de mama focului. E drept că un râs cu gheaţa-n spate, cumva bănuind gravitatea temei, ameţind delicios de abisurile pe care râsul acesta le presupune, totuşi, râs, ce mai. Preda a spus că suntem, poate, un neam vesel. Veselia presupune obligatoriu superficialitate? Şi dacă da, pe ce latură? A minţii, a sufletului? Superficialitate morală? Să presupun că e o tragedie, o sfâşiere, pe care din discreţie, protagoniştii ei o disimulează, prin râs? Pe Ciobanu, cel puţin, numai de asta nu-l poţi bănui. În ce-i priveşte pe alţii, i-am văzut întorcând-se după cinci ani, cu o maşină cu pleoapele lăsate, mare de n-o încape şoseaua, ca să arate că au reuşit, şi cam atât. Asta tipii mai lipsiţi de complexitate. Pe câţiva intelectuali subţiri i-am văzut întorcându-se pentru a vorbi cu emfază detaşată, de departe, de „acolo" despre ce fel de naţie suntem noi, românii: hoţi, beţivi, nespălaţi, minori. Problema este alta: plecând de aici scapă ei de destinul românului şi al României şi, dacă da, de ce vorbesc atât de obsesiv despre asta şi numai despre asta: nespălarea, hoţia, beţivănia etc.? Pentru ei s-ar putea ca asta să fie o tragedie, neputinţa şi de a trăi aici, şi de a se desprinde cu totul.

Adevărul este că deşi intuiesc generozitatea „temei transfugului" - de-asta am şi luat atâtea fişe! - îmi e foarte greu să mă gândesc la toate cazurile astea fără nicio prejudecată. Şi mai ales fără teama ca nu cumva rezultatele „analizei" mele să nu le confirme pe cele oficiale, iar aceasta pentru că instrumentele analizei mele sunt împrumutate de la propagandişti. Este al naibii de greu să admiţi că ceva ce propaganda noastră socoteşte reprobabil chiar este reprobabil. Dar dacă chiar este?

Când se indignează patriotic împotriva celor care pleacă din ţară, propagandiştii noştri sunt ipocriţi. Dar şi eu am un fel de reţinere faţă de cei care pleacă din ţară. Tot patriotism este? Şi tot ipocrit? Dar patriotismul, în general, e un sentiment autentic? Ce este, în definitiv, acest sentiment? Mândria de a aparţine etc. etc. vezi cursul de marxism. Cum să fiu mândră că aparţin unei naţii de hoţi? E clar că într-o ţară care-ţi permite să te realizezi ca om, este uşor să fii patriot. Iar restul vine de la sine. E simplu să iubeşti ţara aia, e simplu să fii mândru că e chiar ţara ta şi nu una de adopţiune. Liniştea, siguranţa de sine şi mândria, stăpânită, nu isterică, cu care francezii îşi spun că sunt francezi. Fratello îmi spunea că în porturile străine, faptul de a mărturisi că eşti român îţi întârzie şi-ţi compromite pe trei sferturi afacerea pe care o ai de încheiat. Trebuie mult ca să convingi că eşti om, nu exemplar al unei specii nedemne de încredere, iar după ce convingi, străinii manifestă pentru tine un entuziasm - în fond, la fel de vexant pentru tine, pentru că măsoară distanţa între ce se aştepta să fii, după faima neamului tău, şi ceea ce constată el cu uimire că eşti. „Asta te determină să ascunzi că eşti român?" îl întreb. „Nu, zice, dar nici să o spun cu bucurie. Şi spun că sunt român, nu din patriotism, ci pentru că nu-mi place să mă dau drept altceva decât sunt. Nu ca român mă simt umilit, să ascund că sunt român, ci ca om. Nu mă simt nedreptăţit ca român, fiindcă faima proastă nu eu i-am făcut-o României. Dar ca om mă simt nedreptăţit că trăiesc într-o ţară cu faimă proastă, şi da, mi-ar fi plăcut să fie altfel." Deci nu e chiar mentalitatea omului care, fără probleme, minte pur şi simplu că e italian sau francez şi-şi vede de afaceri. N-ar pleca din ţară pentru bani, ci pentru „demnitate personală". Care e preţioasă, pentru că la noi e lucru rar şi pentru că o societate adevărată se face numai din „demnităţi personale". Dar patriotism e? Da, este. Fiindcă dacă se poartă bine acolo, ca om, se poartă, şi ca român, dovadă că le spune cu ţâfnă că, oricât de ciudat le-ar părea, este totuşi român.

Şi totuşi, întrebarea rămâne: este patriotismul un sentiment autentic sau unul indus, confecţionat în scopuri supraindividuale, inoculat prostimii pentru a o ţine adunată pe un teritoriu, ca să-l apere, ca să-l ţină întreg, mare, puternic, pentru ca stăpânii să aibă ce stăpâni? Habar n-am.

Singurul teritoriu unde termenul de „patriotism” nu este suspect mi se pare cultura. Sentimentul apartenenţei la o comunitate culturală - de limbă, de tradiţii, de locuri comune spirituale, şi implicit de teritoriu, pentru că doar solul acela mă hrăneşte, aşa cum cactusul poate creşte numai în Africa şi crevetele doar în mare şi pasărea doar în văzduh etc., mi-e foarte clar că sentimentul patriotic nu se leagă decât de cultură, adică de oameni. Şi în cazul acesta tot de ei se şi dezleagă. Da, domnule. Iar acum nici nu mai seamănă cu definiţia lui Ceauşescu definiţia mea. Fiindcă sentimentul meu patriotic este unul *egoist,* interesat. El pretinde că patriotismul este generos, înălţător, măreţ.

Două observaţii ciudate: 1. românul obişnuit, care nu tânjeşte, pur şi simplu după mititei şi geamparale (de fapt, tot după oamenii cu care să aibă în comun aceste deprinderi culturale!) se adaptează bine mersi oriunde, are rezultate remarcabile şi e fericit. 2. românul foarte neobişnuit, foarte mare om de cultură, se dezvoltă mai bine în sol străin. Exemple: Cantemir, Brâncuşi, Ionesco, Eliade. Chiar Eminescu, fiindcă de înflorit, tot pe afară a înflorit, aici a venit doar ca să ardă, doar ca să se amărască, să se usuce şi să moară (la 33 de ani, fiindcă refuz să-i spun Eminescu epavei dintre 1883 şi 1889!). De ce-a venit să ardă, să moară, să se amărască aici? Ăsta e patriotismul. A venit ca să rodească aici. Să dea. Să-i rămână aici cenuşa şi roadele, ca să îngraşe aici solul ăsta - sărac şi subţire, ori de câte ori milenar ar fi el. Şi pentru că ştia că numai aici ar interesa opera lui? Nu, fiindcă uite, Brâncuşi şi Ionesco interesează o lume. Ci din patriotism, exact. Fiindcă pentru ai lui, de-aici, a vrut el să scrie, pe flegmaticii, veselii, ciubucarii, leneşii, flecarii şi şmecherii ăştia de aici a vrut el să-i trezească spre altceva. Fie şi de frica să nu dispară, ca naţie, caz în care ar dispărea şi el, Eminescu. Numai la nivelul ăsta de interes se poate vorbi despre patriotism. Numai că pentru o ureche asurzită de trâmbiţe, ca urechea noastră, patriotismul de care vorbesc eu poate să semene cu cel de care vorbeşte Ceauşescu, iar Ceauşescu poate să semene cu Ştefan cel Mare şi cu Mihai Viteazu. Cine mai are cum să stabilească neasemănările? Şi ce importanţă are?

Eu am rezerve faţă de transfugi şi spun că din patriotism. Dar patriotism înseamnă să stai aici şi să te usuci ca un copac? Cum serveşte asta patriei? Şi dacă plec şi dacă plecăm toţi, iar ultimul are

grijă să stingă lumina, să nu se risipească energia electrică, pentru cine o economiseşte?

I-am spus lui L. aseară: „Eu mă simt aici corespondent de război. Aşa am optat eu să rămân în ţară. Ca martor". Este ăsta patriotism? Revolta că străinii ne dispreţuiesc? Cred că nu. Cred că nu ştiu ce este patriotismul şi cred că în ţara asta, la această oră, nu există mici un singur patriot. Au murit toţi.

Dar, Doamne-Dumnezeule, cum se vede cât de marcată sunt de educaţie: de ce trebuie să mă întreb eu ce este patriotismul? Nu fiindcă Ceauşescu mi-o cere?

***9** februarie*. În legătură cu atât de lăudatul nostru simţ al măsurii - pe care sper că l-am avut totuşi, şi s-a prăpădit, acum, recent, în ăştia 20 de ani de lumină - reportaj la TV, dat la telejurnalul de noapte. Japonezii au confecţionat o drăcie care constă dintr-o placă de 5 cm pătraţi suprafaţă, pe care au încăput vreo 100 de microprocesoare. Habar n-am ce sunt acelea, dar sunt în număr de vreo 100 şi au încăput toate pe o suprafaţă de 5 cm pătraţi. Deci 100 de ceva-uri folositoare, pe suprafaţa asta. Ei bine, cuprinsă de emulaţie, pesemne, dar şi de frică la gândul cum o să tune şi-o să fulgere şeful statului nostru de ce au japonezii ceva ce noi n-avem, o întreprindere foarte prestigioasă de la noi l-a chemat ieri să-i arate o ispravă similară: o gaură de jumătate de milimetru! Asta nici atât n-am priceput la ce foloseşte, dar rezulta că e o foarte mare izbândă a ştiinţei şi tehnicii româneşti şi o garanţie că am ajuns din urmă ţările foarte avansate. Oricât o să-mi pară mai târziu că n-am văzut sau n-am auzit bine, despre asta s-a vorbit astă-seară la televizor, despre gaura de jumătate de milimetru. Nu ştiu dacă au reuşit să treacă prin ea şi vreun fir de ceva, liţă sau păr al cine ştie cărui animal minuscul, dar l-au chemat pe Ceauşescu să taie panglica inaugurală, ca să-şi mai uite de necazuri.

Am în clasă un premiant antipatic cum n-am mai avut. Nu ştiu al cui naibii fiu e, ca să-mi explic. Profesoara de matematică a selecţionat câţiva, printre care şi el, pentru olimpiada de mâine. M-a rugat să merg în clasă şi să le amintesc, să nu cumva să nu vină. Le spun, la toţi, iar el ridică mâna, are o întrebare: *Dacă se dau rezultatele pe loc*. Îi spun că nu, în câteva zile. *E bine şi-n câteva zile,* şi: *cine câştigă, unde merge*? Merge la faza următoare, zic, pe municipiu. *Şi cine ia şi faza pe*

municipiu? Merge la judeţ. *Şi dacă ia şi pe judeţ*? La Bucureşti, zic eu, dar să ajungem până acolo. *Şi dacă ia şi la Bucureşti*??? Adică fază internaţională, interplanetară, concursuri intergalactice de matematică există cumva? Am ieşit din clasă abia ţinându-mi în frâu pofta de a-l umili explicit, nu doar de a-l ironiza pe plodul ăsta nu visează decât competiţii de asemenea rang. Mi-a atras atenţia cu trăsătura asta - cu care nu ştiu de unde s-a pricopsit la vârsta lui fragedă - încă de la începutul anului, când, după ce le-am explicat eu frumos ce obiect vom face noi împreună anul ăsta, ce-i aceea limbă străină şi cum se explică existenţa unei limbi străine şi la ce ne folosesc ele, în general, s-a ridicat în picioare şi m-a întrebat: *Care este primul om care a învăţat limba franceză*? Dezamăgit că el nu putea fi decât cel mult al doilea sau, şi mai rău, al treilea, caz în care învăţarea limbii franceze nu mai prezenta pentru el niciun interes. În alte părţi un asemenea copil ar fi luat sub supraveghere de psihologul şcolar, dacă nu de psihiatru. Şi-n felul ăsta nu există niciun risc să te trezeşti cu el preşedinte de stat. În ce mă priveşte, m-am trezit că nutresc pentru bietul copil o antipatie atât de disperată şi de greu de stăpânit, că nu mi-o explic decât prin sentimentul inconştient că n-aş mai avea alt scop în viaţă decât să împiedic o calamitate de felul acesta, în curs de înfăptuire, sub ochii mei.

Un altul, în a VII-a, altă categorie. Mereu o mutră linguşitoare, răbdătoare şi servilă, la modul „o, aveţi o scamă", tot atât de insensibil la mustrări şi bruftuluieli, atent în schimb în orice secundă să-ţi intre în voie, la orice umbră de grimasă de nemulţumire de pe faţa ta, pe care o combate cu formule de genul: *lăsaţi, tovarăşa, nu vă* enervaţi, *că aşa e el, prost* (*sau rău, sau nepriceput etc.*). Ar fi în stare, cu aceeaşi expresie de voluptate vicioasă pe mutră să spună şi despre el însuşi: *Lăsaţi, tovarăşa, nu vă enervaţi, că aşa sunt eu, Domnia voastră în schimb sunteţi*... Şi ăsta e de dat pe mâna unui psihiatru... Ca să nu ajungă ministru, sfetnic, mai ştiu eu ce...

Dar de ce nu las eu oamenii în pace şi de ce nu mă las şi pe mine în pace?

20 februarie. Chiar, de ce nu las eu, dracului, oamenii în pace? Nu este mai normal şi mai adevărat momentul în care mă apucă scârba de orice simţ de răspundere dacă nici nu ştiu prea clar faţă de cine am eu

această datorie şi la ce foloseşte să mi-o îndeplinesc? În ce mă priveşte, am aflat de mult că munca este un viciu şi mamă a tuturor viciilor, nu lenea. Am aflat de mult în contul cui intră satisfacţia datoriei împlinite de mine. Atunci de ce mă cert eu cu madame C. şi o oblig să burduşească şi ea acelaşi cont? E adevărat ce-i spun eu ei, că orice-ar fi şi ce s-ar întâmpla dincolo de uşile acestor clase, atunci când e vorba de copii, n-are voie să fie blazată? Că faţă de ei trebuie să se simtă răspunzătoare? De ce? Pentru că ei sunt viitorul ţării? Care ţară şi care viitor, ar putea să mă întrebe madame C. iar eu nu aş şti ce să-i răspund. Decât că are dreptate.

Ciudat că nu-mi amintesc niciun rând din Céline, decât uneori *sentimentul-de-Céline,* iar asta atunci când am revelaţia unde este autenticitate în mine şi unde minciuna ca inerţie a faptelor bune. Şi-mi mai amintesc acea revoltă a lui faţă de toate îndatoririle mincinos nobile şi sfinte.

Azi, la spital, asistentele vorbeau că diseară au „alegeri". „Şeful a fost dat afară şi ştiţi pe cine alegem? Pe X." Şi oricât ar părea de neverosimil, ele nu se mirau că ştiu dinainte că-l vor schimba pe „şefu" - care în realitate fusese dat afară, nici că ştiau dinainte de a alege, pe cine au ales, erau numai curioase să afle pe cine vor „alege". Şi ceea ce era mai neverosimil, nu rosteau cuvântul cu nicio ironie. Niciuna. Nu subînţelegeau că vin diseară înapoi la serviciu, pleacă de acasă, urcă într-un troleu, parcurg jumate din oraş, *ca să ridice mâna,* nu. Asta era în afara discuţiei. Pentru ele „a alege" era sinonim cu actul fizic al ridicării mâinii, păstrându-şi totuşi întreaga importanţă şi gravitate şi conferindu-le şi lor demnitatea pe care un act responsabil, *alegerea,* ţi-o dă, şi nu voiau decât să ştie pentru cine or să ridice mâna. Nici măcar dacă or s-o ridice sau nu, nimeni nu se gândea atât de departe. Ci pentru cine. Numeau asta „alegeri". *Înnebunești*.

21 februarie. A venit azi un tip de la UTC. Vrea să ceară de la mine relaţii despre soţul Monicăi Ş.! Dacă n-aş fi fost atât de perplexă, aş fi râs. Dar pesemne fiindcă după ce-a ţinut-o pe ea vreun ceas, fără să reuşească să scoată de la ea ceva care să se potrivească cu imaginea unui activist, a trebuit să vină la mine. Adică tipul respectiv va fi şeful nostru foarte mare pe linie de nu ştiu ce. E nevoie de nişte caracterizări corespunzătoare la dosarul lui, care de altfel e completat. Ce era de

spus? I-am spus râzând din toată inima că nu-l cunosc decât din poze şi de la telefon, unde ne-am insultat reciproc, ca persoană îl socotesc un tip de doi bani, dar dacă vor să-l promoveze, s-o facă, e bun, vorbeşte mult, ameninţă, e autoritar şi fără să trebuie, dar dacă trebuie, intimidează. „Cum, tovarăşa, la noi e cu ameninţări?" „Ei asta-i acuma, dar cum e?" îi spun pe acelaşi ton de *causerie* frivolă şi-i repet că tipul e foarte bun, chiar dacă mie mi-e antipatic profund. Fiecare cu talentele lui, iar el cred că are talent pentru „munci de răspundere". Pălăvrăgim aşa câteva minute bune, complăcându-mă să-l observ pe acest biet activist, care-o luase pe frigăraia asta, pe jos, de la Constanţa la Siliştea, şi de-acolo la Tortomanu şi nu mai ştiu pe unde, făcând autostop cu tractorul, cu căruţa, cu basculanta, ca-n vremurile romantismului revoluţionar al părinţilor noştri, disperat şi el că n-a reuşit măcar să întocmească un dosar frumos care să placă şefilor lui şi să-i placă şi lui, şi dintr-o dată simt cum dispoziţia mea se schimbă. Simt un fel de dezgust de mine, aproape ca o furie, senzaţia care te împinge să smulgi de pe tine haine transpirate şi murdare, de teamă că ţi-ar putea rămâne lipite de trup, să fugi dintr-un loc de teamă că ai putea rămâne în veci acolo, şi o oboseală deprimantă, aproape epuizare. Adică după ce accept conversaţii mondene despre orice, după ce în şedinţe accept să-i aud pe oameni vorbind în lozinci şi vorbesc şi eu bine mersi, tot în lozinci, am ajuns ca şi între 4 ochi să nu mai reuşesc să-mi dezlipesc de pe figură masca asta? Astfel încât, în clipa în care tipul a spus insinuant şi ameninţător, că în dosarul ălui o să apară şi fraza „Tovarăşa *Doina Jela* a spus că tovarăşul X.Y. este aşa şi pe dincolo" m-am înfuriat de-a binelea, l-am poftit să nu mă ameninţe că nu mi-e frică de ameninţări, dar nici să nu mă răstălmăcească, tot ce-am spus este asta: omul cu dosarul mi-este foarte antipatic, n-am nimic bun de spus despre el ca om, iar afirmaţia că un tip despre care ca om nu se poate spune nimic bun e potrivit ca activist - era o afirmaţie care făcea parte dintr-un alt nivel al conversaţiei noastre. Dacă le va folosi lor, de-acum înainte, să-şi recruteze activiştii, n-are decât s-o treacă acolo, dar nu să mă ameninţe cu ea, dacă eu am avut prostul gust de a purta discuţii private cu persoane oficiale. N-a priceput nimic, fireşte, bietul activist, de altfel, mi-a spus Monica, ăla deja fusese numit, dosarul se face *după,* le mai trebuia câte ceva ca să-l facă nu numai pozitiv, ci şi *concret*. E mai uşor

pentru ei acum să aranjeze dosarul ăsta decât să găsească un alt om şi, de altfel, fostul ei soţ e considerat chiar foarte bun. Cu tipul însărcinat cu dosarul, un biet subaltern acolo şi el, până la urmă ne-am înţeles. Tremurase o zi întreagă aproape degeaba, aşa că l-am învăţat cum se perforează biletul de două ori trecându-l prin gură şi netezindu-l de mâneca hainei ca să-i dispară găurile, fier de călcat neavând, ca să-l călcăm, şi l-am invitat, înainte de a ieşi în zloată, să bea un pahar din rezerva lui Lucian. („Cărţile" lui „Ţoiu"). Omul a acceptat, dar a roşit, fiindcă discuţia cu noi începuse atât de principial, de „pe linie" şi s-a sfârşit atât de lamentabil. De la Monica Ş. n-a aflat decât că nu mai locuieşte cu soţul ei, că nu se mai întoarce acolo, dar că, dacă divorţul îi va periclita lui cariera, ea nu va începe acest divorţ.

M-am gândit de mai multe ori la faptul că fiecare dintre noi are un fel anume de a lua cunoştinţă de ceilalţi, de a-i vedea şi cunoaşte, fel determinat strict de experienţa de cunoaştere anterior dobândită, şi că nu ştim niciodată cum *este* un om, că n-o să-l ştim decât aşa cum ne apare el modificat mult, sau puţin, dar modificat de privirea noastră, de capacitatea noastră de a-l vedea. Modificat deci de ceea ce sunt eu! Nu-l văd cum *este* el din cauza a ceea ce *sunt* eu?! Curios că nu m-am gândit totuşi, niciodată în ce fel insesizabil „obiectul" privit mă modifică, la rândul său, modificându-mi felul particular de a privi.

Seara: a venit la noi prietenul lui L., Mitică S. Ne-a povestit cum poliţiştilor li s-au făcut nişte lefuri de 7000 lei pe lună, drept care ăştia şi-au înteţit zelul în singurul mod în care pot ei s-o facă. Astfel, în subsolul acestei liniştitoare instituţii se petrec orori demne de veacurile Inchiziţiei. Barmani bătuţi vreme de trei săptămâni fiindcă au pus apă în coniac, înainte a se afla dacă au pus sau nu, de către tipi care până acum trei săptămâni au băut de la acei barmani, pe degeaba. Un amic de-al lui a fost trimis acasă după trei săptămâni, săptămâni în care l-au bătut ca să se asigure că nu are să spună la nimeni că l-au bătut. La poliţie, spune el, fără avizul procuraturii, nu poţi ţine un om mai mult de 24 de ore, dar procuratura şi-a dat bineînţeles avizul să fie ţinut de 21 de ori câte 24 de ore. Aşa că nu-i nicio ilegalitate şi niciun maestru nu ar putea să dea peste cap această logică. Nu era decât de reînnoit avizul de 21 de ori, ce mare lucru să semnezi 21 de hârtii, ca să fii acoperit legal. Acum, prietenul lui, barmanul, e acasă, e alb ca hârtia

şi pe deasupra tâmpit din bătaie. Să facă plângere, zic. Unde, la procuratură? Păi nu e clar că procuratura le încuviinţează procedeele, din moment ce le eliberează, ulterior, avize? La Ceauşescu? Păi dacă le-a mărit lefurile, nu e asta o recompensă şi deci o tacită încuviinţare, încurajare a acelor procedee? Nu înseamnă că le-a dat mână liberă, atât lor, cât şi procurorilor? La cine să-i dai în judecată? Când mă gândesc că tipii ăştia au copii, neveste şi amante, care ştiu, seara, de unde vin, în ce constă munca lor, atât de bine retribuită, şi că sunt, probabil, soţi şi taţi atenţi, tandri. Ca SS-iştii lui Hitler, nu?

24 februarie. L. mă sfătuieşte „să mă mai stăpânesc", pentru că s-ar fi înfiinţat în România o a treia poliţie, un soi de gărzi patriotice, organizaţie de voluntari, care umblă pe la cozi şi-i saltă pe cei care nu agreează cozile.

În aceeaşi ordine de idei, Monica Ş. a fost convocată la primul secretar UTC în problema dosarului lui bărbatu-său. Pentru că nu corespunde din punctul de vedere al vieţii de familie, tipii găsesc de cuviinţă să-i cârpăcească viaţa de familie cât de cât, aducând-o pe Monica înapoi, la el. Decât să găsească un altul, a cărui nevastă să nu-şi fi luat încă lumea-n cap?... Adică vor tăia iarba, vor vărui pomii, vor planta copăcei cu fructe deja coapte, pentru ca ograda să arate ca-n ajun de 23 august, când trece El. Pe urmă, au asigurat-o că poate să plece din nou. Dacă nu cumva nu o interesează o a doua variantă, în care beneficiază şi ea de nişte avantaje, nu numai el: ţinând cont că s-ar putea ca relaţiile lor să se fi deteriorat fiindcă locuiesc într-un apartament foarte mic, ce-ar fi să primească o locuinţă mai mare, în care să nu se mai lovească unul de altul? Sau foarte mare, cât să nu se întâlnească deloc? Ei, nu cumva simte că deja începe să-l iubească un pic? Dacă nici aşa, se mai adaugă la ofertă şi un serviciu, pentru ea, în Constanţa. În fond, se cădea, bărbat fiind, când li s-au oferit două posturi, unul aproape de casă şi unul la mama dracului, să ia el postul de la mama dracului, nu s-o trimită pe ea, dar, deh, n-a făcut-o, poate reuşeşte partidul să repare acum, ce n-a făcut el la vreme. În fond, partidul a mai reparat căsnicii, a chituit o groază pe la crăpături şi uite-le că rezistă. Se înşală, se urăsc ca dracii, dar copii tot apar la doi ani o dată şi o cimentuiesc şi mai tare.

De altfel, ăsta care a chemat-o azi pe Monica, făcea parte din categoria tâmpiţilor naivi, utecist, nu? Nu i-a fost greu Monicăi să-i refuze

ofertele. Mă tem că „ăi bătrâni”, înţelepţii partidului, când or s-o cheme, n-or să-i mai facă niciun fel de oferte, ci or s-o ameninţe, n-or să-i dea serviciu, ci or să i-l ia şi pe ăsta, de exemplu. Asta dacă vor într-adevăr să-l aibă printre ei pe tânărul şi apreciatul cadru cu situaţie familială proastă. Şi de ce n-ar vrea?

27 februarie. Există împrejurări tipice în care nu sunt posibile decât comportamente tipice. Iată un fel de răspăr al principiului clasic. Nu e posibil să-ţi imaginezi un personaj şi pe urmă să-ţi pui problema ce situaţie i s-ar potrivi şi care i-ar fi reacţia în respectiva situaţie. Situaţiile sunt date, există un număr fix de situaţii şi există marionete. E deci vremea spectacolului de marionete. Ceea ce se întâmplă acum la noi distruge şi talentul.

28 februarie. Lectură Faulkner. În timp ce la TV Fănuş Neagu dă un interviu la care „ar trebui să ia aminte toţi prozatorii români” - noroc că numai ei! *Poate că, în fine, cursa care a luat startul acum vreo 13 ani, zice, pentru cel mai bun roman politic românesc şi în care cursă s-au aliniat aproape toţi prozatorii* (*mai puţin Barbu, Bănulescu şi el, F.N.*) *romanul acestui „obsedant deceniu” s-a terminat. S-au scris „o magazie” de cărţi bune* (?!) *dar cu asta romanul s-a abandonat pe sine şi linia profund, autentic, specific românească a prozei noastre - adică Sadoveanu, Bănulescu, el, F.N., pentru că „românul este altfel”* zice el. Altfel decât îl înfăţişează romanul politic? Altfel decât apt să scrie roman politic? Din ce spune F.N., care vorbeşte şi mai bâlbâit decât scrie, şi mai greu, nu se înţelege cum altfel. Adică placid politic şi nu numai politic? inapt să facă istoria, ci doar s-o îndure? Şi vrea să spună că a-i prezenta pe români în ipostaza de făcători de istorie înseamnă a-i falsifica? Vrea să sugereze intervievatul că romanul politic românesc a fost tot un fel de operă la comandă, care a propus prozatorilor teme nepotrivite cu talentul lor? El spune: *Proza românească trebuie să plece de la Sadoveanu şi de la culmea artististrică atinsă de el şi să se îmbogăţească în retorta lui*. Asta-mi seamănă mai mult a spuză pe turtă, fiindcă nu văd de ce proza unei ţări ar avea doar o singură culme şi-ar trebui să plece doar de la aceea, de ce n-ar porni, bunăoară, scriitorul nu de la culmi, ci de la abisuri - şi într-o privinţă, F.N. recomandă exact ce combate, bulucirea autorilor români, ca oile, toţi într-o singură direcţie, cea arătată cu degetul de Mai-marele. Dar e adevărat şi că

puţini s-au abţinut când li s-a spus: „Priviţi într-acolo, asta-i căpiţa din care puteţi să trageţi, asta-i parcela pe care aveţi voie să zburdaţi, scriitori români, scoateţi din ea ce puteţi.” Puţini au stat atunci pe gânduri, să vadă dacă, oricât de tentantă invitaţia şi de apetisantă căpiţa, nu era la mijloc o păcăleală. Tentantă era tema obsedantului deceniu, fiindcă toţi au trăit atunci, toţi ştiu lucruri pe care nu le-au putut spune atunci, pe toţi i-au marcat. Dar trebuia să fie bănuitori, tocmai pentru că darul era atât de generos. Tocmai pentru că era dar? Tocmai pentru că aveau voie, trebuiau să se ferească. Să-şi pună problema că dacă au voie aici, există pe aproape un loc unde n-au voie. Sau, ceea ce e şi adevărat, dacă Ceauşescu le-a spus: *Ocupaţi-vă de obsedantul deceniu,* înseamnă că el subînţelegea că singura epocă problematică aceea a fost, cea dintre anii 50-60, şi că după ce a venit el, să ne salveze, să ne dăruiască anii lui lumină, a început raiul. Dar cea mai mare păcăleală pe care au înghiţit-o scriitorii, era că şi-au ignorat propria natură. *Şi această păcăleală nu ştiu dacă puteau să n-o ia.* Adică lucrurile stau aşa: a scrie la invitaţia cuiva poate să fie consecinţa a una din două situaţii: 1. invitaţia a venit, întâmplător, în întâmpinarea nevoii tale de a scrie exact pe acea temă; 2. invitaţia e atât de tentantă încât pentru a-i răspunde tu îţi creezi prin mecanisme psihice viclene falsa nevoie de a face exact ce-ţi prescrie ea. Pavese spunea bine că poţi să începi de o sută de ori o povestire şi n-o să-ţi iasă, dar dacă nu-ţi iese trebuie s-o laşi, fiindcă înseamnă că nu-i a ta. Nu e a ta înseamnă că nu-şi corespunde profund, nu a întâlnit în tine urma, ecoul cine ştie cărei experienţe, cu care să intre în rezonanţă. Nu e al tău decât ceea ce fără să vrei şi fără să ştii de ce îţi atrage privirea, te preocupă, îţi creează vedenii, nu ceea ce ţi se spune: *hai, priveşte, vezi, ai voie să vezi, să spui, să depui mărturie, despre ce s-a făcut şi nu s-a făcut, e chiar recomandat s-o faci.* În general, lucrurile stau aşa. În particular, la noi, însă toţi oamenii şi deci toţi scriitorii trăiesc de aproape patruzeci de ani una şi aceeaşi experieţă, una şi aceeaşi tragedie a intrat în fondul lor subconştient, tuturor le corespund, dacă le corespund, aceleaşi teme. Puteau să nu ia păcăleala, sau a existat vreo păcăleală, în acest caz? Da. E ca şi cu o dragoste care ţi se refuză ani şi ani şi la un moment dat vine şi ţi se oferă: hai, ia-mă, nu m-ai vrut tu? Ba da, dar acum e prea târziu, nu te mai vreau. Aceste bâlbâieli mi le-a prilejuit bâlbâiala

lui Fănuş Neagu. Cât despre Sadoveanu, nu ştiu dacă asta-i alternativa, fie şi provizorie, până treci puntea, fiindcă cineva trebuie totuşi să te ajute. El are solemnitate, prestanţă, simţ al eternităţii şi dispreţ pentru efemer; românul, în cărţile lui, participă la istorie cum ar participa la mişcarea astrelor, cât fast, cât calm, câtă siguranţă de sine, nicio nelinişte şi nicio nerăbdare. Nicio nevoie de a crea un destin, pentru că el există. Asta e românul? mă întreb. Aşa, solemn, etern şi liniştit? Dacă da, atunci să-mi dea voie românul să-l întreb pe ce se bazează?

Îl recunosc mai bine reprezentat, ca actor al propriei istorii - în Caragiale. Adică simulând, cu inocentă şi nesăbuită inconştienţă, că o face (să avem şi noi faliţii noştri), iar la o adică, prefăcându-se că face tot ce-i ceri, ca să-l laşi în pace.

O mare nedumerire care s-ar putea să aibă o explicaţie la mintea cocoşului. Călinescu spune că Marin Preda a mutat centrul de greutate al prozei româneşti în câmpia română. De ce oare vecinătatea mării n-a reuşit să strecoare nicio notă particulară în spiritualitatea românească de la Ovidiu încoace? E adevărat că numai contemplarea bleagă a unui peisaj, oricât de seducător, n-a dat niciodată literatură mare, dar aici nu e numai peisaj. Şi totuşi vecinătatea mării nici pe mine nu m-a marcat. Nici mie nu-mi spune nimic ca „izvor de inspiraţie" cum se mai zice pe la colocviile judeţene, dacă nu cumva nu tot ele mi-au creat şi mie această problemă stupidă şi fără obiect. Şi totuşi literatura lui Marquez sau a lui Melville are o legătură cu spaţiul din care emană. Acolo pagina miroase a mare, chiar şi când nu e vorba despre ea. Ce-ar fi? Lumea pestriţă, marinarii, oamenii în trecere, obsesia peştelui uriaş, femei de o zi, aşteptare şi dorinţa de a evada, visare, singurătate, orizont nemărginit, fixitate a punctului de observaţie, astea ar trebui să fie coordonatele. Dacă ar fi aici vreo sută de scriitori care să se uite cu atenţie spre mare şi spre bombele Constanţei şi nu spre Bucureşti...

2 martie. L-am văzut ieri pe Mihai D. Acum poartă şofer, nu mai conduce singur maşina instituţiei. Aud că n-a mişcat un deget ca să-l ajute pe cel mai bun prieten al său picat într-o încurcătură cu venituri ilicite, tablouri cam multe în casă etc. Ba, unii spun că a mişcat degetul cât să-l împingă un pic mai jos, ca Principele pe Neftiotache Buhuş...În fond, M.D. s-ar putea nici să nu-şi fi dorit altceva pe lumea asta decât maşină cu şofer şi, împărţită fiind lumea asta în „slabi" şi „tari" - el să

nu facă parte dintre primii. Aşa că prietenii, a se scuti... Mai ales când sunt mai iubiţi ca tine şi primesc cadouri, adună valori ilicite, legea, mă-nţelegi...

6 martie. Al treilea caiet. Oare ce-am să fac eu cu aceste caiete? Să le dau Ştefanei, să le găsească ăştia la ea şi să n-o mai lase să vină în ţară, să-şi vadă părinţii, în vecii vecilor? După ce-am primit alaltăieri de la ea o scrisoare ca toate celelalte scrisori şi care aduce tot mai mult a dialog între surzi. Te simţi liberă? În ce sens? În sensul necesităţii înţelese? Aşa da, mă simt liberă, numai că taman atunci eşti mai puţin liber, când, înţelegând necesitatea, nu mai mişti, vorba lui Alter Feodor, nicio dorinţă. Dacă ţi se fixează nişte limite exterioare şi tu consimţi la ele, eşti liber? Dar dacă nu consimţi la ele, numai pentru a-ţi ascunde că nu eşti liber? Uneori mi se pare că aceea care nu aude sunt eu. Să fii comunist în Italia e altceva, zice, decât să fii comunist în România. Fireşte. Să fii comunist în Italia înseamnă să pui şi tu cum poţi umărul la comunismul din România. Cu deosebirea că tu acolo eşti liber să fii sau să nu fii, eu aici sunt obligată să fiu. Diferenţa între un comunism cu forţa şi unul de bună voie. Dar şi aceea între un tip care ştie de ce este ce este şi eu, care dacă m-ai întreba ce altceva aş vrea să fiu, n-aş şti să spun. Pentru că nu sunt liberă să aflu. Fiindcă am aflat, la 5 ani după moartea comunistului Dej, că şi el, ca şi Stalin, a fost un comunist rău, dar Lenin a fost adevăratul comunist, de acela nu se poate atinge nimeni. Fiindcă eroinele copilăriei mele sunt Iuliana Gromova şi Liubov Şevţova, iar imaginile lui Lenin îmbrăţişând copii îmi sunt mai adânc întipărite în memoria afectivă decât îmbrăţişările propriilor mei părinţi şi pentru că şi memoria cealaltă, intelectuală e plină tot de versuri despre ei. („Departe încă tunurile bat/şi flăcări ard în vălmăşagul vremii/dar pentru puşti e timpul minunat/cu un tătic atât de bun ca Lenin"). Fiindcă, sigur, au fost greşeli, e posibil ca până şi acest tătic - pe care la 10 ani îl iubeam mai mult ca pe tăticul meu! - să aflu că a greşit, caz în care rămâne Marx, şi dacă şi ăsta se dovedeşte a fi în eroare, ceea ce nu cred, fiindcă el n-a ucis, el doar a scris, ca şi scriitorii ăştia ai noştri de azi, care nu mă ucid, ci doar participă la prostirea mea, deci dacă se dovedeşte şi despre Marx că s-a înşelat, rămâne visul de aur al omenirii, frumos întotdeauna, cu condiţia să mă lase să-l visez singură, să nu mi-l bage pe gât. Să ştiu ce şi de ce visez.

Altfel, dacă pe mine acum m-ar lua şi m-ar bate pentru ce scriu în caietul ăsta, eu n-aş şti de ce mă bat. N-aş şti cu ce-am greşit, aş şti doar că am greşit. Din punctul ăsta de vedere, sigur că e altfel comunismul în Italia. E altfel, zice, fiindcă ei nu vor puterea. Dar ce vor? Adică vor doar să lupte pentru ceva ce nu vor? Pesemne. Dar asta-i întăreşte pe ăştia de-aici, care nici ei nu luptă să ia puterea că n-au de la cine. Şi nici s-o păstreze, că n-are cine să le-o ia. *Destul*. Probabil că n-am să-i mai scriu.

Joi, pe terenul de sport, o scenă insuportabilă. Lipsea Cristina C. şi le dădusem copiilor o minge să se joace. Îmi plăcuse gândul că am să-i mai văd făcând şi un altfel de efort fizic, ceva care să le placă, să nu fie muncă. I-am întrebat ce vor şi, cum voiau handbal, mai întâi i-am lăsat să se împartă în echipe, să se aleagă cum vor ei. Stăteam şi-i urmăream alergând. Vreo patru dintre ei, nu grozavi în clasă, de altfel, îşi pasau mingea unul altuia, jucau aproape singuri, se aleseseră în aceeaşi echipă pentru că se ştiau buni, în timp ce restul alergau de pomană pe lângă ei, abia dacă reuşeau să prindă pentru puţin timp mingea şi atunci, speriaţi şi neştiind cum să scape mai repede de ea, o azvârleau unui coechipier. Sima Săndel, cel mai bun copil al meu la franceză, care e pirpiriu de tot şi-mi spunea Cristina că are şi o scolioză, sau aşa ceva, fugea bezmetic, de la unul la altul şi se tot ruga cu firicelul lui de voce plângăreaţă să-i mai dea şi lui mingea aia. Evident că nimeni nu-l auzea, nu-l vedea, ce competiţie ar mai fi fost aceea, şi că, dacă unul punea mâna pe minge, doar îl ocolea, nu ca să nu-l lovească, ci să nu se împiedice de el, să cadă şi să rateze aşa ocazia de a marca. Săndel mai alerga, mai se oprea descurajat, iar alerga ieşindu-le ălora în faţă, mai venea la mine să-mi spună că n-a primit nicio pasă, mai pleca, tot descurajat, să mai facă o tentativă. Iar eu, deşi îmi era milă, tot încercam să nu dramatizez, tot îl îndemnam să se bage, să fure mingea, să lupte şi aşa mai departe, ceea ce el săracu' şi făcea, dar mereu fără rezultat. Aşa că până la urmă a ieşit din teren şi s-a dus la closet să plângă. Am oprit jocul, i-am chemat pe toţi, le-am explicat eu că niciun sport nu e doar competiţie şi atât, şi că toţi trebuie să se simtă bine când se joacă, e şi o chestie sufletească la mijloc etc. etc. şi pe urmă le-am atras atenţia, direct, că Săndel, uitaţi, suferă şi că să-i mai paseze şi lui, să se ducă să-l aducă înapoi. Au înţeles uşor apelul meu, au fost de

acord, dar ora trecea, singura lor oră liberă şi picată din cer, aşa că repede-repede s-au dus, l-au adus în teren, fericit ca o mireasă, după care l-au uitat cu desăvârşire. Numai Dănuţ Mincă, un „bărbat" şi-un cavaler care nu uită niciodată de cei slabi şi nici ce-a promis unei doamne, (deşi este extraordinar ce uitare de sine şi ce beţie se citeşte pe faţa lui când are mingea în mână, şi cum se duce cu ea spre poartă!), de data asta a prins-o, a dat să ţâşnească dintre adversari, s-a oprit şi aproape i-a pus-o lui Săndel în braţe. Săndel a luat-o îngrozit, a bătut-o o dată de sol, după care întinzându-se cuprins de oroare, s-o prindă din nou, s-a împleticit, a scăpat-o din mână şi a căzut grămadă aşa, şi cu genunchii, şi cu coatele, şi cu fruntea, cu tot ce-şi putea lovi de zgura aia de pe teren. S-a ridicat şchiopătând şi plângând şi-a continuat să alerge resemnat, chinuit, fără măcar să-mi mai ceară ajutorul. Înţelesese probabil că nimeni nu poate face nimic pentru el. Cum o să fie oare peste 15 ani? N-o să fie un adult „reuşit". Adulţi reuşiţi sunt aceia care în copilărie au prins cel mai des mingea, au marcat mai multe goluri în poarta adversă, i-au simţit pe toţi ceilalţi cum aleargă după el şi rămân în urmă, ei fiind 20 iar mingea una singură şi aflându-se în mâinile lui, mereu în mâinile lui. Cei mai reuşiţi, mai echilibraţi, mai „apţi pentru viaţă". Aştia sunt, nu cei cu 10 la limba franceză. Nu ochelariştii pirpirii, cu vocişoare subţiri, cu dinţii stricaţi de lipsa de calciu şi cu scolioză. Copiii epocii de aur.

7 martie. Am un fel de a dormi continuând să macin până la exasperare aceleaşi gânduri, aceleaşi nemulţumiri, aceleaşi complexe şi aceeaşi silă, încât dimineaţa am senzaţia că n-am dormit, ci că m-am bălăcit într-o apă murdară.

9 martie. Adi, cumnata noastră, în vizită la noi cu o nepoţică de 5 ani. Slabă moartă şi cu toţi dinţişorii negri, roşi de carii până la rădăcină, care poate să stea cu farfuria în faţă, ca să mănânce, două ore, iar la masa de seară să mai aibă încă în gură ultimul dumicat de la cea de prânz. Bine, că au şi un stil de a-i stimula pofta de mâncare, începând s-o piseze de când se aşază în faţa farfuriei: mănâncă, bagă-n tine, mestecă, înghite, mestecă, înghite, încât copilul ajunge să izbucnească în plâns de parcă ar mânca mărăcini, iar ritualul acesta are aerul unei grosolane torturi. A ajuns să-şi creeze un stil special de a mişca din fălci fără să atingă mâncarea cu dinţii şi de a simula că înghite, reuşind

să păstreze în spaţiul mic al gurii cantităşi uriaşe de mâncare. Prefăcându-se în tot acest timp că mestecă zelos, fără întrerupere şi fără spor. Mi s-a părut că e o metaforă vie, o imagine reprezentativă pentru noi toţi, şi că îndoparea ei este într-adevăr o formă de tortură similară aceleia care ni se aplică nouă. O tortură mai aparte, tortura prin îndopare, dar şi mai grosolană parcă decât cealalăltă, la care noi reacţionăm simulând că mestecăm. Rezultatul seamănă şi el cu acest prunc scheletic, anemic şi cu dinţii nesănătoşi. Iată o reprezentare posibilă.

29 martie. Eu cred că acest cult al personalităţii, care - cu inocenţa şi stângăcia cu care se vorbeşte despre funie în casa spânzuratului - li se tot reproşează unora de aiurea, iar pe aici, doar celor deja morţi, nu e de fapt o manevră atât de stângace şi de inabilă. Există o stângăcie pe care o înscenezi special ca să sară în ochi, şi să acoperi astfel cine ştie ce mişcare importantă, de pildă, simulezi că scapi ceştile din mână în timp ce complicele tău scoate pistolul şi rade tot. Dar aici a altceva. Aici este o foarte abilă şi eficace metodă de prostire, şi în faţă, şi pe termen lung. Raţionamentul e simplu: dacă noi vorbim acum, atât de deschis, despre cultul personalităţii, se cheamă că aşa ceva nu există la noi, că doar n-om fi atât de cretini să vorbim de funie în casa spânzuratului. Ei bine, nu sunt cretini, ci chiar foarte deştepţi şi tocmai fiindcă-s foarte deştepţi vorbesc despre funie în casa spânzuratului. Fiindcă mizează pe faptul că tu vei exclude neruşinarea asta. Trucul ăsta seamănă cu al cuiva care în pericol de a i se scotoci casa în căutarea unui obiect compromiţător, l-ar ascunde în mijlocul mesei din sufragerie. Îl vezi de cum ai intrat pe uşă, dar nu te opreşti asupra lui, fiindcă dacă acela ar fi fost obiectul preţios, nu ar fi fost lăsat la vedere. Admiţi mai degrabă că nu-l vezi cu ochii, decât că infractorul a avut atâta curaj. Ei bine, a avut. Ceea ce tu vezi cu ochii este dezgustătorul cult al personalităţii care se practică aici, nu în altă parte. La fel stau lucrurile în privinţa felului în care au înţeles să se folosească de trucul cu desfiinţarea cenzurii. Dacă s-ar scrie acum un roman despre ce face cu adevărat Ceauşescu - dar cine, Doamne, l-ar putea scrie? - dacă s-ar scrie acest roman şi-ar circula clandestin, ar avea o forţă detonatoare uriaşă. Dacă inteligent, Ceauşescu l-ar lăsa să apară, efectul lui ar fi nul, fiindcă omul ar spune: *Minciuni, minciuni de la un cap la altul, fiindcă dacă ar fi adevărat nu l-*

ar fi lăsat să se publice. N-ar vorbi despre funie etc. etc.... Cinci sute de ani va trăi sistemul, dacă se desfiinţează cenzura. De-aia la ruşi se clatină, iar la noi nu. Pentru că la noi romanele obsedantului deceniu s-au publicat, la ei au fost interzise şi circulă clandestin sau le-au fost alungaţi din ţară autorii şi lumea vorbeşte despre ei. La noi nu există autor care să nu scrie şi să nu publice tot ce scrie, nu numai despre obsedantul deceniu, ci chiar despre prezent, ca Preda, dar fiindcă l-au lăsat să spună tot ce ştie despre acest coşmar, noi ne îndoim de realitatea lui. Cu o observaţie: moartea lui Preda a atras lumii atenţia că nu minţea.

Dar de ce simt oamenii nevoia să înalţe imnuri celor care-i conduc? fiindcă în rest, pe ţelul spre care-i conduc şi toate celelalte, oamenii nu dau două parale, în fapt. Mai mult, sunt alergici. Ca nepoţica Adrianei. Fiindcă acesta e socialismul: un fel de dragoste cu de-a sila. Un fel de copleşitoare bună intenţie la adresa mea, de care mă sufoc, m-am săturat. Nu ură declarată deci, ci dragoste cu de-a sila. Indiferent cât de măreţ o fi socialismul şi cât de ingraţi oamenii, de nu-i văd măreţia, e clar că oamenii nu-l vor. Sau nu-l vor aşa, şi nici nu-şi bat capul cum altfel l-ar vrea şi cu un fel de lehamite, îşi închipuie că dacă-l lasă pe-ăla să-l facă singur, să vadă singur ce porcărie o să-i iasă, porcăria aia o să-l privească numai pe el, deşi el face ceva ce-i priveşte pe toţi.

Acum şi aici unul singur decide ce e bine pentru toată lumea şi chiar dacă nu l-ai bănui de duplicitate, (eu una nu-l bănuiesc), şi de dorinţa drăcească de a face rău, (nici asta nu cred), binele ăla pe care-l vede el nu-l împărtăşeşte cu nimeni din generaţiile acum în viaţă şi nu-l mai poate transmite nimănui. Are de-a face cu o ţară întreagă care nu-i contrazice dementa şi singulara idee de „bine" - pentru că asta e demenţa, să vezi ceva ce nimeni nu mai vede -, dar nici nu-l împiedică să şi-o realizeze - ceea ce nu e oare, tot o demenţă? Dacă explicaţia asta e bună, totul este mai departe explicabil. Cum visul lui, de aur, nu se poate realiza decât cu poporul şi pentru popor, iar poporul *nu vrea,* tot ce-i rămâne de făcut sunt decretele. Pentru orice mişcare pentru care nu există comandamente interioare, motivaţie, scop, rost, trebuie un decret. Pentru absolut orice gest de acum înainte este nevoie de un decret, chiar şi pentru cele vitale, fiindcă hotărârea de a-l lăsa să facă singur binele ăla închipuit, pare să presupună abţinerea deliberată de

la orice gest care l-ar ajuta. Nepoata Adrianei, dacă mestecă, nu face decât să colaboreze cu înşişi călăii ei. Atunci simulează că mestecă. Atunci se sinucide. Îmi închipui că va fi nevoie şi de un decret care să ne oblige să mestecăm, şi de unul care să ne oblige să respirăm, şi de unul care să interzică sinuciderea, fiindcă oamenii par decişi să nu mai respire, mestece, dacă respiratul, mestecatul foloseşte scopului „lor". Iar sistemul e atât de puternic, încât tot ce faci şi dacă nu faci nimic, totul foloseşte scopului „lor".

4 aprilie. A venit la mine Ro. Vorbeam amândouă despre Păunescu şi revista lui. Eram amândouă de acord că este cea mai bună din câte există în ţară, că e singura lizibilă de fapt, dar tocmai de asta, ne întrebam *pentru cine* e bună. Până la urmă am conchis că e mai periculoasă decât presa proastă, flagrant mincinoasă, pentru că un simulacru de adevăr, o imitaţie perfectă de adevăr e mai rea decât este falsul grosolan. Iluzia de libertate, normalitate, pe care o creează Păunescu, criticând miniştri şi dezvăluind abuzuri, e mai periculoasă decât impresia de absurd lăsată de ceilalţi. „Curajul" lui cu care te identifici în taină - şi deci îl şi consumi, în imaginaţie, cum ai face dragoste în vis - mai nociv decât laşitatea patentă, dar reală, a celorlalţi. Revista lui Păunescu este cel mai valoros diamant fals cu care se poate obţine practic - şi se şi obţine - aceeaşi sumă care s-ar obţine pe unul veritabil. Cu deosebirea că eu, care achiziţionez un diamant veritabil fac o investiţie, iar când îl achiziţionez pe ăsta, mă ruinez. Iar asta fără măcar să prind de veste, findcă ce înseamnă diamant fals, dacă termenul de comparaţie, diamantul veritabil nu mai există, falsificatorul l-a aruncat undeva, pe fundul oceanului? Ne întrebam cu Ro de ce-ar fi făcut Păunescu una ca asta? Pentru a-şi asigura gloria, fie ea şi una falsă? Ro crede că urmăreşte pur şi simplu să ajungă şeful statului.

6 aprilie. Nu-l pot înţelege pe acest amic al nostru. Un tip politicos, binecrescut. Un domn. Semănând uluitor cu Coco, în ce priveşte filosofia de viaţă. Trebuie să fii supus şi ascultător. De la taică-su, care fusese un om slab, dar aspru cu copiii, a învăţat chestia asta. Pentru că-l bătea până spunea „iartă-mă, tăticule, nu mai fac". Şi-l mai bătea puţin şi după aceea, ca să nu-şi uite angajamentul. Să mănânci bătaie şi în timpul ăsta să spui „tăticule", asta da, educaţie. Să spui „iartă-mă", hai,

parcă reuşesc să-mi închipui cum e, „iartă-mă", în timp ce mănânci bătaie, poate nebunul ţi-a cerut formula asta şi ca să scapi de el, o rosteşti, dar „tăticule", asta-i precis de la tine, să spui „tăticule" cuiva care te snopeşte în bătaie, asta e chiar garanţia că toată viaţa ai să spui „tăticule". Acest domn îmi spune mie că de fapt, aşa e „în viaţă", cum văd eu lucrurile e „ca-n cărţi". Tipul ăsta, care-mi umple mie capul cu „societatea socialistă multilateral devastată" dar şi cu „situaţia internaţională, tot aşa de proastă", iar alaltăieri, în maşina care ne ducea de la Râmnicu Vâlcea la Horezu, îmi trăgea picioare pe sub banchetă, să nu vorbesc politică nici cu şoferul. Şoferul se pornise să-mi explice că salamurile noastre sunt rele fiindcă românul fură. Eu nu-l întrebasem decât de ce crede că „fură românul" mai mult ca anul trecut, fiindcă salamul e dintr-o dată, de nemâncat, anul ăsta. De ce trebuia să-mi facă semne „pe sub masă"? De frică? Nu de asta, ci, în primul rând, pentru că eram în maşina ăluia, şi ne putea lăsa în câmp, îmi explică după aceea nevastă-sa, şi pe urmă fiindcă e nepoliticos să contrazici un om, în general. I-am spus că sunt două raţionamente cu totul diferite şi anume nepreaputând ieşi dintr-o aceeaşi minte. Unul foarte calculat, interesat, cum ştiam că nu e mintea lor, şi un altul de o cam rigid înţeleasă bună creştere, totuşi bună creştere. Mică şi acră ceartă. Deşi am stabilit, fir-ar să fie, că sunt nişte oameni buni. *Buni*. Bunătate înecăcioasă, asfixiantă, de „iartă-mă, tăticule", naiba ştie...

Am mers pe urmă să cerem caşcaval, de la o cârciumă. Ne dă, bine, nu ne dă, iarăşi bine, nu ne cad galoanele. S-a dus R.T. al nostru, care a aşteptat lângă tejghea, credeam că timid, până când a apărut un altul, să ceară, tot aşa, ca noi, ilegal. Ăluia barmanul i-a dat, i-o fi fost rudă, prieten, cunoştinţă, nu ştiu, dar în momentul flagrantului delict, R.T. s-a vârât între cei doi infractori, şi tipul n-a mai avut încotro, i-a dat şi lui un kilogram de caşcaval!

Un mic şi inocent şiretlic, iar eu o mare nevrotică.

Totuşi, şiretenia e însuşirea care mi-a repugnat îngrozitor şi când eram mai sănătoasă la minte şi mai agreabilă în relaţiile mele cu oamenii. Nu ştiu de ce trece Ulise drept un personaj simpatic. Isteţ. Isteţimea - arma celor slabi. Mişcarea celui care se preface că te loveşte în bărbie, ca în fracţiunea de secundă imediat următoare, să-ţi aplice un pumn în burtă. Care simulează dragostea pentru a-ţi aduce în curte

calul troian, ca să te măcelărească în somn. L. zice că imaginaţia mea stă zub zodia violenţei. Că-mi reprezint totul în termeni de violenţă. Să mă gândesc. Cred că trăim o epocă a cărei teribilă violenţă, n-o percep decât iepurii, caii şi fiinţele ca mine.

19 aprilie. Mi s-a întâmplat ieri un lucru extraordinar. După ce nu mi-a mai venit să mă „iau" de nimic şi-am hotărât că e cazul să fac puţin pe Samantha prin bucătărie, dar că nu aveam ca materie primă nici măcar rădăcini şi scoarţă de copac, am luat-o spre piaţă aşa, fără nicio tragere de inimă şi neuitându-mă nici în stânga nici în dreapta. Şi cum mergeam eu aşa, neavând nevoie să mă gândesc la nimic pentru a mă simţi la pământ, prin faţa mea a trecut la un moment dat o siluetă. Era o femeie aproape în vârstă, ridată, neglijentă şi murdară, una din acele ţigănci de care e plină urbea, care nu-şi spun ţigănci, dar sunt mult mai urâte decât cele adevărate, *ţigănite* e mai nimerit să le spun, hibride (hibrid vine pesemne de la *Hybris*!) şi părând mult mai murdare decât adevăratele ţigănci, dar dispreţuindu-le, femei care trăiesc unele din bişniţă, altele din pensii alimentare, altele din ajutoare pe care le primesc copiii lor de pe la şcoală şi diverse comisii de femei, pestriţe, cu mâinile neîngrijite, crăpate şi negre, dar cu urme de ojă ciobită pe unghii, cu păr lăţos şi murdar, vopsit însă, cu fustă fără fermoar şi descusută la tiv, dar croită extravagant şi eventual chiar străină, şi aşa mai departe. Ei bine, femeia cu pricina avea părul vopsit verde ca pătrunjelul.

N-am ţinut-o minte decât până am trecut de ea. M-am dus la cozi, am stat la hală la peşte, la mezeluri, la salată, m-am certat peste tot scârbită şi iritată de preţuri, de sărăcie, de escroci, de voioşia lor, de necivilizaţie şi de murdăria mărfurilor pe care le cumpăram, de propria mea mirare şi de propria mea naturaleţe, am luat... un kil de coniac, am venit acasă, m-am aşezat la masă, în faţa ferestrei şi am scris timp de două ore, fără nicio secundă de gândire, *O femeie cu părul verde*. Cred că n-am de tăiat din ea mai mult de 20 de cuvinte şi nici de adăugat. Asta după ce de două luni mă martirizez pur şi simplu pe o scenă pe care o am în gât şi n-o pot nici înghiţi, nici da afară, iar asta, pe care n-o aveam nicăieri, a ieşit aşa, în două ore de la sfârşitul uneia dintre cele mai împuţite zile pe care societatea socialistă multilateral dezvoltată mi le-a dăruit în ultimul an. Bineînţeles că la capătul lor,

eram complet beată şi intoxicată de ţigări şi stoarsă ca o rufă. Îi înţeleg pe cei care nu pot scrie decât beţi şi pe urmă nu mai pot nici trăi decât beţi. Are de ce să te înfricoşeze povestea asta. Ceva ce habar n-ai că există în mintea ta şi câte altele n-or fi existând aşa, fără ca tu să ştii... Ce înger, care-ţi dictează la ureche! Acolo-i treabă mai serioasă, e treaba diavolului.

21 aprilie. Discuţie semnificativă azi, cu Mihai D. Întâi despre decretul cu maşina de scris. Pe care mai poţi s-o deţii doar cu autorizaţie de la ei. Mă întreabă dacă ştiu şi-mi spune că trebuie să vin şi eu să cer aşa ceva. Şi spun că e tâmpită chestia asta şi spre deosebire de alte dăţi se abţine de la comentarii, fie şi aprobatoare. Spune doar, ceea ce era adevărat, că-n ziua respectivă Mititelu a dat şase decrete. Surprinzător însă, vag satisfăcut că îndeledicirea asta, scrisul, e pusă într-un fel sau altul sub controlul *lor*. Îi aduc la cunoştinţă această constatare a mea, că el este satisfăcut, şi-mi spune *că mi se pare*. *Nu e deloc satisfăcut*. *Îmi precizează că el e poliţie, nu securitate*. Pe urmă, apropo de poliţie şi de maşini de scris, îi spun superbul banc cu cei doi tipi care se întâlnesc pe culoarele angelicei instituţii, unul îl întreabă pe celălalt dacă nu ştie unde ar găsi o maşină să-şi bată o adeverinţă, iar celălalt răspunde *că nu ştie, fiindcă el a fost bătut la mână, nu la maşină*. Nu-i place bancul, îl nemulţumeşte chiar, mă întreabă de ce mă iau după bancuri, poliţia, cel puţin la el, nu bate. Îi spun de barmanul acela şi-i atrag atenţia că ştiu, nu din bancuri, ce ştiu. *Ai văzut-o,* izbucneşte revoltat, *pe aia care plângea acolo, în faţa sediului*? *Are apartament cu 3 camere, aci, în centru, şi-a schimbat într-un an toată mobila, a schimbat maşina şi acum, în două luni a reuşit să delapideze o sută de mii de lei. De ce nu se potolesc*? *Eu cu nevastă-mea avem un aparat de radio portabil şi avem salarii de trei ori mai mari ca el. De ce nu se potolesc*? Mă uit la el, e chiar indignat. Ce pact încălcase tipul? Al ipocritei nobleţi a sărăciei, vezi bine, fiindcă dacă el n-are la leafa lui decât un aparat portabil, este de frică să nu fie la rându-i pedepsit pentru încălcarea acestui fals pact moral, cu revoluţionarul modest, auster, sărac, etc. şi nu pentru că e vreun lucru condamnabil să ai aparat de radio. Îi spun asta şi că noi vorbeam despre bătaie, nu despre cine ce are, că dincolo, la capitalişti, până şi condamnarea unui criminal de război întâmpină dificultăţi, anchetatorii tratându-l ca pe un om, deşi a omorât el mii de oameni,

poate, aşa că un cârciumar ar trebui să aibă dreptul, pentru vina de a fi turnat apă în băutură, la acelaşi tratament, cel puţin. Asta pentru că un om nu poate fi pedepsit, înainte de a fi judecat, de un om care în locul lui ar face exact la fel, şi chiar face, fiindcă aici, poliţişti care iau mită, mă bat pe mine că am luat mită, poliţist care a omorât un om pentru că acela n-a vrut să-l ducă cu maşina proprie într-un loc unde el, poliţistul, avea chef să se ducă, continuă să ancheteze şi să amendeze tipi care nu respectă trecerea de pietoni. M.D. Îmi spune că el se străduieşte să facă ordine, corectitudine şi aşa mai departe, el vrea să fie un poliţist şi nu un miliţian. Dar… ce de simptome de miliţianizare şi la el. Bunăoară, faptul că ţine mai mult la o imagine bună, decât la adevăr. *Îl întristează că am aflat lucrurile astea, nu că ele există*. Se miliţianizează şi el, văzând cu ochii…

14 mai. Astăzi treceam cu Lucian prin faţa blocului unde locuieşte şi, fără nicio intenţie de a verifica spusele lui Mihai D. despre îngerii-miliţieni, îl întreb cum suportă vecinătatea instituţiei aceleia. Îmi spune că, uneori, seara se aud ţipete. Striga unul, într-o noapte, ţigan după accent „aoleu, mamă, scoate-mă de aici, că ăştia mă omoară" dar că, *totuşi, să-ţi ia, aşa, ziua-n amiaza mare, persanu' de pe bară, şi tu să nu poţi face nimic, chiar nimic*…

Pe urmă m-am dus după autorizaţie. Cu adeverinţă că public, nu-i aşa, că sunt profesoară, lucrări ştiinţifice, tot tacâmul. Printr-o uşă deschisă am văzut coridorul care duce spre beci. Uşa aceea, aflată în capătul dinspre ieşire, are un vizor, ca uşile de la intrarea apartamentelor. Nu te aştepţi să fie uşa unui coridor aşa de lung. Şi nu scrie pe ea nimic. A ieşit de acolo unul agitat şi furios, şi de faţă cu mine, l-a întrebat pe ofiţerul de serviciu din gheretă dacă „şefu" e sus. „Să vină el, cu metodele lui moderne, să se descurce cu ăsta, că eu mă spăl pe mâini. Face greva foamei, nu mă mai înţeleg cu el." Cineva de-acolo, din cabina portarului, a spus că nu trebuie să-l cheme pe şef, iar ofiţerul de serviciu, un tip rotofei, aud că as în ale bătăii, spune că trebuie să-l cheme, *că dacă ăsta face ceva*? Dacă se sinucide, probabil. Greva foamei, sinucidere, într-o clădire prin faţa căreia oamenii trec, liniştiţi, încoace şi-ncolo, la treburile lor, închipuindu-şi că se petrece acolo, ce?

M.D. se uită la cererea mea. Aşa *da,* zice, *dar uite şi tu, ăstuia, X-nu ştiu-cum, îi trebuie maşină pentru te miri ce baliverne. E psiholog şi*

pretinde că nu ştiu ce face cu ea. Îi spun că un psiholog nu face nicio balivernă cu maşina de scris, ci treburi, care se fac mai bine, mai comod, mai civilizat şi eficient, cu maşina, sunt teste, fişe, lucruri de strictă specialitate, şi că eu însămi, venind după autorizaţia asta, am simţit că mai bine mă lipsesc de maşină, decât să le cer ceva, dar nu pot să mă lipsesc de maşină şi că e un şantaj abject şi un compromis, iar el, M.D., a trecut clar de partea cealaltă. Îmi arată că de fapt semnase de aprobare şi cererea celuilalt, doar că o făcuse fără convingere, se îndoieşte că ăluia îi trebuie de altceva decât din snobism. Sunt tot mai mirată cum e în stare să fie şi grobian, ca să justifice o măsură absurdă, ca şi cum o chestie de civilizaţie elementară, cum ar fi să te speli pe dinţi, ar putea fi calificată drept snobism. Şi încă ceva neplăcut, satisfacţia lui că legea asta îi dă posibilitatea să fie şi drastic şi generos, iar el a ales să fie generos, ceva în sensul ăsta. Îmi spune că legea a fost făcută pentru ca să-i descurajeze pe reclamagii. „Care reclamagii?" îl întreb stupefiată. Aia care scriu poezii şi le lipesc pe pereţi, ăia nu-s reclamagii. *Da,* zâmbeşte strâmb, *sunt disperaţi*. Pe urmă, ca şi cum mi-ar fi citat... din mine, începe să-mi înşire cam confuz justificările lui pentru meseria pe care-o face, cum că el, de pildă, nu crede că după ce am stat de vorbă, eu m-aş putea duce să scriu „undeva" ce-am vorbit cu el, că el n-ar face una ca asta, şi că e un argument, infim, dar este, sa să nu-i fie ruşine când se uită în oglindă etc. etc. Am ieşit de acolo cu senzaţia că am avut o întâlnire amoroasă adulterină, vicioasă, murdară, şi că întâlnirea se va repeta, şi că n-am nici măcar scuza că iubesc...

19 mai. Ro despre psihologii din institut trimişi să se califice la locul de muncă pentru *Fabrica de Ciorapi,* să lucreze vânzători la *Tutunul,* să lipească etichete, să care volume din depozit la biblioteca politehnicii... Oamenii cu studii în străinătate, cu zece licenţe şi zece doctorate, cu mormane de cărţi şi specializări peste specializări. E drept că-n psihologie, şi nu există disciplină mai nocivă nouă acum. Ţara asta nu şi-a preţuit niciodată oamenii de cultură, se zice, dar nu e posibil să crezi că la fel ca acum.

26 mai. Este incredibil cât de rezistent la loviturile timpului e tembelismul nostru. Lenea noastră fanariotă. În ciuda atâtor şuturi în fund, în ciuda atâtor lozinci şi chemări la întrecere, mai nou! Şi ce rezultate bizare dă altoirea pe trunchiul nostru ancestral, solid,

sănătos, a „celei mai drepte şi mai umane dintre orânduiri”. De ce, oare, de ce? Orgoliul nostru de naţie, inexistent, religia noastră, bonomă, puţin exigentă, care nu-ţi cere să te înalţi, cu efort, spre Dumnezeu, că vine el, desculţ, pe vatra ta, poveştile noastre, în care nu numai că vine desculţ, dar se şi dă la o parte din calea beţivilor, care, nu-i aşa, „au un Dumnezeu al lor”.

Efectul ideilor asupra realităţii - felul în care orice afirmaţie este cel mai bine neutralizată, dezamorsată, anulată în eventualele ei efecte explozive tocmai prin publicare. Am aşteptat 20 de ani *Istoria*... lui Călinescu având convingerea că ideile ei, relativizările, luciditatea vor reduce la neant acest edificiu colosal şi şubred. N-are cum, fiindcă tot ce spune se află cuprins între coperţile unei cărţi. Idei prizoniere, ca muştele moarte din ceaslov. Să crezi în efectele literaturii asupra realităţii e ca şi cum ai vrea să te otrăveşti cu otrava rămasă în sticluţa Emmei Bovary. Otrava e acolo în carte, iar eu sunt aici în lume. Aici e nevoie de otravă reală. E nevoie de o bombă reală ca să sară în aer ceva. Haina ficţiunii pune la adăpost pe autorul ideilor şi totodată dezamorsează acele idei. Bufonul poate să spună orice, reguli scrise şi nescrise nu-i permit regelui să-l condamne la moarte, dar nici nu se ia cineva după aiurelile lui. E ceea ce a prins acel extrem de subtil banc, se zice că autentic, despre un mare actor al nostru, care îşi amuza auditoriul făcând glume politice. Se afla deci pe o terasă, înconjurat de admiratori şi le spunea bancuri despre Dej, acesta din urmă aflat şi el, pe undeva, prin localul respectiv, cu suita. Un securist aude şi se duce şi-l toarnă: „Să trăiţi, tovarăşe prim secretar, actorul X face glume pe seama regimului şi pe seama Dumneavoastră şi toţi râd”. Dej îi cere să i-l aducă acolo, iar pe actorul, tremurând tot, îl roagă să-i spună şi lui bancurile, *ca să râdă şi el*. Actorul se apleacă la urechea lui Dej şi-l întreabă: „Dar nu ne toarnă nimeni?” Gluma asta surprinde foarte bine şi punctul mort în care ne aflăm: dacă nu mai avem la cine să fim turnaţi, prin urmare gluma politică şi-a pierdut rostul, nu mai e nici cine să schimbe în bine realitatea amendată de ea. Dar nu mai e nici nevoie s-o schimbe, de vreme ce toţi ştiind acum bancul, ne putem prăpădi de râs, fără nicio frică. Şi de altfel, cred că râsul acesta tembel şi-a pierdut orice capacitate de a „îndrepta moravurile”. Caragiale ar fi azi un bufon simpatic, dar nimeni nu l-ar lua atât de în serios încât să-i

taie capul. Or, el, săracu', tocmai asta ar vrea, să fie luat în serios, să i se taie capul. Sau nu? Habar n-am. Oricum, nimeni nu mai e azi decapitat pentru bancuri, pentru consideraţii teoretice şi pentru idei nici atât. Ci pentru nestăpânirea de a ieşi în stradă şi de a spune fără pic de umor: *Sunt disperat, tovarăşi, m-am săturat, lăsaţi-mă dracului, în pace*. Dar e cineva disperat?

28 mai. Apropo de... morţi, găsesc azi în ziarul local următorul anunţ: *Cu aceeaşi nemărginită durere şi zbucium sufletesc, soţia, fiii şi nurorile deplâng moartea celui care a fost contabil şef la EGCM Constanţa* - şi urmează, după înşirarea altor merite şi funcţii, numele bietului dispărut. S-ar fi zis că nurorile, fiii şi soţia, pe contabilul şef continuau să-l plângă la şase luni după moarte sau un an.

Am văzut figurile unora care scoteau din cutia poştală şi citeau hârtiuţe-manifeste. Nu, nu sunt emoţionate, încurcate, speriate, ci pur şi simplu *indiferente*. Au aerul să spună: *Ei da, de-asta-mi arde mie acuma*. Şi, orice s-ar spune, omul are dreptate: fie şi pentru că e mult mai uşor să faci rost de mâncare, decât să-l dai jos pe ăsta. *Nimeni, dar absolut nimeni şi absolut niciodată nu încearcă să iasă dintr-o situaţie fără ieşire, dar nenorocirea aici este că a gândi e sinonim cu a căuta ieşirea şi cine nu mai caută o ieşire, nu mai gândeşte*. Va trebui probabil să aşteptăm până se termină mâncarea, până terminăm scoarţa de pe copaci, tălpile de la pantofi, curelele, după aceea da, oamenii vor citi cu interes aceste manifeste. Dar observaţie - dovadă că nu mai gândim, adică nu mai căutăm ieşirea, ci repetăm vechile soluţii: aceste manifeste sunt o metodă din vremea romantismului revoluţionar comunist, din vremea când Savanta şi Cel Mai Iubit erau ilegalişti, când s-au cunoscut ei şi s-au plăcut, şi s-au hotărât să ne fericească şi pe noi...

8 iunie. Se discută tot mai mult despre noua generaţie în literatură (poezie, cred eu), generaţia 80, una sceptică şi iconoclastă (se împacă scepticismul cu iconoclastia, oare?). Ca experienţă istorică, socială şi psihologică, avem motive să fim o nouă generaţie. Noi suntem cei veniţi după epoca elanului revoluţionar, a sacrificiului, după „evul aprins" în ale cărui flăcări, cine nu ardea dezlănţuit, n-avea decât să se destrame etc. etc. Cu duşmanul de clasă, cu eroismele. Suntem cei cărora „eroii", deveniţi „babacu" şi „babaca" le scot pe nas sacrificiile şi privaţiunile îndurate. Suntem viitorul pentru care au luptat ei, care

viitor s-a dovedit nedemn de jertfa cu pricina şi care pe deasupra mai şi spune ireverenţios: *Cine v-a cerut-o*? Nu fără complexe, totuşi, fiindcă ei, „eroii", avuseseră măcar ce face. În vreme ce noi, veniţi puţin înainte de a se strânge masa cu bunătăţi, de a se distribui coroniţele, medaliile, pentru fapte măreţe, lipsiţi de merite, neglorioşi, pregătiţi doar să adunăm de pe mese ce-a rămas - şi ce puţin şi urât a rămas, Doamne, - nu putem decât să le înghiţim reproşurile o dată cu coltucul de pâine şi vinovaţi că-l înghiţim totuşi, să cârtim numai. *Să facem mişto*. Pentru că venim după ei şi mâncăm ce ne lasă, rodul sacrificiului vieţii lor, ăsta e singurul nostru drept: să facem mişto. Când, de fapt, ar trebui să le facem lista cu prostiile şi ticăloşiile pe care le-au făptuit în numele nostru, fără să ne întrebe dacă acceptăm aşa un preţ. „M-am sacrificat, am muncit, am luptat pentru tine, te-am dat la şcoală, la facultate, pe vremea mea nici nu puteam visa la aşa ceva." Generaţia 80 nu putea fi decât una miştocară. A profitorilor fără voie, neglorioşi şi neliberi tocmai prin împărtăşirea din ceea ce resping. A câta generaţie, după noi, va fi liberă? Când or să ajungă părinţii să nu le mai transmită copiilor pe lângă trăsături şi culoarea ochilor, şi obligaţia morală de a le respecta ideile?

19 iunie. Îi semnalez Doinei *Îngereasa cu pălărie verde*. Îmi spune că da, o ştie, a citit-o V.B., i-a făcut recenzia în „Luceafărul", i-a plăcut foarte mult lui V.B. cartea... *Bine,* zic, *mă duc la bibliotecă s-o caut*. Mă sună Ro, să mă întrebe dacă am citit recenziile la „*Pălăriasa ta*". *Ale cui recenzii*? *Păi,* zice, *Voicu Bugariu şi Laurenţiu Ulici*. *Da,* zic, *am auzit că Voicu a fost entuziasmat*. *Pe dracu*! *E un bou, e un tâmpit*. *N-a înţeles decât că e vorba de nişte copii de bani gata care nu vor să plece la post, la ţară, după terminarea facultăţii*. *Meschin, îngust, rău*. Mă duc la bibliotecă să văd. Să nu-mi cred ochilor! Şi totuşi... mă plângeam mai cu luni în urmă de neputinţa literaturii de a clinti conştiinţele, de a le sensibiliza, contraria sau entuziasma. Că în ciuda marilor probleme ridicate, cărţile se publică şi bombele din ele se sparg ca nişte baloane de săpun, nimeni nu se supără, nimeni nu simte nevoia să coboare sau să ridice vocea, nimic nu se schimbă. În zece ani de când se întoarce pe toate feţele „obsedantul deceniu" de-a ajuns în fine să nu mai obsedeze pe nimeni, nimeni nu s-a simţit vizat, atins, călcat pe bombeu, scandalizat. Ei bine, fătuca asta a reuşit să le pună sare pe coadă. Şi nu

spune săraca nimic „obsedant". Nu spune decât lucruri pe care le ştie toată lumea: că ne e silă, că ne-am săturat, că absolvenţii se duc la repartiţie cu moartea-n suflet, că se fuge în străinătate pe capete, că se bea şi că adolescenţii îşi dispreţuiesc părinţii. Oh, şi ce val de sfinte proteste a reuşit să stârnească Adina Kenereş cu prostiile astea. Proteste care nu dovedesc decât că a nimerit în plin. Ce proteste şi, mai ales, ce tehnică! Pentru că ceea ce spune fata asta e pur şi simplu a-de-vă-rat, fiindcă ea diagnostichează corect o epocă, singurul lucru care se poate face pentru a-i infirma diagnosticul, este vechea tehnică murdară a diagnosticării diagnosticianului în termenii următori:"Tot mai des îşi face apariţia în proza autorilor tineri un personaj inteligent şi steril, egoist şi lipsit de sentimente nobile care..." şi mai departe, răsfoind chiar şi câteva dicţionare de psihologie, psihiatrie, patologie, V.B. dovedeşte nici mai mult nici mai puţin că „nişte marginali şi nişte dezaxaţi", acele personaje *nici nu există în lumea noastră, de unde le-o fi luat autoarea*. Ar fi putut să spună că autoarea n-are talent, dar nu e atât de năr od: autoarea are talent. Că nu e inteligentă. Nu mergea, e foarte inteligentă. Şi-atunci s-a repezit asupra personajului, uitând, vai, că e personaj şi nu duşmanul lui personal, vorbind despre sterilitatea inteligenţei lui şi despre sărăcia lor afectivă, care-l face apt doar pentru două îndeletniciri: iubirea şi scrisul. Iată cum aflăm noi nu de la un caloriferist, secretar de partid la scriitori, ci de la un intelectual rasat că scrisul e o îndeletnicire reprobabilă, cea mai uşoară dintre activităţi, echivalentă cu chiulul şi din fericire pentru noi, rară, marginală, nereprezentativă, n-ai de ce te îngrijora. Spune asta un tip care nu face nimic altceva decât scrie. Cât despre laşitatea de a nu se prezenta la post a personajelor respective, care în viaţă nici nu sunt aşa, V.B. are sigur un exemplu - el însuşi care s-a zbătut ani la rând să vină de la Braşov în Bucureşti. Cronica lui Ulici e tot indignată, dar mai părintească, mai păstrându-şi cumpătul. Da, ostilităţile au început, mănuşa a fost aruncată, şi ridicată, băltuţa cu apă caldă şi acoperită cu mătasea broaştei care e viaţa literară românească a primit puţin aer proaspăt. Protestul e semnificativ. Fiecare se apără de curent, ozon, curăţenie, cu mijloacele de care dispune. Până acum fiecare putea să se laude cu nu ştiu de arme secrete, în rezervă, acum ele au fost scoase în

arenă, se văd. Iar ale lui V.B. sunt, în chip neaşteptat pentru mine, armele celor mulţi, ale urmei care scapă turma.

21 iunie. Urmăresc şi constat deteriorarea generală, dar mai uimită de toate sunt observând cum cel mai inalterabil sentiment, iubirea, nu mai reprezintă o preocupare pentru nimeni. Decât pentru aceia care nu au cu ce-şi umple timpul. În rest, îndatoririle de serviciu, şedinţele, rapoartele, inspecţiile, dosarul, ţin oamenii la adăpost de primejdiile şi de nostalgia ei. Adulter, în schimb, cât îţi doreşte sufletul.

23 iunie. Întâmplare: La anunţul nostru cu „vindem combină muzicală" primim un telefon. Vine un tip. Ni se prezintă, se uită la combină, ne dă numărul de telefon al altui tip şi pleacă. Sunăm acolo, fratello se prezintă, explică cine l-a trimis, în ce problemă, cu cine vrea deci să vorbească. De la celălalt capăt al firului, tipul începe să-l descoasă: *de unde are combina*? Ion îi explică; *dacă are acte pe ea; are, bineînţeles,* explică Ion, din ce în ce mai puţin calm. *De la ce telefon vorbeşte*? Fratello se cam supără, *domnule,* zice, *dacă am greşit numărul, te rog să mă scuzi,* ăla repetă întrebarea, că *de unde vorbeşte,* Ion îi spune enervat că nu vede de ce-l interesează, ăla îi spune o porcărie şi pe urmă, grosolan: „Dacă ai şti, tu, băieţică, unde-ai nimerit, ţi s-ar face părul măciucă" repetă înjurătura şi-i spune unde a nimerit: „Asta-i telefonul securităţii". Fratello se înfurie ca naiba şi-i spune „Pentru că ăsta e telefonul securităţii şi tu ai răspuns la el, eu te bag în p. m., pentru că eu ţi-am vorbit civilizat, ca unui om, iar tu eşti un porc." Şi-i închide. Atât.

Plecăm să mâncăm în oraş, numai noi doi, L. nu venise încă şi nu mai aveam răbdarea să stăm acasă să-l aşteptăm. Încercăm să uităm, de fapt, să ne liniştim unul pe altul, *că în cazul ăsta nu e nicio problemă, dar că uite, ei pot, în numele instituţiei, să înjure oamenii, iar tu, dacă-i înjuri, la rândul tău, în numele tău personal, ei pot să te omoare, tot în numele instituţiei*. Ion îmi spune asta cu un fel de detaşare obidită - adică *nu-i cu el nicio problemă, eu să nu mă sperii - dar, în general, e păcat că lucrurile stau aşa şi aşa or să stea, şi...* Iar vorbim despre altceva, iar mi se întoarce gândul acolo, mâncăm, mă stăpâneşte de fapt, groaza, îl văd pe Ion în mâinile lor, tocmai când el îmi spune că nu-i plac „convorbirile" la sediul lor. *Tu stai cu căciula în mână şi le spui „dvs.", iar ei te tutuiesc. Dacă te stăpâneşti destul de bine, păstrându-ţi*

demnitatea, te insultă, ca să te enerveze. Ca să-i insulţi la rândul tău. Că pe un băiat de la ei l-au chemat pentru nişte cercetări şi după ce s-au jucat cu el - „da' ce barbă are, da' de mustaţa lui ce ziceţi" - până l-au făcut să dea într-unul, au încercat să-l bată ei - trei inşi. I-a bătut pe toţi trei acolo, în sediu, i-a aşternut pe jos şi a plecat. L-au chemat pe urmă oficial, cu carte poştală şi l-au bătut o săptămână fără întrerupere. A murit după şase luni şi era un munte de om, îmi spune Ion.

Asta e lucrul cu adevărat înspăimântător, nu sărăcia de pe piaţă, dacă asta e, nu indolenţa oamenilor, dacă aşa ne-a lăsat Dumnezeu pe noi, nu neştiinţa de carte, că o suport eu, personal, greu, ci faptul că există sedii speciale în care unii dintre noi îi pot convoca pe alţii, printr-o hârtie cu ştampilă şi semnătură şi-i pot omorî în temeiul acelei hârtii, în contul salariului barosan şi nici măcar în timpul liber, ci în orele de program şi cerând ajutor câtorva colegi de muncă, iar asta pentru că nu ţi-a fost frică să răspunzi la o înjurătură tot printr-o înjurătură. Poţi fi bătut fiindcă n-ai fost fricos, pentru că ai avut reacţii fireşti, pentru ca următoarea dată să ştii că trebuie să fii fricos, să n-ai reacţii fireşti. Doamne, cine le dă la ăştia dreptul să omoare oameni? *Acum aş vrea ca Ion să fie eu*.

26 iunie. L-am convocat pe Mihai D. la mine, nici mai mult nici mai puţin. *E o problemă gravă,* i-am spus, *şi nu pot să vorbesc la telefon*. Am fost atât de imperioasă, că nici nu m-am mirat că a venit. I-am spus scurt: *Dacă îi cunoşti pe ăia de acolo, du-te la şeful lor cel mai mare şi spune-i ce s-a întâmplat şi că dacă cineva clinteşte un fir de păr din capul fratelui meu, eu le omor copiii pe stradă*. Nu ştiu ce-a făcut, dar cred că m-a crezut, a plecat foarte repede, iar eu m-am liniştit.

Mă gândesc că sentimentul propriei noastre curăţenii morale este înşelător şi că ne este foarte uşor să îl obţinem, cunoscându-ne incapacitatea de a face porcării, şi hotărâţi fiind să nu ne punem în situaţii care ne-ar obliga să le facem. Dar confortului nostru moral îi mai trebuie şi certitudinea că unii oameni, oamenii „noştri" nu le pot comite, acele porcării. De ce se spune, de pildă, că mama e sfântă? Bănuiesc că nu pentru că ea nu poate comite porcării, dacă ar fi aşa, toate femeile care au copii, adică majoritatea, ar fi nişte sfinte, la fel taţii, şi cum cei mai mulţi oameni fac şi copii, lumea ar fi făcută doar din sfinţi. Se spune aşa, pentru că din perspectiva mea, copil al ei, din

perspectiva nevoii mele de confort moral şi de curăţenie, mama se vede ca o sfântă. Am nevoie s-o văd aşa. Şi la fel, ea are nevoie să creadă asta despre copilul ei. Dacă ar fi adevărat, cum toţi suntem făcuţi de o mamă, toţi am fi cum ne vede mama: buni, ca nişte îngeri. Asta apropo de simpatia mea pentru doctorul A. Faptul că nu cred nimic rău despre el. *Vrei să ştii cât de adevărată e imaginea ta despre el*? mă întreabă M.D., simţindu-se nedreptăţit de insinuarea mea că nu l-a ajutat să iasă din încurcături, când le-a avut. *Uite,* zice, *mă ia cu el la Bucureşti. Mă invită în apartamentul lui de la Athénée Palace. Scoate pe masă trei sticle de whisky şi începe să dea telefoane. Încep să fâşâie pe alee maşini negre, cu parbrizuri fumurii. Se umple apartamentul de boşi. De barosani, de crăpani, cum zice Adina Kenereş. Toţi unu şi unu. De la şaizeci de ani în sus. Se pilesc şi pe urmă X spune*: „*Ia să vedem noi ce mai f... astăzi*". *Ridică din nou receptorul, spune doar*: „*Ia un taxi şi vino încoace*" *şi persoana care ia un taxi şi vine încoace are mult sub douăzeci de ani. „Trufandale, trufandale" aplaudă grangurii, ca nişte copii, nu, nu pofticioşi, ci admirativi*. Îl cred. Fiind ştiut că admiraţia este sentimentul pentru obţinerea căruia omul e în stare de toate eforturile. Şi totuşi, ce-i mai trebuie doctorului A.? Ce-i lipseşte? de ce oare nu-i ajunge ce are, o nevastă, două amante, o casă plină de tablouri, bani, prestigiu, succes profesional, chiar şi afecţiunea unor oameni care cred în curăţenia lui, ca mine.

Un alt caz. Doctor. Plecat acum doi ani în Occident. Lăsat aici o amantă mai cunoscută ca amantă decât era cunoscută nevastă-sa ca nevastă. Într-o primă fază, gurile rele au jubilat: *Uite, proasta, şi-a pierdut zece ani din viaţă cu el, pentru ca acum, ăsta să-şi ia soţia şi* copilul *şi s-o şteargă*. Nu cred că i-a fost deloc uşor fetei ăleia să înfrunte singură oprobriul public. Dar el ce putea să facă, nu? Când iei o decizie în calitatea ta de fiinţă socială, îşi iei în calcul, vrând-nevrând, statutul social. Dacă el nu corespunde celui privat, cu atât mai rău. A lăsat-o aici, doi ani a putut fi văzută, furişându-se singură, seara pe sub copaci, cât mai aproape de ziduri, în drum spre casă. Iată însă surpriza. După doi ani, tipul a venit şi-a luat-o şi pe ea. Loial, cavalereşte. Reface adică dincolo triunghiul, întocmai, acesta fiind înţelesul pe care-l are loialitatea aici la noi. Noi fugim, dar când o facem, trecem peste graniţă cu tot ce-avem şi iubim aici, cu morala noastră sucită cu tot, cu

mizeriile, inerţiile, minciunile noastre, noi nu fugim pentru a ieşi din cercul vicios, nu, noi ne expatriem cu cerc vicios cu tot, cu murdărie cu tot. Atunci de ce dracu mai pleacă oamenii ăştia? Fiindcă nu ştiu că e prea târziu pentru a o lua de la capăt şi ajunşi acolo abia constată adevărul acesta? Sau pentru un motiv mult mai simplu: nu-i interesează niciun fel de luare de la capăt, ci un loc unde să nu-i întrebe nimeni de ce au bani atât de mulţi?

18 iulie. Tentaţia - roman de Platon Pardău. Încă un roman contemporan, deci politic. Compar cu *Pălăriasa*... Este prost, este îmbâcsit. N-are acuitate, nu strigă, iar asta fiindcă pe autor nimic din ce vede nu-l face să strige. Dovadă că nu maturitatea şi experienţa decid aici, ci dimpotrivă, tocmai ele îl împiedică pe scriitor să mai „vadă". Iar asta, în ciuda faptului că tema este un blid foarte fierbinte. Şi anume, pe 460 de pagini Platon Pardău vrea să analizeze cum din raţiuni superioare (revoluţia) se dezintegrează interior un om, pentru că îşi distruge viaţa particulară. Un personaj, trimis în străinătate cu nu ştiu ce misiune diplomatică, se îndrăgosteşte de securista pusă să-l apere de „tentaţiile" Occidentului. Toată existenţa i se dă peste cap, pentru ca, la sfârşit, să fie obligat să-şi reprimească nevasta plecată, să renunţe la femeia care-i inspirase dragostea, fiindcă „nebunia" lui ar antrena dizlocări până la niveluri foarte înalte ale ierarhiei, şi în general pentru că (a sesizat bine) un alt final n-ar fi fost în logica subiectului. Un fel de conflict racinian pasiune/datorie, deci, ba chiar singurul avatar posibil al acestui conflict, care s-ar potrivi acum şi aici. Un subiect excelent şi chiar comercial, şi o carte proastă. De ce?

Iar mă întorc la *Pălăriasă*... Despre Adina Kenereş s-a spus că *nu înţelege nimic* din mecanismele, idealurile, scopurile etc. ale lumii în care trăim, iar romanul ei e bun. Al lui Platon Pardău e rău, fiindcă *înţelege* atât de bine aceste mecanisme, mi le explică atât de bine, atât de bine mi le bagă-n cap, că mi-e frică să nu-mi rămână acolo! Cei din generaţiie anterioare, cu cât sunt mai inteligenţi, mai pătrunzători, mai fini analişti şi dialecticieni (Ivasiuc, de exemplu), cu atât o înţeleg mai bine, lumea asta, şi cu cât o înţeleg mai bine, cu atât îi găsesc justificări. N-o analizează, de fapt, o predau, ca pe o lecţie. Au intrat în sistem, s-au confundat cu el, s-au familiarizat, şi prin urmare, nu-l mai întreabă nimic, îl explică. Platon Pardău e un fel de doamna D.D. cea fără ţâţe...

De pildă, în problema instituţiei numită securitate, personajul lui Kenereş, neînţelegând nimic, urlă: „Cu ce drept vă băgaţi voi în sufletul meu?" Al lui Platon Pardău explică tacticos dreptul acestei instituţii de a se băga în sufletul meu, şi ai zice că scrie nu ca să identifice răul, să-l localizeze, să-l izoleze, ci ca să mă acomodeze cu el, să mă facă să-l găsesc tolerabil. Cărţi ca ale lui consolidează lumea în care mă aflu, n-o subminează. Mă obişnuiesc cu ea, având grijă să nu-i adreseze decât întrebări la care se poate răspunde. Având, de altfel, unele idei interesante. De exemplu, despre umorul „popular", a cărui tendinţă ar fi de a reduce excepţionalul la limitele normalului, prin sancţionarea calităţilor ieşite din comun ca defecte, şi prin instituirea unui model al omului comun, înzestrat cu calităţile necesare unei vieţi „cum se cade". „Adaptabilul superior" al lui Călinescu nu se află departe de acest model. Dacă pe „adaptabil" pui accentul, escamotând astfel ideea că există lumi acceptabile şi lumi inacceptabile. Ca să nu mai spun că a socoti orice lume inacceptabilă este o situare mai bună faţă de ea, decât „adaptabilitatea" fie ea şi „superioară". Altă idee din P.P.: *de ce nu există literatură disidentă în România*? Aici, din nou vorba lui Ţoiu, chiar că pune mâna pe un blid atât de fierbinte, încât nu e în stare să-l ţină, îi dă repede drumul şi după aceea o scaldă. *Ceea ce se publică în România este mai disident decât ce publică disidenţii în alte părţi,* zice. Nu-i adevărat, dar cum acesta e un lucru, în principiu, posibil, iar majoritatea oamenilor n-au cum să-l verifice, comparând ce se publică aici, cu ce nu se publică şi deci circulă clandestin, în alte părţi, - el poate să treacă drept adevărat, ca o minciună despre care nimeni nu spune că e o minciună, iar tu ai deşteptăciunea să nu insişti asupra ei, ca s-o faci suspectă. Iar Platon Pardău nu insistă, nu simte nevoia să argumenteze gugumănia conform căreia romanul lui şi romanul lui Kundera ar fi la fel de bune. Sunt tipi care au posibilitatea să călătorească în Occident, vin de-acolo şi zic „şi la ei e la fel", iar cine nu se va duce niciodată acolo, adică majoritatea oamenilor, crede, fiindcă e greu să-ţi imaginezi ceva total diferit de ce cunoşti şi pentru că e plăcut să crezi că *peste tot e la fel*. Dar chiar admiţând că literatura noastră dizidentă publicată, e la fel ca literatura dizidentă nepublicată în alte părţi, P.P. nu spune nimic despre efectele acestei stări de lucru. Anume că a-i publica pe disidenţii potenţiali înseamnă a-i ţine sub

control, a deschide calea târguielii, compromisului, *mai dau eu, mai dai tu, admit asta, dar tai astalaltă,* şi apoi, cine mai are sufletul să scrie ceva rău despre binefăcătorul care i-a publicat opera, nu? Dar Platon Pardău nu spune asta. Spune, adevăr care-i scapă involuntar, şi numai până la jumătate - că *n-avem opoziţie politică fiindcă stomacul nostru e aşa de solid că mistuie orice opoziţie*. Trebuia să spună şi că ea e firavă de tot, acea opoziţie, dacă se lasă mistuită.

Despre „inteligenţa sterilă" *aceeaşi* optică grosolană: *că nu oferă soluţii*. Adică, vezi, noi nu spunem că totul e perfect, nu spunem că n-ar fi motive de nemulţumire, dar oferişi soluşii. Ei bine, „inteligenţa sterilă" nu oferă soluţii, pentru că ele *nu există*. Dacă mă obligi să accept cadrul general al sistemului, eu n-am ce soluţii să găsesc în interiorul lui. El nu poate fi cârpăcit, chituit, ci trebuie făcut altul.

5 septembrie. Monica Ş. Îmi povesteşte despre un tip, profesor de limba română, plecat în RFG acum 8-9 ani. Nepricepându-se la nimic, a deschis o prăvălie unde timp de un an sau doi a vândut... clătite. Acum literatul are 3 braserii cu specific clătite şi e prosper. Ce deducem din regretul-mustrare al celor care află despre destinul neglorios al tipului? Întâi e bine însuşita lecţie a celui mai retrograd autor al nostru („Decât la oraş codaş, mai bine-n satul tău fruntaş"), nu-i nimic dacă se contrazice cu o alta tot de la el („chior în ţara orbilor"), fiindcă să te contrazici nu doare. Pe urmă este ce behăie de ani de zile Tudor Gheorghe cu „fie pâiiiiiineeeeeaaa cât de reeeeeaaaaaaa". Dar ce deducem din această indignare aproape unanimă? Două concluzii contrare, ceea ce, iarăşi, nu doare, dar înseamnă că în acest nobil şi sincer sentiment, s-a strecurat o notă falsă: 1. ne pare rău că a plecat de aici, unde făcea o meserie frumoasă, interesantă, utilă social, pentru care se pregătise, iar asta fiindcă noi marxiştii avem un mare respect pentru muncă, o considerăm o condiţie esenţială a realizării fiinţei umane, şi, între a face clătite pentru bani şi a exercita o activitate potrivită, onorabilă, conformă cu aspiraţiile tale etc. etc. chiar fără bani deloc, alegem mereu şi în orice caz vocaţia; 2. activitatea mea aici consta nu în a face clătite, e drept, dar în a creşte găini şi iepuri de casă, a aduna sticle şi borcane, a curăţa străzile de cotoare de mere şi cocoloaşe de hârtii, a strânge recolta de pe câmp şi a le da elevilor nota cinci, aşadar lucruri fără nicio legătură cu vocaţia, ca şi clătitele, ceea ce

înseamnă că rămân aici, fiindcă la urma urmei, nu realizarea contează, ci subzistenţa, şi dacă ăla abia şi-a putut deschide o prăvălie de clătite, eu cum o să mă descurc? Este de groază ce de false sentimente, false indignări, îngrijorări, iubiri, ataşamente, ne bântuie...

7 septembrie. S-a deschis la Constanţa expoziţia unui caricaturist deja cunoscut în lume, iar la noi ştiut mai mult din auzite, pentru că toate expoziţiile lui s-au închis în mai puţin de o zi, cu poliţia la uşă supraveghind şi confiscând vizitatorilor pliantele cu caricaturile neexpuse şi care acum se trag la xerox cu frenezie. Un scandal, pur şi simplu, lumea se uită pe pereţi şi nu-i vine să-şi creadă ochilor, totul fiind un fel de corespondent vizual al celor mai izbutite dintre bancurile subversive. Care sigur că pierzându-şi clandestinitatea şi-ar pierde cu timpul şi efectul, dar surpriza, şocul chiar, este deocamdată total. Ca şi cum oamenii ar descoperi ce simplu este să spui cu voce tare şi-n auzul întregii lumi lucrurile astea şi că în acelaşi timp este şi mult mai plăcut, mai confortabil pentru psihic, pentru *self-respect*. Am văzut tipii ieşind de acolo ca din baie, cu sângele circulând mai viu în obraji, cu ochii strălucind, învioraţi, surâzători şi proaspeţi, mulţumiţi de ei înşişi. Ion: „Crezi că-i pasă acestui artist de nedreptăţi, dureri, destine?" Nu ştiu. Teoria noastră cu „suflet în sufletul neamului meu" cred că e cam *terre-ŕ-terre*. Ce mă interesează pe mine dacă artistul e sensibil-generos-bun-milos? Ce se vede foarte clar e că distinge bine adevărul de minciună.

9 septembrie. De recitit despre „retragerea românilor din istorie". Apropo de dorinţa de a citi Blaga, numele lui mi-a amintit azi un sentiment foarte ciudat pe care profesorii noştri ne făceau să-l nutrim - prin felul de a-i prezenta - faţă de aceşti mari scriitori. Şi-n general, atitudinea intelectuală stranie pe care, nu ştiu dacă îşi dădeau seama că o cultivă. Blaga era de pildă *un poet mare, foarte mare, uriaş dacă doriţi,* (ceea ce, de altfel, nu-l deosebea prea mult de toţi poeţii din manual, toţi mari, din moment ce se aflau acolo), *pe de o parte, dar pe de altă parte* (şi asta-i micşora, dimpotrivă, făcându-i să semene, în manual, cu nişte insecte livrate de istorie observării condescendente de către noi, urmaşii, întotdeauna mai deştepţi în virtutea progresului, decât ei) *fiecare dintre ei avusese o slăbiciune mare, o slăbiciune regretabilă, pentru care îi şi învăţam*. Asta-i deosebea, adică, nu

gravitatea slăbiciunii, foarte mare, la toţi, ci natura ei. Efectul era că-i priveam pe toţi cu aceeaşi îngăduinţă, fără complexe şi fără gimnastica prealabilă, încălzirea minţii în vederea deschiderii pentru vreo mare şi greu de înghiţit idee. Nici nu ne trecea prin cap să ne întrebăm cum un tip genial ca Arghezi a putut să fie atât de prostesc de mistic şi de rătăcit, *uite noi ce minte clară şi sănătoasă avem,* şi cum Blaga a putut să emită aşa o puerilă teorie cu „Marele Anonim" sau cu sabotarea istoriei. Dimpotrivă, naivităţile lor ne confirmau încrederea că toţi marii au fost de fapt nişte mici. Fraze de tipul „Aristotel a aruncat copaia cu copil cu tot", sau „Hegel a construit un sistem grandios, dar cu capul în jos" ni-i făceau pe Aristotel şi Hegel în acelaşi timp dragi şi familiari, îi priveam de sus cu o tandreţe şi-o curiozitate complet lipsită de nelinişte, ba chiar fără curiozitate. Fără gândul că în „enormitatea" cu boicotul istoriei, tocmai pentru că e susţinută de Blaga, s-ar putea să fie ceva. Nesimţirea dobândită în şcoală, în urma lecţiei că un tip poate fi în acelaşi timp foarte deştept şi idiot, că toţi tipii foarte deştepţi au fost în acelaşi timp idioţi, de unde farmecul lor, nu?, iată o chestie foarte ciudată. N-a fost deloc treabă de amator ideea „preluării critice a valorilor clasice". Cei care au auzit de Blaga pe vremea când era interzis în şcoală, au auzit mai bine decât noi, cei veniţi după. Din acelaşi motiv e bine că nu există literatură disidentă în România. Neexistând, nu trebuie comentată, necomentând-o, n-o domesticeşti, n-o dezamorsezi. N-o *preiau* ăştia *critic,* n-o controlează. Blaga, necomentat de manuale, Aristotel, nebătut tovărăşeşte pe umăr, nedojenit la timp pentru prostia de a arunca copilul o dată cu copaia, lăsat în libertate, şi-ar fi făcut de cap. Ne-ar fi dat şi nouă ideea să ne facem de cap, să spunem alte prostii. Pe când aşa, ajunge, au spus ei destule, e cazul să învăţăm o dată din greşelile lor. E bine. E foarte bine.

Mi-a trecut prin minte ideea că din omul blagian (şi sadovenian) inapt şi lipsit de dorinţă faţă de valorile lumii de aici, cu vocaţie pentru eternitate şi nu pentru istorie, fără vocaţie politică deci, peste care s-a abătut nenorocirea aceasta de obligaţie de a face istoria, vrând-nevrând („cu poporul şi pentru popor", nu?) a ieşit acest personaj mai degrabă caragialian, care simulează interesul pentru ceea ce nu-l interesează, face politică la modul teatral - formă fără conţinut - cântă,

are sau n-are glas, unii urlând, alţii doar mimând din buze, toate astea fiindcă azi *trebuie* să ai o atitudine politică.

La Borges - *Istoria infamiei universale* - ideea că la marginea ei, orice calitate umană devine defect. Ideea că monstruozitatea, anomalia constă în depăşirea măsurii, nu dintr-o substanţă diferită de cea a normalităţii.

Veste - Aici, sau altundeva, Mihai D. îmi spune la telefon „în alt colţ al ţării" (?!), s-a întâmplat ceva incredibil. Nişte indivizi au intrat în sediul poliţiei, au omorât ofiţerul de serviciu şi au luat nişte arme. S-au ascuns într-o galerie părăsită de mină din judeţul nostru. Trebuiesc capturaţi. *De ce*? întreb eu, candid. *Fiindcă vor lua ostateci, şi vor cere în schimbul lor pe ştim noi cine. Şi nu e bine*? Ba da, *dar dacă nu-l vor cere pe acela*? *Aşa este, recunosc. Iar dacă-l vor cere,* acela *se va preda*? Chiar, la asta nu mă gândisem. Îl ştiam bărbat şi cavaler, iubitor de neam şi ţară. *Dar de ce-mi spune mie toate astea*? *Ca să notez în caiet. Nu eşti tu corespondent de război*? Şi adaugă: *La Timişoara, acum vreun an şi, mai precis de 24 august, a doua zi după decretul de acum tradiţional de graţiere a deţinuţilor, fireşte că de drept comun, trei sau patru foşti condamnaţi au intrat în sediul de miliţie al unui sat şi au luat arme. Au oprit pe urmă un autobuz plin cu excursionişti, femei, copii, bărbaţi - şi au transmis autorităţilor locale condiţiile lor: un avion care să-i ia de pe aeroportul din Timişoara şi să-i ducă în Occident.* În caz contrar, *vor împuşca ostatecii. Din Timişoara se anunţă la Bucureşti. De aici se dă ordinul să se tragă de timp, să se prelungească tratativele până la sosirea unui comando din cele special pregătite pentru asemenea situaţii* (?!) *Cordoane de poliţişti pe toate străzile pe unde trecea autobuzul cu ostateci îndreptându-se spre aeroport. Şoferul încearcă la un moment dat o manevră, simulează o defecţiune care să justifice oprirea autobuzului, iar tipii îl omoară. Poliţiştii deschid focul, adică trag în oamenii din autobuz - cine i-a pus să se înhăiteze cu nişte declasaţi*? *- teroriştii trag la rândul lor. Rezultă 8 morţi şi mai mulţi răniţi. Ce nu se ştie precis* - las deoparte acest - *mai mulţi* răniţi - şi nici nu se va şti, este *cine i-a omorât pe morţii din autobuz,* întrucât, pe de o parte, polişiştii, de jos, n-aveau cum să ştie cine din autobuz e terorist şi cine nu, şi au tras la nimereală, iar cei trei (sau patru), nu prea sună logic că s-ar fi ocupat întâi de exterminarea ostatecilor, neînarmaţi, şi abia pe

urmă ar fi încercat să facă faţă comandoului de poliţişti. Pare foarte clar că poliţiştii au ucis. Dar să zicem, acţiunea teroriştilor nu era obligatoriu să mai aibă vreo logică: puteau, văzând că totul este pierdut, să-şi ucidă ostatecii. Dar acţiunea poliţiei? Şi de la ei trebuie să ne aşteptăm să-şi piardă cumpătul, iar dacă-i vine cuiva ideea să ne ia ostateci, să ne aşteptăm ca poliţia să ne omoare o dată cu teroriştii, ca să nu scape vreunul viu? Obiecţia unuia că şi în Occident poţi fi omorât pe stradă, nu se susţine: poţi fi omorât, dar nu de cei puşi să te apere, pe lefuri mari, rezultate din impozitul luat de la tine.

15 septembrie. Cunosc foarte puţine prietenii sau niciuna despre care să cred că ar rezista probei următoare: se iau cei doi, se duc în aceeaşi instituţie socialistă şi se angajează în aceeaşi secţie, birou, să împartă răspunderile. Dacă prietenia nu se strică, se trece la faza a doua a experimentului: se pune unul şef, iar celălalt subaltern. Dacă şi aşa prietenia rămâne intactă, ceea ce nu cred, se inversează rolurile. Dar această a treia etapă cred că nu mai e necesară în 99 la sută din cazuri. Şi iau la rând: D. mi-ar pune pielea pe băţ în calitate de şefă, iar dacă mi-ar fi subalternă, m-ar portretiza sarcastic, subminându-mi autoritatea. A. s-ar lupta discret să n-o uzurp, în prima calitate, iar în cea de-a doua, m-ar uzurpa ea pe mine, tot discret. M. ar fi la serviciu, o şefă „principială", adică o proastă, iar în timpul liber o bună prietenă, puţin răsfăţată şi profitoare, ca şi înainte. Sau o subalternă chiulangioacă şi suferind de mania persecuţiei, iar în timpul liber o fostă prietenă dezamăgită. Cu Ro, dacă n-am reuşi să le dejucăm experimentul, şi n-am reuşi, sigur, fiindcă noi ne luăm tot atât de în serios când e vorba de muncă, aşa cum luăm în serios prietenia, ne-ar da jos ceilalţi, şi pe cea care-i şefă şi pe cea care-i subalternă, sub motiv că ne-am favoriza sau ne-am acoperi reciproc. Cred că Ro este singura fiinţă de pe lumea asta pentru care aş băga mâna în foc, oricât de departe aş merge în a imagina probele de mistificare, degradare, alterare a relaţiilor umane.

Constantin Ţoiu introduce în cartea lui un personaj, profesor de rezistenţa materialelor (la o facultate tehnică deci, *honny soit qui mal y pense*!) pentru a putea dezvolta o teorie cu privire la rezistenţa materialului uman. Profesorul acela vorbeşte despre rezistenţa unei scânduri, a unei bare metalice, a unui pod, pe care, bizar, zice, o

calculăm cu mare grijă, în timp ce de rezistenţa bietului om nu se îngrijeşte nimeni s-o calculeze. Ba chiar, pot adăuga, se desfiinţează unicul loc unde treaba asta subversivă se poate face: institutul de psihologie.

Aşa că vecina noastră, S., proaspătă şi strălucită absolventă de medicină, imperceptibil, dar continuu asaltată dinafară şi dinăuntru de întrebarea: *când te măriţi,* a dat unei ţigănci, să-i facă vrăji sau să-i ghicească viitorul, tot kilogramul de bijuterii pe care-l adunaseră părinţii pentru ea, în aşteptarea evenimentului. Acum sunt aproape nebuni, toţi, ea are o figură de sinucigaşă, cred că-i şi dă târcoale gândul, maică-sa a slăbit în trei zile ca moartea, iar taică-su s-a tăvălit în curte trei zile la rând, strigând dezarticulat. Astăzi, la ora 13, cu soarele sus, hărmălaie pe stradă, răcnete, vecini la porţi, voci ascuţite de femei, horcăite de bărbaţi: *prindeţi-l, prindeţi-l*! Maşini mari, maşini mici, taximetre, rabe, femei în capoate, bărbaţi în pijamale, familia lui S. prins fiecare de câte o portieră deschisă, ceilalţi sfârâindu-le călcâiele pe jos, desculţi, toată procuratura în uşă. Toate astea pentru că sora mai mică a lui S., venind de la şcoală, a găsit lângă gard, înăuntru, ghemuit, un om de care s-a speriat, a ţipat, omul s-a speriat şi el de ea, a sărit gardul şi a rupt-o la fugă. Şi: *prindeţi-l, prindeţi-l, prindeţi banditul, hoţul, tâlharul*...

Noroc că nu l-au omorât înainte de a-l întreba cine e şi ce căuta acolo, ei nemaivăzând în faţa ochilor decât aurul pierdut de cineva de pe strada lor. Şi nu l-au omorât, fiindcă pur şi simplu, fizic nu le-a stat în putinţă. Le-a luat-o înainte unul cu basculanta, care, nefiind de pe strada mea, nu-l ura aşa tare, l-a vârât în cabină şi l-a dus la sediul procuraturii. Toată haita de urmăritori pe el, excitaţie, paroxism, satisfacţie a datoriei împlinite. Fiindcă asta era omul: un fugar, un evadat din sediul procuraturii.

Şi I., puştoaica, 10 ani, cea mai urâtă dintre toţi. Unde sunt vremurile când puştii îşi făceau un titlu de glorie din a tăinui un fugar?

Asta apropo de limita de rezistenţă a materialului din care suntem făcuţi noi, biete animăluţe. La orice se pricepe teoria asta pe care o aplicăm noi în practică aşa de entuziaşti: la agricultură, la industrie, la ţări bogate şi ţări sărace, la cauzele războaielor şi revoluţiilor, numai la oameni nu. De foame n-o să murim, asta e sigur, numai aurul pierdut

de S., dacă l-am găsi, ne-ar hrăni un an întreg pe noi toţi de pe strada asta, care-i suntem aşa de ataşaţi - dar vom turba într-o bună zi toţi şi ne vor plesni arterele de turbare.

3 octombrie. Din nou campanie agricolă de toamnă. Praf, vânt, frig, oboseală. Scrisul nu merge şi nu merge. „Refuzul" personajelor mele de „a face politică". Dacă nu cumva e pur şi simplu refuzul meu de a munci degeaba?! Fiindcă ştiu că aşa ceva nu se va publica în vecii vecilor şi, vorba Doinei: *o problemă pe care n-o pot rezolva nu există pentru mine*. În cazul acesta, indiferenţa personajelor mele la politic, este echivalentă cu amuţirea mea, fiindcă tot ceea ce mi se întâmplă, tot ceea ce văd şi ştiu este politic. Dacă despre asta n-am voie să vorbesc, (iar sentimentul meu că nu mi se potriveşte să descriu relaţiile individului cu societatea, cu mediul - este înşelător) se cheamă că n-am voie decât să tac. Fiindcă s-ar putea ca mie să mi se potrivească, într-adevăr, mai bine introspecţia, analiza, psihologiile abisale etc. sau să mă pricep mai bine să scriu despre dragoste, prietenie, bătrâneţe, moarte, pentru că astea nu-mi sunt indiferente. Dar s-ar putea ca nici politicul să nu-mi fie indiferent şi nepotrivit, decât cum îi sunt vulpii strugurii la care nu ajunge. Sau, dimpotrivă, cum i-ar fi nişte struguri de care s-a săturat, i s-a acrit, nu-i mai suportă. Da, din punctul de vedere al aptitudinii mele ipotetice de a scrie despre lumea în care trăiesc şi de care nu pot face abstracţie că trăiesc, fiindcă mă sufocă, sunt în situaţia vulpii care nu ajunge la struguri. N-am capacitatea, n-am instrumentele de a analiza lumea asta. Sunt oarbă, surdă, ciungă, oloagă.

Din punct de vedere al experienţei practice, senzoriale, sunt în ipostaza vulpii căreia i s-a acrit de struguri: n-am de asemenea capacitatea s-o descriu, această lume, sunt excedată de ea, n-o mai suport. Ceea ce era de demonstrat. Sunt oare mai mulţumită acum, fiindcă ştiu de ce nu pot să scriu şi n-o să pot în vecii vecilor?

Necesitate înţeleasă... Ceea ce mi se întâmplă mie este poate numai un efect al suprasolicitării din exterior, al necesităşii depăşind limitele posibilităţii.

...Este absolut aberant ce poate să rezulte din încercarea de a impune indivizilor necesităţi exterioare, fără niciun corespondent interior. O întreagă lume bolnavă, asta rezultă. O întreagă lume bolnavă, cum ar fi

bolnav un om pe care-l privezi de somn, sau de alt lucru de necesitate vitală, suprasaturându-i în schimb altă nevoie, tot vitală, dar una singură, de exemplu, de hrană. Nu subnutriţie, ci supranutriţie, îndoctrinare. Să zicem că nu cred, nu asimilez, nu înghit ce-mi dai, dar ce folos, dacă burta mi-e plină, dacă plesneşte. Şi pe urmă, chiar dacă nu asimilez eu, intră prin pereţii stomacului acea supradoză de hrană. Unde este aberaţia, te întrebi. O iei pe firul apei, până la izvoare. Din aberaţie în aberaţie decurgând una din alta, ajungi să descoperi că totul stă pe o premiză falsă. Dar atunci, dacă şi fundamentul e aberant, cum de rezistă hardughia? Dacă nu se dărâmă, înseamnă că nu e aberantă. Înseamnă că eu delirez. Musca de pe tavan îşi bate ea capul că merge cu capul în jos? Şi dacă merge cu capul în jos şi nu cade, înseamnă că treaba cu legea gravitaţiei nu e tocmai universal valabilă, nu? În orice caz, nu în textele noastre politice am să găsesc dovada că şandramaua e construită anapoda. Unde găseşti, în orice caz, descrierea *exactă* a şandramalei. O primă neregulă se vede, totuşi. Se pleacă de la premisa, fără de care sistemul n-ar fi valabil nici măcar teoretic, - a participării active şi conştiente. Nici măcar o propoziţie din tot marxismul n-ar avea valabilitate teotretică, în absenţa acestei propoziţii de început. Fiindcă acesta este primul verset. Dacă mi l-aş închipui ca o poveste, ca pe un construct teoretic, fără nicio legătură cu realitatea, el ar arăta aşa: societatea comunistă este o lume în care prin participarea activă şi conştientă a oamenilor se face cutare şi cutare. Pe urmă se iau la rând toate domeniile. Şi oricât de vigilent ai fi, de aici înainte, nimic nu-ţi mai apare a fi în neregulă. Toate sunt perfect plauzibile, ba chiar normale, ca să nu mai spun în ce măsură sunt frumoase şi dezirabile. Aceasta pentru că ai acceptat prima fază. Aşa cum în basm, dacă accepţi pe „a fost odată ca niciodată, undeva peste nouă mări şi nouă ţări" nimic nu mai e acolo în neregulă. Dacă însă apuci să te întrebi: „Dar a fost într-adevăr?" până şi întrebarea ţi se arată prostească, fireşte că n-a fost! Restul se prăbuşeşte de la sine: fireşte că nu există zmei, fireşte că nu există zâne etc. etc. Fireşte că nu există participare activă şi conştientă a unei întregi omeniri la ceva ce a ieşit din mintea unuia singur. Ceea ce înseamnă că această primă propoziţie e mincinoasă, dar că spre deosebire de basm, a cărui acţiune se desfăşoară nicăieri, lumea comunismului *chiar* există, deci ea are

altă propoziţie întemeietoare decât cea mincinoasă cu participarea activă şi conştientă. Anume, participarea forţată, silnică şi împotrivirea unora până la moarte. Astfel văzut, sistemul se năruie ca un castel de joc de cărţi. Cade imediat ce temelia se dovedeşte falsă. Sistemul teoretic. Dar cel practic? Cum se face că se ţine? Dacă teoretic e fals, cum se face că practic, este *plus solide que l' ennui,* vorba lui Brél? Fiindcă e fals? Trăim într-o lume falsă? Fiindcă de dărâmat, văd că nu se dărâmă, cum ar trebui, în virtutea chiar a falsităţii lui. Eminescu, în gazetăria lui, vine cu adăugarea „participare conştientă sau impusă" ceea ce dintr-o dată te face să ciuleşti urechile. Marxismul e mai şmecher, nu spune „impusă", nu ciuleşti urechile, te duci ca boul unde te mână. „Conştientă" poate însemna şi „cu convingerea că altfel nu se poate". Cum îi poţi aduce pe oameni la convingerea că altfel nu se poate? Nelăsându-i să întrevadă existenţa şi posibilitatea niciunul „altfel". Eminescu spune: „organizare strictă în care individul e numai mijloc pentru înflorirea şi întreţinerea colectivităţii". Marxismul spune: „Individul este scop al întregului efort colectiv". Adică din nou şmecher. Tot bătându-l pe om la cap că faci tot ceea ce faci în folosul lui, omul poate să ajungă să creadă că el chiar nu ştie ce-i foloseşte şi ce nu, şi că-i foloseşte exact ce-i bagi tu pe gât. Ba chiar să se bucure. Dar şi dacă nu ajunge la perversitatea asta, pentru ofertant e profitabil. Între el şi primitor se creează, în cel mai rău caz, o situaţie de necomunicare perfectă, care nu-i satisface nici pe unul nici pe altul, dar nici nu le dă posibilitatea să se modifice reciproc. Între modul de a acţiona al oamenilor, convinşi că *altfel* nu se poate, sau chiar trecându-le prin cap că se poate şi căutând ieşiri, şi modul de a acţiona al organelor politice, preocupate să salveze, să valideze, atât teoria, cât şi, practic, sistemul rezultat din ea (propagandă + securitate), nu există niciun raport, bun sau rău, şi ca atare nicio posibilitate de a se influenţa unul pe altul. O singură ameninţare există. Aceea ca paralelismul să devină atât de evident, minciuna atât de flagrantă în realitatea ei, atât de prezentă în faţa ochilor, încât să aibă efectul cârpei roşii fluturată în faţa taurului. Pentru ca paralelismul să nu se vadă, să nu se vadă minciuna ca faptă, butaforie, car alegoric, potemkiniadă, nu ca vorbă, care, la urma urmei, se poate şi retracta, deci, ca să nu se întâmple asta, e nevoie de propagandă, de îndoctrinare (vorba nevestei prinse în flagrant delict -

nu crede ce vezi, crede ce-ţi spun eu) şi cred că noi avem un sistem de propagandă mai bine pus la punct decât e bine pus la punct cel de constrângere. Dacă nu cumva, „intelectuală" fiind eu, sunt mai vulnerabilă la primul. Pe naiba! Cu imaginaţia mea, de intelectuală, sunt şi mai receptivă, chiar îngrozită, de cel de-al doilea...

Revenind, ştiu tipii că premiza lor cu participarea activă şi conştientă e falsă? Ştiu şi încă foarte bine. Dovadă necesitatea planurilor, a decretelor, a deciziei de sus în jos, prezentată propagandistic ca emanând de la mase. Deci, în teorie, voinţa indivizilor de „a construi" activ şi conştient; în practică constatarea că ăştia refuză din răsputeri să construiască conştient după planurile (gărgăunii) unuia singur. Rezolvarea impasului: minciuna că nu e vorba de gărgăunii unuia, ci de „cererea unor oameni ai muncii" impusă tuturor oamenilor muncii. În practică, viaţa (în uzine, pe ogoare, în şcoli, în spitale, în camera de lucru a scriitorului şi chiar în intimitate) se desfăşoară pas cu pas conform gărgăunilor unuia singur; în presa politică li se administrează indivizilor, ca într-o psihoterapie negativă, picătură cu picătură, rafinat sau grosolan, de la caz la caz, sugestia că ceea ce au făcut ei, fiindcă au avut decret să facă, au făcut din proprie iniţiativă, o iniţiativă de care nici n-au fost conştienţi. Partidul, care a trezit la viaţă energii, izvoare ascunse etc. etc. i-a făcut conştienţi şi de asta... Ajungem de unde am plecat: la participarea activă şi conştientă. O caricatură a lui Mihai Stănescu, aceea cu cocoşul cu gâtul tăiat şi comentariul: *S-a zbătut cât s-a zbătut, dar până la urmă a reuşit*.

Pe câmp. Se lucrează foarte bine într-o zi când IMS-ul comitetului de partid judeţean bântuie tarlaua. În seara aceleiaşi zile, oamenii citesc în ziare cum prin efortul lor colectiv s-a adunat recolta şi cum partidul îi felicită pe această cale pentru efortul lor patriotic. Nimic despre ameninţările cu desfacerea contractului de muncă, şi înjurăturile de peste zi, nimic despre cum intră-n priză toată lumea şi aleargă besmetică la vederea IMS-ului, nimic. Doar foarte măgulitoarea imagine a hărniciei şi devotamentului.

Pentru a limita „furtul produselor agricole" tot partidul a pus la capătul solelor gărzi patriotice, care în primele 2-3 ore s-au îmbătat ca porcii, iar în următoarele au cărat acasă tot ce adunaseră copiii. Inclusiv aceste gărzi patriotice sunt felicitate în ziar, de către un tip

care i-a şi bătut oleacă, mi se pare. Dar, citind acolo, tipilor o să li se pară că bătaia şi beţia n-au fost reale şi că real a fost doar patriotismul lor de gărzi ce se află. Şi, cine ştie, efectul ar putea fi, în timp, acela că-şi vor face, cândva, treaba bine. Optimismul pedagogic mă obligă pe mine, să iau, în tot cazul, în seamă şi această posibilitate.

Până atunci, ce-i drept, nu se vede decât ceva extrem de interesant. O seamă de invenţii de o isteţime uluitoare, reflex al „participării conştiente", adică al conştiinţei că altfel nu se poate, că soluţie nu există, o seamă de dovezi până la urmă, că *aşa* oamenii *nu vor,* şi că or să facă *exact cum vor ei*. Este o luptă extrem de inegală între, pe de o parte individul care nu mai caută decât soluţii de supravieţuire prin eludarea *necesităţii,* fiindcă necesitatea înseamnă deja să moară de foame, şi pe de altă parte statul, care practic e mult mai strâmtorat, trebuind să caute: 1. posibilităţile din care individul să aleagă acele soluţii de supravieţuire (ca să aibă cineva ce fura, trebuie ca totuşi statul să se îngrijească să mai existe câte ceva de furat); 2. soluţii de supravieţuire a sa proprie, ca aparat de guvernare (bani, aprobare externă, fidelitate a poliţiei, a celor 20 de mii de baftişti, a familiei); 3. soluţii de salvare a aparenţelor, adică a valabilităţii teoriei sale despre sine însuşi (singura care-l legitimează, în fond, in ciuda insuccesel or). Aşa că statul e la strâmtoare; individul, chiar dacă e, se dovedeşte inventiv.

În perioada cozilor enorme, de pildă, oamenii au aflat foarte repede cum poate fi răul nu înlăturat, ci convertit în bine, că se poate deci şi *altfel,* şi anume, au început să vândă locurile la coadă:10 lei o coadă lungă de două ore, 20 - o coadă lungă de o oră, 50 - locurile mai în faţă şi 100 primul sau al doilea la rând. Cu creşterea preţurilor mult peste salarii, modalităţile clasice de a fura s-au diversificat şi perfecţionat. Nu se pierde nimic aici, decât demnitatea, dar asta mai există atât de rar, încât, dacă se întâmplă s-o întâlnim la cineva, suntem neplăcut surprinşi şi exclamăm: „Uite o capră râioasă cu coada băţoasă" sau „Uite un chel cu tichie de mărgăritar".

În momentul acesta, salariile reale, mai mici probabil de trei ori decât anul trecut datorită creşterii preţurilor şi acelui subtil mod de scumpire prin degradarea calităţii, continuă totuşi să le ajungă oamenilor, graţie inventivităţii şi iniţiativei personale, aflată într-o

cursă dementă cu iniţiativa şi inventivitatea statului în a-şi economisi încă rezervele şi în a părea că le foloseşte pentru bunăstarea şi fericirea poporului, dar păstrându-le pentru vremuri când nicio minciună pe tema asta nu-i va mai folosi la nimic. Şi anume: fabrică tuburi de pastă de dinţi pe jumătate goale, sau pline cu apă, pantofi cu talpă nelipită, cărţi cu pagină netipărită, plicuri care nu se închid, chibrituri care nu se aprind, ţigări fără tutun în ele, timbre fără clei, iar asta nu din neglijenţa lucrătorilor, cum spun lucrătorii de la pantofi despre cei de la ţigări şi invers, ci din economie, pentru că s-au schimbat într-adevăr reţetele de fabricaţie, se foloseşte clei mai puţin, fosfor mai puţin, tuş tipografic mai puţin, aţă mai puţină etc. etc., pentru ca obiectul, devenit mai ieftin, ca preţ de cost, şi păstrându-şi neschimbat preţul de vânzare, să rezulte o scumpire care să nu irite prea mult populaţia. Să rezulte o scumpire printr-o investiţie mai mică de materie primă şi muncă, prin degradarea calităţii, deci. Dar, sigur, şi prin nepăsarea muncitorului de la tutun faţă de cel care-i fumează ţigările, pentru că nici acela, constată el, nu se gândeşte ce fel de pantofi, sau plicuri, sau chibrituri, sau pastă de dinţi îi dă pe piaţă. Nici aici nu se pierde mare lucru, decât respectul faţă de celălalt şi faţă de sine. Explicaţia este clară: „veşnica tutelă exercitată asupra claselor de jos le dă într-adevăr pâinea cea de toate zilele, dar le lipseşte de energia individuală, le face indolente". Dar soluţia nu e mai limpede ca acum 100 de ani, când Eminescu făcea observaţia asta. Indolenţa aceasta, refuzul de a participa la propăşirea colectivităţii s-a transformat într-o extraordinară capacitate de a inventa soluţii individuale. Dar poate că nu ăsta e lucrul cel mai trist, că nu mai propăşeşte colectivitatea. Cel mai trist este tot ce se petrece cu omul, fiindcă ideea că umanitatea din om, esenţa lui bună nu poate fi modificată, alterată, că spiritul până la urmă, în condiţii oricât de nefavorabile triumfă, nu mai este valabilă. Nu cred că există ideologie care să ignore în aşa măsură individualul, şi în acelaşi timp să fie aptă să se infiltreze în cea mai intimă fibră individuală şi s-o modifice. Pentru că, de fapt, îl dispreţuieşte, dar nu-l ignoră de loc. Ştiind cel puţin asta foarte bine, că orice lucru, oricât de necesar, corespunzând unei oricât de esenţiale nevoi a mea, dacă mă lipseşti de el timp îndelungat, sfârşeşte prin a nu-mi mai trebui. Cunosc oameni deloc

tâmpiţi care au pierdut deprinderea snoabă de a te invita la o austeră şuetă cu cafea, ca să afli ce au mai citit ei, ceea ce nu le-ar reproşa nimeni, pe vremurile astea de răstrişte a stomacurilor, căpătând-o în schimb pe aceea de a intinde o masă cu toate bunătăţile, unde nu se mai vorbeşte decât despre cum au fost ele procurate, acele bunătăţi şi unde singurul efort intelectual presupus de conversaţie este acela de a ascunde că posibilitatea de a le avea îţi dă satisfacţii de prestigiu social, la fel de mari ca discuţia despre cărţi, pe vremuri. Colega mea, care nu-şi mănâncă sandviciul cu caşcaval când e singură în cancelarie, fiindcă, nu-i aşa, ce bucurie poţi să simţi mâncând fără martori un sandvici cu caşcaval. Să ţii astăzi pe masa din sufragerie un platou cu portocale, îţi mai dă ceva în plus faţă de satisfacţia estetică de a contempla nişte fructe frumoase, rotunde, colorate, rare. Mai simţi pe deasupra şi orgoliul că ai făcut rost de ele. Sunt un fel de trofeu, un indiciu că valorezi ceva. Se naşte un fel de aristocratism al burţii, care devine un criteriu al valorii sociale. Numai proştii-proşti nu reuşesc să-şi procure şi ei acolo, o banană, un ness, o lămâie. Înainte nu-ţi era jenă să spui: *Vai, scuză-mă, n-am lămâie să-ţi pun în ceai, am uitat să cumpăr*. Acum îţi este, ca şi cum ar fi vina ta că nu se găsesc lămâi. Nu e vina ta că nu se găsesc, dar că nu te-ai zbătut destul, din respect pentru musafir, ar zice mătuşoaicele, este vina ta. Din respect pentru burdihanul musafirului, a se observa... Cea mai idealistă dintre imaginile asupra omului este cea care-i divinizează burta, fireşte, estetizând-o, speculând estetic în jurul ei, ba chiar eticizând-o, vezi treaba cu respectul.

23 octombrie. Păcatul originar al indiferenţei. Dănuţ Mincă are o tumoare la cap şi nimeni până acum n-a observat că el e bolnav.

Este incredibil, dar capacitatea noastră de adaptare este direct propoţională cu slăbiciunea şi nu cu tăria de caracter. Iar mă izbeşte revelaţia că cei slabi rezistă, nu cei tari. Cei slabi nu înnebunesc, nu clachează, nu se frâng, pentru că nu opun nicio rezistenţă, nu ripostează la lovituri, se curbează în aşteptarea izbiturii şi cu ochii închişi şi umerii strânşi, sunt mereu pregătiţi pentru ea. Nu se sparg în mii de cioburi, se înmoaie, se deformează şi supravieţuiesc, oricât de puternică ar fi lovitura. Aşa că ar trebui să avem decenţa să nu ne mai tot lăudăm cu supravieţuirea noastră.

3 noiembrie. Dănuţ are encefalită. Mai rău decât tumoarea pe care m-am bucurat atâta că nu o are.

4 noiembrie. Dănuţ pleacă mâine la Bucureşti. Spitalul Fundeni, profesor Goldiş. Are o panencefalită subacută, cauzată de virusul rubeolei, boală care în toate cazurile cunoscute de acest doctor Decu a evoluat rapid şi ireversibil. Se poate şi să trăiască, dar degenerând neuro-psihic, adică nemaifiind niciodată el.

7 noiembrie. Cei slabi nici măcar nu mor atunci când îşi doresc moartea, fiindcă n-au destulă forţă în a şi-o dori. Oricât l-am plânge pe Dănuţ, cu fiecare zi ce trece îl uităm pe cel dinainte şi fiecare zi care trece ne obişnuieşte cu cel de acum. A fost în catalog până la sfârşitul clasei a V-a. Premiant, cu media zece, cinci ani. A mai apărut la începutul clasei a VI-a (care a început în octombrie, de-asta n-a văzut nimeni ce se întâmplă cu el!) cu un 3, singurul semn care atestă, nu existenţa lui, ci substituirea lui cu cineva care nu a mai putut să-şi amintească cum îl chema înainte, şi care a scris pe o lucrare la matematică, cu litere chinuite, „nu ştiu", iar deşteapta de profesoară a dedus că e beat. O să vorbim despre el din ce în ce mai mult şi o să ni-l amintim din ce în ce mai puţin, mai ales dacă va trăi.

11 noiembrie. Pe Dănuţ l-au trimis acasă de la Bucureşti. Nu pot să-i facă nimic. Acum problema este doar să se ducă taică-su să-l ia, ca să elibereze patul acela din spital, îmi spune la telefon mătuşa lui. „Ce să facem noi, doamnă? Sunt sute de copii care au fost trimişi acasă, nu e singurul." Şi dintr-o dată ne-am liniştit toţi. Am înţeles situaţia. Iată cum cifra transformă anormalul în normal. Aici era un lucru înspăimântător, boala lui, pentru că era singurul nostru bolnav. Era nedrept, cumplit, era doar el. Chiar şi mamă-sa, primul lucru pe care mi l-a spus când s-a întors de la Bucureşti, a fost tot acesta: *Erau mulţi, doamnă*. Nu mai este atât de deznădăjduită ca atunci când a aflat. Arată liniştită. Poate că este şi anesteziată de durere, poate că nici nu realiza, poate că era prostită. Şi totuşi, mi-a spus acelaşi lucru: „Erau 200 de copii acolo şi niciunul n-o să se mai facă bine". De ce devine mai uşor de suportat o catastrofă atunci când ea devine colectivă? Dănuţ se anonimizează şi, în acelaşi timp, capătă greutate, face parte dintr-o categorie, nu e unul singur... Doamne, ce multe şiretlicuri cunoaşte sufletul nostru pentru a se apăra, a fugi de suferinţă, de a se relaxa

măcar pe mici intervale de timp, până când vine să-l uşureze definitiv, timpul, deplina uitare. Iată unul din ele, acela pe care-l practică cel mai des propriul meu suflet. Şi nici nu se poate spune „îl practică", este aproape inversul atitudinii de concentrare pe care-l presupune acest verb. Adică, imediat ce nu mă mai gândesc, ce nu mai sunt atentă, concentrată la nenorocirea care s-a întâmplat, în sufletul meu se instalează o linişte, o relaxare, ca şi cum tot ce ştiam înainte fusese un coşmar sau o glumă a cuiva. Pentru ca apoi, deşi ştiu că starea aceasta - de dinainte de a fi aflat nenorocirea - e mincinoasă, să mă agăţ de ea şi să încep să contemplu fericită imaginile fericirii dinainte: Dănuţ alergând pe terenul de sport, Dănuţ stând în poartă şi invitându-şi sfidător adversarii să încerce să dea gol, Dănuţ refuzând să se fotografieze cu coroniţa pe cap, fără nicio explicaţie, Dănuţ ajutându-i generos pe neajutoraţi, Dănuţ cel perfect, de care m-am minunat întotdeauna, pentru că nu aflasem care-i taina perfecţiunii lui, aceea că Moartea îşi pusese deja ochii pe el şi ea nu-şi pune niciodată ochii pe orişicine. Dănuţ, care în câteva săptămâni n-o să mai fie.

12 noiembrie. I-am scris lui Adrian Păunescu.

16 noiembrie. Telefon de la Adrian Păunescu. Pe Dănuţ o să-l vadă un doctor, Dănilă, care a făcut minuni. Doamne ajută. Sunt formidabili băieţii ăia de la „Flacăra".

17 noiembrie. Eseuri despre America Latină. Raul Roa - despre forţa utopiei (discreditată şi compromisă de marxişti) de a potenţa realitatea, prin aceea că este adevărată, nefiind realizabilă.

Nicolas Guillen - *Naţiune şi metisaj* - un eseu în care felul de organizare al societăţii noastre este astfel văzut încât îşi pierde până şi puterea misterului, fascinaţia lucrului de neînţeles şi surpriza. Şi te face să te simţi ca o victimă. Spune Guillen că un asemenea mecanism social alcătuit după un model extrinsec individului - convertit în masă umană - funcţionează ca un organism perfect articulat şi eficient, atunci când e vorba despre necesitatea de a face faţă unui război, dar rămâne ineficient atunci când e vorba de mult mai simpla coeziune dată de interese individuale interne. Că Nicolae Ceauşescu s-a folosit de vecinătatea ruşilor (vezi vara lui '68) pentru a aspira din conştiinţe şi a le vida de orice imperative civile, pompându-le în loc ideea pericolului extern, nu e o sugestie nouă. Dar dacă acest lucru e

adevărat, dacă minţile oamenlor sunt complet vidate şi apoi complet umplute cu ce a vrut el, ca să nu mai vorbim că ruşii sunt în continuare alături - operaţia de umplere a creierului cu vigilenţe patriotice se poate executa în fiecare zi sau ori de câte ori e nevoie, cum umpli o cameră de bicicletă. Dacă indivizii au devenit nişte învelişuri de cauciuc în care el pompează sentimente, nevoi, aspiraţii exterioare lor, acei indivizi nu vor acţiona niciodată altfel decât i-a programat el să acţioneze. O maşinărie, un obiect creat de cineva nu se poate întoarce împotriva acelui creator, decât în cazul în care acesta a pierdut din vedere, creându-l, exact acest detaliu. Ceea ce nu e de crezut. Dimpotrivă, principala grijă a cuiva care creează un obiect este să-l doteze cu mecansimul de siguranţă care să-l împiedice să-i facă rău chiar lui. Ca un robot, construit să te servească, tu neavând decât să apeşi pe butoanele lui, pe care le ştii foarte bine, din moment ce tu l-ai prevăzut cu ele. Când se întâmplă ca un robot să-şi lase treburile lui de robot şi să încerce cu braţele lui de fiare şi arcuri să-şi strângă de gât „tatăl"? În două împrejurări: când tatăl, neatent, sau nebun, apasă greşit pe un buton, sau când un uzurpator al tatălui, dar din preajma lui, adică ştiind foarte bine schema de fabricaţie, se strecoară în sala tabloului de comandă şi apasă el pe butonul periculos. Dar şi într-un caz şi în altul robotul tot robot rămâne, nu poate intreprinde nimic în propriul său folos, se poate cel mult, un ageamiu voind să-l folosească în folosul lui, să apese la întâmplare pe butoane şi să-l transforme într-o masă de sârme arse. Adică nu există nicio şansă.

Bolivar, în 1829: „Spiritul militar este intolerabil în sfera autorităţii civile. Locul oştirii este la graniţele ţării, ferească Dumnezeu să-şi întoarcă armele împotriva cetăţenilor săi." Scrisoare către Santander în 1825: „În treacăt v-aş spune că sunt obosit să slujesc, iar spiritul să-mi fie în permanentă contradicţie: nici chiar prosperitatea nu mă însufleţeşte să-mi continui misiunea. Lipsit de forţe fizice şi aspiraţii morale, pe zi ce trece simt tot mai mult nevoia să abandonez. Nu vă puteţi imagina cât de mult doresc să mă pot odihni într-un fel de adâncă şi îndelungată letargie". Or fi existând asemenea scrisori pe care să le citim după moartea lui Ceauşescu? Nu, categoric. Pentru asta e nevoie de o nobleţe, un eroism, un sentiment al gloriei cu care nu eşti înzestrat decât dacă te-ai născut într-o cultură aflată sub gheara lui

Don Quijote. Un Don Ouijote obosit de glorie, da, dar un Ceauşescu obosit de glorie? Un cerşetor sătul, ba încă la modul metafizic? Înţelegând prin glorie setea de nemurire prin memoria altora şi prin binele făcut. Ce să mă mai mir! La aşa istorie, aşa roman politic. Cu personaje istorice ca Bolivar pot ieşi romane politice ca *Toamna patriarhului,* sau *Eu, Supremul* sau *Domnul Preşedinte*. Cu hoţi de buzunare şi vânzătoare de seminţe altul ar trebui să fie registrul, altfel nu crezi nici tu ce spui, vezi capitolul cu tânărul revoluţionar din *Delirul*... Tot Bolivar, care cedează conducerea, temându-se că, bun militar fiind, nu este şi un bun conducător civil: „Poporul care se supune şi omul care cârmuieşte singur, sunt de compătimit".

Ricardo Rojas, alt „sfânt care şi-a încins spada". Sau Martin, general tot al lui Bolivar, şi el cu o istorie interesantă. Spaniol de origine, care merge în America Latină s-o elibereze de spanioli, refuză preşedinţia în Chile. Refuză gradele şi recompensele. Dăruieşte unei biblioteci cei 10 mii de pesos dăruiţi de statul chilian. Cu roadele unei ferme la fel obţinute întreţine un centru de vaccinare şi un spital de femei. S-a autointitulat „Cavaler al Forţei Ocrotitoare". A murit în Franţa, orb, bătrân şi sărac spunând „Datoria voastră este să aduceţi alinare Americii". Umbra lui Don Quijote, asupra unui întreg continent. Ca să te intitulezi *Cavaler al Forţei Ocrotitoare,* câtă voinţă, nu de putere, ci de autoimpunere a unui cod moral neîndurător îţi trebuie! La care noi nu ne putem gândi decât cu scepticism („citeşte istoria şi vezi că toţi care-au ajuns la conducere, la fel au jăcmănit şi-au nedreptăţit, nu numai el, toţi şi-au umplut buzunarele..."). Din tot ce se poate imagina la noi, doar haiducii le seamănă, numai că aceia, *bons viveurs* cum erau, în timpul liber, îţi par prin comparaţie, nişte mic-burghezi.

19 noiembrie. Lectură Pascal. Studiu introductiv plin de „bun simţ" şi de ură: „*Intolerant până la absurd cu oamenii, bun fără măsură cu divinitatea mută, umilit şi terifiat în faţa ei, conciliant până la starea de ruşine şi păcat cu autorităţile vremii, Pascal rămâne marele geniu paradoxal al epocii sale*: *canalia ascunsă şi sfântul enigmatic*", zice Romul Munteanu. Bine găsit cuvântul - canalie! Şi oportun! Îl supără, de asemenea, pe Romul Munteanu, ideea că „*le moi est haïssable*"... Cum prefeţele şi studiile introductive sunt un fel de viză pe paşaportul cu care marii scriitori călătoresc în timp, posteritatea va deduce citind

ce-a scris R.M. că Pascal a trecut spre sfârşitul secolului 20 printr-o ţară unde *le moi* era *estimable,* iar spiritele ţării respective erau la cuţite cu puternicii vremii, nu nişte canalii, ca Pascal. Care spune: „*Singurele reguli universale sunt obiceiul pământului, în treburile obişnuite, iar în celelalte, opinia majorităţii* (...). *De ce ne supunem majorităţii? Pentru că are mai multă dreptate? Nu, ci pentru că are mai multă putere. De ce respectăm vechile legi şi vechile păreri? Pentru că sunt cele mai sănătoase? Nu, ci pentru că sunt unice şi curmă din rădăcini divergenţele.*" (...) „*Când totul se mişcă la fel, în aparenţă nu se mişcă nimic, întocmai ca pe un vas. Când toţi merg spre dezmăţ, niciunul nu pare să meargă. Cel care se opreşte, face să se observe dezlănţuirea celorlalţi, asemenea unui punct de reper. Cei care duc o viaţă dezordonată le spun celor care se poartă după rânduială că se abat de la natură, pe care ei sunt convinşi că o respectă: la fel cum cei aflaţi pe vas, cred că cei de pe mal se depărtează. Toate părţile folosesc acelaşi limbaj. Ca să judeci, ar trebui să ai un punct de reper. Pentru cei care sunt pe vas, judecă portul. Dar de unde vom lua un port în morală?*" Adevărul şi opinia. Abolirea adevărului şi instaurarea domniei părerii = arbitrariul absolut. Obişnuinţe, prejudecăţi, păreri, majoritate.

24 noiembrie. Pe vas, şi fără punct de reper. În plin naufragiu voios.

Se opreşte apa la nici nu te aştepţi ce oră, se stinge lumina la 6 dimineaţa, întâlneşti la serviciu femei cu fusta îmbrăcată pe dos, bărbaţi cu obrajii pe jumătate bărbieriţi. Toată lumea ia lucrurile aşa cum sunt, se luminează cu lumânarea, tremură de frig, nu se spală, nu mănâncă, iar anormalul devine normal prin lipsa reperului, prin obişnuinţă şi prin acceptarea de către majoritate: „*Aşa a fost întotdeauna peste tot*".

26 noiembrie. Ieri l-am văzut pe Dănuţ. Apoi m-am dus la el în clasă. Locul lui gol de aproape o lună mi-l păstrează mai bine în memorie decât vederea lui.

2 decembrie. Dilema celui aflat sub o tutelă tiranică: „De nimic şi de nimeni nu-mi este frică, în afară de *El,* dar cu *El* nu-mi e frică de nimic şi de nimeni".

15 decembrie. A murit şi Nichita Stănescu. Şi Amza Pellea. Şi Alexandru Oprea. Acesta din urmă în somn, asfixiat de gazul de la bucătărie, pe care Ro îmi spune că oamenii îl lasă să ardă peste noapte

din cauza frigului, se întrerupe şi se stinge flacăra, pe urmă gazul vine din nou şi îi omoară. El e foarte toxic şi aşa, îmi spune, când arde flacăra, trebuie să-mi închipui cum e când se stinge.

16 decembrie. Învăţătoarea lui Flore. Cea mai bună din şcoala ei, este una din acele persoane pe care te poţi bizui, pe care le apreciezi, extrem de dotate pentru munca pe care-o fac, echilibrate, corecte şi cu şefii şi cu subalternii - puţin mai dificile relaţiile lor cu colegii - care-ţi inspiră respect pentru toate astea, o admiraţie oarecum contrariată, poate chiar invidie pentru starea lor de confort psihic, dar nicidecum simpatie, căldură. Pentru că au în ele ceva de maşinărie perfect reglată şi pentru că întotdeauna extrema corectitudine te duce cu gândul la inanimat, la incapacitatea de reacţie proprie, de decizie dincolo de limitele programării şi de mici sau mari dereglări omeneşti? În fond chiar dacă corectitudinea înseamnă rigiditatea asta de mecanism, mişcare liberă doar între limitele foarte bine stabilite dinainte, ea e necesară şi ar trebui să admit cu simpatie asta. Cu atât mai mult cu cât între acele limite oamenii de felul ei dovedesc iniţiative, inventivitate, idei excelente, chiar libertate de spirit. Probabil că mă tem de asemenea oameni, pentru că tonusul lor, sentimentul realizării depline, fără să depăşească niciodată zidul care-i încercuieşte, nu fac decât să întărească, să pledeze în favoarea ideii că acel zid e acolo la locul lui, că lumea împrejumuită de zid e bună. Sunt mereu aici, calmi şi optimişti, eficienţi şi utili. Ei de ce pot, şi tu nu, ei de ce fac cu bucurie, modeşti şi rezervaţi, ce li se cere să facă, de ce nu cârtesc, de ce nu-şi judecă şefii („sunt prea mic eu pentru aşa ceva"), de ce nu le vânează greşelile, de ce sunt siguri pe ei şi echilibraţi, în timp ce tu eşti ori isteric, ori paralizat de stupoare?

Supus unei presiuni egale şi constante a mediului, te transformi în timp în ceea ce cred ceilalţi că eşti. Nu ştiu dacă e mai periculos sau mai puţin periculos decât să te transformi în ceea ce sunt ceilalţi. Ce-mi povestea Ro că-i povestea prietena ei, profesoară la ţară, acum în Elveţia, e cea mai succintă expresie a acestei inevitabile convergenţe, contaminări, conversiuni: „Timp de cincizeci de minute, turbată de furie, scandam *sur le mur*. Şi clasa după mine: *siur lio miur*. *Sur le mur* - eu. Şi ei *siur lio miur*. Şi, spre sfârşitul orei, eu, epuizată scandam *siur lio mur*. Fericiţi, în fine, şi eu şi ei, că am ajuns la o înţelegere".

1984

9 ianuarie. A murit Dănuţ azi, la 12.

14 ianuarie. Foarte ciudată întrevederea mea cu Ro, de data asta. M-am întors cu o senzaţie de stânjeneală, care stăruie încă şi se amplifică, de parcă aş fi fost beată şi mi-aş aminti pe măsură ce mi se limpezeşte mintea, alte şi alte lucruri urâte făcute sau spuse. Dialogul nostru este din ce în ce mai dificil, şi, ca de fiecare dată, ulterior mi se pare că eu greşesc, năucită de ineditul situaţiei de neînţelegere, fără să ştiu totuşi, unde greşesc. Vorbeam de pildă despre „laşitatea" şi „îndobitocirea" acestui popor, din care ei îi e ruşine că face parte, şi-mi spune, citându-l pe Emil Cioran, că un popor care n-a dus decât războaie de apărare, n-are nicio şansă de afirmare şi nu-şi poate modela indivizii decât în sensul defensivei, al supravieţuirii la limita de jos, iar eu spuneam că în consecvenţa propriei idei (sau a lui Cioran) ori ia lucrurile aşa cum sunt, acordând poporului ei circumstanţele atenuante ale istoriei şi geografiei sale, ori propune ca soluţie de salvare a lui altfel de războaie decât de apărare, dar că ăsta e imperialism. Ro s-a arătat iritată de expresiile „scuze", „circumstanţe atenuante" etc. pe care e posibil ca eu să le folosesc pentru că prin firea mea sunt mai înclinată să mă culpabilizez pe mine, şi eventual să mă ruşinez că sunt ceea ce sunt, eu, ca individ, nu că poporul din care fac parte este aşa şi nu altfel. Dar mai ales fiindcă a dori să schimbi pe cineva, cu atât mai mult un popor întreg, dar şi un singur om, nu mi se pare o ieşire din impas, mi se pare mai bine să te străduieşti să-l cunoşti, să-l înţelegi, să pleci de la ce este, fără a exploata în propriul beneficiu slăbiciunile lui. Că mi se pare o atitudine mai bună să-i descoperi calităţile şi să i le dezvolţi în propriul beneficiu. Ceva în sensul acesta voiam să-i spun şi că nu e vinovat poporul că i se impune un destin pornind de la cususrile lui presupuse. De ce tocmai „laşitate" şi „îndobitocire" şi la ce ne folosesc conceptele astea, dacă e să înţelegem ceva, totuşi, şi i-am propus teoria mea mai veche. Ipoteza ca noi să fim o naţie lipsită de vocaţie politică, un popor lipsit de apetit pentru lupta de interese aici şi acum, şi chiar dispreţuind această luptă şi că, împinşi acum să jucăm un rol care nu ni se potriveşte, îl jucăm prost, simulând, în dezavandajul nostru, că-l jucăm. De unde mascarada etc. etc. S-ar putea, îi spun, ca românul să nu vrea să facă istorie, să vrea să-şi pască în linişte turma şi să cânte

din fluieraş. *Bine,* zice Ro, revoltată*, şi acum, că i s-a luat şi fluieraşul şi tot nu ripostează, ce mai spui*?!

De fapt, nu ideile contau, circumstanţele dialogului erau altele şi îl perturbau. De aceea mi s-a părut că nu mai vorbim, ca de obicei, ca să înţelegem lucrul despre care vorbim, pe aceeaşi poziţie, amândouă, mi s-a părut că vorbim fiecare ca să apărăm o poziţie diferită. Ceea ce era nou, pentru amândouă, mie părându-mi-se însă că nu eu mă schimbasem, şi, probabil, şi ei, la fel.

Partea curioasă şi îngrijorătoare este că eu nu văd cum faptul că „mi s-a luat şi fluieraşul" are legătură cu însuşirile poporului. Nu văd cum sunt vinovate aceste însuşiri. Nu ştiu dacă Faulkner, când a scris *Zgomotul şi furia,* a întrebat pe cineva dacă are voie să-l scrie. A cerut de la guvern un fluieraş şi garanţia că nu i-l ia cineva înapoi. Şi dacă nu e potrivită comparaţia cu el, acest rus, Soljenitzin, cu fluieraşul luat, uite-l că scrie. Tot de tine adică, nu de poporul din care faci parte depinde să-ţi păstrezi fluieraşul. El scrie, iar eu nu scriu, iată ce se poate spune sigur. El individ şi eu individ, nu el, rus, şi eu, român. Dar e mai corectă ipoteza deschisă de mine? Când Ro mi-a spus că iau „demagogic" apărarea poporului m-am gândit că e posibil ca, tot cârtind împotriva lor, să mă fi identificat insesizabil cu hoţii de fluieraşe. Acum mă gândesc că tendinţa mea, de a mă învinui doar pe mine, e la fel de nevrotică şi de vicioasă în fond, ca aceea de a învinui doar pe alţii. Există o manie a persecuţiei, dar şi una a autoflagelării, la fel de bolnave amândouă şi de sterile.

Am plecat cu gheaţa-n suflet şi recitându-mi în gând versul lui Nichita „căci un lucru asemenea altuia nu există", ducând în sacoşă borcanele de dulceaţă pe care Ro mi le strecurase în ultima clipă, ca şi cum şi ei i s-ar fi făcut frică de acea distanţă ivită brusc între noi şi ar fi vrut ca până vedem ce-i de făcut, să mă îndemne să rămânem acolo, nemişcate, în locul unde ajunsesem fiecare, să nu ne îndepărtăm prea mult, dacă înapoi nu ne mai putem întoarce. Înapoi în locul de unde a început despărţirea.

18 ianuarie. Vine la mine doamna Maria I. Îmi povesteşte. Şeful abatorului este arestat şi pe lângă el, reţinuţi pentru cercetări, încă vreo trei oameni, proprietari de oi, care au avut contract cu abatorul. Au fost, mai exact, obligaţi să încheie contract cu abatorul, fiindcă erau

crescători de oi. Printre ei, bătrânul domn I., socrul ei. Adus aseară acasă, cu mâinile umflate de bătaie, luat azi dimineaţă din nou. S-a dus la „şeful". Nu poate face nimic, nu cercetează el, i-a spus, ci un maior. Se numeşte Roman şi este vestit pentru eficienţa (cruzimea) lui. Cunoscut şi la *Europa Liberă* pentru asta, dar apreciat la noi, fiindcă aduce kilograme de aur în vistieria ţării. Prin confiscări. Astfel că îndemnul meu „Reclamaţi-i, doamnă" sună chiar cinic. Pe cine şi unde să reclame, toată lumea ştie că la miliţie se bate, soţul doamnei M. (colega noastră) l-a bătut pe un băiat două zile, l-a legat de calorifer şi l-a bătut de la ora 7 până la ora 3, când şi-a terminat programul, pe urmă l-a lăsat să doarmă aşa, legat de calorifer, şi noaptea l-a bătut din nou. Mă întrebam dacă doamna M. ştie. Că-şi iubeşte mult soţul, am constatat, s-au iubit şi extraconjugal, unul din ei a aşteptat să se termine divorţul celuilalt, pentru a se putea iubi curat în faţa lui Dumnezeu şi-n faţa lumii. Ştie, cum să nu ştie, îmi spune doamna Maria I., toţi ştiu, ce-ar putea face? Ar putea soţul ei să-l omoare pe ăla care-i schingiuieşte tatăl, asta ar putea face, fără să mai aştepte nimic de la nimeni. Are dreptate Ro.

Şi Mihai D. care spune că el nu s-a ticăloşit. Nuu, deloc. În sensul că nu bate cu mâna lui. Nici Ceauşescu nu omoară cu mâna lui, nu, fiindcă asta fac tablagiii, asta-i treabă de găinar, nu de şef de stat. Nimeni nu s-a ticăloşit. Nici eu, dacă n-o fac cu mâna mea, porcăria, şi mă feresc şi să aflu că soţul meu o face. Toţi suntem inocenţi. Pe niciunul nu ne atinge ticăloşirea asta care vine valuri-valuri dinafară. Toţi ne putem identifica în deplină inocenţă cu modelul ideal al meseriei noastre: cu poliţistul perfect, medicul perfect, profesorul, mama, soţia perfectă. Ce înşelător că în alte meserii asta se cheamă mult mai inofensiv blazare, plafonare, oboseală. Această victorie a mediului asupra ta, individ venit cu hotărârea de a face minuni, schimbându-l în întregime. Felul în care te absoarbe, te înghite, te asimilează el pe tine, fiindcă tu, individul, eşti mai slab şi nu ea, lumea, pe care veniseşi tu s-o schimbi. Şcoala, unde vii să faci revoluţie printre prăfuiţii, sărmanii, jalnicii naufragiaţi ale căror unice drumuri sunt de pe tarlaua CAP-ului la cârciuma din sat şi invers; dai iama în ei salutându-i trufaş cu *sur-le-mur* şi sfârşeşti în acelaşi împuţit bufet sătesc, lălăind cu ei de gât *siur lio miur*. Spitalul, unde plictiseala, aroganţa, corupţia şi rapacitatea te oripilează şi unde

juri că vei fi altfel, tu vei fi altfel, pentru ca încet-încet şi imperceptibil să te transformi, băgând în buzunar azi o nevinovată tabletă de ciocolată, mâine un pachet de ţigări sau un săpun, mai departe un plic din ce în ce mai gros şi concomitent mutra ta să capete aceeaşi morgă, aceeaşi aroganţă, aceeaşi inaccesibilă indiferenţă de stăpâni ai vieţii şi ai morţii cu care te sperie medicii noştri. Uzina, în care suferi la început că nu inventezi, nu inovezi, nu pui pe roate, nu recuperezi într-o zi toate pierderile din economia naţională, care te înghite, şi merge mai departe, se târâie şi mai greu cu burdihanul îngreunat de încă un bolovan, încă un inginer, încă o pierdere. În toate, sau aproape în toate meseriile, ticăloşirea se numeşte inofensiv plafonare, deşi e tot ticăloşire. Dar acolo, în beciurile clădiriiăleia, cine se mai poate înşela în privinţa numelui ei? Cum poţi să spui cu inima împăcată că „te-ai plafonat", şi-atât tot? Că ai obosit să le tot interzici brutelor astea, bestiilor astea, metoda pe care o învaţă încă din burta mamelor lor de brute şi bestii? Mame, care te întrebi cum dau de mâncare fiilor lor iubiţi, întorşi obosiţi după opt ore, ore în care nu s-au odihnit nicio clipă, adică au bătut continuu? Şi nu pe nişte ticăloşi care violează copii, asasinează, mutilează pentru un ceas Pobeda. Ci pe un bătrân operat de hernie cu şase luni în urmă, care toată viaţa lui n-a făcut decât să muncească, precum un rob, care nici nu mai seamănă a om, cu mâinile lui crăpate până la sânge, cu faţa neagră şi tăbăcită de vânt, cu hainele murdare şi mirosind urât, şi care este de mii de ori mai om decât noi, ăştialalţi, fiindcă creşte copiii făcuţi şi abandonaţi de ciobanii lui, ciobani care în semn de recunoştinţă că bătrânul ăsta cumsecade o să le crească plozii, fug luându-i şi nişte oi din turmă. Pe omul ăsta, pe bătrânul I., l-a bătut unul înalt, subţire, cu mustăcioară, parfumat, care-i spunea „nene" în timp ce-l bătea. Aşa să-l ajute Dumnezeu.

19 ianuarie. Simt cum se apropie ziua când am să mă despart definitiv de Antonia. N-o mai iubesc, sau ea nu mă mai iubeşte pe mine, sau a murit, iar eu am acoperit-o cu flori ca Rogojin pe Nastasia Filipovna moartă. O să vină o zi când o să mi se pară că de la început a fost moartă, iar eu am pus peste ea flori, ca să nu văd. Niciodată n-o să mai scriu cu atâta dragoste şi bucurie cum am scris minciunile astea despre copilărie, candoare, curăţenie sufletească, dar acum ştiu măcar de ce m-am împotmolit. Pentru că deşi nimic din poveştile alea nu era

adevărat, nimic nu-mi dorisem mai mult decât ca ele să fi fost adevărate; şi, deşi ştiam că nu aceea, nu aşa a fost copilăria trăită de mine, în asta inventată credeam mult mai mult. Şi asta nu fiindcă, aşa cum îi spune ochelaristul Antoniei, „păcatul de a fabula se plăteşte *ipso facto,* prin aceea că nu eşti în stare să trăieşti decât în lumea de tine creată". Pentru mine copilăria „de mine creată" a avut rolul să mă împiedice să mi-o amintesc pe cea adevărată, să mă apere de ea. Al dracului de psihabalizabilă biografia Antoniei mele. O fetiţă fără tată. Ce din lumea bărbaţilor repudiez eu, ce nu-mi place mie la tatăl meu, de ce e nevoie de unchiul Anton? De ce-l iubeşte ea atât pe Don Quijote? Îl iubeşte pentru estetica şi pentru etica lui, pentru care literatura nu este cunoaştere a realităţii, recuperare a ei scormonitoare şi traumatizantă, dar adevărată, ci înlocuire a realităţii, de frică, din autoprotecţie. „Pentru mine lumea nu are nicio importanţă decât dacă găsesc în ea ceva să merite scris." Aş! De frică n-avea importanţă. Dar eu de unde să fi ştiut că de frică? Înainte de a găsi un lucru nu ştii că l-ai căutat. Formidabil cum mi se întâmpla să-mi mai apară în minte câte o frântură de întâmplare reală şi eu să spun prompt: asta nu o să-mi iasă, fiindcă *s-a întâmplat*. Iar când, de la sine, scriam fără să mă gândesc dinainte, trebuia să constat pe urmă că de-asta putusem să povestesc, fiindcă *nu s-a întâmplat*. Ocoleam realitatea, nu cu deliberare, ci instinctiv, cum ocoleşti un obstacol. Pur şi simplu, constatând că practic această *estetică a înlocuirii*: „adevărat este ceea ce nu s-a petrecut în realitate" şi supunându-mă misterului ei. Luându-mi-l ca aliat pe Don Quijote. Nici el nu vedea realul, deşi era în aparenţă infinit mai inofensiv decât imaginarul lui populat de duşmani. De fapt, realul este mai primejdios. Şi nu, cum am crezut, prin ucigătoarea banalitate, fiindcă niciodată banalitatea nu ucide. Ci prin chiar realitatea, concreteţea, soliditatea lui. Atunci când nu e chiar terifiant, bineînţeles.

După-masă: Mihai D. mă roagă frumos să-l cred că nu poate face nimic. În general, şi în nicio împrejurare, *nu poate face nimic decât el, unul, să întrebuinţeze alte metode de anchetă decât toţi ăştia*. Sigur că da, presupun că nu-i interzice nimeni să întrebuinţeze alte metode, şi încă ceva, să-şi repete chestia asta, că el întrebuinţează alte metode, ori de câte ori simte primejdia de a se simţi şi el un ticălos. Un ticălos, fiindcă tace, un ticălos fiindcă nu vrea să-şi rişte promovarea pe locul

acela unde, o dată ajuns, va avea puterea să impună tuturor „metodele" lui, un ticălos fiindcă drumul până acolo e aşa de lung încât se prea poate, până să ajungă acolo, să uite de metodele lui şi să şi le însuşească pe ale ăstora. *Da, să nu se întâmple acest lucru, e tot ce-şi mai doreşte*. Chiar aşa? Nu-şi doreşte încă şi mai mult să ajungă acolo, şi de-aia tace, pur şi simplu? Tace doar ca să nu-şi rişte poziţia de acum. *Ce e de făcut atunci? Să se ducă doamna I. direct la acest Roman? Nu, nu crede că un tip care bate un bătrân se va înduioşa de lacrimile nurorii lui*. Nici eu nu cred, dar se poate speria. Iar să-l sperie, depinde de curajul şi de hotărârea ei. Care sunt strânse în păienjenişul resemnării şi obişnuinţei. O obişnuinţă cu nenorocirea pe care noi o dobândim mult înainte ca nenorocirea să ne lovească. Pe noi dezastrul ne găseşte gata resemnaţi. Şi orice propoziţie a noastră - argument în favoarea legalităţii - gata prinsă în cocleala şi noroiul minciunii care a contaminat toate cuvintele şi propoziţiile noastre. Să încerci să rosteşti: „Bătaia este interzisă". Să te asculţi pe urmă şi constaţi cu uimire că propoziţia asta nu are niciun sens, nici tu nu-i mai dai importanţă. Atunci cum să te duci la ăla şi să-i spui cu tărie şi convingere „Legea vă interzice şi odată veţi fi pedepsit pentru asta"? Dacă tu nu crezi asta, cum o să fii convingătoare? Dar dacă i-ar spune pur şi simplu: „Am să-ţi omor nevasta şi copiii şi tot ce ai"? Şi pentru asta îşi trebuie disperare, iar ea este resemnată. Disperarea şi resemnarea sunt două forţe care trag sufletul în direcţii contrare şi deci îl ţin pe loc. Cum se numeşte totuşi sentimentul acela care rezultă din ele? Fiindcă totuşi este o suferinţă. N-ai dreptul s-o dispreţuieşti.

Cui s-ar putea duce ea să spună lucrul ăsta, că bătaia e interzisă în România? Doar în afara României, pentru că aici, peste tot e o taină publică, bătaia. Nu faci dezvăluiri, nu produci revelaţii, şocuri. Toată lumea ştie şi ştie de atât de multă vreme, că nu mai vede. Aberantul, monstruosul, inumanul devenite normale, prin obişnuinţă. Înspăimântătoare frază: omul poate face orice, este bun numai dacă nu i se dă prilejul să fie rău.

25 ianuarie. A venit Flore din vacanţă. Aseară, când am dus-o în camera ei la culcare, în timp ce-i aranjam perna şi-i spuneam somn uşor, m-a întrebat: „*Pe noi când ne împuşcă*?". Pentru nimic în lume nu

trebuie să mai audă discuţiile noastre. Trebuie să fie un copil sănătos, un adult sănătos, măcar ea.

31 ianuarie. Sărbătorim la 30 decembrie victoria socialismului asupra poporului român.

Melville zicea: acest ocean fără fund, sufletul omenesc.

Din suferinţele Florei: preţ de un sfert de oră, a plâns aseară în hohote, ca un personaj din romanele ruseşti, de mă minunam unde ţinuse în ea atâtea lacrimi. Motivul: Haike, după ce mai multe zile s-a jucat numai cu ea, sorbind-o din ochi, atunci, fără nicio explicaţie îi declarase că nu mai vrea să se joace împreună. Plângea şi întreba *cum de până acum a iubit-o şi acum nu o mai iubeşte*. Un adult n-ar identifica problema cu atâta precizie. Pentru că într-adevăr, asta era problema, asta era imposibil de conceput şi de înţeles: cum poţi să fii iubit şi dintr-o dată să nu mai fii? De unde vin sentimentele când vin şi unde dispar, când dispar? Plângea biata de ea şi-şi frământa căpşorul cu proiecte de răzbunare. Iar cealaltă, care deţine toate tehnicile şi rafinamentele superficialităţii şi cruzimii, ca o adevărată femeiuşcă stăpână pe sufletul robului ei, a venit foarte senină, peste vreo oră, să-şi savureze victoria. I-am spus „politicoasă şi rece" *că Flore nu poate să iasă la joacă, e ocupată. Poate mâine,* am răsucit cuţitul în rană*, dacă nu o să ne ducem undeva, la plimbare, la film, pe lună,* şi am lăsat-o să plece. Flore, fericită - mai mult de revenirea ingratei decât de umilinţa ei - mă întreba brusc înviată: *Cu ce sunt eu ocupată*? Fericită şi totuşi parcă maturizată brusc, îmbătrânită, marcată definitiv de această primă experienţă a trădării. Noi, adulţii, tratăm de „copilăreşti" suferinţele astea. Poate şi pentru motivul, justificat, în parte, că întotdeauna, mai vicleni şi mai răi decât orice copil, putem cu puţin efort să ne apărăm copiii de ele, sau să-i alinăm, dar şi din alt motiv, acela că noi socotim grosolan suferinţa direct proporţională cu volumul: un elefant cu piciorul rupt ne impresionează mai mult decât o vrăbiuţă cu piciorul rupt, neputând noi crede că un oscior atât de subţire poate să doară la fel de tare ca o masă imensă de oase şi carne. Cantitatea de suferinţă la cantitatea de carne. Adevărul este că nefericirile şi chinurile trăite în copilărie le depăşesc de multe ori pe cele ale maturităţii, decât că înlocuită de imaginea livrescă a copilăriei ca vârstă fericită, amintirea noastră iese foarte rar la suprafaţă.

3 februarie. Întotdeauna m-am întrebat cum este posibil ca oricât de gravă ar fi consecinţa unei fapte a ta, neglijentă, să nu te simţi vinovat, răspunzător moral, să n-ai mustrări de cuget, sau chiar frică, la urma urmei, nu frica de a nu fi dat afară, bineînţeles, asta există. N-am priceput asta niciodată. Eminescu constata numai că un efect rău al centralizării deciziei este scăderea gradului de iniţiativă personală. Ei bine, iniţiativa personală a rămas, fiindcă oamenii trebuie să mănânce, iar după ce s-au săturat, trebuie să facă provizii şi pentru a doua zi, dar a dispărut orice sentiment al răspunderii pentru ceea ce faci. Nimeni, de altfel, nu mai spune „eu fac", ci „eu execut" („vând", „transmit", „aduc") ceva ce întotdeauna altcineva a decis, a făcut, a cerut, fără să se mai ştie niciodată prea bine cine altcineva. În caz de greşeală, ea trece automat în seama respectivului: „N-am hotărât eu." Maşinile vin cu o oră sau două întârziere, şoferul spune că atunci a fost trimis, omul ajunge la serviciu cu întârzierea respectivă, spunând fireşte că n-a avut cu ce veni, şeful de secţie justifică neîndeplinirea normei prin absenţa oamenilor, directorul unităţii prin indulgenţa şefului de secţie, care nu taie orele de lucru neefectuate, secretarul de partid pe regiune vorbeşte de incompetenţa directorilor, iar secretarul general îi roteşte de-i ameţeştepe toţi, fără rezultat. Şi adevărul e că şi fără vină: secretarul judeţean nu e de vină că directorii nu fac planul, nici directorii că şefii de secţie nu taie orele, nici muncitorii că nu sosesc la timp la slujbă, nici şoferii că nu respectă orarele maşinilor, nici şeful de tură că nu are motorină, că doar secretarul general, prin decret prezidenţial, i-a luat-o. Deci el e vinovat. Dar ce uităm noi, fericiţi că am descoperit vinovatul, este că în toată afacerea asta, nu vinovatul pierde.

La maternitatea din Medgidia, în garda unuia dintre cei mai buni medici, a murit la două ore după naştere o femeie de 26 de ani. Se chinuia de 4 zile, a rugat să i se facă cezariană, că altfel moare, aşa simţea ea, că moare, băieţii i-au spus, cu robustul nostru optimism naţional „lasă, că nu mori" şi ea a murit. Nu e vorba doar că se face economie de medicamente, anestezice, instrumente chirurgicale, adică tot ce e necesar la o cezariană, şi că acest imperativ *economie*, scris pe toţi pereţii ca într-o campanie heirupistă, le-a luat la toţi minţile, i-a asurzit, i-a transformat în nişte pionieri idioţi şi zeloşi. E vorba că la noi „am să mor" nu mai înseamnă nimic. Suntem ca într-o permanentă

stare de asediu în care, în chip bizar, tocmai simţul pericolului a dispărut. Spun oamenii că după ce-a murit, medicul de gardă i-a făcut incizie, i-a scos inima cu mâna şi a încercat să o învieze. Că plângea, fiind totuşi un om „cu suflet". Dar ea n-a mai înviat. Murise definitiv.

Şi absolut toţi facem la fel şi nimeni nu se simte vinovat, sau cutremurat pentru mai mult de-o clipă de o asemenea moarte. Aa, dacă sărea în aer un combinat, da. Dar moartea s-a banalizat şi mă întreb pe ce se bazează acest sentiment el propriei inocenţe, această tocire a simţului primejdiei, de fapt. Pe sentimentul că mai rău de atât nu se poate? Sau că are Dumnezeu grijă de noi şi o să trecem noi şi prin asta? Sau că ce ţi-e scris în frunte ţi-e pus şi, oricum, moartea e mai bună ca viaţa? Sau că suntem deja morţi şi nu ne mai paşte niciun pericol? În ţara unde auzi şi în somn propoziţii despre grija faţă de om, omul este singurul lucru fără nicio importanţă. Îmi amintesc propoziţia lui Camus: *când ciuma devine o abstracţie, nu mai poţi lupta împotriva ei*. Dar cum poate fi o abstracţie trupul mort al unei femei moarte de 26 de ani, de exemplu? Cum de „avutul obştesc", o abstracţie, într-adevăr, are atâta concreteţe, încât oricine tremură numai la gândul că i-ar putea aduce vreun prejudiciu, iar viaţa unui om, unicul lui avut personal nu mai are niciun sens? Dacă nu cumva şi viaţa acestei femei de 26 de ani, obligată de altfel să nască şi deci să moară la naştere, nu e un avut obştesc care neaparţinând nimănui, nu răspunde de el nimeni, în faţa nimănui.

21 februarie. După Karl Leonhardt - în *Personalităţi accentuate* - în tiparele oricărui temperament există schiţate trăsăturile unei anumite boli neuro-psihice. Condiţiile, mediul, evoluţia ulterioară îngroaşă aceste trăsături şi transformă schiţa în portret. Cunosc eu vreo personalitate armonioasă, acum, aici, în România? Nu ştiu.

2 martie. Leonhardt spune că deosebirea generală între nevroză (reversibilă) şi psihoză (ireversibilă) este că prima aduce mai multă suferinţă individului, cea de-a doua, „societăţii". Nu sunt deci psihopată. Discuţie violentă ieri, de ziua mea. Profesoara de matematică vine în cancelarie şi zice: *Ce de bani daţi aiurea pe mărţişoarele astea. De ce,* spune Cici, *e un obicei frumos. Ba e chiar o prostie,* zic eu. *E frumos, e o tradiţie,* reia Cici, cu un entuziasm în crescendo, cum i se întâmplă ei, de câte ori cineva e rău dispus, iar eu eram, fiindcă plozii, folosindu-se de drăgălăşenia cu mărţişoarele care-i punea la adăpost, nu deschisese

unul o carte. *Tocmai de-aia e o prostie, fiindcă e o tradiţie,* zic. *Tradiţia,* explică Cici, *e ceva care păstrează, care se păstrează, se transmite. Da,* spun veninoasă, *cel mai bine se păstrează şi se transmite prostia. Nici nu trebuie să încerci s-o combaţi, fiindcă e rezistentă. De-asta se şi transmite şi devine tradiţie, e foarte rezistentă.* Pe Cici discuţia o bine dispune teribil, - fredonează, *hai, dragă, că e ziua ta,* dialogul continuă acasă, unde ea se plânge cât de acră am fost, L. o aprobă, ştie cât de neconciliantă sunt cu tinerii, care iubesc rockul, eu care l-aş interzice, obligându-i să asculte doar muzică preclasică, deşi astea - muzica preclasică şi rockul sunt probleme de gust - şi mai departe, n-are de lucru şi zice că eu nu ţin cont de faptul că „majoritatea" nu gustă, de exemplu, pe Jacques Brél şi pe Bach, moment în care eu, pesemne din cauza acestui argument, „majoritatea" la care reacţionez precum taurul în faţa cârpei roşii, sar mitocancă din fotoliu şi le spun că nu e vorba de gust, ci de cultură, mai precis de incultura acestei majorităţi, căreia dacă-i pui în mână o carte s-ar putea să nu ştie dacă trebuie s-o ducă la nas, s-o miroasă, sau la gură, să muşte din ea, sau la fund, să se şteargă, şi că dacă şi el îmi vorbeşte de egala îndreptăţire a tuturor gusturilor, în mod sigur, calităţile au devenit defecte, şi invers. Adică tot atâtea strigăte, care ar trebui să mă trimită la un anumit cabinet...

Noroc numai că în final, *pupat toţi piaţa endependenţi*.

9 martie. Întreruperile de sarcină au fost decretate „crimă împotriva naţiunii". „*Nu poate exista fericire mai mare pentru o femeie decât aceea de a procrea şi a creşte copii*." Oare de ce atunci această fericire trebuie impusă sub ameninţarea cu moartea? Ieri, la spital, am văzut o femeie fericită că procrease. Avea 32 de ani, era paralizată de la 22 din cauza bătăilor lui bărbatu-său, de care nu se despărţea, pentru că aveau copii... Şi, nedespărţindu-se, fireşte că între timp făcea în continuare cu el, alţi copii. Care bărbatu-său, spunea o alta, vecină de pat cu ea, o sileşte la perversiuni sexuale. *De acum înainte trebuie să facem totul pentru întărirea familiei*. Să se interzică divorţurile nu va fi destul. Probabil că va trebui pus un miliţian să supravegheze fiecare cuplu, să-l oblige să se împreuneze. Sau femeile vor fi însămânţate artificial, ca vacile.

Nici nu merităm altceva. Se aplauda frenetic, la fiecare frază criminală, pur şi simplu criminală. Iar în urechile Lui, în prezidiu, îşi rupea

mâinile aplaudând, cel mai mare neurochirurg al României, şi probabil al Europei, Profesor Doctor Docent Arsene.

Asta merităm precis, fiindcă un popor care se respectă atât de puţin nici nu merită respectat, ca să nu mai spun că, psihologic vorbind, e imposibil să respecţi pe cineva care nu se respectă el însuşi. Cineva căruia poţi să-i opreşti apa, lumina, căldura, la orice oră vrei, poţi să-i dai să mănânce oase, pâine din tărâţe, mălai amar, vulvă de vacă, poţi să-i dărâmi casa şi să-l muţi în apartamente neterminate, să dublezi preţul la pungi, care se rup sub greutatea câtorva ouă cu greu procurate, să-i vinzi timbre care nu se lipesc, haine care se destramă, detergenţi care nu spală, creioane care nu scriu, spectacole de ziua femeii dedicate unei singure femei... Cineva care la toate astea aplaudă sigur nu merită respectat. Sau cineva care nu reacţionează la afront, pentru că el are asupra destinului un punct de vedere înalt, superior, metafizic. Atât de înalt şi de înafara propriului destin că nici nu merită să-l iei în seamă. Uiţi şi că există. Şi atunci, pentru ce grija faţă de om? Grija de cineva care nu există? Care nici când îl condamni la moarte nu strigă, ci aplaudă? Când Ro îmi spunea „Mi-e ruşine de cum suntem şi că sunt româncă şi eu", o contraziceam doar din spirit de contradicţie. Când un funcţionar de nu ştiu unde îmi spune cu fermitate: *nu se poate, tovarăşa, nu e legal,* iar după ce-i bag în buzunar 100 de lei, constată brusc că se poate, că devine legal şi cu toate astea eu însămi văd bine că nu urlu imediat - *cum de până acum era ilegal şi-acum nu mai este* - sigur că nu merit respectată. Dar nu urlu, fir-ar să fie, de teamă să nu mă creadă nebună, sau pentru că urlatul îmi cere un efort al plămânilor, sau pentru că, dacă mă apuc, ar trebui s-o ţin tot într-un urlet. Şi de nesiguranţa mea interioară deja, că n-aş mai fi tocmai întreagă. Ce e de spus când un şir întreg de vite placide, neenervate nici-un-pic, stă la coadă şi se uită cum vinde aia în dosul tejghelei, la tot felul de cuconeturi îmblănite, fără să spună nimeni, nimic, dar turbează de indignare când un biet bătrân zdrenţuros nu mai rabdă, sau nu-l mai ţin picioarele şi se bagă în faţă. Despre ce e de spus? despre liniştea cuminte şi cuviincioasă dinainte, câtuşi de puţin forţată, sau despre turbarea de acum, la fel de autentică? Ce e de spus despre faptul că până şi pierderea minţilor este reglată după criteriul ierarhiei sociale, te înfurii, ca să nu-ţi faci de lucru, numai când e cazul, când nu e nicio

primejdie în furia ta, când vrea să-şi ia de mâncare un bătrân nenorocit. Dar când vin nevestele crăpanilor - identificate după hainele de blană cu care sunt îmbrăcate - se bagă în faţă, nici nu trebuie să te stăpâneşti: stai, în chipul cel mai natural, cuminte. Cum să mă respecţi, dacă eu te rog: umileşte-mă?

Mama îmi spune că o femeie a răcit. N-au dus-o la spital, *că acolo e frig şi mori cu zile*. Aşa că bărbatu-su a chemat o vecină să-i facă frecţie şi să-i pună ventuze. I-a făcut frecţie, i-a pus ventuze, a învelit-o ca pe un cozonac şi-au aşteptat lângă ea să se facă bine. Când au dezvelit-o era moartă.

14 martie. Am făcut scandal isteric la lapte. Lăsasem sacoşa într-o coadă tot de sacoşe, ca şi a mea. Niciun om prin preajmă. Am dus-o pe Flore la şcoală şi când m-am întors, nimeni n-a mai recunoscut că fusesem şi eu acolo. N-am ţipat prea mult că începusem deja să plâng.

Mi-am pierdut simţul umorului şi ăsta-i deja semnul cel mai clar că mi-am pierdut echilibrul psihic. O coadă de sacoşe ar trebui să-mi pară un lucru amuzant. Dar decât aşa umor, mai bine lipsă.

15 martie. Nu mai ştiu în ce carte despre „obsedantul deceniu" (i-au schimbat între timp numele în „problematicul deceniu", sună mai blând, mai inofensiv şi mai mobilizator - adică dacă-i problematic - hai să-l rezolvăm, că obsesii, noi nu suntem evrei, sau nemţi, să avem chestii aşa maladive; ca şi cu „dictatura proletariatului", ca şi cu toate acele schimbări de nume ale unor realităţi trecute, schimbări care, în chip imperceptibil, schimbă postum acele realităţi, dând în acelaşi timp sentimentul tonic de năvală a noului, *în-toati-domieniili-die-activităţi*), deci, într-un roman despre anii '50, un personaj făcuse copiilor de acasă, şcolari, o gazetă de perete, în care îi punea să-şi facă zilnic critica şi autocritica. Numai cu secvenţa asta şi romanul ar trebui să reziste, dar păcat că autorul n-a avut răbdare să strângă *petits faits vrais* la fel de expresive. (Să mă ierte Dumnezeu că nu ştiu, şi probabil n-am să aflu niciodată, cum a fost atunci cu „dictatura proletariatului", adică a lui taică-meu, închis şi el o vreme de „ai lui", dar povestea asta, cu gazeta de perete de acasă, mi se pare mai rea decât tot ce-mi pot închipui rău despre dictatura respectivă).

Azi m-am amuzat la şcoală - graţie cărţii lui Mircea Nedelciu şi tranchilizantelor înghiţite în prealabil - să simt viaţa clasei de copii,

perfect paralelă cu „viaţa” pe care mă străduiam eu să-i fac s-o simtă: vorbindu-le despre limba latină şi *limba noastră-i o comoară şi e tot ce avem şi că un popor trăieşte prin limbă şi cuvintele, ca nişte fiinţe, au trecut prin secole şi s-au modificat, şi aşa şi pe dincolo*. Băieţii îşi aţinteau asupra mea ochii măriţi de un interes fascinat de aventura cuvintelor şi frumuseţea limbii române şi licărea în acelaşi timp în ei un râs cumplit de greu de stăpânit - care nu-mi era destinat nici ca afront. Spusese probabil unul ceva, sau făcuse ceva şi le arătase la toţi, sau îşi amintise ceva şi le împărtăşise. Pur şi simplu îl vedeam în ochii lor, ca prin nişte ferestre curate, peste care ai uitat să tragi perdelele, râsul acela de o veselie atât de sănătoasă şi de puternică, încât am uitat despre ce vorbeam. M-am întrerupt, dorind să-i las să-şi vadă de râsul lor şi, curios, unul s-a prins că, de fapt, am uitat unde rămăsesem şi, deşi părea mai gata decât toţi să râdă cu voce tare, mi-a amintit plin de ipocrită solicitudine şi interes: *Vorbeaţi despre „subtil” şi „subţire”, tovarăşa, şi că la figurat sunt sinonime*. Nu mai putea el de sinonimia lui „subtil” cu „subţire”, dar dedublarea asta nu mi s-a mai părut atât de antipatică. Ba chiar mi s-a părut minunată inteligenţa şi puterea de a-şi proteja dorinţele şi bucuriile, simulând acordul cu ceea ce li se cerea să facă. Deşi sunt toate şansele ca ăsta să fie prototipul „omului nou”: cu mintea într-o parte şi cu sufletul în altă parte. Cu mintea la ce i se cere şi cu sufletul la ce vrea, la ce doreşte el să obţină.

6 aprilie. De mai multe zile mă gândesc s-o evoc pe F. Personaj de Mircea Nedelciu. Fată de la ţară, dintr-un loc pe care avea o grijă specială să nu-l precizeze, indicând de fiecare dată alte şi alte repere vagi, astfel încât cred că sfârşise prin a uita ea însăşi de unde este. Noi deduceam, după pachetele depozitate întotdeauna sub pat şi cu adresa aflată mereu pe partea aflată dedesubt, sau cu spatele, a cutiei, care conţinea întotdeauna mere, - că părinţii ei trăiau într-o regiune de deal, poate Argeş. Despre acele pachete ea spunea că sunt de la bunici, probabil fiindcă dacă să ai părinţii la ţară nu făcea în mintea ei impresie bună, nişte bunici ţărani puteau reprezenta aproape un titlu de nobleţe. Celelalte stânjenitoare indicii ale originii ei rurale, mâinile puţin cam mari, roşii şi cărnoase, subţiate de şederea în Bucureşti - cinci-şase ani avea deja când sosisem eu acolo, în anul meu doi - le combătea eroic cu tratamente cosmetice de ore întregi, zilnic, cu

flacoane şi tuburi de creme, spume, arome, loţiuni, cu forfecuţe, pile, pluşuri de frecat unghiile, lacuri şi vopsele; picioarele, subsuorile, mustăţile, pielea de pe tălpi, coatele şi genunchii le răzuia pe toate cu briciul, cu lama, creşteau toate la loc şi iar le răzuia până dădea de roz, cu aceeaşi tenacitate luptând să-şi înlăture de pe corp urmele unei copilării şi adolescenţe muncite, cum se străduia să le uite atunci când se iveau sub forma de cine ştie ce amintiri neplăcute în minte.

Cum şi de ce nimerise la filologie, nu ştiu. Repetase mai mulţi ani, nu numai fiindcă era greu să promovezi, ocupându-te absolut toată ziua cu ce-am spus mai sus, plus duşuri, bigudiuri, măsurători şi cântăriri care să stabilească efectele curelor de slăbire, ci şi pentru că nu voia în ruptul capului să plece din Bucureşti. Din poveştile ei, aşa vagi şi contradictorii, rezulta că nici n-avea unde se duce. Eu am găsit-o acolo şi-am lăsat-o acolo, în cămin, deşi de vreun an nu se mai ştia clar dacă mai este studentă. Nici nu lucra undeva, am înţeles.

Convieţuirea cu generaţiile succesive de studenţi îi conferise lui F. un fel de straniu aer de cucoană. Se vedea repede că e recentă înnobilarea asta şi se vedea, de asemenea, sub stratul subţire, o vulgaritate cu care nu de la ţară venise. Era prima depunere de origine bucureşteană, cu care se alesese zbătându-se între necesitatea de a supravieţui acolo în condiţii foarte dure - nu primea niciun ban de nicăieri - şi o oroare de a munci, atât de totală, de parcă sursa i-ar fi fost un vechi coşmar. Trăia dintr-o foarte elegantă şi subtilă formă de cerşetorie, neasumată şi neconştientizată, ca o perpetuă improvizaţie sau întâmplare. Dacă, de exemplu, se nimerea să te găsească la masă, refuza de fiecare dată invitaţia explicită: *Hai, F., să mâncăm,* cu invaraibilul: *nu, mulţumesc, sunt în cură,* dar imediat, coincidenţă, se dovedea că mereu când F. era în cură, pe masa aia se aflau exact chestiile la care ea *nu rezista,* aşa că alegea o soluţie de compromis: fiind în cură, nu mânca, dar „ciugulea". Devenise un fel de proverb expresia asta „*F. ciuguleşte*" şi unele începuseră aşa s-o şi invite: „hai F., să ciuguleşti," ceea ce ea interpreta de altfel, ca o tentativă de a-i sabota cura, nu ca o ironie. Tot aşa se lăsa şi de fumat, nemaicumpărând ţigări, fiindcă observase că altfel nu reuşea, dar dacă te găsea fumând, îţi cerea, reproşându-ţi că special fumezi, ca să nu poată ea renunţa. Dacă beai cafea, îţi amintea că va face riduri, dar îţi făcea, totuşi concesia, şi nu refuza ceaşca oferită de

tine: dacă o bluză nu-ţi mai venea şi trebuia s-o modifici, *erai fleaţă, stricai materialul,* îi venea ei, dacă o rochie îţi era prea lungă sau prea scurtă, prea largă sau prea strâmtă, prea albă sau prea neagră, te îmbătrânea sau te întinerea, fără fasoane, îi venea ei, iniţial *n-o punea decât ca să vadă, dar după aceea era clar că-i venea ei, aproape nu mai putea s-o scoată*. Compunerea unei toalete de teatru prin metoda adunatului din uşă-n uşă nu avea în ea nimic supărător, şi nici chiar neobişnuită nu era, dar pentru noi toate mersul la teatru era un eveniment stressant, inhibant şi rar, din cauza sărăciei, şi oarecum snob, pe când F. mergea la teatru de trei patru ori pe săptămână. Dacă se întâmpla ca micile comploturi răutăcioase s-o lase flămândă, pe F. o apuca o foame cotropitoare, şi cum foamea la ea era lucru deosebit, venea şi cerea zgomotos, cu aerul că o face pentru prima oară, iar noi, mirate că nu mai *ciuguleşte,* ci mănâncă, ne mobilizam în consecinţă. Povestea cu şterpelitul din alimentare al unui borcan de tocană de legume sau conservă de peşte, pe care noi o comentam cu amărăciune, umilite, fericite că nici azi nu ne-a prins nimeni, lui F. i se părea o aventură foarte şic, la care ea însă, o „doamnă" şi pe deasupra fricoasă, mărturisea dezolată, nu putea participa. Într-un rând însă pentru că se golea căminul în vederea primirii nu ştiu cărei delegaţii, şi toate a trebuit să plecăm pe neaşteptate acasă, a fost obligată să fure bani. Am ghicit-o repede şi am fost pentru prima dată cutremurate de adevărata faţă a mizeriei în care trăiam. Nu i-a spus nimeni nimic, nu mai ştiu cum a plecat acasă fata rămasă fără bani de tren.

La 27 de ani ai ei, F. era fecioară. Pe chestia asta se făceau glume care n-o supărau deloc, dimpotrivă, cu o indiscreţie deloc feciorelnică, ne ţinea la curent cu toate necazurile care decurgeau din starea ei: duşurile reci, bufeurile, neputinţa de a învăţa, amânarea anului cu certificat medical de la psihiatru, statul în pat şi, uneori, accese de plâns. Psihiatrul acela, ne spunea, o sfătuia de fiecare dată să facă ceva „să-şi rezolve problema". În momentele când vorbea cât de cât serios, mărturisea că-i e frică sau că n-are cu cine. Cu bărbaţi, totuşi ieşea. Ba chiar numai cu bărbaţi: la teatru, la restaurant. Dintr-un motiv sau altul se întorcea de fiecare dată în camera ei, şi anunţa de când intra pe uşă, aruncându-şi geanta pe patul uneia şi taiorul pe al alteia că „l-a păcălit şi pe ăsta". Cum decursese concret păcăleala nu prea ne închipuiam noi.

Odată însă s-a întors de la o asemenea întâlnire spre ziuă. Nu ştiu de ce-a venit direct în camera mea, poate fiindcă mă sculam şi pe atunci extraordinar de devreme, poate din alt motiv. Avea o sacoşă plină de cadouri: furouri, chiloţi, sutiene, era zgâriată, vânătă toată şi, m-a anunţat, intactă. Mi-a povestit. După teatru, sau restaurant, nu mai ştiu, ajunsese la hotel cu tipul. Şi în momentul cu pricina, respectivul n-a crezut „mărturisirea" ei, sau nu l-a interesat, a forţat-o, s-a bătut cu el şi a fugit. *N-ai spus tu că la prima ocazie o faci*? am întrebat-o. *Da,* a spus, ca un copil certat, *dar mi-a fost frică. Dar sacoşa cu astea nu ţi-a fost frică s-o iei*? A râs strengăreşte şi s-a dus la culcare ceva mai liniştită.

Încet-încet singura ei problemă devenise această nesuferită feciorie. În sesiuni era singurul suflet care rămânea în cămin. Nu dădea niciodată mai mult de un examen, într-o sesiune, frecventa de altfel o secţie care nu mai exista, sau nu ştiu, nu mai existau profesori pentru specialitatea ei, aşa că amâna mereu pe vară, pe toamnă, pe anul următor. Prin anul meu patru a dispărut din cămin. Terminase sau renunţase, nu ştiu, nu ştiam nici atunci. Am revăzut-o, bântuind tot prin jurul universităţii, la vreo trei ani după plecarea mea. „Salut. M-am dezvirginat" a fost prima vorbă pe care mi-a spus-o. Era foarte mulţumită. Lucra, sau era în perspectivă să lucreze ca traducător la o ambasadă. *Cum,* zic, *ai luat diploma*? *Sunt multe fără diplomă acolo. Din ce limbă traducea*? *Din engleză şi italiană*. Nu ştiam că făcuse aşa ceva. Bărbatul cu care trăia acum, altul decât cel care-i făcuse serviciul de a o scăpa de obsesia ei, era funcţionar pe acolo. Continua să mă fascineze, să nu-i aflu „cheia", deşi înţelegeam că tulburător la ea era nu faptul de a nu mai avea în ea absolut nimic curat, absolut nimic necorupt, ci că, spre deosebire de restul fiinţelor de acest soi, ea sfârşise, mi se părea mie, cu începutul, ceea ce era cu atât mai monstruos. Singurul lucru inocent la ea ar fi fost probabil pielea îngroşată de pe tălpi, dar pe aceea o răzuia cu briciul la fiecare două zile. Şi lăzile uriaşe cu mere pe care le ascundea ruşinată. Cu ce începuse F., nu mi-a trecut niciodată prin minte în anii aceia ai mei, trăiţi cu capul în nori, adică în cele înalte, ale spiritului, şi în cele joase, ale şterpelitului de conserve de tocană de legume. De unde enigma ei. Mai târziu mi-am dat seama că începuse,

din sărăcie şi de groaza muncii, prin a fi turnătoare. Adică chiar cu sfârşitul sfârşitului.

26 martie. Despre neputinţa de a scrie. Despre acest plictis. Despre această singurătate. Despre meschinărie. Despre prietenii bazate nu pe alegere, pe comunicare, ci pe sentimentul inutilităţii comunicării. Al lehamitei să trăieşti şi să mai şi înţelegi de ce. Îţi redimensionezi fără dramă nevoile în funcţie de posibilităţi. Aşa cum mănânci prost, dacă proastă e mâncarea pe care-o găseşti pe piaţă, te îmbraci prost, dacă urâte sunt hainele din comerţ, gândeşti superficial şi prost, dacă exigenţele interlocutorului tău sunt modeste sau nule. Cu cât mai bine ar fi să refuzi să mănânci, decât să te zbaţi să cauţi, să umbli în zdrenţe, decât să cumperi alte şi alte ţoale cenuşii, sau să procuri de afară „metraje" şi reviste, să refuzi să vorbeşti, decât să-ţi strici gândirea adaptând-o unui interlocutor idiot. Probabil că mulţi ar muri, dar ăia care ar rămâne ar şti să-şi reclame dreptul legitim la mâncare bună, îmbrăcăminte decentă, gândire proprie, nu conjuncturală şi dominată de frica de a nu rămâne singur cu superioritatea ta cu tot. În această uriaşă închisoare unde nu avem prieteni, ci tovarăşi de celulă. O solidaritate trucată şi un convenţional *on se comprend, n' est pas*? Ce ne-am face noi dacă n-am fi închişi? Întâi şi-ntâi, cred că n-am da doi bani unii pe alţii.

Şi viaţa literară a urbei, ba chiar a judeţului, ba chiar a ţării. Cu cântecul de sirenă care spune ce mare prozator, sau poet ai fi tu, vai, dacă... Cântec care-ţi place, în ciuda faptului că ştii tu ce ştii, în ciuda tembelismului său provincial. Aici toţi suntem mari poeţi şi mari prozatori, care dintr-un motiv sau altul nu ajung să se afirme.

25 martie. Un tânăr, mort la 20 de ani, accidentat de maşină - Daniel T. Suciu - într-o carte cu o prefaţă de Constantin Noica, vorbeşte despre imperativul „uită-te", cu sensul de „priveşte": Ca să vezi cu adevărat obiectul pe care-l priveşti, vrea să spună, trebuie să *te uiţi*, adică *să uiţi de tine*. Că francezii au *regarder* şi *oublier*, în vreme ce noi pentru amândouă acţiunile, tocmai pentru că se presupun una pe alta, avem un singur verb. Până şi-n asta suntem mai buni ca ei, subînţelege comentariul lui Constantin Noica.

Mai spune el că dispariţia unui om tânăr este o pierdere mai mare decât dispariţia unei specii animale sau vegetale. Asta polemizând cu

Lévi-Strauss care spune: *Un Rembrandt valorează cam cât o specie animală sau vegetală, întreagă, dar nu mai mult*. Un fel de „ba tu, ba tu" discuţia asta. Dar în ce-l priveşte pe Noica, pentru el un tânăr care dispare constituie încă o şansă a românilor de a lua premiul Nobel, ratată. Ce trebuie să mai aflăm este dacă Premiul Nobel face mai mult decât un dinozaur viu.

29 martie. Bunătatea, spune Leonhardt, este incapacitatea de a urî şi sunt de acord cu definiţia lui, dacă mă gândesc la întruchipările ştiute de mine ale bunătăţii: Mâşkin, Alioşa Karamazov, Isus Cristos. Dar definiţia lui Leohardt este una negativă (bunătatea = o incapacitate) şi nu spune nimic despre cum reacţionează omul bun la nedreptate, la rău. Sau nu reacţionează în niciun fel? Bunătatea înseamnă slăbiciune?

2 aprilie. Film olandez semănând cu *Partida de biliard*... a lui Böll. Aceeaşi vinovăţie care apasă personajele lui Böll, aceeaşi atmosferă din cărţile lui. Mă întreb noi o să fim vreodată copleşiţi de vinovăţia noastră, cum au fost nemţii de aceea a hitlerismului lor? Nu cred, fiindcă nouă şi acum ni se pare mai evident ca evidenţa că suntem doar victime. Mereu suntem doar victime: ale erorii, ale mistificării, ale Lui, personal, ale Marelui Tartor. Dar mai este altceva şi mai curios de constatat: în literatura noastră, din „gama bogată de idei şi sentimente" reprezentată de personajele ei, lipseşte în mod suspect sentimentul remuşcării. Nu-mi amintesc la noi absolut niciun personaj din seria Oedip, absolut niciunul. Puiu Faranga este dizolvat, anihilat psihic, dement, din pricina vinovăţiei, dar n-are remuşcări, şi, cu atât mai puţin, nici prin cap nu-i trece să ispăşească vina, ca Rascolnikov. Ce-mi spune mie asta? Cine nu e capabil de căinţă, nu e capabil de renaştere, reînviere, sucombă sub propria lui vină, spiritul lui e slab şi n-o suportă. Cine nu e capabil să aibă remuşcări - *nu există*. Literatura română nu există. Excepţie, poate, *Meşterul Manole*, dar nici acolo accentul nu cade pe căinţă, ca şansă de a dobândi iertarea şi viaţa veşnică.

4 aprilie. Mă întreabă Ştefana - apropo de discuţia despre Céline, autor cu o biografie atât de întunecată - ce înţeleg prin experienţă-limită. Înţeleg în general prin experienţă-limită experienţa întotdeauna riscantă, de fapt aproape întotdeauna mortală de trecere în „tărâmul celălalt" - infernul (alcoolului, trădării, crimei, sentimentelor) - o

trecere înterzisă de morală şi de care ne apără oricum frica noastră, prejudecăţile, instinctul de conservare. Ce este pozitiv într-o asemenea experienţă? Este că experimentatorul plăteşte cu propria viaţă, sau măcar cu integritatea lui sufletească şi mintală, sau măcar cu nefericirea însingurării şi urii celorlalţi. Că plăteşte cinstit, adică. Dar ce e necesar în această experienţă? Pe mine nu mă interesează, spune Şte, nu am curiozitatea experienţei-limite, a Tărâmului celălalt. Dar nici neliniştea că el există? Tărâmul celălalt, infernul, alcoolul, trădarea, crima etc. nu le-au inventat ei, aceşti îngeri ai adâncurilor (Céline, Rimbaud, Villon, Sade), iar faptul că trecerea dincolo le e interzisă nu le anulează existenţa. Ce le-ar putea face mai puţin dăunătoare existenţa este să ştim în ce constă pericolul lor, iar exploratorii lui asta fac. Descind acolo, îşi ard mâinile, ochii, aripile şi se întorc şi-mi povestesc ce-au văzut acolo. Le datorez recunoştinţă fiindcă scot castenele din foc în locul meu? Incursiunea asta ei o fac şi-n locul meu, care stau bine mersi la adăpostul căminului meu, patriei mele, sentimentelor călduţe ale semenilor mei, prejudecăţilor mele, atâta ar mai lipsi să-i pretind să mă menajeze înfăţişându-mi cu precauţii, în glazuri dulci şi în culori de curcubeu ce-a văzut el acolo. Şi cred că mai e ceva: scrisul e mărturisire, eliberare de păcat, nevoia eliberării de păcat e remuşcare, căinţă, iar căinţa este înviere. Experienţa lui Păunescu nu e, ferească Dumnezeu, o experienţă-limită. El nu face expediţii în Tărâmul celălalt, el aici operează, el aici fură castane, numai pentru el.

5 aprilie. M-am gândit mult timp după moartea lui Dănuţ la suferinţa şi resemnarea mamei lui. Îl iubea totuşi mai mult decât îşi iubea fiica, am simţit asta, că pentru ea Dănuţ fusese răsplata pentru toate necazurile trecute şi viitoare, vorbea despre el ca despre un sprijin, un bărbat, nu un copil, nu era de imaginat că va accepta să trăiască fără el şi totuşi cât de schimbată a venit de la Bucureşti. Stătuse acolo într-un pavilion unde toţi copiii erau bolnavi de aceeaşi boală, urmau să moară toţi, şi din cauza asta ea s-a întors de acolo aproape împăcată, din cauza asta a a încetat să se mai gândească la el, ca până atunci, ca la singurul om, cel mai important, de neînlocuit pentru ea, şi s-a gândit la el ca la unul din cei 200. Aş putea să-mi spun că dacă despre cifre este vorba în mecansimele acestea ale resemnării, ea trebuia să se gândească nu la cei 200 de copii bolnavi, ci la milioanele de copii

sănătoşi de pe pământ, dar imaginaţia noastre are aripi scurte, şi din cauza asta pământul e mic, şi nu se întinde dincolo de hotarele nenorocirii noastre. Probabil că aşa cum ne resemnăm să nu fim nemuritori, fiindcă nimeni nu e nemuritor, la fel ne resemnăm să murim azi, ştiind că tot azi vor muri şi cei 200 de de oameni trimişi ca şi noi în linia întâi.

9 aprilie. În tren, ascultând conversaţia unor tovarăşi de călătorie, căzuţi în admiraţie pentru nivelul de evoluţie atins de specia din care făceau, cu mândrie, parte, care spuneau: *Acum 500 de ani, omul era sălbatic. Nu exista porumb, nu exista grâu, oile, caii, câinii, toate animalele erau sălbatice etc. etc*. Numai ascultându-i am avut revelaţia că diferenţa nivelului de instrucţie şi informaţie asimilată, nu de inteligenţă!, aduce între doi indivizi deosebiri mai mari decât între două specii animale diferite. Ce şansă există ca aceşti oameni să înţeleagă mecanismele lumii în care trăiesc şi încă mai mult de atât, vicleniile, şmecheriile celor care controlează aceste mecanisme, dacă ei îşi explicau prezenţa pe un peron a unui grup de negraci, atât de naiv, candid şi în fond, imbecil şi arogant: anume *ei sunt cum eram noi acum 500 de ani, iar Ceauşescu i-a adus ca să-i domesticim, cum am făcut la vremea aceea cu caii*. Cu ăştia construieşte nea Nicu, activ şi conştient, destinele ţării. Îl construieşte de fapt, pe al lui.

16 aprilie. *Noduri şi semne* - Nichita Stănescu. Un adevăr aparent este ideea că la ivirea unui nou mare poet, care împinge limitele experienţei poetice mai departe decât toţi contemporanii săi, făcând din poezie altceva decât fusese până atunci, întreaga poezie a epocii să realizeze saltul şi să devină altceva. Să beneficieze de achiziţiile plătite scump numai de unul (teribil de scump, fiindcă nu cred de exemplu că vreunul dintre poeţi a privit moartea în ochi atât de insistent şi de continuu, ca el) şi să meargă mai departe. În realitate, nu e deloc obligatoriu ca lucrurile să se petreacă aşa, şi se poate la fel de logic presupune că experienţa lui Nichita Stănescu nu va avea urmări imediate. Întâi pentru că fiecare merge în ritmul său şi nu poate beneficia decât de propriile achiziţii, şi apoi fiindcă saltul lui a fost atât de înalt şi de singuratic încât pentru încă multă vreme urma i se va pierde şi va fi chiar uitat. Şi o generaţie viitoare de poeţi urcaţi unii pe umerii altuia, îl va zări cândva printre nori. Îl va „redescoperi”, de fapt îl va ajunge

din urmă şi va vedea cu ochii proprii şi va povesti cu vocea proprie, deci altă poezie, una şi aceeaşi experienţă. Acum poate fi cel mult imitat, Nichita Stănescu, cineva poate simula că vede ceea ce vede el, dar nimeni nu poate asimila experienţa lui şi merge mai departe. De ce marii poeţi nu sunt „înţeleşi" de contemporani? Pentru că aceştia n-au ajuns pur şi simplu cu istoria în punctul unde a ajuns el, de unul singur. Să-i citeşti poezia, se poate, cum ai citi relatarea unei călătorii într-o ţară pe care n-ai văzut-o încă. Să trăieşti tu însăţi experienţa respectivă, şi să beneficiezi poetic de ea, se poate doar când vezi şi tu ţara. Poezia seamănă din punctul acesta de vedere cu profeţia şi i se potriveşte expresia: Nimeni nu e profet în timpul lui.

17 aprilie. Întrevedere ciudată cu A. şi G. Mă întreb câţi din oamenii pe care-i cunosc eu - aleşi de mine, iară nu impuşi, plini de virtuţi cât timp au fost săraci -, au rămas la fel şi după ce „s-au ajuns". Nu există nimeni. Mă tem că nici măcar eu n-aş trece cu bine această probă. Brassens declară cuiva: *Sunt un om sărac şi care vrea să rămână cu orice preţ sărac*. Asta înseamnă că nu voia să se supună probei, poate i-ar fi rezistat, poate nu. Poate s-ar fi porcit, poate nu, dar prefera să nu rişte. De pildă năroada de madame I., care ani de zile mi s-a plâns de necazurile comune, şi de fapt, mai mult ale ei, eterna suplinitoare, de navetă, de salariul mic, de piaţa săracă, de elevii slabi, mers pe jos, praf, mizeria locului de muncă nesigur, - trece azi pe lângă mine, eu pe jos, între V.D. şi M., - ea, umflată lângă şofer, în maşina primăriei, unde cred că e activistă, ceva, de vreun an. Când o să fie din nou profesoară, o să redevină ea însăşi. Dar de ce n-aş presupune că acum este ea însăşi? În fond ce înseamnă „ea-însăşi"?

Cu A. discuţie despre „plebeianismul" lui Céline. Interesantă şi, de ce nu, verosimil punct de vedere. Sugestie: toate discuţiile despre „sensul existenţei" - pe care nu le *mai* port cu A. au în ele ceva plebeian. Un aristocrat nu se întreabă despre sensul existenţei. El nu are de căutat un sens vieţii, pentru că a moştenit, prin tradiţie, valorile ei, cu sens cu tot. Dovadă că viaţa are un sens este că s-a perpetuat până la el. Vechimea familiei din care face parte e o garanţie. Nu trebuie decât s-o trăiască vorbind, de altfel discret, despre ea. Un aristocrat nu se sinucide, cum nu se sinucide o specie. Numai indivizii se sinucid, nemaidescurcându-se pe un plan sau altul. Un aristocrat poate fi

nemulţumit, dar nu deznădăjduit asupra sensului sau lipsei de sens a vieţii. Un plictis al lipsei de surpriză şi al prizonieratului într-o traiectorie obligatoriu cu sens, poate să-l macine şi pe el (plictisul aristocratic al personajelor lui Mateiu Caragiale), dar cu acest plictis cu tot existenţa se va perpetua şi va adăuga familiei sale încă o generaţie. Altceva: un aristocrat n-o să se simtă niciodată străin în lume. Exilat momentan, într-un mediu străin şi, de obicei, inferior, nevoit să se adune cu cine nu-i semănă, da, dar nu străin în univers. Pentru că el nu se aventurează nicăieri de unul singur, ci numai ca reprezentant.

În sensul ăsta este Céline *plebeu-indiscret-penibil,* iar scrisul lui o *borâtură, o abjecţie*. Interesant. Borges în schimb, merge. Dar Dostoievski? Ei, da, Dostoievski...

28 aprilie. A trece neatent peste Céline este mai nerealist decât a trece neatent pe lângă „sfinţii laici" ai lui Camus. Din comoditate a minţii şi vanitate narcisistă, toţi suntem încredinţaţi că în caz de ciumă am proceda, nu-i aşa, ca Rieux şi Tarrou. Céline ne-o trânteşte în faţă că am proceda ca Ferdinand al lui: am fugi de ne-ar sfârâi călcâiele. Şi Céline este cel adevărat, adică el, abject, are dreptate.

Ce dileme ne prilejuieşte viaţa noastră de zi cu zi? Ce sacrificii, ce opţiuni ne impune? dacă să ajutăm sau nu un bătrân să treacă strada, dacă să-i dăm sau nu locul de pe scaun, în tramvai. Iar vanitatea noastră jubilează, în ciuda faptului că ne costă atât de puţin să ne păstrăm conştiinţa curată, încât mai bine ar fi să o contrariem, această burgheză şi osânzoasă conştiinţă, şi să ascultăm imboldul lafcadian de-al îmbrânci pe bătrânul cu pricina sub roţile tramvaiului, sau de-al lăsa dracului să se descurce singur cu scaunul şi noi să stăm pe-al nostru, că suntem obosiţi. Câte acte de bună cuviinţă, respect, care îmi asigură buna pace cu propria mea conştiinţă, nu comit fără nicio convingere sau sinceritate, automat, de dragul acelei păci şi a stupidei siguranţe de sine a conştiinţei curate-care-a-rezistat-la-încercări-uşoare. Şi s-ar prea putea ca şi la încercările grele să răspund cu aceeaşi falsă exemplaritate care să-mi asigure convieţuirea paşnică cu propria conştiinţă. Şi care să mă scutească să mă întreb singur: dar oare ceea ce e îndeobşte numit bine şi ca atare sunt eu obligat să execut, este chiar bine? Şi dacă da, pentru cine? Vezi plecarea pe front şi fanfaronada cu patriotismul şi moartea eroică în numele patriei nr. 1 şi

al patriei nr. 2. Cum rămâne atunci cu porunca „să nu ucizi”? Dar îndrăzneşte azi să spui că din sentimentul ăsta despre care auzi (şi spui) zilnic 200 de milioane de cuvinte, tu nu simţi în tine nicio urmă. N-ai niciun chef să omori de pildă pentru patria nr. 1 - a ta - şi nici ă te laşi omorât pentru patria nr. 2 - a duşmanului tău, chipurile... E foarte posibil ca după ce-ai călătorit până la capătul nopţii toată vorbăria, despre orice, să te facă să vomiţi, iar Camus cu sfinţii lui laici să fie de necitit.

7 mai. O experienţă. Un tip care şi-a detestat toată viaţa tatăl şi toată viaţa i s-a opus, nefiind de acord cu felul lui de a gândi, cu procedeele sale, ticăloşiile, laşităţile, felul de a se purta cu oamenii. După moartea tatălui său, el a devenit tatăl său. Ca şi cum, după ce ai reuşit să ucizi un duşman de moarte, spiritul lui s-ar fi refugiat în tine, el ţi s-ar fi substituit. Atunci cine pe cine a omorât?

10 mai. Nu ştiu ce nărod, materialist dialectic şi raţionalist, spunea că iubirea neîmpărtăşită nu există, e o noţiune care nu acoperă nimic, trebuie vorbit despre manie sau idee fixă. Ceea ce e o gugumănie, dar de ce să te mai miri că până şi iubirea a devenit monopolul marxiştilor, dacă e clar că despre toate ştiu tot.

Alt adevăr psihologic neadevărat: satisfacţia muncii şi corespunzător, permanenta nemulţumire care te-ar măcina pe dinăuntru în cazul că dobândeşti pe nedrept un lucru, îţi pică din cer. Ca să te faci a nu vedea, oricât de puţin pespicace ai fi şi neanalitic, cum nicio satisfacţie a lucrului dobândit „prin sudoarea frunţii” n-o va egala vreodată pe aceea a lucrului găsit, adus de noroc, nemeritat, şi neaşteptat, dar al providenţei. Ce sărăcire, falsificare şi schematizare a tehnicii de a construi personajul literar, dacă refuzi să-ţi aminteşti ca neinteresantă, bucuria indescriptibilă pe care o ai, copil fiind, când găseşti pe jos ceva, un obiect pierdut, fie el şi un ciob colorat de sticlă. Chiar, oare ce naiba îţi închipui că este, în clipa când îl vezi, de simţi o bucurie atât de intensă? Nimic, pur şi simplu un lucru găsit, norocul tău, picat din buzunarul altuia, sau n-are importanţă de unde? Nu: este în mod sigur bucuria lucrului „picat din cer”, semn că în cer este Cineva, care te-a văzut pe tine mergând pe drumul acela prăfuit de ţară şi ţi-a aruncat acel ciob. Semn că el există şi că te iubeşte. Acest dar al Providenţei

mute şi nevăzute este un fel de materializare a ei, de nouă Întrupare. Şi cât de des se întrupează Dumnezeu în copilărie...

13 mai. Citesc marxism. Elemente de teoria cunoaşterii aplicate la istorie. Ideea că adevărul este în acelaşi timp partinic şi obiectiv. Se poate: cu un singur partid, ajung la un singur adevăr, adică nu numai obiectiv şi partinic, ci chiar absolut. Decât că îţi trebuie pentru a-l vedea, adevărul, o poziţie, un punct de observaţie optim. Există un singur loc, de unde adevărul ăsta poate fi contemplat în toată splendoarea lui, şi comunicat în chip de certitudine absolută celorlalţi, loc ocupat acum de clasa muncitoare, adică de reprezentantul ei Nicolae Ceauşescu, care stă cocoţat acolo, vede ce vede, şi ne spune şi nouă. În cazul ăsta, celelalte clase n-au acces la adevăr nu pentru că n-au interes să-l vadă, şi nu pentru că poziţia, prejudecăţile lor de clasă nu-i lasă, ci pentru că punctul de observaţie este ocupat şi observatorul nu e dispus să-l cedeze. Atunci adevărul este nici mai mult nici mai puţin, decât ce spune că vede, ce pretinde că vede cel care deţine puterea. Dar el nu este cu mult mai interesat să nu cedeze acel punct de observaţie, decât este cel care nu are oricum acces la el, să vadă adevărul?

Constatare: Marxismul poate fi ori învăţat pe de rost şi turuit, ca să-ţi iei examenul la literatură franceză contemporană, ori persiflat, nu analizat. De ce, din moment ce eu nu sunt dispusă nici să-l turui şi nici să persiflez nimic, nici chiar marxismul, nu vreau decât *să înţeleg*?

Că interesele de clasă sunt inseparabile de subiectivitatea mea, înţeleg; că ele îmi înrâuresc conştient sau nu concepţiile, iarăşi înţeleg. Dar că asta ar reduce subiectivitatea mea la una de clasă, că interesele mele sunt exclusiv de clasă, şi nu individuale, asta nu mai este adevărat. Şi că nu mă interesează în cel mai înalt grad ce-ar vedea un altul, reprezentând o altă clasă, dintr-un alt punct de observaţie decât acela pe care l-a ocupat clasa mea şi nu-i mai dă drumul, iarăşi nu-i adevărat. Tehnica lor de a transforma adevărul în adevăr unic, absolut şi obiectiv, şi totuşi de clasă este aceea de a bombarda observatorul oricărei alte clase, sau oricărui individ, ca să rămânem noi singuri. Atunci sigur că adevărul e unic, absolut şi obiectiv. Dacă mi-ar mai da un punct aş spune şi al cui e.

Povestea asta, că omul nu poate să vadă, din cauza limitelor de clasă, hai s-o admitem. Dar că *nu vrea* să vadă, din cauza lor, în timp ce pe noi, aceleaşi limite de clasă ne determină să vrem să vedem adevărul, asta ce mai e? Apoi ideea de adevăr, în sine, pasionează mai mult clasa muncitoare decât pe oricare alta? Pot eu să cred că intelectualul, filosoful Benedetto Croces om a cărui meserie şi „interes cognitiv" este adevărul, nu vrea să-l vadă, fiindcă şi-ar trăda interesele de clasă? Ce interes de clasă poate fi pentru un filosof mai important decât acela de a-şi afirma, explicita, pune în sistem propriul lui adevăr subiectiv?

De fapt, marxismul vrea să spună altceva: că adevărul e bun sau rău, în măsura în care serveşte interesele de clasă. De unde rezultă că tot atât de bună este şi minciuna.

16 mai. Scoşi de ore la adunat ridichile CAP-ului. Toţi muncim, elevi, profesori, toţi ne grăbim să nu lăsăm treaba neterminată la ora hotărâtă pentru plecare, numai ceapistul venit cu noi să ne îndrume, stă cu mâinile înfundate în buzunarele halatului, evident fără cea mai vagă conştiinţă a absurdului situaţiei. Noi, elevi şi profesori, ne dăm de ceasul morţii să-i adunăm recolta, să nu se strice pe câmp, el, agricultor, stă şi se uită la noi. Lene şi nesimţire, dar mai ales prostie, incapacitate de a vedea caraghiozlâcul. Şi bineînţeles că indiferenţă, foarte multă indiferenţă. Că românul nu iubeşte munca, asta mi-este clar. Nici nu văd ce este de iubit la ea. Dar în ce măsură chestia asta, pe care-o are de la natură, are prilejul să înflorească în condiţiile dezinteresului şi lipsei de răspundere şi în ce fel s-ar modifica dacă ar trebui să pună mâna, că altfel moare de foame, nu mai ştiu... S-ar putea să prefere să moară, ca în povestea lui Creangă.

Bizar este că tipului îi ţâţâia fundul că am putea să plecăm înainte de a termina ce începusem, dar nu-i trecea prin minte ce-ar fi de făcut să înlăture aşa un pericol. Toată chestia era stabilită între noi şi partid, acela ne trăgea la răspundere şi noi răspundeam şi dacă ar fi intervenit, tensiunea dintre aceşti doi poli putea să se scurgă în el şi cu ea, răspunderea respectivă. Dacă s-ar fi amestecat, pur şi simplu, să muncească şi el, ar fi atras atenţia asupra lui şi ar fi produs în capul cuiva ideea, riscantă pentru el, că aia ar fi treaba lui, şi nu a noastră. Aşa că se învârtea printre noi, umil-binevoitor, vag vinovat, parcă, şi

fără un rost anume, nici vechil, nici băgător de seamă, nici muncitor, şi el acolo, ceva.

La întoarcere vorbeam cu Cici, ardeleancă, despre stilul arhitecturii rurale dobrogene. Dacă există ceva prin care casele dobrogene să se distingă, o trăsătură specifică aparte, alta decât absenţa oricărei trăsături. Chirpicii, văruiala albă, stuful, aspectul modest etc. senzaţia asta de încropeală. N-o spuneam niciuna dintre noi cu nemulţumire, dar pe mine, localnică, aspectul satelor dobrogene chiar mă emoţionează: în materie de simţ gospodăresc, dobrogenii au ceva din cochetăria naivă a fetiţelor care se piaptănă numai în frunte. Ei se îngrijesc numai de faţa casei. Unul din cei patru pereţi, cel care alcătuieşte faţada, este aproximativ văruit în alb, iar când se face curăţenie, chiar frumos văruit în alb, o jumătate de metru de-a stânga şi de-a dreapta lui e măturat, lustruit, în vreme ce restul de trei pereţi este lipit cu pământ, cândva, cu ani în urmă, şi lipitura nu se mai împrospătează nici la judecata de apoi, stă aşa, scorojită până la chirpic, şi ţi se pare că nu din lene, ci aşa, fiindcă omului nu-i vine în minte. Ceea ce te face să te gândeşti că are în minte lucruri mult prea înalte, cugetări metafizice, viaţă, moarte, sens al universului. Eroare: n-are în minte nimic (poate cel mult, în epoci mai recente, aşteptarea demolării, dar asta nu-i specifică neapărat Dobrogei). Uneori, acea faţă îngrijită a casei nu e spre stradă, casa fiind aşezată cu spatele, iar atunci seamănă cu o fetiţă ferchezuindu-se cochet în oglindă şi arătând trecătorilor un funduleţ gol şi murdar.

29 mai. Gaston Bachelard - *La psychanalyse du feu*. De ce nu se traduce oare o carte atât de inofensivă? Fiindcă nu e „atât de" inofensivă? Pentru G.B. *principiul plăcerii* explică mai bine decât *principiul utilităţii* progresul omenirii şi în acest caz el este chiar mai „antimarxist" decât este Nietzsche. Ideea că realitatea înconjurătoare a „agresat" mai întâi spiritul omului şi nu carnea, este extrem de măgulitoare pentru om şi-l repune în drepturile demnităţii sale. Ideea că a făcut întâi poezie, şi pe urmă şi-a căutat hrană şi adăpost. Nevoia de hrană, adăpost şi securitate sunt nevoi inferioare, nu neapărat şi primordiale. Sau, poezia şi ştiinţa nu sunt ulterioare satisfacerii celorlalte nevoi, primare. Nu sunt descoperiri ale răgazului de după muncă, dacă, bineînţeles mai rămâne răgaz. În fond, animalul primitiv

întâi a făcut pui şi după aceea adăpost în grotă:"*Focul este primul fenomen asupra căruia spiritul uman a reflecat. Între toate fenomenele, focul, singur, merita, pentru omul preistoric, dorinţa de a fi cunoscut, prin aceea chiar că el antrenează dorinţa de a iubi. Spiritul, în destinul său primitiv, cu poezia şi ştiinţa, s-a format îm meditaţia în faţa spectacolului oferit de foc*." (Să le spun asta lui Goruc, Călin şi lui madame Borodi, când mă întreabă câte ridichi am adunat).

5 iunie. De Sade - *Les infortunes de la vertu*. Libertatea dată de absenţa (inexistenţa?) lui Dumnezeu şi de indiferenţa totală a naturii. *La tendre indifférence du monde* - Camus. Ticăloşii fericiţi. Vinovăţia, remuşcările se nasc din cauza depăşirii limitelor impuse şi nu din cauza acţiunii propriu-zise. Ceea ce înseamnă că societatea (rea!) poate să-ţi interzică acţiuni bune şi să-ţi pretindă acţiuni rele, vinovăţia de a nu-i fi îndeplinit comandamentele fiind înscrisă în psihicul individual, tu te vei simţi vinovat! O societate mă poate deci pedepsi că am ucis un om, ceea ce e normal, dar o altă societate mă poate pedepsi că *nu* am ucis un om. În funcţie de limitele, interdicţiile şi sancţiunile ei, omorul poate fi un păcat şi tot omorul poate fi o virtute. Iar refuzul de a omorî, un păcat sancţionabil.

„*Cei buni au întotdeauna de-a face cu corupători, fie că aceştia sunt agenţi ai răului, fie că sunt agenţi ai binelui*". Ferească Dumnezeu!

Dar: Dacă Sade nu se traduce la noi pentru ca să nu ne jignească pudorile noastre de neam cuviincios - fiindcă e pornografic - am putea fi lăsaţi măcar noi, filologii, să-l citim pe sub bancă, discret, ca să ştim de exemplu, că marele secol literar al I9-lea iese în întregime de sub mantaua lui (Dostoievski, Nietzsche), dar şi mare parte din secolul al 20-lea - Camus, Céline etc. etc. Ca să nu ne mai extaziem ca proştii că descoperim americi descoperite acum 200 de ani.

14 iunie. Vorbeam cu Monica Ş. despre iubire şi căsătorie. Şi spuneam că, după mine, faptul că o femeie vrea să se căsătorească cu un bărbat nu e întotdeauna o dovadă că-l iubeşte, dar faptul că nu vrea să se căsătorească cu el (nu vrea să-şi petreacă tot restul vieţii sale cu el) este dovada cea mai sigură că nu-l iubeşte. Acum mă gândesc că această intuiţie a mea s-ar putea să nu fie decât parţial valabilă şi că ea denotă o mentalitate „primitivă", înţelegând prin asta antonimul lui „civilizată" (modelată de norme). Acolo unde civilizaţia a creat

concepte şi valori de uz comun întregii colectivităţi, este „adevărat” ceea ce este instituţionalizat. Iubirea, în calitatea ei de valoare şi adevăr, individuale, este factor perturbator, şi când nu e sancţionată ca atare, este trecută cu discreţie sub tăcere (câte căsătorii din dragoste în societăţile clasice şi câte din interese de stat sau de clan, ceea ce e acelaşi lucru?), astfel că refuzul de a te căsători cu un om pe care-l iubeşti este posibil şi poate să însemne o depăşire de sine şi o acceptare a supravalorilor „civilizaţiei” de care ţii. Adică îţi poţi trăi în clandestinitate iubirea, dar să contractezi căsătoria presupusă de rangul tău, fără dramă. Individualismul, egoismul sentimentelor personale, libertatea de a alege cu inima (situată mai jos decât capul, pe verticala poziţiei noastre în lume), nevoia de libertate, în general nevoia de a pune şi repune în discuţie valorile admise (propuse de capul cel aflat deasupra), neîncrederea în ele, îndoiala, oricât de inteligentă, sunt atribute care se dezvoltă într-o societate încă tânără, încă fluctuantă şi permisivă, de vreme ce valorile ei mai pot fi puse la îndoială, de vreme ce nu se trăieşte încă sub deplina lor ascultare, încredere şi acord. Ceea ce n-are legătură cu cronologia istorică, ci e un fapt de natură tipologică, din punctul ăsta de vedere, de exemplu, Dostoievski fiind mult mai primitiv ca Homer. La Homer eroii sunt exponenţi ai civilizaţiilor de care ţin, nu indivizi. Neodihna eroilor lui Dostoievski şi disperarea cu care se întreabă ce e cu ei, ca şi cum lumea dată nu le-ar oferi răspuns la aceste întrebări, faptul că iau drept criteriu „sufletul” cu nelimitările şi des-frânările lui, toate acestea sunt la antipodul unei psihologii de exponent al unui grup social echilibrat, ţinând la acest echilibru şi respingând tot ce-l ameninţă, o psihologie care nu trebuie să-şi asume nimic, să descopere nimic, să acrediteze adevăruri, valori, pentru că acestea sunt deja găsite, acceptate, sigure şi liniştitoare. Franţa a fost întotdeauna civilizată şi clasică, şi a ştiut întotdeauna să-şi pună în temniţă „primitivii”: Sade, acum două secole, Céline acum. Ce oaie neagră Céline, faţă de Camus, de exemplu!

Ar fi interesant de văzut ce loc ocupă aici „civilizaţiile” comuniste (formal sunt civilizaţii, conţinutul le este primitiv!), şi care este asemănarea lor cu toate civilizaţiile, care, neagresate periodic de câte un primitiv, devin nişte simulacre de civilizaţie, sensul scurgându-se din forme şi lăsându-le goale, şi având din nou nevoie de oi negre, de

primitivi care să le pună în pericol dar şi să le umple cu conţinut. Dar, întorcându-mă la discuţia cu Monica Ş., ori de câte ori iubirea este socotită „adevăr suprem" ai de-a face cu o natură primitivă, ori de câte ori ea e socotită o „rătăcire" te afli în prezenţa forţei modelatoare şi protectoare a tradiţiei, a civilizaţiei.

Iubirea - adevăr suprem, şi iubirea - rătăcire, diferenţa dintre ruşi şi francezi, de pildă. Raţionalitatea echilibrată şi mereu în pericol de secătuire a francezilor, şi vitalitatea debordantă, dar mereu în pericol de autonimicire a ruşilor. Felul unora de a cuceri asimilând, domesticind, felul celorlalţi de a o face extinzându-se, pârjolind.

15 iunie. Vorbeam cu fostul meu profesor, N.R., despre lipsa de vlagă şi despre provincialismul romanului nostru politic. În care investigaţia şi analiza se opresc la nivelul primilor secretari de judeţ, autorii neîndrăznind niciodată nici măcar să privească mai sus. Ceea ce vrea să spună că omul sfinţeşte locul şi că ar putea sfinţi şi doctrina, şi că lucrul nu se întâmplă din cauza acestor „agenţi deformatori", de aceea ei trebuie criticaţi, de pe poziţii partinice. Comparativ cu romanele latino-americanilor, unde nu e „criticat" nimeni, dar nu există niciun tabu. (Latino-americanii, alţi primitivi, fiindcă oricât de paradoxal ar părea, primitivul este cel care nu cunoaşte tabu-uri.) El mă linişteşte spunându-mi că generaţia mea o să vadă înfăptuindu-se acel roman politic care acum nu se face. Mă îndoiesc. Noi suntem din acest punct de vedere infinit mai civilizaţi decât latino-americanii, civilizaţia măsurându-se în numărul de valori tabuizate, indiscutabile (= care nu se discută) şi nu văd niciun motiv să sper într-un... regres! Întâi pentru că românii sunt neam cu frica lui Dumnezeu (pe care l-au înlocuit de mult, dar ce-are a face) şi apoi pentru că scriitorii români sunt *ignoranţi*. Scriitorii români nu par să ştie despre psihologia unui conducător de stat mai mult decât poate şti un şcolar contemplându-i portretul şi decât ştie un credincios despre sfântul la a cărui icoană se închină, în biserică. Şi nici nu par a voi să ştie mai mult. Şi nu numai despre un contemporan, pentru ca să-ţi poţi explica simplu inhibiţia şi reţinerea, prin frică. Nici imaginea lui Mihai Viteazu sau a lui Ştefan cel Mare, sau a lui Bălcescu nu se construieşte într-o carte cu mijloace mai complexe decât ale unui şcolar care descrie un portret văzut pe perete. Se subînţelege că venerat, altfel n-ar avea ce căuta acolo, pe perete, sau

temut, ceea ce înseamnă acelaşi lucru ca efect asupra spiritului creator: Preda îşi tratează eroul-Ceauşescu ca şi cum Ceauşescu l-ar fi făcut pe el şi nu el pe Ceauşescu, ceea ce alţii nici când scriu vieţile sfinţilor nu fac. Am citit despre o sfântă că o chinuiau demonii dorinţelor sexuale, da, asta trebuie să scrie un biograf! Să vorbească despre personajul lui ca despre un om ca toţi oamenii, nu despre un „portret". Până şi Decebal, de acum 2000 de ani, este tot atât de tabuizat. Ce motive am să sper că peste 50 de ani Gheorghiu Dej are să fie prezentat altfel? Nu faptul că n-ar exista documente, sau că scriitorii n-ar avea destulă imaginaţie să „le dea viaţă". Barbu în *Princepele* şi în *Săptămâna nebunilor* dovedeşte că documentele şi imaginaţia ar ajunge pentru un roman politic bun. Atunci ce lipseşte? Lipseşte ireverenţa, libertatea spiritului. Scriitorii noştri ar scrie despre Ceauşescu ca şi cum Ceauşescu i-ar fi făcut pe ei şi nu invers, pentru că *aşa şi este*: *Partidul i-a făcut pe ei şi nu invers*. Şi n-au curajul, impertinenţa să spună: m-oi fi făcut tu în viaţă, dar în paginile astea eu te fac pe tine! Te încondeiez. Cu Racine, iubita aia a lui, tânără, a făcut ce-a vrut ea, dar în *Fedra* el a făcut cu ea ce-a vrut. A transformat-o într-o babă îndrăgostită ea de un copil. Le lipseşte scriitorilor noştri... primitivismul. Iarăşi paradoxal, toţi scriitorii noştri sunt nişte „civilizaţi". Integraţi organic şi aşa mai departe. Nu există niciun nebun care să fi luat de la un cap la altul, nu ca să „înţeleagă", să „valorifice", „să ducă mai departe" toate ideile primite, ci să le pună în discuţie, să le desfidă, să le arunce naibii în aer. Cine a făcut-o (Cioran, Ionesco, Tzara) a trebuit să-şi ia tălpăşiţa, La noi, nici aruncatul în aer nu e un eveniment, e cel mult o excentricitate, o bizarerie fără urmări. În direcţiile cu adevărat însemnate, mereu se porneşte de la ce s-a primit, cu atenţie şi cu evlavie, cu conştiinţa că şi aşa s-a primit (şi avem) puţin şi fragil, umblăm cu valorile „ca cu un ou moale". Poate că pe această prevedere se şi clădesc civilizaţiile. Poate. Civilizaţie poate fi şi cea a unei insule, neschimbate mii de ani şi izolată, şi fauna unei peşteri păstrată aşa de milioane de ani. Dar cultura tebuie să fie vie şi să comunice. Ce vreau să spun concret este că aş vrea să văd un scriitor român care-mi povesteşte, nu numai despre oboselile principelui, idee de altfel banală, care face ca romanul lui Barbu să fie o bună copie după un roman bun, ci şi despre fricile lui, nu numai despre migrene, ci şi despre durerile lui de burtă şi felul cum o diaree îi

influenţează deciziile istorice la fel de hotărâtor ca o dragoste frustrată şi-n tot cazul mult mai mult decât subînţelesul lui patriotism. În afară de faptul că niciunul dintre scriitorii noştri mari n-a fost şi om politic, n-a trăit în intimitatea unui principe, nici la modul concret şi nici prin intermediul documentelor (dar şi alcătuirea unor asemenea documente presupune o curiozitate „primitivă" netabuizantă) în vreme ce latino-americanii au fost şi preşedinţi de stat, şi ataşaţi pe lângă unul sau altul, şi ziarişti şi-n general li s-a întâmplat să fie oameni mai puternici, mai influenţi şi mai siguri pe picioarele lor sociale decât preşedinţii. Aşa că, dincolo de faptul că „civilizaţia" noastră a eliminat ca ţinând de prosul gust deprinderea de a scruta portrete de la egal la egal, de a vorbi despre ce „nu se face" să vorbeşti, de a aduce în discuţie altceva decât nimicuri interesante, drăguţe şi inofensive, mai ales că o ilustră tradiţie aparentă există (Gogol, Caragiale), cum m-ar putea duce pe mine mintea să-i fac un portret insolent lui Nicolae Ceauşescu? Când eu nici pe secretarul Călin de la Medgidia nu reuşesc să-l privesc în faţă, atâta timp cât trăiesc la Medgidia, sub un cer al cărui Dumnezeu este el? Vezi cartea lui Buzura, care scotoceşte toate cotloanele şi cutişoarele realităţilor din România, neridicând niciodată ochii spre cerul ei, unde tronează un Călin numai cu puţin mai mare ca al meu, împreună cu cei 12 apostoli ai lui. Hotărât lucru, roman politic-politic, adică exact ce se pretinde că se face de vreo 15 ani, n-a făcut nimeni la noi, în afară de Barbu, care însă, neaducând nicio idee nouă, cel mult atmosfera este locală, este un bun făcător de roman politic, un imitator de aşa ceva, nu un creator. Ceea ce n-ar fi nicio nenorocire, se poate trăi şi fără roman politic, dar toată lumea fiind convinsă că ce se face asta e, nimeni nu-l mai încearcă. Poate dacă şi-ar propune să facă altceva, roman de capă şi spadă de exemplu, neinhibaţi şi necrispaţi de gravitatea temei, ar ieşi un foarte bun roman politic. Sau un roman de dragoste. Fiindcă s-ar putea ca din punctul de vedere al celor ce-o fac, politica să nici nu fie altceva decât un roman de capă şi spadă, cu otrăviri şi intrigi, sau unul de dragoste, sau poliţist, sau de groază. Nicio legătură cu adevărul, frumosul sau binele omenirii. Scriitorii noştri sunt nişte subalterni care-şi cred şefii pe cuvânt. Nişte copii care se tem să-şi ucidă părinţii pentru că le usucă Dumnezeu mâna. Iată motivul de a te plimba dintr-o ţară-n alta, ca latino-americanii (sau ca

Istrate, Caragiale, Eminescu?!), dar te ţin curelele să stai fără părinţi, să pleci aşa, singur în lume, să-ţi laşi tu ţărişoara ta, vilişoara ta, postuleţul tău natal? Sătucul tău? Sau rămând pe loc, te ţin curelele să-i înjuri când ei îţi umplu zilnic blidul cu ciorbiţă caldă?

Exilul şi singurătatea, iată preţul.

Telefonat lui Coco pentru reportajul meu (proza mea non-fictivă) despre 23 august. Tot voia el să-mi povestească viaţa, iar eu s-o „stilizez". Să-mi povestească, îi zic, doar ziua de 23 august, aşa cum şi-o aduce aminte. Să vedem ce iese. Nu m-a refuzat.

Deci să continuăm cu singurătatea şi exilul. Nu-mi mai aduceam aminte ultima senzaţie, factorii primi în care se putea descompune frica mea de singurătate, pe vremuri. Sunt totuşi opt ani de când nu le-am mai trăit, acele stări şi aproape tot atâţia de când, din punct de vedere intelectual şi al experienţei scrisului, nu am despre ele decât amintiri idilice. Că nu e bine singură, ştiu şi acum, dar ştiu, cum aş şti bine o cifră, un rezultat final al unei operaţii care nu cunosc în ce-a constat. În ce fel nu era bine, în ce consta răul şi pericolul, nu reuşeam să-mi amintesc. Azi am reuşit: era o stare de insecuritate permanentă, venită din interior, o frică, nu de lume, ci de mine, şi de tot răul care ar putea decurge din lipsă de răspundere faţă de cineva anume, care mă făcea disponibilă pentru orice. Acea lipsă de repere, acea indiferenţă care ameninţă din ungherele oricărei singurătăţi, ameninţă cu necurăţenie, neiubire, viciu, ticăloşire, dacă nu cumva chiar neantul acelei nelimitări era înfricoşător, nu primejdiile necunoscute şi fără număr. Nu viciul, de exemplu, care la urma urmei poate fi o încercare, un obstacol de învins, ci faptul că *nu te raportezi la el în niciun fel,* n-ai despre el nicio opinie morală şi deci nu se pune problema să-l invingi. Era o frică îngrozitoare, a cărei gheară o simţeam mereu în spate: dacă nu există nimeni căruia să-i pese de ce fac eu, mie de ce-mi pasă sau cât timp o să-mi pese de ce fac eu şi din ce motive? Ei bine, cine, de bunăvoie, se înhamă la aşa ceva? Astea sunt probleme de care ataşamentul faţă de cineva, ataşamentul cuiva faţă de tine, dragostea, răspunderea, grija de a nu-l dezamăgi, te pun la adăpost. fiindcă propria conştiinţa este uneori un martor legat la ochi şi al naibii de părtinitor, şi care ţine mereu să te scoată basma curată (amor propriu, vanitate, milă de tine însuţi, faptul că tu ştii cel mai bine ce de

circumstanţe atenuante ai avut să comiţi o ticăloşie etc.). Dar, în fine, mi-am amintit de frica aceea că să fii singur înseamnă să fii singura fiinţă de pe pământ şi am conchis că e bine să nu fii singur, pentru că nu se ştie dacă eşti în stare întotdeauna să te tragi la răspundere pentru tot ce faci. Dar: se poate ceva temeinic înfăptui, la scris mă refer, altfel decât în cea mai deplină singurătate?

22 iunie. Vise tâmpite, măşti, metafore halucinante şi groteşti ale eşecurilor şi nemulţumirilor mele.

Conchid că secretul mulţumirii, al fericirii, chiar nu e reuşita în ceea ce întreprinzi, ci o atitudine mai relaxată faţă de toate, o anumită indiferenţă faţă de propriile pariuri, ba chiar însuşirea de a nu paria, un fel de a te lăsa în voia curentului, mai profitabil decât mersul împotriva lui. Această încrâncenare te însingurează teribil şi te înrăieşte. Mă uit, ca să-l iau de exemplu, la Eugen Barbu. Deosebirea dintre el şi contemporanii lui este numai de capacitate de a fi fericit. Şi nu pentru că lui Barbu i-au reuşit mai multe este el mai fericit, ci dimpotrivă, fiindcă este el o natură fericită, i-au reuşit toate. Pentru că este mai relaxat, mai nesimţitor, şi pentru că e mult mai uşor să găseşti în faţa propriei conştiinţe justificări pentru a fi mers în sensul curentului, decât pentru a-ţi fi ratat vocaţia. Cu atât mai mult cu cât vocaţia ta este una curat estetică. Până şi talentul lui Barbu este unul relaxat, tihnit, sigur pe sine, nebântuit de nicio nelinişte. De ce la Barbu nu se simte contrarierea şi nemulţumirea şi nesiguranţa de sine a omului care spune adevărul pe jumătate? Fiindcă adevărul nu constituie pentru Barbu o problemă. Pe el nu-l persecută altfel de scrupule decât de natură estetică. De aceea cărţile lui - cele bune - sunt bune. Pentru că un echilibru înnăscut, un noroc care se ţine de cei echilibraţi ca muştele de rahat, au prezidat la facerea lor netulburată de nimic. Şi dacă mă apuc să compar publicistica lui Preda, crispată, tensionată, nemulţumită, cu paginile de jurnal ale lui Barbu, despre liota de câini a lui şi a frumoasei lui neveste, tot mare şi ea, ce să mai spun. Nicio nesiguranţă nici acolo. Frivolitate? Superficialitate? Estetic, nu. O relaxare, o nesimţire a firii lui nesimţite, o seninătate, nu dobândită, ca să fie vreun merit în asta, ci înnăscută, dar ce contează, din moment ce efectul în netezimea paginii este acelaşi? Există un mod de a înţelege înţelepciunea ca acceptare a tuturor mizeriilor, şi mai ales

a mizeriilor proprii. Dostoievski a zis că oamenii fericiţi n-au istorie. Ba bine că nu. Au, şi, pentru că nu se frământă prea mult, au timp berechet s-o şi trăiască, să se îndoape din ea şi s-o şi transcrie, acea istorie minunată a călătoriilor la Paris, a sumelor fabuloase cheltuite de consoartă pe rochii, nemulţumirea că în magazine alimentare goale pentru că n-a găsit lapte şi mezeluri pentru drăgălaşii câini, care dorm lipiţi de spinările lor, a lui şi-a neveste-si, deliciile muzicii bune, expoziţii, cafenele, lecturi - ale manuscriselor lui Socrate! - asta ca să nu-l crezi interesat exclusiv de cele ale burţii etc.

23 iunie. Ce aflu eu făcând documentare pentru reportajul despre 23 august îmi dă vertij. Istoriei îi e mult mai greu să fie ştiinţă decât ne pare nouă. Ea ştie după ce criterii alege faptele, dar o dată alese, „interpretarea" lor este ca şi făcută. „Subiecţii" mei par să nu-şi dea seama ce spun, nici mai mult nici mai puţin. În tot cazul, în ce-i priveşte pe înfăptuitorii insurecţiei, niciunul dintre interlocutorii mei, n-a cunoscut, înainte de 1944, niciun comunist, şi nu are cunoştinţă de existenţa vreunuia. „*Despre un singur cetăţean din sat, îmi spune dl. învăţător Nicolae Popescu, bănuiau oamenii că ar fi socialist. Dar bănuiala lor se întemeia pe zvonul că ar avea la Constanţa un văr socialist. Legionari da, erau câţi voiai. După insurecţie, au fost arestaţi, luaţi din sat şi duşi la Cobadin, după care Ana Pauker a dat o lege care le permitea tuturor foştilor legionari să intre în PCR, aşa că au fost eliberaţi*." Şi abia se abţine să nu râdă. Cum şi-a justificat Ana Pauker o asemenea gafă politică? Nu se ştie, nu se discută. Istoria spune doar că pentru asta şi pentru altele a fost pedepsită, nu? A fost înlăturată la rândul ei. Totuşi asta e o enormitate, şi atât de tâmpită încât s-o facă, fără să se gândească la consecinţe, nu putea fi Ana Pauker, nu? insist eu, iar dl. Popescu se uită la mine cu aerul că deh, ce să-ţi fac eu, dacă nu eşti atentă la ce-şi spun şi nu faci legătura cu ce ţi-am spus la început. Adică? Adică altă posibilitate de a întări partidul, înmulţind pe cei care voiau să se înscrie, nu era, decât şantajul împotriva foştilor legionari. Ori închisoarea, ori înscrierea în partid, comunişti adevăraţi erau puţini, şi, în plus, cei care erau, habar nu aveau de viaţa de organizaţie, nici să vină la timp la şedinţe nu ştiau. Legionarii au fost primiţi pentru că aveau exerciţiul disciplinei!!

În noaptea de 23 august, îmi mai spune, *ruşii erau deja la Iaşi. Deci întoarcerea armelor nu mai putea întârzia nicio zi. Această intrare a ruşilor a hotărât momentul trecerii de partea lor. Cum,* zic, *până atunci împotriva lor şi atunci, de partea lor, adică, stai cu unul până ajunge la ananghie şi pe urmă treci de partea ăluilalt, victorios? Asta n-a fost, până la urmă cam urât, o trădare şi atâta tot? Ba da,* zice râzând, *Antonescu de ce a refuzat şi de ce a fost până la urmă şi împuşcat, tu acum afli?* Mărturisesc ruşinată că da, eu acum aflu. Eu, nu-i aşa, sunt filoloagă, specialistă în rotacism şi în consoane palatalo-dentale. Frontul de la Iaşi a precipitat deci evenimentele. Admitem aşadar că, fără să fii existat, comuniştii au făcut insurecţia, pentru că guvernul ruşilor, comunist fiind, nu admitera să se împace cu România decât prin mijlocirea unor comunişti. Admitem şi că poporul întreg dorea despărţirea de nemţi, pe care Antonescu n-o dorea, că Antonescu s-a trezit în dezacord cu propriul său popor, din cauza orgoliilor lor militare, şi a unor scrupule cavalereşti care nu-şi mai aveau rostul. Numai că poporul, el de ce şi-ar fi dorit alianţa cu ruşii? mă întreabă acum el pe mine, dl. Popescu, observând spepticismul meu. De ruşi, românilor le-a fost frică întotdeauna şi cu atât mai mult le era acum, când urma să vină peste noi. Deci nu puteau să vrea să fie aliaţi cu ei, decât numai fiindcă împotrivirea nu mai era posibilă. Atunci ruşii, ei de ce-au ţinut la o alianţă cu românii la care nu erau constrânşi? Cine i-a determinat să accepte această alianţă, la urma urmelor, mai mult o favoare, pe care ei, în plină ofensivă victorioasă, catadicseau s-o facă. Şi promiţându-li-se, ce? Ce-i putea tenta la noi? Dl. Popescu se uită la mine ca la o picată din lună. Nu era nicio favoare, ne-au ocupat şi ocupaţi am rămas. Adică suntem ocupaţi şi acuma? Trăiesc deci fără să ştiu într-o ţară ocupată? Pare să-mi spună că da, şi nu e vina nimănui că nu ştiu astea. Mi-am adus aminte când mă certam cu Andrei Wisinger, fugit din România în 1960, şi revenit în '77, căruia-i spuneam că pe mine nu mă interesează cine e şeful statului, singurul lucru care mă interesează este literatura şi el îmi spunea că sunt provincială. Mi-a intrat pe-o ureche şi mi-a ieşit pe alta constatarea lui. Credeam că mă insultă fiindcă sunt tânără şi frumoasă şi nu-l iubesc destul. Dar oare şi acum, ce-mi spuneau „subiecţii" mei mă interesa altfel decât că voiam să fac un reportaj bun şi „adevărat" despre ce s-a întâmplat cu oamenii

obişnuiţi în ziua de 23 august? Nu ştiu. Oricum, am aflat lucruri senzaţionale. În seara zilei de 23 august, oamenii obişnuiţi nu alianţa cu ruşii o aşteptau. Nimeni n-o aştepta, de fapt, absolut nimeni, nici chiar cei care o puneau la cale, probabil. Nu era suficientă, pentru a-i împăca pe ruşi, arestarea lui Antonescu. Arestarea lui, singură, n-ar fi rezolvat nimic. Esenţialul era ca tratativele - purtate de comuniştii ăia puţini - să ducă la instalarea unui guvern comunist la noi, or, aşa ceva nu se putea întâmpla cu atât de puţini comunişti în ţară. Atunci? „*Atunci, ceea ce aşteptau românii, tot poporul* („*oamenii de rând*" *cum zici tu*), *era venirea americanilor*! *Dacă vrei să ştii. Aşteptau venirea americanilor cu care plecase în secret la Cairo, să trateze, prinţul Barbu Ştirbei. Astfel că, într-adevăr, comunicatul de la orele 22, a fost o bombă*!" Care va să zică Istoria noastră oficială nu minte. Şi ea spune acelaşi lucru, că insurecţia, comunicatul au fost o „*bombă*". *O surpriză şi o bucurie*? *Nu, doar o surpriză,* îmi spune serios. *Atunci în ce fel a făcut poporul insurecţia asta*? *Poporul a făcut ce a urmat. Adică s-a bătut. Încăierarea cu nemţii, ca până acum cea cu ruşii, asta a fost partea poporului*. Sacrificiul. Fain-frumos.

24 iunie. C. nu-l iubeşte pe L. Îl va părăsi. Aşa talentat cum este. Normal. Că Marga Barbu nu-şi părăseşte bărbatul, lucrul se explică nu prin aceea că e talentat, ci că este un invingător. Aici, în lumea asta, nu în eternitate. Pe femei nu le încălzeşte victoria în eternitate. Artist, oh, desigur, cu atât mai bine, mai şic, dar aici, pe pământ să fie învingător. Criteriile victoriei: bani, călătorii, premii, funcţii, burtă mare şi gorile. Nu este un „marginal", un „ratat". Natura e nemiloasă, iar femeile care sunt natură... De altfel, când sunt miloase încetează să mai fie femei - ci soţii şi mame - şi nu mai prezintă niciun interes. Asta e.

26 iunie. Îmi merge reportajul strună. Descopăr că pentru civili insurecţia a fost o harababură, că nimeni n-a ştiut nimic. Ion: *Dar crezi că insurecţioniştii au avut vreun interes să se ştie*? Aşa o fi, dar cum rămâne cu „naţională şi populară"? Am descoperit şi o formă de proză nefictivă, în care intră tot: ştirea oficială şi confirmarea ei, zvonul şi infirmarea lui, opinii contradictorii, amintiri aproximative şi nesigure care se exclud una pe alta şi participă toate la ţesătură, şi în final un fapt care să le anuleze pe toate, ca document, ca „adevăr istoric", dar să nu poată anula ţesătura de adevăruri contradictorii, singurul Adevăr,

de fapt: Povestea neverosimilă şi plină de viaţă. De fapt, descoperirea mea a fost găselniţa leneşului: după ce adunasem tot materialul şi-l scrisesem, după ce toţi îmi povestiseră ce frumos auziseră ei la radio comunicatul, vine unchiul lui L. şi-mi spune că nimeni *nu putea să audă nimic,* fiindcă radiourile fuseseră confiscate!! E adevărat că dl. Popescu, la care am alergat distrusă, cu ultimele puteri, m-a liniştit: radiourile au fost confiscate de ruşi, în anul următor!

Bine că intuiţia de la care am plecat eu nu s-a dovedit falsă. Anume că toată lumea care avea în 23 august 1944 mai mult de 15 ani se va simţi datoare să creadă că-şi aminteşte ce a simţit şi ce a gândit atunci, iar aceasta pentru că momentul a devenit ulterior atât de semnificativ, încât chiar şi pentru aceia dintre ei, care nu auziseră comunicatul direct, el constituia o amintire. O falsă amintire, desigur, pe care şi-o însuşiseră ulterior, ca neputând să lipsească din memoria niciunui om care a fost contemporan cu momentul, dar este şi acesta un fenomen interesant. Probabil că memoria colectivă aşa şi înmagazinează, ca folclorul: un exponent, treaz, reţine tot ce-a văzut, în timp ce ăilalţi, care dormeau, mint că au văzut cu ochii. Ca un premiant al clasei care singur rezolvă problema şi le-o dă la toţi s-o copieze. Felul cum era să-mi dea peste cap toată munca ipoteza că nu e bine să transcriu toate elucubraţiile. (Unii au pretins că aveau radio numai de jena că o insurecţie atât de „naţională şi populară" nu li s-a întipărit în minte, şi ca să mă convingă, mi-au povestit în detalii emoţii şi sentimente patriotice învăţate ulterior la lecţiile de marxism. Alţii se aflau pe front. Tata, bunăoară, rănit de ruşi pe 21, şi revenindu-şi din comă abia pe 29, când a aflat că este aliat cu ruşii etc.) Formula de a-i consemna pe toţi a fost descoperirea leneşului: pentru că fiecare nouă mărturie îmi anula tot ce aflasem înainte, iar ultima, până şi ideea de la care plecasem, că sunetul unei voci este mai bună madlenă decât cuvintele. A fost extraordinar de utilă pentru mine experienţa şi-mi iese foarte bine reportajul - retro.

30 iunie. Nişte rude prin alianţă ale lui Coco. De care el este atât de mândru. Plecaţi pentru o lună în RFG, delegaţie, deh, unul e director într-o întreprindere judeţeană, iar celălalt diplomat în comerţul exterior. Oameni cu autoritate, prestigiu şi bani, în ţară, care nu se îmbracă decât în ţoale nemţeşti, au televizoare color, video-

casetofoane, calculatoare, brichete şi chiloţi din pachet etc, deci tipi de care ai toate motivele să fii mândru dacă îţi sunt rude. Ei, şi aceşti domni s-au dus într-o bisericuţă dintr-un orăşel nemţesc, credeau ei mai dosnic, în tot cazul nu mai mare decât Medgidia şi... au cerşit! Cum? Explicându-le milostivilor că ei, în ciuda aspectului lor nemţesc, sunt din România, n-au bani, şi aşa mai departe...

Uite cum şi demnitatea este o chestiune strict geografică. Nişte tipi la bunurile cărora râvnesc hoţii, care-şi cumpără câini-lup să le păzească ograda, îşi pun gratii la uşi şi la ferestre şi încuietori cu sistem de alarmă, îşi petrec vacanţele doar în hoteluri de lux, sunt relativ cinstiţi (n-au fost prinşi luând aici bacşişuri ca găinarii de doctori), apreciaţi pentru competenţa lor profesională, care sunt temuţi pentru autoritatea lor aici, - mutaţi câteva sute de kilometri mai încolo, devin altceva: două slăbături ordinare, două feţe lungăreţe şi uscate, care întind mâna şi cerşesc alături, tată şi fiu, nu pentru că li s-ar fi evaporat în chip inexplicabil demnitatea, nuuu, ci fiindcă această lipsă de demnitate pot s-o pună în seama altcuiva: ei nu cerşesc ca persoane, ci ca români, şi nici măcar ca români, ci ca nemţi trăitori săraci-lipiţi în România, ca în urma unui naufragiu. Asta e, dacă aş fi în locul cui i-a trimis acolo, i-aş pune la întoarcere pe un scăunel la colţul străzii şi i-aş obliga să cerşească. Nu fiindcă au cerşit acolo, ci fiindcă au cerşit în numele României, în care numai locuiesc, de fapt, şi încă foarte bine, de-asta nici nu pleacă definitiv, cum ar avea oricând prilejul.

3 iulie. Reportajul meu cu 23 august a picat foarte prost. De la secţia de presă a CC, un anume tovarăş Ispas l-a sunat ieri pe Ctin Novac, să-l certe pentru „evazionism politic": numărul pe iunie al revistei era ilustrat de Ion Bitzan, iar prima pagină era ocupată cu o reproducere după o lucrare a aceluia înfăţişând o... carte! Este extraordinar. Deci nu pentru aluzii politice, pentru chestii dăunătoare, strecurate cine ştie cum. Ci pentru neutralitate şi cuminţenie! Pentru că evazionism politic înseamnă doar sustragere de la îndatorirea (patriotică, dar neplăcută!) de a mânca rahat.

Tot ce ştim noi vizavi de o asemenea problemă este că ne e frică, dar când este vorba să ne explicăm, să analizăm împreună această frică, nu găsim niciodată toate cauzele şi, în orice caz, nu pe cele mai adânci. Nu suntem la fel de sinceri în analiză, toţi, şi n-avem aceleaşi categorii de

lucruri de pierdut. Eu spun, de pildă, că mi-e frică de bătaie, deşi este puţin probabil că şi-ar pune cineva mintea cu mine. De faptul că mi s-ar confisca maşina de scris, mi s-ar interzice să scriu, să public etc. Nu e asta. Asta e ceva care ascunde altceva. Faptul că modul meu de a gândi este socotit greşit de către aceia care răspund de gândurile noastre, întlneşte în forul meu interior o nesiguranţă de mine pe care se sprijină. De unde frica: *eu* nu sunt sigură că gândesc bine, de aceea mi-e frică de obiecţia lor că gândesc rău. Iar ăsta este un motiv temeinic să-ţi fie frică, ce-i drept. Prin natura ei, gândirea nu e un proces care să te menţină într-o stare permanentă de siguranţă de sine. Intelectualul - această *jeune fille rangée,* cu nimic de luptător pe alt tărâm decât cel al ideilor, în alcătuirea lui - se poate simţi descumpănit într-unul din acele momente când, păşind de la o idee la alta, se află cu un picior bine înfipt în ideea anterioară şi cu celălalt pipăind orb alt pământ solid, al ideii următoare şi cineva vine şi urlă la el: stai aşa, ce faci dumneata aici, ce delict comiţi? E mai mult descumpănirea şi teama de locul unde pui piciorul decât de urletul auzit în ureche, dar în prezenţa permanentă a urlătorului de alături e de presupus că el nu va mai face niciun pas. Nu poţi şi gândi şi dialoga cu gorila. Bun. Te opreşti din gândit şi te lupţi cu ea. Aici este frica. De ce mi-e mie frică? Cea mai profundă cauză a fricii mele este ideea de a pieri, de a fi anihilată la propriu, fără niciun zgomot, fără nicio urmă, fără nicio dovadă că am existat, nu din vanitate trebuindu-mi urma respectivă, ci ca o probă că ei au comis acea anihilare, ei au făcut acest rău: dacă nu se ştie că am existat, nu se ştie nici că am dispărut, dacă nu se ştie că am dispărut, nu se ştie nici că ei fac răul acesta, îl pot deci face în permanenţă, la nesfârşit. Este deci nu spaima de moarte, ci spaima de o moarte fără sens, care nu va mişca nimic în urmă. Fiindcă asta e sigur, speranţa că moartea vreunuia va mişca ceva din loc mai există în foarte puţini oameni. Sentimentul acela că nicio moarte nu e zadarnică nu mai există. Ideea că şi aceia care gândesc ca noi se vor desolidariza de noi, vor ridica din umeri, ce să fac dacă a fost naiv, şi toţi se vor feri să ne rostească numele.

N-am niciun dubiu că anihilarea unui individ care contrariază „interesele generale" s-a făcut întotdeauna în cea mai perfectă discreţie, chiar dacă ei au fost cu sutele, indivizii respectivi. Şi că sentimentul

aceluia că este singur a avut o contribuţie hotărâtoare la anihilarea lui. Chiar şi execuţiile publice pot fi astfel puse la cale încât să se asigure izolarea respectivului, prevenirea riscului de solidarizare cu el a privitorilor. Nici nu e greu de obţinut aşa ceva. Frica de a fi singur, acum şi în eternitate, asta este ceea ce te face să „abjuri", sau să taci, pur şi simplu. Ceea ce văd că nu mai ajunge, există deja culpa de „evazionism politic". Dar, atenţie „în ce condiţii poate fi un om atât de singur? Atunci când nici măcar el nu mai este cu sine.

11 iulie. Povestirea mea cu 23 august, insurecţia, sau ce-o fi aia, *nu intră*. N-o poate publica, îmi spune Ctin Novac. Cu toate că o găseşte foarte bună, literar vorbind. *Dacă e bună literar, atunci e inofensivă politic,* îi spun cu toată convingerea că pe dobitocii ăia de la Bucureşti îi poate păcăli cu acest argument, pe care poate că nu l-a luat în calcul, fiindcă nu i-a venit în minte. Şi având convingerea, eu, că din prietenie pentru mine, va face acolo risipă de asemenea argumente. Sau, mă rog, din dragul lui pentru literatură, dacă zice că-i chiar aşa bună. *Nu, că chiar aşa bună nu e. E bună, dar nu chiar aşa bună... N-are perspectivă, n-are un orizont... politic. Păi, zic, ce orizont politic îi trebuie, nişte oameni simpli, fără orizont politic, îşi amintesc ce au simţit ei atunci, ce s-au mai bucurat de eliberare, ceea ce e chiar favorabil ideii lor că insurecţia a fost o mare, sinceră, generală şi nepolitică sărbătoare naţională*. Că în afară de cele două „foste" - care i-au plăcut lui cel mai mult - logodite cu nemţi, nemăritate nici până azi, dacă logodnicii lor nemţi au plecat, şi morfinomane - opiniile astea naive şi în fond favorabile actului de la 23 august, sunt detalii care întăresc verosimilitatea teoriei oficiale, despre binefacerea petrecută atunci. Că eu n-am aflat „adevărul" despre ce s-a întâmplt atunci, dar nici nu m-am băgat în aşa ceva, nu m-a interesat aşa ceva. Chiar nu se poate târgui deloc, nu i se pare că merită? *În viziunea ta, insurecţia apare ca un colac picat din cer*. Mie asta mi s-a şi părut partea mai bună a poveştii mele: „viziunea". Pentru oamenii de rând, orice eveniment istoric este un colac picat din cer, e un adevăr nu istoric, şi nu politic, ci psihologic. Pe mine acest adevăr m-a interesat, şi fiindcă nu aveam acces la cel istoric, şi fiindcă mă interesează mai mult psihologia decât politica, şi fiindcă el mi-a comandat materialul şi ştiam că dacă mi l-a cerut, nu să răstoarne teoria partidului despre 23 august a vrut, ci

eventual să se strecoare pe lângă ea. Ei bine, eu chiar am întărit-o, teoria partidului. Ce nu-i bine? Ce-l deranjează în treaba cu viziunea? Era singurul unghi unde mă puteam posta, fără riscul de a vedea mai mult decât am voie să văd. Măcar de acolo să mă lase să spun ce se vede. Este în acelaşi timp adevărat şi inofensiv ce spun eu acolo (dacă aşa ceva există, m-am gândit, fără să i-o spun tare). *Este adevărat, dar pe el nu adevărul îl interesează, ci să iasă revista şi dacă se duce cu paginile alea ocupate cu plăcinta mea, riscă să se trezească cu ele goale, cu o zi înainte de apariţie*. Aşa că vrea, printre interlocutorii-martori din poveste, un *Raisonneur,* unul care să fi fost în temă, un... ilegalist! Chiar dacă e clar că asta modifică şi strică tot, fiindcă tema reportajului meu asta este: *insurecţia - colac picat din cer*. Ca să nu mai spun că n-am de unde să scot ilegalistul. Ăia sunt acum ori de-a dreapta lui Ceauşescu, unde eu n-am acces, - şi nici nu e interesant, fiindcă versiunea lor asupra evenimentelor este deja consemnată în manualul de istorie, sau în discursuri politice, şi aia nu mai e proză -, ori în puşcărie, ori morţi. Îi explic asta şi că dacă n-ar fi proză n-ar mai fi nici reportaj, n-ar mai fi nici evocare, n-ar mai fi nimic, pentru că nu-şi respectă propriile premize. Eu am declarat de la început că vreau să spun *tot ce ştiu aceia care nu ştiu nimic*. Eu sunt convinsă că le-ar putea explica tâmpiţilor de-acolo, astfel încât să înţeleagă. Dar C. Novac deja schimbase subiectul. Numai ajunsă acasă cu „colacul" în braţe, mi-am dat seama de absurdul discuţiei. De absurdul poziţiei în care se află C.N. şi cum îl sfătuiam eu să-i convingă pe ăia, fără să văd că ideea de a-i convinge e nefirească. Care vasăzică, revista lor se autofinanţează. Adică este ţinută de cititori care o cumpără dacă le place, şi de el însuşi, prin tot felul de eforturi economico-financiare. Ar putea cel mult pe publicul ăsta care i-o cumpără să-l consulte dacă îi place sau nu ce scrie în ea. Dar el nu de gustul publicului ţine cont, ci de gustul cuiva care nu numai că nu plăteşte, ca să poţi spune că de-asta-i faci nişte concesii, dar, după ce te obligă, pe banii tăi, să faci o marfă pe gustul lui, adică proastă, te mai obligă s-o şi vinzi şi să-i predai şi ce-ai încasat din vânzare. Ce s-ar întâmpla deci, dacă Novac le-ar spune ălora: *Îmi pare rău, dar fără acest evazionism politic, revista nu s-ar mai cumpăra*? S-ar întâmpla că ăia ar spune: Cu atât mai bine, n-o mai scoateţi. Ei, n-are şi el dreptate? Are, decât că dreptatea lui e strict privată, nu e lupta

pentru ca o revistă bună să nu dispară, revista devenind, de dragul ălora, din ce în ce mai rea, ci e lupta pentru liniştea lui şi locul lui de muncă. Buzura a zis că în comunism, când munca va deveni o plăcere şi o necesitate, o să ne cumpărăm un loc de muncă.

1 septembrie. Poveste tipică: La câteva zile după respingerea reportajului meu, m-am dus val - vârtej la C.N. şi i-am arătat că Suplimentul „Scânteii tineretului" a avut curajul să publice unul în acelaşi spirit, doar că mult mai prost. Relata cum era vremea, unde ploua, unde ningea, unde se făcea plajă, unde erau drumuri cu gropi şi unde netede, în ziua de 23 august 1944. Uite că la ei s-a putut, îi spun. Şi plecăm, să mă mai impicioronghez după efortul celor trei săptămâni de muncă neîntreruptă şi zadarnică. Rezultatul reproşurilor mele constatat la întoarcere? Novac îl contactase pe autorul acelui material, un tip, Cornel Brahaş, şi îi ceruse un reportaj asemănător!!! Vai şi ce jenată eram că-l mai necăjisem şi eu, spunându-i „adevărul". Fiindcă este vorba la el de ceva mai tâmpit decât frica, pur şi simplu (ce se întâmpla, în fond, dacă revista nu ieşea la timp?), ci de o cuminţenie nemeritată de troglodiţii ăia, o frică, nu atât de represalii şi de ţipetele lor isterice, cât de văicărelile lor, o lehamite şi-o oboseală şi o jenă tipic provincială de a nu ieşi tu în faţă, de a nu fi „excesiv". O frică de tot ce nu este plat, mediocru, cuminte, de tot ce mişcă-n front. Trebuie să recunosc şi eu că găselniţa este deşteaptă, cu Brahaş nu i se poate întâmpla nimic, fiindcă dacă-l întreabă cineva: ce-i cu rahatul ăsta? el poate să spună: *Am crezut că e voie şi la noi, dacă la „Suplimentul" aţi lăsat să treacă*. Deşi ăştia, în general, nu sunt deranjaţi de niciun rahat. Dar el, oh, el, săracul, s-a săturat să se strige la el, vrea linişte. Just.

2 septembrie. Zicea nu ştiu ce isteţ de poet român că poezia nu este o necesitate. De-asta o şi fac ei cu atâta convingere.

După-amiază: *Pe 11 august a murit Virgil Mazilescu*.

În câteva zile părăsim Medgidia.

Flore: *Uite, fetiţa asta, care vine spre noi, pe celălalt trotuar, este ceva, nu ştiu ce, de bancă cu Petronela*...

3 septembrie. Adrian Păunescu - *Sub semnul întrebării,* întrebare: *Poate fi un artist sublim în creaţie şi porc în viaţă*? Într-un interviu pe care nu ştiu cui i-l ia, cred că lui Al. Paleologu, pune problema asta, a relaţiei dintre talent şi caracter. Cam funie în casa spânzuratului. De

aceea nu prea citeşti des despre problema respectivă. De ce i-a alungat Platon pe poeţi din cetate? Adică unei ordini aparent mai blânde, întemeiată pe prostire prin poezia câtorva, de ce i-a preferat una cinstit şi la vedere întemeiată pe teroare? Sunt de acord cu el. Sunt de acord şi cu proasta lui părere despre poeţi. Ei sunt „imitatorii" şi în virtutea acestui talent al lor, de a imita şi şuieratul vântului, şi al frunzelor, şi entuziasmul şi tristeţea etc. ei pot sluji la orice stăpân. Ca poetul care le cântă şi peţitorilor Penelopei şi lui Ulise şi tocmai de-asta trebuie lăsat în viaţă. Problema lui Hamsum, Pound, Céline, Sade. Dar cum se explică oare că da, se poate să fii porc în viaţă şi sublim în creaţie? Nu cred că e o întrebare uşoară. De ce este mai profund şi mai convingător Céline, decât Camus? Şi nu estetic, ci moral, mai convingătoare cartea cuiva care n-a fost în stare să trăiască nici măcar convenabil din punct de vedere moral? Întreabă Păunescu (e dat naibii de deştept şi de preocupat de etică acest Păunescu despre care 11 oameni din 10 spun că este o canalie): *Consideraţi că morala unui scriitor este morala de după operă?* Ce vrea el să sugereze aici: Că scriitorul este un păcătos, care tinde spre curăţenia morală, iar opera este expresia acestei irepresibile nevoi de curăţenie? Şi că să ai forţa morală de a scrie o operă compensează incapacitatea de a trăi în morală? Paleologu nu răspunde şi nu explică, dar constată: „*Pe Goya nu numai că-l admirăm, deşi ştim că a trădat Spania, dar găsim în opera lui, cu o irezistibilă forţă morală, protestul social şi politic*." Iată ce-i răspunde la aceeaşi întrebare Aurel Dragoş Munteanu: „*A fi tentat, a simţi vocaţia artistică, înseamnă a avea o mare vocaţie morală. Morala pentru scriitor - a nu se ascunde în faţa propriei conştiinţe*." Nici acesta nu e un răspuns. De ce are scriitorul foarte mare mai multe de ascuns în faţa propriei conştiinţe decât are un scriitor mediocru, şi deci mult mai multe de dezvăluit, decât un păcătos mediocru? Nu cumva eşti imoral, ca să ai ce povesti, şi o viaţă exemplară te scuteşte de nevoia dramatică a spovedaniei, a scrisului? Habar n-am. Constat doar că omul acela, abject în viaţă şi sublim în operă, trebuie să ascundă o taină care e şi a lui şi a operei. Dacă Isus Cristos, singurul nostru model moral, ar fi scris, i-ar fi fi ieşit cea mai perfectă platitudine. Că numai conştiinţele întunecate au ceva de zis lumii, mi-e clar, dar cum de poate izvorî dintr-o conştiinţă întunecată atâta lumină? Şi chiar un al doilea

chip al autorului, invadat de acea lumină, ca un Crist? Este scrisul nu numai spovedanie, ci şi ispăşire? *Nu ştiu*. Dar: intervievaţii lui Păunescu şi el în persoană, ce mai vorbesc ei despre adevăr, conştiinţă, morală, ca despre nişte probleme pe care ei le-au rezolvat demult... Cică morala unui scriitor - să nu se ascundă în faţa propriei conştiinţe. Cine se arată aci în faţa propriei conştiinţe??

20 septembrie. La Alba Iulia în celula unde a stat Horea până când a fost executat, se păstrează o scrisoare a unui martor ocular la execuţie. Relatând evenimentele, martorului nu pare deloc să-i treacă prin cap că scrisoarea lui ar putea să aibă o viaţă atât de lungă şi nici să nutrească vreo nelinişte în legătură cu relativizarea judecăţilor şi adevărurilor în istorie. Horea este, fără urmă de dubiu, „tâlharul". „*Pentru nelegiurile comise*" el a fost obligat să asiste mai întâi la supliciul celuilalt, al tovarăşului său de tâlhării, Cloşca, de a cărui robusteţe cronicarul se miră, descriind în detaliu operaţiile de tortură la care trupul aceluia a rezistat, în chip inexplicabil: trosnetul oscioarelor, ca nişte vreascuri, sfâşierea cărnii, urletele. *Dar Horea este încă şi mai robust,* continuă, *fiindcă numai după ce roata a trecut a cincea sau a şasea oară peste trupul lui a murit răcnind şi urlând*. Respectivul martor este învăţător, iar textul lui emană atâta satisfacţie, atâta siguranţă şi încredere în dreptatea restabilită de autorităţile vremii lui, încât te cutremură. Nici spectacolul cruzimii, care face scrisoarea aproape de necitit, nici spectacolul suferinţei atroce nu-i produc vreo reacţie umană sau măcar vreuna fiziologică, de oroare. Ne asigură că s-a uitat până la sfârşit, mărturia lui e deci creditabilă. Mai povesteşte că cinci mii de ţărani fuseseră aduşi la locul supliciului cu forţa, pentru a fi înspăimântaţi. Cealaltă jumătate a mulţimii venise de bunăvoie. Într-un fel sau altul, înspăimântaţi sau satisfăcuţi, toţi trebuie să fi trăit sentimentul că asistă la un act de justiţie. Oricâte opinii divergente de opinia oficială ar fi existat la data respectivă, însumarea lor dădea o direcţie, care era aceea a vinovăţiei şi a pedepsei „tâlharilor". „Maselor", nu apăruse încă nimeni care să le facă dreptate. Horea comisese, din câte se pare, cruzimi atroce, la rândul lui, arsese, descăpăţânase, spintecase, fără alegere, femei, copii nevinovaţi, bătrâni. Dar învăţătorul ăsta nu era una dintre victimele posibile ale răsculaţilor. Era doar un martor, unul neutru, dar, mai ales, un

intelectual. Nu pare, de asemenea, nici bolnav psihic, sadic, aşa ceva, ca să crezi că spectacolul cruzimii i-a întunecat judecata. Pare un om normal. Normal de mărginit şi normal de conformist. Atât de normal încât citind şi recitind scrisoarea aia, care este halucinantă, *simţi că ai fi putut s-o scrii tu*. După 200 de ani evenimentele, dreptatea şi nedreptatea se văd altfel, şi la fiecare 200 de ani iar şi iar se văd altfel. Sigur că acum se ştie cine a fost atunci, la 1794 martir şi cine tâlhar. Dar îmi imaginez că mă aflu acolo, în jurul meu se bulucesc 10 mii de oameni, împinşi fie de curiozitate, fie de dorinţa să-l vadă pe Horea pedepsit, fie de frica de a nu fi ei pedepsiţi, că ar fi de partea lui. Asta e întrebarea: unde aş fi eu, acum 200 de ani, între cei aduşi cu forţa sau între cei veniţi de bunăvoie? Aş fi dat cu pietre în Ezra Pound, plimbat în cuşcă, ca o maimuţă, unul dintre cei mai mari poeţi ai lumii şi pe deasupra iresponsabil, sau m-aş fi scandalizat, suferind măcar în tăcere? Aş fi fost de partea lui Céline sau de partea Franţei indignate pentru trădarea lui? Aş fi chemat scandalizată oamenii de ordine dacă „nebunul" Eminescu m-ar fi agresat în parc sau aş cădea în admiraţia pios-îndrăgostită de acum? Când foarte puţini sau nimeni n-a procedat la vremea aceea altfel, pe ce m-aş baza eu acum, ca să cred că aş fi procedat altfel? Ce fac eu acum, diferit de restul lumii, ca să cred că atunci aş fi făcut ceva diferit de restul lumii şi pe deasupra atât de riscant?

Virgil Mazilescu ajunsese să bea atât de mult, încât „contemporanii lui, adică noi, nu mai ştiam cum să scăpăm de el şi să ne cărăbănim pe la casele noastre, pe la plimbările noastre în doi, sau în patru, sau singuri, dar treji, fiindcă prea ne plictisea jelania lui nesfârşită. Suntem totuşi sublim indignaţi că nevasta lui Slavici i-a cerut bărbatului ei s-o descotorosească de „nebun". (Uite, că fără ghilimele nici nu îndrăznesc să-i spun poetului aşa!) Nu ştia oare ce mare poet este? Ba ştia. Dar ştia şi mai bine că nu suportă în casă un nebun. Că vrea linişte. Nu prea ne omorâm cu grija de ce-o să zică posteritatea despre noi, dar cu ce calmă condescendenţă sau sfântă indignare vorbim despre stupiditatea nevestei lui Slavici. Suntem adică siguri că-n locul ei, nu-i aşa, şi-n locul acelui învăţător, şi-n locul americanilor care l-au huiduit pe Pound, nu-i aşa? ne-am fi purtat cum ne-ar plăcea să scrie în cartea de istorie că ne-am purtat, cum am fi făcut-o dacă ştiam ce mari or să

fie ăştia peste sute de ani. Tot conformist, nici vorbă, dar un conformism conform cu ideea de frumos, bine şi adevăr a posterităţii. Şi a noastră, decât că nu ne ţin curelele să fim sublimi ca o idee.

11 septembrie. Nu scapi cu una cu două de Céline. Şi, de fapt, nici nu ţin să scap. *Este atât de greu să suferi cu adevărat,* spune el. *Oamenii trec de la o comedie la alta,* zice. E greu să suferi, în sensul că e greu să realizezi o performanţă, concentrându-te, fiind pur şi simplu atent numai acolo, refuzând distragerea, distracţia, care şi se oferă gata ambalată, la fiecare pas. Te îmbie, cum îl îmbie pe un şcolar leneş orice poate să-i abată atenţia de la plictisitoarele lecţii. Nu e vorba că fără distracţii am muri, fiindcă poţi evita să fii atent la propria ta suferinţă şi urmărind o muscă, şi poţi fi de-a binelea fericit umblând pe străduţe şi exclamând vai ce străduţe frumoase, privind îndrăgostiţii şi spunând vai ce tineri sublimi, după tonele de literatură pe care le-ai băgat în tine, toamna asta caldă şi lungă, ai şi aici destulă poezie de savurat şi dacă tot suntem atât de conformişti, de ce nu ne-am conforma în chip plăcut şi elevat.

Ieri la dispensar, un bătrân. Avea o figură tăbăcită de orgoliul şi de demnitatea indubitabilă a vârstei lui, de gloria de a fi trăit atât de mulţi ani. Vâna locul în sala de aşteptare cu toate aceste măreţe expresii întipărite armonios pe figură. Îţi venea să-l întrebi pe ce chestie este aşa de mândru. Alt tip, în troleu, explica unuia ceva, umplându-şi gura, evident atent la gustul savuros al neologismelor: *complex,* repeta, *ceva foarte complex, şi acest lucru complex,* spunea, sugând cuvântul ca pe o bomboană, cu acelaşi aer fericit, absent, tâmp şi satisfăcut cu care chiar sugi o bomboană. Două parale nu dădea pe lucrul ăla foarte complex, ci pe el însuşi care-i descoperise complexitatea.

Merg să fac cerere de butelie. Totul durează un minut. Se scrie un număr, se aplică o ştampilă, mi se spune pe urmă: *Aşteptaţi acasă. Cât*? întreb, nu din dorinţa de a o şicana pe funcţionară, ci ca să-mi dau seama dacă trebuie să stau în casă neîntrerupt, şi cât timp. *De unde să ştiu eu*? se miră aia. *Păi bine, cam cât atunci*? *Cu aproximaţie, sunteţi totuşi cea mai indicată să ştiţi. O zi, o lună, un an*? *Durează doi ani,* zice. Că durează doi ani poate să nu fie vinovat nimeni şi nici ea. Dar satisfacţia tipei că la supărarea pe care i-am pricinuit-o poate să-mi răspundă cu o atât de proastă veste, iată o mică şi foarte nevinovată

răzbunare a ei, pentru toate micile sau marile nemulţumiri acumulate de-a lungul anilor. Şi iată Prostia. *La Dame Bętise*. Şi iată sentimentul puterii, din care nimeni în ţara asta nu se poate plânge că nu se împărtăşeşte, dacă vrei s-o simţi, o simţi oriunde. Şi acolo, la uşa veculuі public, otrăvit de mirosuri, te poţi îmbăta de puterea ta spunându-i unuia care face pe el, că de azi veceul s-a scumpit, costă doi lei, iar tu n-ai bani, sau el n-are să-ţi dea restul, trebuie să te duci să schimbi. Dacă literatura noastră s-ar mulţumi, modestă, să consemneze doar aventurile Răutăţii şi ale Prostiei, şi tot ar avea de lucru până la sfârşitul veacurilor, presupunând că Ceauşescu o să trăiască până atunci. Fiindcă ai lui sunt ăştia. El spune „Lăsaţi proştii să vină la mine".

Ŕ la Céline - o mamă care-i spune fiicei ei: *Ce faci acolo, boule*? (indiferenţa la gen, semnificativă). Pe urmă: *Ah, da, eu am greşit*. Adulţii. Ei cred că dacă-şi recunsoc greşeala, fac şi aşa destulă concesie, ce să mai acorde şi reparaţii morale, scuze etc. Eu am greşit, spune deci, satisfăcută de simţul ei autocritic. Ba chiar iritată în secunda imediat următoare că nu le apreciezi în toată splendoarea acest simţ autocritic şi gata să şi-l pună în evidenţă: *N-auzi, boule, că mi-am recunoscut greşeala*? Lor, când greşesc, nimeni nu le spune: *boule,* acestor adulţi.

16 septembrie. Iar Céline - Tot *Moarte pe credit*. Înţeleg cum poate să spună A: E abject. Extraordinară intuiţie a revoltei - hotărârea copilului de 14 ani de *a nu mai vorbi*.

18 septembrie. La şcoala mea nouă, din Constanţa. O doamnă, cred că de biologie, 48 de ani. Foarte frumoasă şi distinsă, mâini subţiri, glezne subţiri, piele subţire şi ridată mărunt-mărunt, ca mătasea fină, o graţie pe care-o prinde bine şi negrul de sub unghie (avertizează că e de la nuci!), şi hainele un pic trenţăroase, şi micile indiscreţii nonşalante asupra propriei vârste. Inteligentă, dedată la reflecţii personale despre toate cele, zeflemistă, mucalită, cârtitoare, spunând sub zâmbetele rezervat-admirative ale colegilor: *Pe noi ne-au stricat romanii. Că doar n-o fi trimis Traian aici doar crema. Cine ştie ce ciurucuri, ce mercenari, ce naţii amestecate au venit aici să se corcească cu dacii, să-i altereze*... Suntem deci, ca italienii, fanfaroni, gălăgioşi, *propres ŕ rien*. Şarmantă doamna N. Promptă în replică, cinică, dezinvoltă, cu limba ascuţită. Dar ce aer de copil cuminte, în banca lui, are în şedinţe! Am surprins-o

chiar, dând aprobator din cap, foarte pătrunsă, la inepţiile şi prostiile directoarei mele, mult mai gogonate decât cele cu daci şi romani, inepţii pe care, de altfel, presupun că într-un cadru mai puţin oficial, le-ar persifla fără milă. Şedinţa este la noi un revelator extrem de interesant. O probă. Psihologiile se schimbă, nu se disimulează, chiar se schimbă, şi o asemenea persoană - ironică, fără astâmpăr, liberă în gândire (ca un copil, care şi când îi e frică sau îl intimidează o atmosferă anume, tropăie pe sub bancă sau emite sunete cu gura închisă sau aruncă avioane de hârtie, face ceva) se transformă brusc şi capătă mutra cuiva care a pus magiun pe clanţă. Laşitatea noastră, a tuturor, într-o sală de şedinţă, e ceva atât de generalizat, încât nici nu pare o trăsătură individuală, ci ceva a cărui explicaţie ar trebui căutată în însuşirile sălii sau ale şedinţei. Dar impresia e greşită. Dacă transpiraţia şi mirosurile dintr-o încăpere provin de la toţi indivizii, fiind totuşi greu s-o împarţi să vezi cât şi de la cine provine, la fel e şi cu această baltă de laşitate în care ne bălăcim scârbos-voluptuos cu toţii, deşi suntem aceleaşi persoane care, cu câteva minute în urmă, pe holuri, ne îngrozeam la gândul că am putea mirosi. Suntem aceleaşi persoane, încât deosebirea, şocantă de-a binelea, nu mai e decât un joc de aparenţe. De fapt, *Nu suntem persoane* nici acum, nu eram nici atunci. Suntem aparenţe. Aparenţe fără esenţă, ca în jocul acela cu cioburi mişcate încolo şi încoace. Oh, şi directoarea, un fel de Lăbuţă dar mult perfecţionat, mult mai „datoria înainte de toate", şi mult mai neruşinat demagogică decât el, o femeie spre menopauză, dar încă fabricând hormoni, care aci striveşte cuvintele, din ciuda că nu-şi poate strivi la propriu subalternii, aci e gata-gata să plângă excedată de probleme şi de răspunderi în care nimeni n-o ajută; aci strigă în extaz, despre grija ştim noi cui pentru chestiuni pe care în realitate, în ţara asta, nimeni nu le simte, ci doar le spune, aci ameninţă, tunător şi vehement, cu un iad, şi el tot iluzoriu. Suntem, cred, cea mai ridicolă şi mai găunoasă tagmă profesională, noi, cadrele didactice din România. În nicio muncă pentru o pârlită de retribuţie cred că nu ţi se cere, pe lângă corectitudine, „entuziasm şi dăruire". O contradicţie în termeni: cum să fii obligat să fii entuziast şi cum să te constrângă cineva să te dăruieşti? Meseria noastră seamănă cel mai bine cu a prostituatelor, fiindcă dacă peste tot se rosteşte acel formal „să facem totul", aici chiar

trebuie să faci totul. Aici e vorba de copii şi, cum spune Céline (tot el?!) *cu copiii e altceva*. Astfel încât trebuie să te „dăruieşti", n-ai voie să iei în glumă povestea asta. Aici, ce-ţi cere partidul este ceea ce ţi-ai cere tu însuţi. Aşa că partidul poate profita de această mică coincidenţă, între nevoile tale şi ale „clientului", şi te poate mereu băga cu capul în propriul suflet, ca pe pisică în rahat, ca să constaţi că propriul tău suflet nu e destul de entuziast şi generos, dimpotrivă, pute a lehamite, nu se dăruieşte destul pentru leafa pe care-o primeşte, iarăşi contradicţie în termeni, ori suntem misionari, ori suntem lefegii. Dar directoarea mea, care răcneşte tot timpul, nu e în realitate supărată pe cei care nu muncesc. Iar cei care muncesc îi sunt chiar, cu candoare, indiferenţi. Se plânge cu furie împotiva celor care... nu iau cuvântul în şedinţe. Dacă ai luat cuvântul (de altfel, scurt, fiindcă nimic nu-i place mai mult decât ca, ameţită de băutură, aud, să vorbească neîntrerupt 3-4 ore) te iubeşte necondiţionat. Este rudă apropiată cu un tip de prin minister, mai aud.

Vorbeam cu G. Fărcăşiu, iar şi iar, despre Eugen Barbu. Marele, talentatul, cel mai marele, zice el. Eugen Barbu. Superficial, frivol, cu căţeii lui, cu blănurile nevestei, cu talentul lui nemeritat, conştiinţa lui nulă, care n-a murit şi n-o să moară niciodată, ca Preda, de oftică. Care-şi dă, se zice, demisia din CC şi face scandal, pentru că e acuzat de plagiat şi nu ca Preda, pentru că nu înţelege ce se face cu ţăranii lui şi de ce.

Din nou *Moarte pe credit*. Maurice Nardeau: Céline şi-a asumat destinul de a polariza asupra-i întreaga ură a omenirii pentru a o mântui o dată pentru întotdeauna de impuritatea urii. Ei, asta-i acuma, nu mai avea omerirea pe cine şi de ce urî! Dar că a atras asupra lui atâta ură încât să nu mai aibă ce şi pe cine pierde (= dragostea nimănui) şi nemaiavând pe nimeni de menajat, (= niciun adevăr de ocolit) să spună tot ce ştie despre toate (prietenie, iubire, patrie, părinţi etc.) asta da, e adevărat. Eşti în stare să spui tot ce gândeşti doar după ce nu mai ai nimic de pierdut.

„*Au fost unii critici,* spune Dan Grigorescu, *care au căutat în romane unitatea ideologică cu atitudinea de mai târziu*." *Greşit,* spune Dan Grigorescu, deşi demersul este perfect justificat. *Céline s-a transformat în propriile personaje ajungând să gândească şi să acţioneze ca ele*.

Interesant: *contradicţiile lui Céline, rezultatul unei deliberate şi programatice încercări de a deghiza adevărurile propriei existenţe*. Şi Nicolae Balotă: „*A minţit mult prea mult, chiar şi pentru o existenţă a şireteniilor întortocheate*. (...) *Minciuna nu-i apărea drept o convenţie necesară într-o societate coruptă, ci o reacţie de apărare într-o lume necruţătoare*". Şi de ce este oare mai condamnabil să minţi ca să te aperi, decât să minţi „convenţional" într-o societate „coruptă"? Şi ce incompatibilităţi (care să justifice adversativul ci) între o societate coruptă şi o lume ameninţătoare? Ce de mai vorbărie, ca să ocoleşti întrebarea dacă suntem mai buni ca el, măcar în viaţă, că în operă, e clar cam până unde-i ajungem...

Interesant: „*Un prieten din copilărie spune că viaţa familiei Destouches era... paşnică. A fost ca a tuturor copiilor lumii etc. etc.*" Ea n-ar fi avut în orice caz culorile sumbre pe care le-am putea presupune citind *Moarte pe credit*. Ei, da. Primul lucru care-l deosebeşte sigur pe un scriitor de restul oamenilor sunt simţurile mai ascuţite, senzorii - mai sensibili. Unuia cu pielea groasă ceea ce pe Céline îl rănea în copilărie putea să i se pară o mângâiere suavă. Copilărie „ca a tuturor copiilor lumii", ca şi cum toţi adulţii ar fi obligaţi să vadă în copilărie ce au văzut Mark Twain şi Ion Creangă. Îmi vine să cred că şi copilăria lui ar fi putut fi văzută la fel, şi el ar fi putut, modelat de lecturi convenţionale, să-şi amintească din ea lucrurile plăcute, dar că opţiunea lui e o chestie de curaj. Şi cum să ai curajul să renunţi la speranţă într-o aşa măsură încât să invadezi de urâţenie şi nefericire şi acest Pământ al făgăduinţei? Dacă nici atunci n-am fost fericiţi, inocenţi şi fără griji, la adăpost de ură şi de răzvrătire, atunci când? Céline are curajul să vadă că în orice caz nu atunci, şi ceea ce iese din curajul ăsta este o altă imagine, prima de acest fel a copilăriei, ca zonă de opresiune, nelibertate, umilinţă, neputinţă şi ură împotriva adulţilor corupţi şi care pe nedrept ne impun interdicţii. Dar în afară de cucerirea asta „estetică" este curajul de a smulge vălurile de pe toate iluziile, inclusiv de pe acest mirific tabu mincinos care este copilăria. Frumuseţea copilăriei este lumina pe care o proiectăm asupra ei, adulţi fiind. Deducem că am fost fericiţi, nu ne amintim, deducem, amintindu-ne inocenţa şi crezând că inocenţa este sursă de fericire, în realitate în copilărie ea este vulnerabilitate. Şi, probabil, amintirea întâmplărilor din care deducem stările,

închipuindu-ne cum am fi acum dacă s-ar întâmpla ce se întâmpla atunci. Am fi fericiţi, credem, pentru simplul motiv că orice suspendare a unei intedicţii este sursă momentană de fericire. Dar ce simţeai atunci, starea, nefalsificată şi nealterată de lecturi şi necontaminată de stările prezente, nu îşi amintesc mulţi. Céline îşi aminteşte. El spune că-l chinuia ceea ce pe orice copil îl chinuie. Faptul că adulţii mergeau prea repede, obligându-l să alerge gâfâind după ei. Iar asta s-a întâmplat oricărui copil, fie şi numai pentru că adulţii au picioarele mai lungi, fac paşi mai mari, n-au timp să caşte gura, nu-i interesează nimic din jurul lor, decât ţinta stupidă spre care se îndreaptă întotdeauna grăbiţi. Chiar dacă se îndreaptă spre o distracţie. Drumurile duminicale, la mătuşi, prin căldură şi praf, alergând după maică-sa, încotoşmănat. De dormitul la prânz Céline nu spune, dar ce silnicie cumplită, să te oblige să dormi, ziua-n amiaza mare, în timp ce în lipsa ta se petrec pe lume atâtea. Când eşti mare şi nu se mai întâmplă în lume *nimic,* da, poate ai fi fericit să dormi, ai fi fericit câteodată chiar să mori, şi-ţi aminteşti vremea când o puteai face fără să aprecizi destul fericirea asta. Bătăile încasate în copilărie? Sau cele la care neputincios ai asistat fără să poţi interveni de partea celui cu care ţineai? Nu durerea fizică era atunci îngrozitoare, ci neputinţa, dispreţul, umilinţa de a nu fi destul de puternic ca să intervii. Şi atâtea altele. Dovadă, întreabă-l pe orice copil cum e mai bine să fii, mic sau mare, şi-ţi va spune cu ochii strălucind de nerăbdare şi invidie, că mare îi place mai mult. Fetiţele, îmbrăcându-se în hainele mamelor, dându-se cu rujurile, cremele lor, băieţii încălţând pantofii uriaşi ai tătălui. Ce neatenţie la aceste gesturi. Noi psihanalizăm adulţii, ca să vedem ce au păţit copii fiind, iar copiii, mai misterioşi de mii de ori, nici nu-i vedem. Cine ar zice că Céline este unul dintre cei mai mari autori ai copilăriei? Şi totuşi este, iar amintirile lui sunt exacte, sunt dezgropate aşa cum sunt, niciun ciob sărit, niciun smalţ, şi nu aureolate de distanţă. Neajustate de judecata, înţelegerea şi spiritul critic al adultului şi nici de condescendenţa lui pentru plodul de atunci, că nu ştia să-şi preţuiască fericirea. Avea sau n-avea dreptate plodul de atunci, să fie nefericit, el era nefericit, iar Céline asta spune: copilăria nu este „vârsta fericită".

Mi-am adus aminte cu ocazia asta (uite şi rolul „terapeutic" al adevărului artistic, te ajută să dezgropi amintiri adevărate) cum mă

iritau pe mine, până la demenţă, înainte de naşterea lui Gabriel, răcnetele copiilor mici. Târziu, sau acum?!, mi-am dat seama de ce: pentru că la 6 ani îl păzeam până la ziuă pe vărul Florin, de 6-7 luni, lăsat în grija mea în timp ce părinţii noştri, tata, taică-su şi soţiile lor, mergeau la o petrecere. Balansam leagănul atât de tare încât pachetul în care era Florin zbura până aproape de tavan, iar apoi cădea, ca prin minune înapoi, tot în leagăn, care ajungea în dreptul lui chiar în clipa când se îndrepta, ca o ghiulea, spre duşumea, auzeam hâc! bufnitura în leagăn, în urma căreia Florin în fine tăcea, adormeam o fracţiune de secundă şi iar îl aruncam în tavan balansând din răsputeri leagănul, iar venea leagănul sub el, prinzându-l la timp. Dacă mai târziu n-am cunoscut, să zicem, ura, fiindcă ura nu e un sentiment chiar aşa de frecvent, atunci, pe Florin, sunt sigură că-l uram din răsputeri, plângeam de neputinţă, rugându-l, blestemându-l, ameninţându-l. Acum mi se pare un păcat să nu suport răcnetele copiilor, mă cert şi-mi trec sub tăcere aversiunea asta, care s-a convertit în îngrijorare, sau chiar am uitat-o.

Mă întreb dacă Céline nu este mai imoral decât alţii doar fiindcă este mai mare artist, adică mai puţin ipocrit.

Zice tot un biograf: *era foarte îndestulat, dacă fetiţa lui a putut primi la botez diamante*. Ei şi, ce legătură au diamantele cu fericirea? Pentru ca apoi să adauge: *este adevărat ce spune, că la 10 ani, căra pachetele, comisioanele în cartierele sărace*. Va să zică era fericit, că maică-sa făcea dantele, şi încă pentru săraci, ei fiind şi mai săraci, dacă el trebuia să le ducă ălora marfa acasă...

Iar interesant - Dan Grigorescu: „*S-ar spune că s-a întors spre înfăţişările sumbre ale vieţii abia după ce a început să scrie şi s-a identificat într-un fel sau altul cu personajele sale. Ele erau cele care trăiau dramele ascunse până atunci, poate cu spaimă, poate cu pudoare, de autor*". Aşa mi se pare că este. Ceea ce nu a avut curajul să spună în viaţă, împotriva prejudecăţilor apăsătoate ca nişte lespezi şi a indiferenţei la suferinţa reală a celorlalţi, (fiindcă mulţi dintre noi preferăm să citim o carte plină de suferinţe, frumos exprimate şi nu să ne auzim vecinul încredinţându-ne suferinţe reale şi inestetice) a spus la adăpostul ficţiunii. După care n-a mai scăpat din ghearele acestui adevăr spus, care l-a însingurat definitiv. Nu că a trăit ca personajele

lui, cum spune Maurice Nardeau, ci chiar era ca personajele lui, dar n-o putea spune decât în teritoriul ficţiunii. Pentru convingerile proprii poţi fi crucificat, pentru ce spun, gândesc şi fac personajele tale, nu. Ficţiunea este invulnerabilă. Uite însă că el a mers mai departe. A ieşit din ficţiune în carne şi oase, adică vulnerabil, cum sunt îndeobşte carnea şi oasele, a avut curajul să spună: *da, ăsta sunt eu, cel adevărat, nu cel pe care de frică îl arăt ipocriziei voastre. Asta sunt şi ăştia sunteţi şi voi*.

8 decembrie. Aseară în troleibuz, înghesuială, frig mizerie. Un tip o loveşte, probabil că din greşeală, pe o pasageră. Femeia protestează. Tipul nu-şi cere scuze, ci se repede la ea: *Da' ce cucoană, am vrut*? *N-am vrut*! *şi-atunci, ce-ai cu mine*? Femeia nu mai spune nimic, atâta voia să afle, că ăla n-a vrut, se mulţumeşte şi cu modul ăsta, mai agresiv, de a-şi cere scuze, numai că acuma vrea el un răspuns: *de ce s-a legat de el, dacă el n-a vrut s-o lovească*? Este beat şi acum se adresează nu numai ei, ci întregului troleibuz, care stă cu nasul în jos, sau îşi face de lucru căutând prin poşete, consultându-şi ceasurile, uitându-se pe geam în ce staţie suntem, toate acele gesturi ce se pot cuprinde sub expresia generică „a se face că plouă" care vrea să însemne o neutralitate necesară bunei opinii de sine, dar înseamnă de fapt că eşti, de frică, de partea agresorului. Motiv pentru care tipul se umflă, se umflă, femeia se face mică lângă el, el, încurajat de solidaritatea subînţeleasă, se transformă în vedetă, în povestitor de istorii pilduitoare pentru situaţia de faţă şi pentru nefericita de lângă el. *Se afla, tot aşa, într-un troleibuz, murdar pe haine şi* „*obosit*" - (la Constanţa cuvântul se foloseşte în loc de „beat-turtă") - *şi o cucoană, ca asta, i-a spus că să nu se înghesuie aşa în ea, că o murdăreşte. Ea, cu haine curate, că erea cucoană. De unde venea*? *o întrebase el, obositul. Venea de la servici. Aha, de la servici,* povestea beţivul nostru, interpretând pe rând atât rolul cucoanei de atunci, care trebuia înţeles că semănase cu asta, cât şi propriul lui rol. Pe al lui, pe ton normal, pe al ei, subţiindu-şi vocea şi maimuţărindu-se: *De la servici. Eu vin de la muncă*.

Tot troleibuzul a părut dintr-o dată străluminat ca de o revelaţie, nici mai mult nici mai puţin, iată, tipul atinsese chestiunea esenţială, nu degeaba povestise aşa o istorie, tâlcul ei adând meritase osteneala şi cum toţi erau decent îmbrăcaţi în comparaţie cu el, care „de la muncă"

o fi venind, dar era beat mort şi cu hainele pline de var şi de ciment - păreau pătrunşi acum, striviţi de vinovăţia lor de a veni de la „servici". Biciuiţi de tunătorul „rechizitoriu al muncitorului" intrat în ecou cu biata lor memorie culturală. Un „zdrobiţi orânduiala cea crudă şi nedreaptă", de câini flămânzi, orbiţi şi asmuţiţi unii împotriva altora. Plus întunericul ăsta, despre care şi un psiholog de întreprindere ştie că incită la crimă.

12 decembrie. Autorităţile locale întrerup curentul zilnic între orele 16 şi 18.

Alex. Ştefănescu - aflu citind la lumânare - reproşează tinerilor scriitori evazionismul, punându-l pe seama unei spaime - nejustificate! - de cenzură. Ca şi cum el ar fi chiar cenzura şi le-ar spune: *de ce vă temeţi că doar nu mănânc oameni, uitaţi-vă la mine ce paşnic sunt*...: „*A scrie despre realitatea imediată nu e nicicum interzis*" (!!!). Până şi această proprozitie a lui face parte dintr-o „realitate imediată" despre care poate că nu e interzis a scrie, dacă el spune, dar este atât de năucitoare, încât dacă nu te lasă... năuc, cum te lasă fraza asta, oricum te consumă, te epuizează, te zdrobeşte psihic şi nervos, aşa, ca „eu empiric", te face să te întinzi pe jos şi să urli, în întuneric şi-n frig, ca lupii, fără să mai apuce să spună nimic eului tău „artistic". Dacă eul ăsta artistic mai există. Culmea este că Alex. Ştefănescu are dreptate, cu evazionismul. Cu resorturile lui psihologice şi cu urmările lui absolut nefaste. El vrea să spună asta: *Cenzura există, dar voi scrieţi ca şi cum n-ar exista, pe urmă mai vedeţi voi*. Şi dacă nici aşa nu se poate? Nu se poate, pentru că nu văd cum s-ar obţine acea detaşare de nişte realităţi potrivnice chiar actului fizic de a scrie. Dar să spui porcăria asta: *Cenzura nu există,* nu contribui şi tu la plesnirea venelor mele, efect pe care-l obţine oricine neagă în faţa altuia chiar evidenţa? De ce spune asta?

Discuţie cu G. Fărcăşiu, aseară, ca de obicei, despre actualitate. Acelaşi refren, de ani şi ani, că suntem la pământ, din toate punctele de vedere. Cu oameni geniali, îngropaţi prin cine ştie ce garsoniere şi mansarde insalubre prin Bucureşti. De pildă Petre Ţuţea, cel mai mare filosof român, care n-a scris niciodată niciun rând. Îl întreb furioasă de ce n-a scris, de ce, dacă nu din lene şi din tendinţa noastră de a da vina pe împrejurări potrivnice, care ne ajută de fapt să ne justificăm lenea.

G., îmi vorbeşte despre geniul oral şi aşa mai departe. Ce-i aia, geniu oral, l-am întrebat. I-am spus că sunt gata să cred fără dovezi, în geniul oral al dacilor, fiindcă am înţeles că ăia erau analfabeţi, deşi aş crede mai uşor dacă mi-ar spune un nedac despre genialitatea dacilor, nu tot unul dintre ei. Dar în geniul cuiva care aparţine unei culturi care nu posedă la sfârşitul secolului 20 mai mult de 10 cărţi importante şi care se risipeşte în pălăvrăgeli, nu cred. Ce dacă are interdicţie de semnătură? Şi Ceauşescu ăsta, care i-a pus lui Petre Ţuţea interdicţie pe semnătură, o să moară odată şi odată, dacă noi n-o să fim în stare să-l omorâm, dar că el n-o să poată spune atunci că n-a pictat un tablou zece ani aşteptându-i moartea şi nici Petre Ţuţea că doar a pălăvrăgit, când, cu uşile încuiate, putea să scrie în toţi anii ăştia o căruţă de cărţi. Îmi spune că Petre Ţuţea este doar un caz şi poate îi lipseşte doar talentul de a scrie, de parcă filosofia este muzică populară să-ţi ceară talent.

Câteodată, din discuţiile noastre rezultă că eu aş fi de partea lui Ceauşescu, ferească Dumnezeu, dar am sentimentul că ne facem din el un alibi. Că plastica suferă mai ales de pe urma lui, G. s-ar putea să aibă dreptate. Dar şi plastica, zice el, şi literatura, cinematograful, cu Emil Cioran şi Mircea Eliade, pe care nu-i publicăm şi nu-i cunoaştem, cu Petru Popescu premiat cu Oscar, şi uitat aici, cu Lucian Pintilie, alungat pur şi simplu din ţară, cu atâţia şi atâţia, ce cultură vreau, cu valorile împrăştiate în toată lumea? Şi cu arta lui Ceauşescu de a se îndepărta de popor, diabolic pusă la punct această artă. De parcă ar exista politician care rămâne „aproape de popor" din drăgălăşenie şi devotament şi nu fiindcă poporul ăla îl obligă să rămână aproape...

O idee a lui că fără sociologi, ideologi, psihologi, analişti, toată societatea este decapitată şi incapabilă să se apere de rău. Această funcţionare în gol a întregului mecanism, ofensiva hârtiilor asupra vieţii noastre de zi cu zi, absurdul cel mai perfect, monolitic şi fără fisură, pe care, ca să poţi încerca să-l demontezi, trebuie să-l înţelegi. De unde începi să deşiri o lucrătură proastă? De unde trebuie să începi să subminezi? De unde nu e bine? De la temelie, de sub temelie, de la 10 centimetri de sol? Aici se află întrebarea despre al cărei răspuns, de fapt, *habar nu avem,* înainte chiar de a şti dacă am avea curajul, am înfrunta riscurile, ar exista mijloacele să deşirăm şi să înşirăm la loc.

De exemplu, îmi spune el, teatrele se autofinanţează. Ca să reziste, în întreprinderi se vând obligatoriu bilete la spectacole. De unde începi să refuzi absurdul ăsta? Necumpărând biletul? dar atunci teatrul se desfiinţează şi loveşti în altcineva decât ai vrut tu să loveşti. Este ca un sistem savant de imobilizare, astfel conceput încât orice mişcare prin care încerci să te eliberezi, duce la sinucidere. Cum ţi s-ar lega mâinile, picioarele şi gâtul în aşa fel încât mişcând ca să scapi îţi frângi coloana vertebrală. Trebuie să vină cineva să te scape, să-ţi taie măcar una din frânghii Şi totuşi, mă gândesc că nouă nu ni s-au legat capul, gâtul şi picioarele dintr-o singură dată, ci pe rând. Ca şi cum ar mai avea vreo importanţă.

Ceea ce se petrece este incredibil, în orice caz. Nu poţi înţelege nici măcar ce urmăreşte făcând ce face. Teatrele de profesionişti agonizează din lipsă de fonduri, iar mişcarea de amatori înfloreşte. Nu-i vorbă, că nici aceştia n-au spectatori. Şi biletele lor se vând obligatoriu. Numai că aici este şi mai absurd. Ca să pregătească asemenea spectacole, oamenii sunt scoşi din producţie, ore şi ore, repetă, se chinuie, învaţă, transpiră. Nimeni n-are nevoie de spectacolele lor. Atunci de ce le fac? Sigur că e absurd, dar ce este în capul celui care pune la cale absurdul ăsta? Ce urmăreşte? De ce ar fi rău intenţionat, împotriva cui ar fi rău intenţionat şi dacă nu, în ce constă buna lui intenţie? La noi la şcoală copiii sunt obligaţi să aducă hârtie, polietilenă, dopuri de plută, din care să se facă din nou caiete, pungi, dopuri noi. Nemaiavând de unde le lua, dar neavând nici cui să spună că n-au, oamenii s-au hotărât să aducă bani în loc. S-a înţeles că e vorba despre nişte taxe mascate. De neacceptat, dar nu de neînţeles. A înţelege e întotdeauna o consolare. Ei bine, n-a fost aşa. Acţiunea este educativă. Nu de bani este vorba, ci de spirit de economie. Îndatorire patriotică. Asta nu se plăteşte cu bani, ci cu sticle, borcane, hârtie, dopuri polietilenă. Oamenii n-au de unde procura asemenea dovezi de patriotism, n-au acasă atâtea deşeuri şi atunci se duc la centrele de colectare, dau un bacşiş şi cumpără cantitatea corespunzătoare de deşeuri şi o aduc la şcoală. De la şcoală li se spune că n-au unde o depozita, trebuie dusă la centrul de colectare, de unde se eliberează un bon, care se aduce apoi la şcoală. Calea mai scurtă ar fi deci să te duci direct la centru, să dai bacşiş şi să iei doar bonul. Dar mai ales aşa nu se

poate. Nu numai pentru că dacă se află cum ai eludat chestiunea patriotismului, e de rău, ci pentru că nici ăia de-acolo, n-au pentru toată lumea deşeuri de vânzare, pe care pe urmă să le cumpere la loc. Îţi plesneşte capul de atâta prostie? Nu obligatoriu. Depinde de cap, de ţeastă. Părinţilor, în tot cazul, nu le plesneşte. Iar dacă unul vine totuşi să facă scandal, nu e absolut nicio problemă, alţi o mie vin şi-i iau locul pe acest câmp de luptă, iar recalcitrantului nu i se întâmplă *nimic*. Decât fireşte, dacă îţi spune ţie, în faţă, adevărul: că eşti prost. Atunci, da, poţi să-i laşi repetent copilul. Dar nu faci asta. Nu-i dai nici măcar şansa asta de a mai face un pas, de a-şi începe adică lupta lui singuratică şi fără şansă, dar totuşi luptă, cu prostia. Nu-l laşi. Ca o dovadă de noblețe, îi treci cu vederea insulta şi, aşa prost, cum te crede el, nu-l pedepseşti, şi-n felul ăsta câştigi şi mai mult, îl prinzi şi pe el cu picioarele în clisa prostiei tale, în clisa prostiei generale.

Cumplit este, spune G., că absolut niciun gest al tău nu are absolut nicio urmare. Îmi povesteşte una dintre experienţele lui în acest sens. S-a dus într-o seară la *Parc,* s-a îmbătat şi, într-un grup de 5-6, a înjurat fără alegere tot ce-a nimerit. Au venit doi tipi, l-au scos afară, prietenii lui au ieşit după el, s-a încins acolo o bătaie, i-a pus pe fugă pe cei doi, după care a venit un tip singur. L-a rugat să poftească la masa lui ceva mai încolo. El urla: *da, domnule, asta vreau, întreabă-mă, ca să-ţi răspund, asta vreau, asta aştept, să-ţi spun că-l bag în... pe Ceauşescu şi pe... Tipul i-a spus că îl înţelege, că el este colonel, că îl cunoaşte, că i se pare că e un artist talentat şi că nu e bine ce face şi că el nu se supără, chiar el dacă ar fi înjurat, dar că nu e bine, şi...* cam atât.

1985

8 ianuarie 1985. Ana Blandiana publică, se pare, în ultimul „Amfiteatru” pe ’84, patru poezii care se citesc apoi la *Europa Liberă* şi-i atrag interdicţia de a mai publica în România. Zvonurile sunt contradictorii, dar poeziile circulă multiplicate la maşina de scris. Nu par ale Anei Blandiana. N-am aflat încă nimic altceva, Doina M. mi-a adus poeziile, mi-a spus că sunt sigur ale ei, iar noi, ca în romanul lui Carpentier, ne lansăm în supoziţii demente, ficţiuni valabile toate, eu încercând, ca să rămân întreagă la minte, să mă bizui doar pe ce ştiu sigur, şi constatând că nu am cum să ştiu nimic sigur.

„Amfiteatru” din ultima săptămână a anului nu există în colecţia bibliotecii, bibliotecarele nu ştiu de ce nu există. Dar poeziile nu mi se par ale Anei Blandiana. Mi se par ale cuiva care a citit-o cu atenţie şi care le-a semnat cu numele ei, nu ca să abată asupra ei pericolul, ci ca să beneficieze de creditul şi de autoritatea ei morală, ca să fie citit cu atenţie. Nu sunt nişte poezii subversive şi nu sunt - de-asta nu cred că e Blandiana - poezii. Este inventarul ei: „popor vegetal”, „aşteptăm desfrunzirea”, este, de asemenea, sigur, o autoare femeie - un poem se numeşte *Cruciada copiilor* şi este acolo o disperare viscerală feminină, dar e atât de puţină poezie şi atâta nevroză în ele, atâta deznădejde nedecantată, „netransfigurată” - ce cuvânt idiot - încât n-am putut presupune decât ori că Ana Blandiana s-a îmbolnăvit, ori că-şi păstrează minţile şi sufletul sănătos şi face lucruri atât de eficiente, atât de periculoase, încât trebuia să i se însceneze asta, ca să-i interzică să mai scrie, ca să fie silită să plece din ţară, să scăpăm de ea.

Revista n-a văzut-o nimeni din cunoştinţele mele. Dacă nici n-a ieşit din tipografie, s-a auzit că acolo a fost un scandal şi cineva a profitat de zvonul ăsta ca să răspândească nişte texte, care nu sunt poezii, ci nişte ţipete versificate? Poate fi vorba de o victorie, fie ea şi parţială? De o speranţă? De o sămânţă aruncată nu chiar pe o stâncă stearpă? Dacă ea o să trebuiască să plece din ţară, sau dacă o să fie internată într-o clinică de boli nervoase, despre ce victorie poate fi vorba?

Totuşi, ceva s-a întâmplat. Dacă poeziile au fost ale ei şi au fost publicate într-o revistă, înseamnă că a mai fost acolo şi un redactor. Care a îndrăznit să publice despre „portrete cunoscute”, „discursuri”, „băieţii de pe Calea Victoriei”, „cafea cu înlocuitori”. Şi dacă au mai fost şi alţii care au multiplicat. N-a fost singură...

9 ianuarie. Am dus la şcoală poeziile Anei Blandiana. Mi-e frică să-mi ia maşina de scris şi nu numai...

Până atunci, idei pentru o proză „neevazionistă”. Exemplu: A., la muzeu, a făcut câteva lecţii cu şcolarii din ultimul an ai liceului pedagogic. La sfârşit le-a cerut, fără semnătură, să comenteze într-un text, o lucrare la alegere, din muzeu. Unul din cei patru băieţi din clasă îi scrie cam aşa (am să-i cer să copiez lucrarea):

„*Natură moartă cu statuetă,* de T. Pallady

La drept vorbind, doamnă, pe noi nu ne interesează deloc problema asta. O natură moartă e o natură moartă. Ce poţi să spui despre ea? E frumoasă. Altădată mai însemna ceva. Acum ce pot eu să vă spun? În fond, eu v-am ascultat cu atenţie, îmi sunteţi simpatică, dar înţelegeţi-ne şi pe noi. Avem şi noi, elevii de la liceul pedagogic, o viaţă grea: frig, întuneric, ne sculăm devreme, ne ducem la şcoală, învăţăm... hm... ce învăţăm? Acum, dumneavoastră faceţi cum credeţi, dar ar fi mai bine să nu arătaţi tovarăşei diriginte lucrarea asta, fiindcă s-ar necăji foarte tare. Nici pe dumneavoastră nu vreau să vă necăjesc, dar..."

Câtă nevoie de comunicare dacă aşa cum spune G., oamenii au ajuns să scrie scrisori la *E.L.*, să-şi dea adresele exacte, numele, pentru ca să fie chemaţi la Securitate, bătuţi bine spre a putea, în fine, vorbi. Nevoia imperioasă de a vorbi, nicio speranţă de a schimba ceva, dar de vorbit cuiva care să te audă şi să reacţioneze la spusele tale cinstit, bătându-te, dacă altfel nu poate, dar măcar să ştii tu ce poate, că numai asta poate, ca să ştii ce ai de făcut şi tu. El să te bată şi tu să urli, să nu-ţi mai spargi creierul întrebându-te *de ce*? Presupunând că poate nu ştie, poate nu vede, poate nu înţelege, poate nu ăluia trebuie să-i spui, ci altcuiva. Măcar să ştii cui şi ce opui. Chiar dacă nu poţi să opui nimic decât refuzul tău.

10 ianuarie. Poliţia a „ridicat" ieri de la şcoală un „elev-problemă". Participase la un viol în şapte. Locotenentul-major care conducea echipajul n-a aşteptat-o pe directoare, încă trei minute, câte mai erau până la pauză. A intrat în clasă de unde l-a înşfăcat fără o vorbă pe U., care, în mod curios, venise, în această zi, la şcoală. Curios nu era deloc, ci doar tragic, gândul lui că printre copii, printre colegi, profesori, care-şi petrecuseră noaptea cât se poate de paşnic şi acum paşnic şi cuminte făceau lecţii, ar fi şi el la adăpost de oroarea comisă. N-a fost la adăpost nici atât cât ar fi fost normal să fie; acel locotenent-major să fi aşteptat să vorbească mai întâi cu directorul, cu părinţii, cu adulţii, care să-l lase pe urmă sau să nu-l lase în ghearele pedepsitoare. Să-şi asume, cum era normal, răspunderea pentru fapta lui. Profesoara n-a găsit de cuviinţă să le ceară ălora nici măcar să aştepte să-şi termine ora. Şi era firesc, nu? - ăla putea s-o amendeze, de pildă, fiindcă n-avea pe buletin grupa sanguină, ce mai conta U. Şi, vorba bietului inspector A., *la noi sunt încă multe probleme sociale*... Ca şi cum să le recunoaştem „cinstit"

ar fi deja prea mult. De ce nu ia statul, să întreţină, ocrotească, educe un copil ai cărui părinţi nu sunt în stare să facă lucrurile astea, fiindcă ai lui U., precis nu sunt? De ce într-o casă de copii atmosfera este mai rea decât chiar în cea mai rea familie? Ca să nu mai spun de şcolile de reeducare şi puşcăriile, unde cei mai noi - şi deci mai inocenţi - sunt „educaţi" nu de oameni de meserie, pedagogi, psihologi, sociologi, meseriaşi, ci de cei vechi, adică învăţaţi la rele mult mai mari? Reeduci un puşcăriaş lăsându-l în seama altui puşcăriaş? Totuşi la noi aşa se face. Astea nu-s probleme sociale, numai familiile dezbinate sunt? Bătaia de la poliţie şi din închisori nu e problemă socială? Cât de „reeducat" va ieşi U. de-acolo nu e o problemă socială? Nu. Noi l-am dat cui trebuia, am izolat de şcoală elementul periculos. De parcă l-am fi trimis în RFG, să ucidă acolo, să violeze acolo sau să facă ce-o şti el în societatea aia şi aşa putredă, nu ca a noastră, angelică şi mai ales pătrunsă de propria ei inocenţă.

11 ianuarie. Azi noapte la noi, până la 4, G. Fărcăşiu cu A. şi un prieten al lor cu nevasta. A. pleacă în primăvară în Italia. Dacă G. ar vrea să meargă cu ea, dacă ea ar avea certitudinea că după aceea vine şi el, ea nu s-ar mai întoarce. Pe această temă, discuţia. La un moment dat, glumind, A. greşeşte tonul: *Doi ani îţi mai dau. În doi ani, ai paşaport de emigrare. Sau, dacă-ţi place mai mult, în doi ani, mori de foame. G. se înfurie: Foamea, deci? Moldovenii veniţi la muncă-n port, colcăind cu plozii lor într-o garsonieră igrasioasă, urâtă, nu-şi pun problema aşa. Foamea, ai?! Mănânci în p. m. pâine goală, mănânci ce găseşti, nu pleci cu argumentul ăsta. Eşti vinovată şi tu că s-a ajuns aici. În rahatul ăsta sunt implicat şi eu, şi tu, şi noi toţi. Ia uite, doamna moare de foame! Când a început să-ţi ia cărţile şi să omoare tot ce a fost minte şi spirit în ţara asta, din '72 vă spuneam, din '68 vă spuneam, atunci nu plecai, pleci acum, pleacă singură, eu stau aici, dacă n-am fost în stare să fac nimic, să mor aici, cu el de gât. Şi nici nu vreau să moară, acum degeaba mai moare...*

Intervine prietenul acela al lui, care-l linişteşte, *aşa e, măi, G., dar avem copii, ce şansă le dăm noi lor aici? Dă-le aici o şansă, că aici e ţara lui, fă-l să plece el, în p. m., că el a făcut rău aici şi tu l-ai lăsat, cu voia ta îşi face de cap. Ce l-ar interesa pe fiu-tu ce se întâmplă acolo, aici îl interesează ce se întâmplă, aici să-şi caute viitorul, dacă tu nu i-l asiguri.*

Tipul îl întreabă *ce-ar putea să facă*, fiindcă *uite, ieri dimineaţă, vânăt de frig, de cele 5 grade din locuinţa lui, a dat telefon la primărie, şi-a spus numele, prenumele, locul de muncă etc. şi-apoi a urlat*: *Tovarăşe, mi-e frig. Vreau căldură. Am un copil de 3 luni care moare de frig*! *Ce pot să-ţi fac eu*? i-a răspuns funcţionarul, la care el: *Ăsta-i răspuns de comunist, dumneata eşti nebun, dumneata nu înţelegi că mi-e frig, mor de frig*?!!

Povestea asta cu plecatul. Altă dată, mie G.F. mi-a spus că n-ar fi în stare să înveţe nicio altă limbă, că e un antitalent, că n-ar suporta să se despartă de prieteni, că mai ales ştie că în altă parte nu s-ar simţi legat de nimic, ar urî tot ce e în jurul lui...

Ştefana, care-mi spune că ea „nu şi-a ales încă o patrie", ca şi cum pentru o patrie se poate opta. Ca şi cum locul unde ai ieşit din burta maică-ti se poate alege. Spunea asta în sensul că nu se simte deloc legată de România, ca ţară, ci de câţiva prieteni care au rămas aici şi de părinţi, şi că nici Italia nu este o democraţie perfectă, nu aderă la ea, în totalitate...

16 ianuarie. Vorbesc cu H.B. despre A. Păunescu. Eu am sentimentul de a fi contemporană cu unul dintre cele mai interesante fenomene umane pe care laboratorul acesta le poate produce. Din el Ceauşescu n-a scos ce-a scontat, omul nou - standard - pe bandă rulantă, pentru că a avut de-a face cu un material de o vitalitate ieşită din comun, care nu se lăsa prelucrată în sensul dorit de el, e un caz straniu de modelare, un Pygmalion care fabrică o Galatee înzestrată încă din faza de materie cu viaţă şi voinţă, şi din voinţele astea două a ieşit o anomalie, o aberaţie a naturii, o alcătuire monstruoasă, capabilă să producă în specie mutaţii genetice. Că iniţial n-a vrut decât să nu fie un „nimeni", „nu-mi place gloria împăturită", şi a urmărit asta prin toate mijloacele, acum, după ce a reuşit, se pare că propria-i voinţă îi scapă de sub control, îl înghite, ducându-l spre ceva ce nici el nu ştie, „o sete care-l soarbe". La întrebarea simplă: ce vrea A.P. acum, e greu de răspuns. Bani obţinuse, recunoaştere de asemenea, se crede cel mai mare poet român în viaţă şi poate chiar mai mult. Vrea acum un destin mare, dar cât de mare? Emit ipoteza că se vrea Isus Cristos. Că reuşeşte în totul, mai puţin „răstignirea". Nu mi se pare absurdă supoziţia mea. Dar cum va reuşi Păunescu să-şi determine părintele, devenit duşman, să-l răstignească?

Admiţând că va face una gogonată şi că acest popor uituc va uita că seamănă mai mult a Satan decât a Isus, întâi că-n epoca noastră nu se mai uzează de asemenea procedee grosolane, generatoare de mituri şi de fanatism religios. Iar până la urmă Păunescu e prea vital ca să-i convină ipostaza finală. Ceea ce nu înseamnă că e exclus să aspire la ea. Gloria-gloria, dar şi apoteoza!

21 ianuarie. Deprinderea mea de a asculta cu amândouă urechile odată două puncte de vedere contrare şi de a le admite pe amândouă, sau de a mă îndoi de amândouă, este foarte periculoasă. De pildă, cinism sau neputinţă din partea guvernanţilor noştri? Bun simţ răbdător şi înţelegere sau tembelism din partea noastră? Ce dilemă, când este evident că sunt toate astea la un loc. Uluitoarea noastră capacitate de a îndura, până la punctul în care trecem din viaţă în moarte, fără măcar a lua act de această trecere. Ce ciudat instinct de conservare poate fi ăsta, care nu numai că nu-ţi semnalează că mori, dar te şi fereşte de constatarea ulterioară că ai murit!

În spitale mor copii nou-născuţi, în şcoală sunt sub 10 grade. Nimeni nu face nimic, iar când face cineva ceva, constaţi că tembelul proverb românesc „copilul nu primeşte de mâncare până nu plânge" - care nu de când cu Ceauşescu îl avem, ci de când lumea, adică mama româncă atunci îşi hrăneşte copilul, când urlă - a devenit deviză cinică. Fiindcă se poate întâmpla ca acel copil să nu plângă, ci să moară. Noi, naţia primitivă şi sănătoasă, nu-i dăm când are nevoie, ci când plânge. *Dă-l în mă-sa, dacă nu cere*. Prin unele părţi, se aude - greu, dar se-aude - copiii cer. Şi pentru o zi, două, iarăşi cu discreţie, ca să nu-i înveţe şi pe ceilalţi cu cerutul, mama le dă.

Ana Blandiana a scris acele poezii. Circulă multiplicate. Mai circulă, în legătură cu ea, expresia „a spăla creierul cuiva", care nu ştiu exact ce înseamnă, dar se spune că asta i s-a făcut ei, după ce revista a fost retrasă de pe piaţă, redactorul (Constanţa Buzea) arestat, ea însăşi „reţinută". Fostul bărbat al Constanţei Buzea, Adrian Păunescu, împreună cu Eugen Barbu, „a luat atitudine" împotriva celor două femei. *Care pun probleme neesenţiale, marginale, sunt clevetitoare, rău intenţionate, nu văd „ţelul final*". Marele Adevăr. Te freci la ochi, chinuit de neputinţa de a-l vedea tu însuţi. Îngrozit că ai orbit şi îngrozit că,

drept pedeapsă, o să ţi se spele şi ţie creierul. Ca să-l vezi, acest Mare Adevăr.

Ieri dimineaţă, la şase, o cântăreaţă spunea pe muzică de tinchitanc: *Că trăim azi vremuri noi/ Fără griji, fără nevoi*. Şi: *Azi pe plaiul românesc/ Toate visele-nfloresc*. Cinism şi aici? E de ajuns să cânţi, fără să te gândeşti la ce cânţi, nu?

Nici nu e atât de enigmatic, acest Adrian Păunescu. Pur şi simplu una gândeşte şi alta spune. De ce spune altceva decât gândeşte, având totuşi încă o posibilitate, aceea de a tăcea? Poate că aşa înţelege el să nu moară. Nu-i place *gloria împăturită*. Dar ce înţelege prin glorie? Îmi plesneşte capul că nu-l înţeleg. Ce urmăreşte şi pentru când? Dacă are acum atâta putere încât să adune 50 de mii de oameni pe un stadion, cum de n-a mişcat un deget când ăsta a început să dărâme biserici şi monumente şi mânăstiri? De frică nu, fiindcă ăia 50 de mii de tineri fanatizaţi de el sunt ceva. N-ar fi simplu pentru Ceauşescu să-i anunţe că Adrian Păunescu nu mai există, a fost omorât, i s-a spălat creierul.

Sau Augustin Buzura, sau Dan Hăulică, sau Constantin Noica, puţini, e drept, foarte puţini, totuşi destui ca să poată face ceva să oprească demenţa asta distructivă, de ce n-o fac? Nu face două parale Adrian Păunescu cu gloria lui cu tot, niciunul nu face două parale dacă n-a schiţat niciun gest. Fericit Marin Preda că a murit înainte de a se aştepta de la el un asemenea gest. Rămâne convingerea că el ar fi făcut ceva. Sau măcar s-ar fi solidarizat cu Ana Blandiana şi Constanţa Buzea.

Ce-o fi însemnând spălarea creierului? O operaţie ca aceea din *Zbor deasupra unui cuib de cuci*? Necesară atunci când libertatea de gândire a cuiva ameninţă echilibrul sistemului? Nu e vorba aici că nimic şi nimeni nu mai ameninţă echilibrul sistemului, dar trebuie să ne băgăm bine în cap, oricât de greu ne-ar veni să credem: comunismul se construieşte cu creiere spălate, cu ţeste descreierisite şi el este raţiunea superioară în numele căreia se poate face unui om aşa ceva, o crimă mai sinistră decât un omor.

Am ţinut-o pe Flore acasă azi şi m-am dus la învăţătoare şi i-am spus că *ar trebui să-i trimită pe toţi acasă. Ar trebui ca ea să se ducă la directoare şi directoarea la inspectorat şi inspectorii la primar şi primarul nu ştiu unde. Şi tot aşa. Dar asta o s-o facă numai dacă-şi pune întrebarea cine are nevoie de o generaţie de copii bolnavi şi dacă se*

gândeşte că la 7 grade mintea copilului nu mai funcţionează, pur şi simplu. S-a uitat la mine ca la o nebună, mi-a zis, *bine, doamnă, ţineţi-o acasă, eu nu-i pun absenţă, ocupaţi-vă să nu rămână în urmă* - şi a intrat să recupereze partea de lecţie pierdută din cauza mea.

Acum, că am aflat povestea cu spălarea creierelor, a început să mi se pară brusc că aş avea încă o groază de treburi de făcut cu creierul meu şi mi-e o frică animalică de toţi paşii grăbiţi care se aud în spatele meu pe stradă. Mi se pare că am craniul transparent, ca un bec, şi mi se văd prin el toate gândurile şi simt aproape fizic nevoia să le fac să dispară, să nu se mai vadă. Uite că-i înţeleg, nu numai pe Păunescu, ci pe toţi...

Minunea de ieri - că nu s-a stins lumina şi au mers caloriferele toată ziua - nu ne-o datorăm nouă, ci... ambasadei franceze din Bucureşti, care şi-a retras diplomaţii din cauza frigului şi întunericului - şi guvernului francez, colţos, care a impus acelaşi regim ambasadei române de la Paris: frig şi întuneric.

Păunescu - în fiecare seară la radio. Aseară cânta: *Pentru sfânta libertate/ De care noi n-avem parte. Da, prieteni, pentru sfânta libertate, de care noi n-acem parte*.! Şi încă un cântec, şoptit aşa, foarte aproape de microfon: *Am construit un castel... şi-acuma priviţi-l, prieteni/ priviţi-l ce trist se dărâmă*. Şi la sfârşitul emisiunii: *Ca să fim siguri, vă spunem şi la revedere şi adio*.

Iar mă întreb ce vrea Păunescu? Nu vrea el, ca şi Blandiana, să piară mai bine decât să tacă, dar spre deosebire de ea, ţine mai mult la pielea lui? Ţine oare să cadă cu rost, adică ridicând cohortele astea de care mai întâi a avut grijă să se facă iubit, susurându-le la ureche cântece de jale şi de revoltă? Nu cumva Păunescu, în iubirea lui de glorie nu se vrea Isus Cristos, ci... preşedinte de stat? Şi de-asta cântă el aşa, părinteşte, trezitor-adormitor, pentru că ambiguu. Ar putea, cu microfonul ăla în mână să zică într-o seară: *Prieteni, să lăsăm gluma. Sculaţi-vă din leagăne şi ieşiţi toţi, că altfel pieriţi toţi, cu copii cu tot, cu amintire cu tot*. N-o face, fiindcă, spre deosebire de Blandiana, el nu riscă. El ştie că e foarte posibil, după ce zece ani va fi cântat seară de seară cu câte 10-15 mii de oameni, „pentru sfânta libertate/ de care noi n-avem parte", din 15 mii de oameni care l-au aclamat, au ţipat, au aplaudat, niciunul din aceşti de zeci de ori câte 15 mii să nu-i simtă lipsa, la o adică. Să nu mai întrebe de el. Fiindcă ştie că nici măcar pe

Isus n-au mers să-L scape 10 mii de oameni. Şi nu ştiu dacă el ştie că nu e Isus, ştie precis în schimb cum sunt oamenii. Şi că nu-l iubesc atât încât să meargă să-l scoată din închisoare, toţi 10 mii deodată.

Un lucru îmi trece prin cap: oricât am căuta noi în trecutul nostru glorios un moment în care, ca naţie, să ne fi manifestat altfel decât acum, un asemenea moment nu există. N-aş putea spune că suntem Caragiale de la un cap la altul, fiindcă în „*Munţii noştri aur poartă/ Noi cerşim din poartă-n poartă*" şi în acest „*priviţi-l ce trist se dărâmă, luaţi fiecare o fărâmiţă din el şi păstraţi-o, poate o să-l reclădim altădată*", cam aşa spune cântecul, aici este un tragism, nu se poate glumi cu asta. Ideea asta că tot ce am clădit în piatră a fost de fiecare dată dărâmat şi n-avem altă şansă de a clădi decât în cuvinte, nu e o glumă. Dar nouă acum nu hunii ne dărâmă Cotrocenii, Văcăreştiul, nu ei trec cu buldozerul pe tot ce-a rămas nedărâmat ca să facă-n loc bulevardul Victoria Socialismului. E atât de greu să vezi că un român s-a transformat în hun şi că nu mai e cazul să cânţi cântece de jale, ci să-l omori şi gata? Aici deja avem altă trăsătură. Care nici ea nu-i de când cu Ceauşescu, sau cu Dej, sau cu Ana Pauker. E tot atât de veche cât suntem noi, sau are măcar o sută şi ceva de ani, dacă acel Andrei Mureşan a simţit nevoia să scrie „Deşteaptă-te, române, din somnul cel de moarte...". Aud că acest cântec foarte românesc este de la începutul regimului în dizgraţie, dar, mult mai ciudat, îmi spune nu ştiu cine că la o adunare de sindicat, sau de ODUS, muncitorească, oamenii au început să cânte „Internaţionala" şi că a fost supărare mare. S-a „interpretat".

Adică „Sculaţi voi, oropsiţi ai vieţii, cei osândiţi la foame, sus" şi „Deşteaptă-te, române" se pot interpreta. Singurul cântec neinterpretabil este ăla cu „azi pe plaiul românesc/ toate visele-nfloresc". O să-l cântăm, până o să ne dea sângele pe nas şi pe gură cântându-l.

26 ianuarie. Grigore Hagiu, împreună cu soţia, a murit. Asfixiaţi amândoi de gazele de la bucătărie. În Constanţa au murit la fel părinţii unui profesor. Economia de combustibili şi energie a ajuns cruntă, s-a scos apa de prin calorifere, să nu îngheţe şi să plesnească ţevile, se întrerupe curentul şi noaptea, la cele mai neaşteptate ore, iar în condiţiile astea, rafinăria de la Teleajen, cea mai mare din ţară, a explodat, aruncată în aer de cineva, sau de greşelile de proiectare ale

celei mai mari savante a României şi, la urma urmei, nu numai a României, că e plină de medalii şi titluri aduse de peste tot.

Flore vine de la şcoală udă şi cu pantalonaşii îngheţaţi pe ea, ca de tablă, fiindcă nu s-a mai putut ţine de frig.

Nu pare să existe nicio soluţie. Dar se pune întrebarea dacă şi atunci când deciziile se iau de către unul singur, răspunderea şi vina o poartă doar acela. E limpede că deciziie aceluia ne-au dus la prăpastie, dar cum se explică faptul că mergem spre ea aprope de bună voie? Adică mai are rost să mă întreb cine răspunde că îmi omoară copilul? Cu ce mă încălzeşte că el e vinovat de moartea copilului meu? Şi: eu ce pot să fac să mi-l salvez? Să fug cu el, sigur că da. Înot, peste Dunăre, unde iarăşi e posibil să mi-l omoare.

Ceauşescu, prin modul lui de a guverna, nu e departe de Hitler în sensul că ştie să apese şi chiar o face, cam pe-aceleaşi resorturi psihologice şi anume, iniţial, o închipuită primejdie externă. Toate sacrificiile şi privaţiunile îndurate ulterior ar fi preţul libertăţii ca naţie. Lenin şi-a dus turma spre visul de aur al omenirii. Ceauşescu a simţit că chestia asta nu ţine. Visul de aur strălucea prea departe, sau pentru noi, naţie sceptică şi realistă, nu ca ruşii, nu strălucea chiar deloc. Dar pericolele externe, nu? Ţărişoara, graniţele, moşii şi strămoşii, sunt tocmai bune să-ţi trimiţi la moarte copiii, că doar de-asta i-ai făcut.

Chiar dacă din '68 încoace ruşii refuză să ne mai ofere acest pretext virtuos, făcând pe bau-baul, asta nu schimbă situaţia: reflexele s-au format deja, iar dacă nu, Ceauşescu inventează altceva: povestea cu datoria externă. Nu-i nimic că el a făcut-o şi nu noi, asta nu se vede, dar cum de nu se vede că în timp ce noi murim de frig şi stăm în întuneric, există bani ca să dărâmăm Bucureştiul şi să-l clădim la loc, există bani să achiziţionăm cea mai scumpă navă prezidenţială din lume. Un cuminte şi înţelept bătrân îmi spune că nicăieri conducătorii nu trăiesc ca oamenii de rând şi că el, ce prestigiu ar mai avea în lume dacă ar umbla îmbrăcat sărăcăcios şi ar sta în cocioabe... E cuminţenia noastră, a moştenit-o şi a beneficiat de ea, Ceauşescu, nu ne-a indus-o, prin spălarea creierelor. Le-a găsit gata spălate.

Tata face presupunerea că există în jurul lui câţiva care s-au decis să ducă ţara la ruină, numai pentru a-l compromite pe el. Ce cinism, atunci, să distrugi o ţară ca să dovedeşti că unul a condus-o prost. Şi

după ce-l dai jos, fiindcă s-a compromis destul, tu ce mai conduci? Nu e mai simplu să-l omori? O fi fost Teleajenul mai prost păzit decât e Ceauşescu?

Nici pomeneală să mai poţi scrie. Am un sentiment de neputinţă şi de insignifianţă nimicitor.

Nimic mai absurd decât să faci copii care să moară de foame şi de frig şi nimic mai simplu decât să institui absurdul ca lege, atâta vreme cât sistemul funcţionează (ca la Hitler!) pe bază de decrete. S-a gândit oare cineva, nu de aici, organizaţiile alea din care facem parte, că suntem o ţară care trăieşte pe bază de decrete?

Flore ne-a auzit zilele trecute discutând că la Năvodari e atât de frig că au gheaţă pe perete în dormitor. Mi-a spus când am dus-o la culcare că o să meargă ea la Năvodari să le ceară „ălora" să-i dea căldură „lu' mămica". Ieri, în lipsa mea, a scris pe nişte foi pe care le-am găsit risipite peste tot prin casă: *Tata e mort*. *Mama e moartă*. *Fraţii sunt morţi*.

Înnebuneşti, nu ai ce, de ce şi cum să scrii.

11 februarie. De 15 zile se întrerupe lumina noaptea. Cred că am să înnebunesc.

12 februarie. Mai mult ca sigur că să nu faci nimic este mai riscant decât orice acţiune riscantă şi chiar inutilă. Înnebunesc pe zi ce trece. L. m-a găsit astăzi încercând să fac să meargă cealaltă maşină de scris. M-a întrebat: *De ce nu scrii la a ta*? I-am spus că vreau să fac manifeste. Mi-a zis: *N-are niciun rost*. Şi atâta mi-a trebuit: am început să urlu că *ştiu că n-are niciun rost,* dar pentru mine are, fiindcă mă ocup de ceva, cum ar meşteri idioţii o chestie complet fără rost, ca să-şi potolească instinctele ucigaşe. Asta în timp ce Flore nu se sculase din pat toată ziua, dormea şi iar se trezea, de frig, fără să mănânce nimic, neavând la ce să-i fac ceva cald, s-a sculat la 3, de foame, la 6 s-a sculat din nou şi atunci L. i-a făcut un ceai şi două ouă la hârtii, pe balcon. În afară de eritromicină n-a mai băgat astăzi nimic în stomac. Mie L. îmi spune - şi pe bună dreptate: *Dacă eşti nebună, îmbracă-te, să te duc la spital*.

Am să cumpăr 20 de coli albastre mari şi 10 crete, am să scriu pe ele ceva şi am să-l iau pe L. noaptea să le lipim pe ziduri. De pildă: *Lumină sau vă dăm foc*.

În privinţa posibilităţilor de acţiune şi a resurselor de tot felul suntem mult mai imaturi şi neînarmaţi decât răsculaţii lui Horea, de dinainte de răscoală, cu toate că au trecut de atunci 200 de ani. Sau tocmai de aceea. Ei aveau încă furci, coase şi topoare. Nouă ni s-ar putea confisca până şi cuţitele de bucătărie, să ni se dea din plastic, pentru a ne împiedica să ne sinucidem şi n-ar fi deloc ipocriţi, fiindcă altceva nici n-am şti ce să facem cu ele. Nu ştim ce să cerem, nici cui, nici cum, nu ştim nici altceva decât să cerem, aşa că ideea ălora de a incendia nişte castele, care în perspectiva istorică pare un primitivism, eşti obligat s-o recunoşti ca singura posibilă şi acum, ba chiar mult mai puţin posibilă, fiindcă acum castelele sunt din beton şi nu vor arde. În momentul ăsta, totuşi, numai flăcările s-ar VEDEA, nişte flăcări mari, ca acelea pe care le aprind naufragiaţii, poate trece cineva pe deasupra, să le vadă. În rest, nu este totul decât o suferinţă surdă, mocnită, prevestitoare de demenţă, neputincioasă, incapabilă să găsească ieşirea.

Istoricii şi sociologii vorbesc despre mijloacele primitive de revoltă ale iobagilor şi ale altor clase neevoluate, dar spectacolul involuţiei este paralizant. Atâtea sacrificii de-a lungul secolelor n-au făcut decât să ne ducă într-o fază anterioară primitivismului ălora, în timp ce în acest proces „dialectic" resursele de represiune ale sistemului au evoluat într-adevăr, ele s-au rafinat. L-au făcut capabil să înghită, să absoarbă, să anihileze orice gest, orice act inspirat din vreo experienţă anterioară cunoscută. Cum îşi apără oamenii drepturile încălcate în alte părţi, n-are rost să te întrebi, pentru că la noi se încalcă toate drepturile odată, ele se încalcă legal, adică cu decretul în mână, şi, mai ales, noi nu mai ştim ce drepturi are un om. Ca o ciudăţenie, singurul mijloc pe care-l cunoaştem noi de a protesta este cel învăţat de la strămoşii noştri ilegalişti şi tocmai asta e capcana: ei deţinând mijlocul, deţin şi toate tainele neutralizării lui. Dar oare mai e nevoie de aşa ceva? S-au pus în cutiile poştale hârtiuţe care îndemnau oamenii să se trezească, să facă ceva, să se adune în ziua cutare, la ora cutare, în faţa Casei Albe, de pildă. Sau să treacă pe acolo, toţi la aceeaşi oră, ca în plimbare. Oamenii le-au distrus repede, acele hârtiuţe, preferând să-şi folosească mintea în scopuri mai practice, mai concrete şi mai sigure: procurarea de lămpi, de lumânări, confecţionare de opaiţe, instalaţii electrice, sobiţe cu tot felul de combustibili, ingeniozitatea nelimitată a

omului decis să supravieţuiască în orice condiţii, în condiţii de naufragiu, pentru că, într-adevăr, în astfel de condiţii trăim. Sau avem în faţa opresiunii tot mai dure atitudinea animalului din pădure faţă de fenomenele naturale potrivnice: ploaie, trăsnet, îngheţ, inundaţie. Acceptăm ca pe un fapt natural, iminent, toate calamităţile care n-au în ele nimic natural, ci emană toate de la o unică voinţă, atât de liberă, încât pare divină. E sigur că până şi Dumnezeu care nu se consultă cu nimeni, ar reveni asupra deciziilor lui, în caz că ar fi rele. Al nostru nu, nu revine, nu corectează, merge pe calea lui adresându-ni-se zilnic şi anunţându-ne că toţi suntem de partea *lui*.

Mă ucide gândul că nu sunt în stare s-o apăr pe Flore sau măcar s-o scutesc de spectacolul propriei mele isterii. Plâng în faţa ei, o sperii, o întristez, îi aduc mereu aminte că, făcându-se mare, neputinţa ei va creşte o dată cu ea.

13 februarie. Mi-am mai revenit puţin, dar... Mă întreb dacă am dreptate să-mi spun că „toate-s vechi şi toate nouă"...

Generaţia noastră, îndopată cu „teslă vim" şi „roşuleie frate" şi cu „ezdrobit" şi „nuzadarnic", cuvinte din care n-am înţeles nimic până târziu, după zece ani, dar ce patetism şi ce recunoştinţă şi ce admiraţie pentru străbunii eroi îmi transmiteau, deci generaţia noastră crescută în cultul eroilor clasei muncitoare - ce-am mai plâns că i s-a tăiat capul Olgăi Bancic şi ce-o mai visam - în cultul unei libertăţi pe care aceia ne-au făcut-o cadou, ne-am trezit foarte târziu să ne mutăm privirea de pe generosul dăruitor pe darul făcut, şi şi mai târziu am băgat de seamă că-i zicem libertate cu aceeaşi stupidă bună credinţă cu care-i zicem scaunului scaun, deşi „darul" acela era chiar opusul libertăţii. Adică nu o libertate mai imperfectă decât pretindeau ei că ne-au dăruit, ci exact opusul ei. Mult timp după ce-am constatat pe pielea noastră că nu e libertate am avut şi revelaţia teoretică a înşelătoriei. Dar am continuat să credem că ne-au făcut cadou o himeră patetică şi grosolană, ei fiind săracii de bună credinţă, înşelându-se şi ei şi transmiţându-ne naiva lor orbire. În parte aşa a şi fost. Pentru tatăl meu aşa a fost. Când l-am întrebat la telefon, pentru porcăria aia de reportaj: *De ce-ai luptat, tată*? mi-a spus: *Pentru că mi se promisese pământ. Da, dar pe urmă vi l-au luat. Sigur, dar ce puteam să fac cu o bucăţică şi fără vite şi fără unelte*? *Pentru noi a fost bun colectivul*...

A urmat faza cu *acum e greu, dar va fi bine*. Peste 50, peste 60 de ani. Pentru copiii copiiilor voştri. Faza hrănită cu Darie. După ea faza cinică cu foamea şi frigul şi întunericul din jurul tău, dublată de imaginea ei de la televizor: *Că trăim azi vremuri noi/ Fără griji, fără nevoi*. Al dracului de eficientă şi ea, fiindcă te uitai în jurul tău şi-ţi ziceai: *poate că aşa e, cum spun ei, poate eu nu văd bine, mă înşală simţurile, înnebunesc*. Şi în fine faza de acum, când nimeni nu se mai îngrijeşte să ne spună că o ducem bine şi că răul e doar o părere a simţurilor noastre, dintotdeauna înşelătoare. Acum ni se spune că o ducem rău, dar că să răbdăm. Între aceste două faze a fost una în care ni se spunea că o ducem rău, dar că primim sacrificiul cu bucurie, animaţi de îndemnuri, de exemplul neprecupeţit şi în numele idealului care ne animă şi pe noi şi pe el. Cinism, nici vorbă, dar acum bieţii oameni, crezând că vocabula *democraţie* înseamnă chiar ce spune şi la fel cuvântul *logică* şi la fel cuvântul *bun simţ,* se trezesc că se iau de piept cu statul şi formulează în termenii aceia tot felul de declaraţii de retragere din pact. Bunăoară: *refuz să mai plătesc cutare lucru din moment ce am încetat să-l mai consum*. Scriu asemenea cereri care, lucru fără precedent, se întorc de la ei cu rezoluţia: *nu se aprobă*. De ce? Simplu. Fiindcă aici nu a fost vorba de un contract, eu dau aia şi tu dai în schimb aia. Aici a fost vorba de: m-ai ales, ţi-ai ales moartea. Mori cu mine de gât... Şi dacă nu plătesc, totuşi? te întrebi. Dacă nu plăteşti, eşti dat afară de la serviciu, din locuinţă, de la cartelă, de peste tot. Alt serviciu, altă locuinţă, altă cartelă, doar peste graniţă, unde nu poţi trece, că te împuşcă.

Iar până să ajungă acest neam să se dumirească, să vadă că n-are decât să se răscoale, ca Horea, iarăşi va mai trece o vreme, fiindcă Horea este eroul neamului, iar el este tot eroul neamului şi tu, atunci, cine ai fi? Cine spunea învăţătorul ăla că e Horea: Tâlharul.

E aşa de pusă la punct înşelătoria cu Horea şi Mihai Viteazu în albumul de familie al „Eroului între eroi" încât mă tem - deşi e posibil şi să mă tem ca să-mi justific eu nimicnicia - că în înrudirea lui cu Mihai Viteazu oamenii doar par să nu mai creadă. Că în realitate cred, fără să ştie. Ceva ca în întortochiata şi geniala frază a lui Dostoievski despre Stavroghin: *Nikolai Stavroghin când crede, nu crede că crede şi când nu*

crede, nu crede că nu crede. Fărâmiţare a caracterului datorată îndoctrinării, în somn, în vis, prin toţi porii.

Metaforă: undeva, la Orşova, există un cot al Dunării, o întortocheturăpe care traversând-o înot, ai impresia că ai trecut graniţa. Cei care fug ajung fericiţi pe malul celălalt şi strigă, cu braţele larg deschise: rumânskii, rumânskii, pupându-se cu grănicerii români, şi ei fericiţi: şi noi, tot rumânskii!

15 martie. Procesul lui Antonescu, Darie Novăceanu despre romanul politic latino-american şi de scris o schiţă despre ocuparea instituţiilor de către indivizii însărcinaţi cu votarea.

Elemente:

- eu intru grăbită pe uşa cancelariei şcolii unde lucrez permanent şi un individ mă ia în primire: *Pe cine căutaţi Dvs.*?

- telefonul, pentru prima dată de când îl ştiu, fără lacăt, tipii chemându-şi familiile din jumătate în jumătate de oră, ca să le spună copiilor unde-i untul, cum se răsuceşte butonul frigiderului, *acum ia din bufet ceaşca, du-te şi vezi dacă-i închis geamul şi întoarce-te să-mi spui, aştept la telefon;*

- instalaţi comod pe scaune, pe birouri, cu picioarele întinse până-n mijlocul încăperii, sparg seminţe;

- directoarei i se cer flori, tablouri, mileuri, pentru înfrumuseţare;

- misiunea lor, statul degeaba câteva ore, aşa că se uită pe pereţi şi din când în când la ceas, cu mutre foarte grave şi importante;

- la sfârşitul programului, te strecori cu grijă printre picioarele lor întinse, pui catalogul în pupitru, îi întrebi dacă poţi să pleci, îţi dau voie, spui bună seara şi te cari cu sentimentul că „ocupaţia” o să dureze o sută de ani.

Numai că asta s-a scris: *Casa ocupată* a lui Cortazar.

19 martie. Actorul constănţean Lucian Iancu, o namilă bărboasă, un munte de om, prins în timp ce încerca să treacă la turci cu o navă. Pentru deturnarea vaporului, pentru sabotaj, pentru acţiune contrarevoluţionară (a fost în noaptea de dinaintea alegerilor, iar el figura candidat), se spune că poate fi împuşcat. Până una alta se ştie că a fost bătut numărul unu. Nimeni nu mai are curaj să mai dea telefon nimănui, să afle măcar unde este acum. Oare cum o fi să stai noaptea, pe întuneric, la tine acasă, totuşi, şi cu ochii în tavan să-ţi imaginezi

cum în altă parte, nu ştii unde, fratele, sau tatăl, sau fiul, sau soţul tău este bătut zdravăn, profesional, de stârpiturile ălea, fără să ştii măcar unde, că de făcut, oricum nu poţi face nimic. Ce ştii sigur, clipă de clipă şi fără scăpare, este că-l bat. Nu poţi decât să te sinucizi. Iar dacă el nu este tatăl, fratele, soţul sau fiul tău, să paralizezi de groază că ar putea fi, şi să nu îndrăzneşti să pui mâna pe telefon ca să întrebi ce se întâmplă cu Lucian Iancu.

21 martie. Lucian Iancu va fi judecat în port, cu public. Eu am râs şi am zis: *nu vor îndrăzni să facă asta, nu sunt tâmpiţi, nu judeci un actor, un om atât de iubit, pentru o vină, un păcat pe care, cu gândul, ştii bine că toţi ăia pe care-i chemi să asiste l-au comis*. Dar acum cred că am râs degeaba. Vor îndrăzni... Şi chiar îi pot aranja un proces să-l şi linşeze publicul pe popularul actor, la o adică. Fiindcă *a avut la el dolari şi aur şi a rănit un biet marinar care-şi făcea datoria, a deturnat o navă pe care noi, poporul, facem foame ca să o avem, a sabotat producţia de cărbuni şi de-asta stăm noi pe întuneric*. Vor îndrăzni.

La *E.L*. tipul ăsta e numit „bufonul Europei". Are umor, Europa, dacă-i gustă bufoneriile. Când se vor prinde că e criminal, pur şi simplu?

Spune Darie Novăceanu că epoca lui Franco a născut în Spania un roman de o forţă expresivă colosală, pe când libertatea care i-a urmat i-a găsit pe scriitori complet dezarmaţi, nepricepându-se ce să facă cu ea.

Vremea lui Franco, deci, când „tot ce nu era obligatoriu era interzis". Cum a fost posibil aşa ceva? Mă mir mai mult decât mă mir că la noi n-a născut nimic, de nicio forţă, fiindcă la noi s-a întâmplat ceva mult mai grav. La noi a fost ucisă speranţa şi nimeni, dar absolut nimeni nu poate scrie într-un prezent pustiitor, nimicitor fizic, pentru un viitor inexistent, mort, fiindcă acest prezent pustieşte tot, şi în trecut, şi în viitor.

25 martie. Spuneam mai demult că nevroza e şi ea un mijloc de autoreglare, imaginându-mi-o eu foarte mecanicist şi rudimentar, ca pe un fel de lăsare a pleoapelor peste ochi, care nu mai suportă ce le e dat să vadă. Sau ca pe o siguranţă automată care sare şi produce o mică scânteie, dar protejează creierul de scurt-circuit. Preferabilă în orice caz acestei lucidităţi neputincioase. Când colo nu e vorba de o odihnă a minţii, ci de o pierdere a ei de sub control, un îngrozitor chin, căci ea continuă să meargă, anapoda, dar să meargă, ca o maşinărie stricată.

Astfel, de când am aflat că fiul dispărut al inspectorului A. a reapărut, mintea mea a luat-o razna. Deci: în urmă cu mai mult de o lună, acest tânăr a plecat să dea de băut colegilor, fiindcă îi născuse soţia, şi nu s-a mai întors. Căutat cu poliţia, chemat familia, mamă, tată, nevastă lehuză să-l recunoască, arătându-li-se tot felul de cadavre descompuse, găsite prin şanţuri cu capete tăiate, ţeastă zdrobită, înecaţi, jefuiţi etc. Grijulie, poliţia le-a dat nefericiţilor posibilitatea să-şi aleagă un cadavru convenabil. Pentru ca, de două zile, să se afle că nu e mort, ci „reţinut" la securitate. Securitatea, această instituţie este, se pare, singura în ţară sau în lume nechemată să dea socoteală nimănui decât celui pe care-l apără, neobligată deci de nicio lege să ţină cont de hachiţele unei muieri în convalescenţă, într-o perioadă când şocurile psihice o pot înnebuni pentru întotdeauna, sau unor părinţi nenorociţi. O instituţie care te poate face să dispari definitiv sau pentru o vreme, fără urmă. La noi în casă nu se mai vorbeşte decât despre tratamentele aplicate acolo, despre imposibilitatea de a dovedi că ai fost maltratat, nici chiar cu oasele rupte pe care le arăţi, fiindcă nimeni nu le vede, niciun medic legist nu semnează pentru ele. Şi, dacă ar face-o, n-ai avea cui să adresezi plângerea.

Aşa că, ieri seară, plecând s-o iau pe Flore de la prietenul ei, Horia, m-a apucat pe drum o spaimă absolut de necontrolat că doi tipi mă vor ajunge din urmă, mă vor lua şi voi dispărea. Voi dispărea, pur şi simplu. Chiar propunându-mi să-mi ţin firea şi să raţionez calm, m-am surprins luând hotărârea de a mă ascunde mai întâi la A., pe urmă fug la Bucureşti la Ro, de acolo înapoi undeva la Constanţa unde să-l aştept ascunsă pe fratello care să mă ia cu vaporul lui şi... Aici însă se aprindea altă siguranţă, îi vedeam pe L. şi pe fratello şi pe Flore luaţi, torturaţi, ucişi. Au fost câteva minute bune de halucinaţie în toată regula. Am ajuns la A. transpirată.

28 martie. Iată că nu m-am înşelat în presupunerile mele logice. Cei trei: comandantul Skaletski, actorul Lucian Iancu şi timonierul navei „Uricani" au fost judecaţi public şi condamnaţi: moarte, 20, 22 de ani. Un public constituit din comandanţi de navă, secretari de partid, mecanici-şefi. Se spune că la auzul sentinţei, Skaletski, 31 de ani, ar fi leşinat. L-au scos din sală pe braţe. Va fi fost unicul moment în care l-au tratat omeneşte. S-ar fi telefonat, se spune, amicului Nicu Ceauşescu,

care l-ar fi folosit pe Skaletski să-i transporte prin străinătăţi tot felul de bunuri pierdute la ruletă, cum ar fi caii din herghelia de la Mangalia. Ar fi spus: *Skaletski? Nu cunosc pe nimeni cu numele ăsta.*

Am să aflu în amănunt, dar „crima contra patriei" care le-a adus pedeapsa, n-a sărit nimănui în ochi că nu e decât crimă împotriva familiei Ceauşescu? Asta pentru că ei se identifică cu patria, într-un sens superior, şi care nouă, inimi slabe, ne scapă. Noi nu înţelegem că asemenea fapte trebuie pedepsite în mod exemplar, nu fiindcă Ceauşescu i-ar urî personal, ci pentru a descuraja orice altă tentativă de crimă contra patriei. Cum rămâne cu Nicu Ceauşescu, cel care pierde la ruletă părţi considerabile din veniturile patriei? Cum rămâne cu bisericile, monumentele, aşezămintele de cultură, toate urmele trecutului unei ţări, ălea puţine câte erau? Asta nu e crimă contra patriei?

În ce fel de epoci au trăit scriitorii ăia care afirmau ca Faulkner că spiritul supravieţuieşte? În ce fel supravieţuieşte când puternicii zilei pot nu numai să distrugă omul printr-un simplu proces public încheiat cu o condamnare la moarte, dar şi toate urmele spiritului intrând cu buldozerele în ele? Dacă ar vrea puternicii zilei ar putea face să nu rămână în istorie, în pietrele ei, decât aceste nume: Hitler, Brejnev, Ceauşescu, şi nu Shakespeare, Homer, Dostoievski. Iar dacă rămân şi ăştia, rămân prin bunăvoinţa puternicilor zilei, ca o floare la butoniera lor, fiindcă aşa vor ei şi nu pentru că nu pot altfel. Spiritul supravieţuieşte numai dacă puternicii zilei sunt de acord să-l lase. Iar ei îl lasă numai dacă spiritul nu le pricinuieşte niciun rău. Iar tu citeşti cu bucurie, ca boul, ba nu cu bucurie, e chiar sensul vieţii tale, construirea întru spirit, fără să ştii că asta nu e expresia libertăţii tale, ci a îngăduinţei acelora pe care, nesupărându-i în niciun fel şi nestându-le în drum, au posibilitatea să treacă pe lângă şi nu peste muşuroiul de furnici unde-ţi trăieşti tu libertatea.

E de necrezut că mai pot mâzgăli încă hârtia asta. Şi ce dacă odată şi odată Ceauşescu va fi pedepsit pentru crimele lui?!! Va veni altul, care tot aşa se va identifica cu patria şi-n numele ei te va împuşca, dacă-i stai în cale sau dacă-i foloseşte să te împuşte şi-n numele ei, nu va ridica la loc monumentele distruse, ci le va distruge pe cele ridicate de

cei dinainte în propria lor glorie şi-şi va ridica lui însuşi propriile pietre.

Triumfă spiritul...

Acum se mai poate să fi existat în istorie şi epoci relativ luminoase, 2, 3, 10 ani, altfel gâza asta trufaşă n-ar fi avut când pritoci visurile ei de libertate.

Dar şi dacă au existat, nu mi le pot închipui decât ca pe nişte scurte momente de bună dispoziţie, generozitate şi îngăduinţă ale celui atotputernic. Căruia i-a plăcut cât de frumos, inofensiv, armonios şi paşnic se joacă supuşii săi: de-a arta, de-a filosofia, de-a viaţa... Sau noi suntem un neam de târâtoare, cum mai aud? N-aş crede. N-aş crede că frica, nepăsarea, tâmpenia ne împiedică să facem ceva. Suntem, cred, un popor mereu înşelat în buna lui credinţă, mereu atât de deziluzionat încât ultragiul ne paralizează energia. Cât de iubit a fost acest tiran bătrân acum 15 ani şi cât de urât astăzi, aici pare să fie secretul. La noi, mereu au ştiut întâi să se facă iubiţi. Poate că nu-i aşa. Nu ştiu cum este.

30 martie. Mă descurc din ce în ce mai prost. Dau semne clare de nevroză, după care mă simt mizerabil. M-am dus astfel la redacţie astăzi şi i-am prost-dispus pe toţi cu nervozitatea şi sensibilitatea mea, „maladive", cu neputinţa mea de a mai suporta unele lucruri - fără vizita mea ei ar fi fost foarte veseli azi, ce le mai aduc şi eu aminte chestii de-astea: condamnarea lui Skaletski, strigătul maică-si în sala de judecată, pe care-l aud, discursurile zilnice ale *supremului,* arestările, Blandiana, demolarea Bucureştiului. Citesc publicată *Cu fereastra spre sud* şi de unde mi se părea cum trebuie, acum mi s-a părut un rahat.

Totuşi, mai mult decât sensibilitatea mea excesivă, mă uimeşte faptul că oamenii rezistă. Ca şi cum aceste probleme n-ar exista. *E simplu,* îmi zice N.M. *Eu nu mă gândesc la ele*. Ca să vezi. Nu te gândeşti cu ce drept un om condamnă la moarte alt om; cu ce drept îl împiedică un om pe alt om să calce cu piciorul dincolo de o anumită linie, numită graniţa unei ţări; cum poate cineva să jure că spune adevărul şi numai adevărul şi să spună o minciună. Nu te gândeşti şi gata. *E simplu,* zice N.M., vag îngrijorat, întristat văzând cum „mă pierd" şi eu, încet-încet, ca atâţia alţii, care n-au rezistat. *Ei vor dăinui* - Faulkner.

1 aprilie. Nu are nicio semnificaţie faptul că numele lui Socrate a dăinuit, de vreme ce Socrate însuşi a trebuit să bea cucută. În absolut, victoria nu e a lui. E a celor care i-au dat să bea cucută. Şi care, dacă ar vrea acum, dacă numele lui Socrate i-ar deranja, le-ar sta în cale, şi numelui i-ar putea da să bea cucută.

Shakespeare există nu pentru că spiritul e puternic şi triumfător şi etern, ci pentru că existenţa lui Shakespeare nu deranjează. Atât timp şi atunci când o valoare spirituală poate fi pusă în slujba unei himere economice, politice, culturale, educative de moment, i se dă voie să existe. Dacă nu, o carte e tot atât de uşor de ars, cum e de omorât omul care a scris-o... Şi mult mai uşor chiar este de ajustat, de frizat astfel încât să slujească exact cum trebuie. Se poate obiecta ceva aici? Aş vrea eu însămi să găsesc o obiecţie.

3 aprilie. Discuţie aseară cu A. - dacă pleacă sau nu pleacă în Italia. Şi spun că trebuie să decidă singură. Că eu îl înţeleg mai bine pe soţul ei. Îmi spune: *Ştiu. Am observat. Sunteţi amândoi peşti*... G.F. e născut pe 2 martie. De-asta?

Pe urmă, despre perlele şefei noastre pe judeţ cu propaganda, d-na Borodi. *Bă, Iancule, bă, iar Hering al patrulea, bă*? *Altul nu mai aveţi*? *Al cincilea, al şaselea, al şaptelea*? *Asta e de când eram eu copil*! Sau: *Cum, tovarăşi, noi facem atâtea economii şi voi aici, la muzeu, vă lăfăiţi în faust*? Adică în fast, perdele, canapele, fotolii...

Tata, la piaţă. Mai sunt pe tarabă două bucăţi. Alege şi dă să plece. Tipul din spate: *De ce mi-ai lăsat, dom'ne, stricăciunea asta*? Tata, cu candoare: *Păi, dumneata, dacă erai în locul meu, n-o luai pe aia bună*? Tipul: *Nu, o luam pe aia rea, aşa, din bun simţ, din omenie*. Tata: *Ei, tocmai d-aia, ţi-am lăsat posibilitatea să fii omenos. Mie nu-mi place salata stricată*.

15 aprilie. Ieri - Paştele. Am impresia că mă văicăresc păşunist şi nostalgic după vremile de altădată. Dar: dar tineri care să-şi facă nevoile în vasele sfinţite ale bisericii, care să intre în noaptea de Înviere cu acordeoane şi sticle de vin şi să strige babelor evlavioase: *ce ascultaţi la porcu' ăsta, duceţi-vă acasă şi vedeţi-vă de treabă*, care să bage caprele în biserică, slujbe asistate de miliţieni. Uite ateismul ştiinţific. Raţional. Fiindcă biserica este iraţională şi, nu-i aşa, încătuşa spiritul liber al moldovenilor noştri. Care şi-l manifestă acum făcând

caca pe simbolurile religiei, dionisiac, nu-i aşa, libertatea redobândită. Dacă liniştea, muzica, lumânările, icoanele, hainele preotului ăluia, o întreagă atmosferă menită să inspire respect, sfială în faţa misterului, act cultural în cele din urmă, dacă religios nu mai e, dacă atmosfera asta nu mai spune nimic, nici măcar atât cât să te determine să ocoleşti acest loc, atunci între ateism şi barbaria ale cărei victime umplu noapte de noapte spitalele de urgenţă şi beciurile miliţiilor şi puşcăriile şi şanţurile, există sigur o legătură. La spitalul din Constanţa a sosit noaptea trecută un om care a trebuit dus de urgenţă la Bucureşti. Fusese bătut cu nişte mănuşi speciale, prevăzute cu lame de ras aşezate una lângă alta şi avea faţa răzuită de instrumentul ăsta special de maltratatre, fără niciun motiv aparent.

Nici unui om pe lumea asta n-ar fi trebuit să i se sugereze măcar că Dumnezeu nu există înainte de a fi existat certitudinea că respectivul este suficient de pregătit să afle că este atât de singur. Şi anume înainte să ştie nu că există miliţie, la fel de eficace şi de promptă în pedepse ca şi Dumnezeu, că există în el o uriaşă cantitate de iraţional şi că singurătatea asta înseamnă: să nu ştii ce să faci cu iraţionalul ăsta, în absenţa lui Dumnezeu.

18 aprilie. Şedinţă. Cunoştinţă cu V.T. Şi explicăm, ne explicăm devotamentul doamnei C. pentru partidul din care facem parte, necondiţionat şi fără să-şi facă probleme, printr-o vocaţie a disciplinei, înnăscută la unii oameni, care, spuneam, nu le dă voie să discute în aceiaşi termeni comportamentul celor de deasupra lor şi pe cel al celor de dedesubtul lor. V.T. Îmi spune: *Asta li se întâmplă doar proştilor*. De revenit, fiindcă are dreptate! E vorba de prostia, nu în sensul curent, ci metafizic (filosofic) al cuvântului. Prostia universală. *La Dame Bętise*.

Observaţie: un om poate trăi absolut oricum, foarte mulţi oameni trăiesc absolut oricum, nu la întâmplare, ci ca şi cum, dacă tot murim de tot, ce să ne mai ostenim să reparăm ce-am stricat.

A. află din ce în ce mai dezumflată cum va fi călătoria ei în Italia: cu clasa a II-a, fără loc, 3 zile şi 3 nopţi, dormind pe valize, printre valize, pe culoar, în veceu, tren personal. Cum călătoresc de altfel toţi oamenii de ştiinţă şi cultură români trimişi pe la congrese, conferinţe, universităţi etc. Ca refugiaţii. La graniţa Iugoslaviei cu Italia vin italienii şi deparazitează trenul, îl despăduchează înainte de a-i da drumul în

ţara lor. Pe nea Nicu ni-l trimit de fiecare dată înapoi tapetat cu medalii şi decoraţii. Te pomeneşti că-l şi nefericesc pentru neamul de păduchioşi pe care Dumnezeu i l-a încredinţat spre păstorire.

25 aprilie. Simpatia pe care hoţii o inspiră copiilor şi artiştilor n-are numai dedesubturi „estetice". Virtutea presupune o anumită meschinărie, răbdarea de a aduna o viaţă ceea ce un hoţ obţine printr-o singură lovitură.

30 aprilie. Vizită L. de la Sibiu. Elogiul şcolii de acolo. Nu, nu-mi place. „Neangajarea" lui Noica nu-mi place. De 50 de ori se pagină cuvântul „morală" la el şi eu nu văd nicăieri moralitatea ei. Şi iartă-mă, Doamne, văd chiar, în afară de necinste, „provincialismul" care de asemenea îl obsedează.

L. spune totuşi un lucru foarte interesant, la care m-am mai gândit, de fapt. Reducerea la tăcere a „gloatei", oricât de oprimată şi de nemulţumită, prin grija prealabilă de a o priva de orice „ideologie". Atâta timp cât cenzura vigilentă nu lasă să apară decât exemplificări şi argumente ale teoriei oficiale, viziunii oficiale asupra existenţei, iar acele capete capabile de o altă viziune, de o contrasoluţie, n-au posibilitatea să o comunice „gloatei", gloata n-o să ştie niciodată de ce e nemulţumită, nu va şti ce să ceară, nici în cazul în care ar simţi că trebuie să ceară ceva. E ca şi când de simţit ar simţi foame, să zicem, dar în limba ei s-a abolit cuvântul „hrană". Neînarmată deci ideologic, „gloata" n-ar fi bună de nimic, chiar înarmată la propriu. Că generaţiile prezente şi cu atât mai mult cele viitoare se află în situaţia de a nu avea nicio soluţie. Or, atunci când nu vezi soluţia nu vezi clar nici problema, căci definiţia unei probleme este: *o situaţie susceptiblilă de rezolvare*.

Controlând cultura, zice el, *controlezi tot*. Nu ştiu ce să zic despre teoria asta. Dar a controla atât de bine cultura nu cred că se poate. Şi cu atât mai puţin ideologia. Poarta cenzurii nu e singura prin care se poate trece, atunci când există, pe de o parte, iar pe de altă parte se poate intra şi pe acea poartă, la nevoie travestit, mascat, după procedeul calului troian. Cenzura nu explică inexistenţa unei alte ideologii, decât cea obligatorie, ci faptul că ideologia oficială este încă fără fisură. Inexpugnabilă. Nu că pare fără fisură, încă, ceea ce nici nu este greu, propaganda neavând altă treabă decât să întreţină, ca un mijloc suplimentar de siguranţă, aparenţa solidităţii ei. Dar nici şcoala

de la Sibiu, scrierile lui Noica, alea care au ajuns la mine, cel puţin, nu demontează niciun şurub din ideologia oficială. El construieşte alături de ea, ceva fără legătură cu ea, o ignoră cu superbie, uneori, iar alteori, dacă citeşti cu atenţie, construieşte în ea. Pune pe dinăuntrul ei încă un rând de ziduri care o fac şi mai inexpugnabilă. Să nu se supere, şcoala lui Noica o fi însemnând ea foarte mult, o speranţă, adică, dar dacă încerci să găseşti acolo o ideologie, ea este tot totalitaristă. L. nici nu se oboseşte să-şi apere idolul. Zice: poate.

Balthazar Gracian pe marginea cuvântului spaniol *desenganar - a dezamăgi* - având la origine sensul pozitiv de restabilire a adevărului, de dez-înşelare. Evoluţia lui în toate limbile latine dovedeşte nevoia psihologică a omului de a-şi ascunde adevărul, de a refuza dezamăgirea, dându-i un sens negativ. Astfel încât a dezamăgi pe cineva nu înseamnă a-l clarifica în privinţa faptelor, restabilind adevărul, ci a-l neferici înşelându-i aşteptările, risipindu-i iluziile. Lumea nu e guvernată de adevăr, ci de nevoia de iluzie. De-asta cuvântul a dezamăgi include în sensul lui şi nuanţa afectivă a reproşului întristat. Aşa că spunem nu: *dez-amăgeşte-mă, arată-mi adevărata faţă a lucrurilor, ci - te rog, nu mă dezamăgi, nu îmi sfărâma iluziile, am nevoie de ele mai mult decât de adevărul de care crezi tu că am nevoie*.

Da. Don Quijote n-a suportat dez-amăgirea. A înnebunit de-a binelea şi a murit.

Guvernanţii ştiu mai bine decât oricine că oamenii nu vor să fie dez-amăgiţi. De aceea guvernanţii nu fac niciodată greşala de a dez-amăgi popoarele, arătându-le adevărata lor faţă şi adevărata faţă a lucrurilor.

23 mai. S-a întors A. din Italia. Plânsă. Susţine că e mai bine să nu ştii. Că dificultatea de a te mişca de colo-colo e în folosul nostru. Ni se menajează sufletul, nervii, sensibilitatea, ni se menţine conştiinţa la o cotă acceptabilă a orgoliului, mândriei, amorului-propriu, patriotismului. Alternativa fiind jalea, umilinţa, furia, neputinţa. Cum bine ştiu guvernanţii noştri, una e să auzi şi alta să vezi cu ochii, noi fiind îndeobşte refractari la experienţa altora, nu ne place decât ce e al nostru, pentru că-i al nostru, biciuirea imaginaţiei în felul ăsta, provocarea asta nu ne-ar aduce niciun folos. Să te îmbraci în Italia de la haine vechi şi întors în România să arăţi mai bine decât orice român, nu e plăcut. Şi fac lui A. observaţia că Elena Ceauşescu are prilejul să

compare ce-i aici cu ce-i acolo şi nu pare să sufere deloc din pricina asta. Sau de aici îi vine dispreţul pentru poporul pe care i l-a repartizat Cel de Sus să-l păstorească? I-ar plăcea, cred, să fie Cabinetul II în Italia.

9 iulie. Cu Ro patru zile. N-am vorbit aproape nimic. Am stat pe plajă şi l-am comentat pe Joyce. Dar mi-a prins bine. Iradiază o lumină naturală care compensează întunericul meu natural.

29 iulie. Profesorul meu V. În ultimul an de liceu, când tandemul meu cu Ştefana împodobea coridoarele în admiraţia preaplecată a colegilor pe care nici nu catadicseam să-i vedem altfel decât ca prin ceaţă, erau doar umbre printre ilustrele personaje literare care ne bântuiau nouă minţile abulice, când făceam din ore, pauze, zile, nopţi, un dialog continuu, ziceam noi, despre literatură, viaţă, poeţi blestemaţi, în realitate despre noi înşine şi bastoanele de mareşal din trăiştile noastre; când fumam, nu în veceu, ca băieţii răi, ci în laboratorul de fizică, sub ochii profesorilor vrăjiţi de gloria de a fi contemporani cu noi, cu compunerile, tezele, lucrările noastre de la olimpiade, acest profesor al meu cu nume de personaj de la deratizare - am văzut mai târziu, la Preda - intra la noi în clasă o dată sau de două ori pe săptămână, pentru o oră care, după aceea aflam întrebându-i pe colegi ce-a fost - că fusese chimia. Chimie, care nu pot spune că mă plictisea, în foarte scurtele mele momente de contact condescendent cu realitatea, şi nici nu mă tracasa, cum nu mă tracasa nici omul, pe atunci de vreo 35 de ani, probabil, dar roşcovan şi chelios, arătând deci niţel mai în vârstă, stârnindu-mi un vag interes, cum nu se poate mai vag, din moment ce pe atunci, singurul lucru care mă interesa era propria mea persoană. Mai apărea acest V. o dată la două săptămâni când, clipe fericite, în clasă se înghesuiau două clase de elevi, aşa că eu cu Ştefana ne duceam în ultima bancă din mijloc - umplând foile acelui caiet care trebuia să fie de *ALA* (*apărare locală antiaeriană*), şi schimbându-l cu al ei, încât ora se termina întotdeauna prea repede, iar pauza nu însemna decât schimbarea locului şi a discursului, acum oral. Din când în când prezenţa impunătoare, totuşi, a profesorului V. predând acel obiect de neînţeles, strivit de mila noastră pentru inutilitatea lui pe această lume, ne mai trezea din beţie, prin vocea lui baritonală, însoţită de un râs sănătos, cumva mirat, dar sigur teribil de amuzat de cele două gângănii care eram, cu lipsa noastră de interes, dovedind că

interesul nostru bântuia prin alte zone, deloc străine nici lui. Avea o voce puternică, tunătoare, fără să strige şi mai ales fără să se înfurie, ci numai trezindu-te din somn, denunţând acea absenţă a noastră drept ce era: somn cu vise amestecate. Zicea: *Băăă, elev, ascultă, bă, aici, că vine bomba şi-ţi cade-n cap şi să ştii şi tu măcar din ce-i făcută*. Nouă anume ni se adresa, nu jignit de faptul că nu-l ascultam - fiindcă nu-l ascultam mai mult de o secundă, deşi o anumită intuiţie aveam noi că omul nu este idiot din moment ce ne indica extrem de precis ce anume s-ar fi cuvenit să ne stârnească interesul, oricât de aeriene am fi fost şi de egolatre, sau tocmai de aceea: bomba care avea să ne cadă pe cap, fără alegere, şi nu de alta, dar îi părea rău ca dintre toţi, taman noi două, deşteptele şi lucidele şi analiticele, să murim ca proastele în somn, fără să ştim măcar din ce-i făcută: nitroglicerină şi nu mai ştiu ce cu care făcea fisiune. Ne respecta totuşi cu un fel de tandreţe bărbătească, păstrându-şi pentru el şi râzând de această extrem de comică imagine: bomba care cădea pe noi şi noi nu ne prindeam nici cât să ne ferim capetele. Asta ori de câte ori trecea prin dreptul băncii unde stăteam şi răsfoia caietele noastre, între timp umplute, fără să le ridice de pe bancă.

L-am mai văzut, fără Ştefana, la întâlnirea de zece ani. L-am mai văzut o dată în tren, când am vorbit vreo două ceasuri, evocând eu episodul cu bomba, interpretarea dată de mine râsului ăluia al lui, de care a mai râs o dată, la fel, flatat, cam cât îi stă bine unui bărbat să fie flatat de o femeie şi în rest amuzat, teribil de amuzat. Un râs cum numai oamenii puternici şi generoşi au. Am evocat colegi, pe care constatam că-i mirosise atunci fără greş, care neisprăvit, care doar prost, săracu', care ticălos în devenire, atitudinea lui faţă de prostie, lipsită de ură, sau de furie, o uimire, aşa, exprimată în exclamaţia: *Ce negură e şi-n capul tău, bă, elev*! Mă convingeam că-n capul lui era o limpezime desăvârşită, acum, la 14-15 ani după. M-am întâlnit din nou cu el ieri şi-mi spune: *Îl ştii pe colegul ăla al tău, aşa şi pe dincolo*? *Da*. Era unul care trecuse greu de tot prin şcoală. Acum profesorul V. nu mai e profesor, ci ceva cu chimia, pe la un laborator de vinuri, inspector. Tipul, fostul meu coleg şi fostul lui elev corigent, e şi el un fel de inspector pe acolo, dar din ăsta, ştiu eu care, cu urechea, care-i spune „colega".

Şi roşu până-n albul ochilor de atâta râs, râdea acolo, în mijlocul străzii, de nu se mai putea opri. Şi eu la fel. Eu, contaminându-mă fiindcă secretul râsului ăsta e numai al lui.

7 august. *Potrivit cu nevoile societăţii şi cu posibilităţile individului*. De ce nu invers?

12 august. Ştefana zice: *Dacă nu te integrezi, într-un fel sau altul, în logica sistemului, rişti să te dedublezi*. Atâta tot? - îi spun sarcastică. Dar e o nimica toată, mai ales că nu ţi se întâmplă ţie, mai ales că n-ai de ales între să te integrezi sau să nu te integrezi. Fiindcă dacă nu te integrezi, *într-un fel sau altul,* nu primeşti cartela, iar dacă o accepţi, deja te-ai dedublat. Mai spune că sensibilitatea mea exagerată la remarcile lipsite de importanţă ale lui Arturo ascund, trădează o nesiguranţă de mine însămi. Şi îmi propune un „meci" ca între parteneri egali. *Apără-ţi,* zice, *opiniile, iar A. le va apăra pe ale noastre*. Dar cel mult noi două am putea să ne situăm pe acelaşi teren, iar A. cel mult ar putea să fie arbitru, fiindcă noi două mai avem dacă mai avem ceva în comun, pe când eu şi el, n-avem ce „meci" să jucăm, cum n-ar putea un jucător de polo cu unul de handbal. Îmi spune de pildă că epitetul de „naţionalistă" cu care mă împodobise soţul ei, mie mi se potriveşte şi lui nu, pentru că el nu-i apără pe italieni, pe când eu îi apăr pe români. Numai că eu pe A. nu-l pusesem în situaţia de a-i apăra sau nu pe italieni, pe când el m-a pus pe mine. Dacă Preda ar spune că suntem un popor de rahat, sau Blandiana, sau chiar ea, Ştefana, dar de aici, nu de acolo, da, aş discuta cu ea. Ba chiar aş fi de acord, că *da, suntem un popor de rahat*. Dar în disputa cu A. m-aş fi aşteptat ca Ştefana să fie de partea mea. Şi nu fiindcă mi-ar plăcea să-i văd certându-se. Dar de ce dracu'?...

19 august. Azi, la ora zece dimineaţa. Vizita unui ofiţer de... interne. Îmi propune învăluit colaborarea. A stat două ore. De la 12 şi până acum - 19 - paralizată în fotoliu. Întrebare nepusă: De ce a venit tocmai la mine? Caietul pierdut?

Recapitulând: sună, deschid şi întreabă de cartea de imobil. *Nu-i la noi,* îi spun, *şi nu ştiu la care dintre locatari este*. Doreşte să stea de vorbă cu mine. *Dacă sunt Doina Jela. Sunt,* îi spun, *dar dvs. cine sunteţi*? Scoate o legitimaţie, care-mi joacă în faţa ochilor. *Aţi apucat să vă cunoaşteţi vecinii*? *Nu tocmai*. *Unde şi ce lucrează fiecare. Dacă sunt*

familii solide. Unde lucrez eu. Soţul. Îmi par indiscrete şi nelalocul lor întrebările lui? Da. Sunt o chestie pur profesională. Mă rog. Da, oamenii vor să plece în străinătate şi ei trebuie să ştie cine pleacă şi de ce pleacă, dacă pleacă doar ca să vadă, să viziteze, să cumpere, sau să vândă secrete de stat. Îl întreb ce se înţelege prin secrete de stat. Îmi răspunde cu lucruri pe care le poţi afla din romanele de spionaj. Îl întreb eu de ce nu pot să plec în străinătate. Îmi spune că pot. Mă întreabă dacă am încercat, îi spun că am renunţat la încercare după moartea copilului, ştiind că nu avem şansele pe care le-am fi avut lăsându-l pe el în ţară. Ba da, spune, *aţi avea şanse*. Şi repetă chestia asta pe care mă fac a nu o înţelege, de frică. Şi spun că nu văd niciun motiv să nu pot pleca şi-i explic de ce eu n-aş rămâne în străinătate, *fiindcă tot ce este aici mă interesează în mult mai mare măsură decât m-ar interesa orice în altă parte* şi îmi mai spune o dată că aş putea pleca oricând. Se ridică să plece, îmi cere voie să mă mai viziteze şi la uşă îmi spune că *discuţia noastră trebuie să rămână între noi*. Paralizez încă o dată şi râzând aşa, cât pot eu de şarmant, îi spun că, după cât mă cunosc, este exclus, nu-i ascund soţului meu nimic, nici când vreau şi că în general nu sunt în stare să ţin un secret. *Ei, da, femei care să nu ţină secrete,* zâmbete, pupat mâna, *la revedere*.

Iată-mă deci cu un secret pe cap. Suspiciunea. Îmi vine să controlez de microfoane. O să controlez. L. nu mai vine, frumoasa mea vecină nu-i acasă. De povestit, simt nevoia să povestesc la toată lumea, dar de fapt, nu sesizez deloc neobişnuitul situaţiei. Decât că am o senzaţie acută de necurăţenie. Se pare că există mai multe niveluri de sinceritate din moment ce discuţia mea cu individul ăsta a putut părea sinceră. Fiindcă în decurs de două ore am avut şi momente când am fost sinceră. Dedublarea de care vorbea Ştefana. De pildă, am vorbit şi despre Nicolae Ceauşescu şi despre „greşelile" lui dar n-am mers până acolo cu sinceritatea încât să-l întreb dacă este adevărat că e grav bolnav şi există speranţa să scăpăm în curând de el. Şi nici după remarca: *Multă lume antipatizează instituţia noastră,* şi răspunsul: *şi mie mi se pare o muncă antipatică* şi contrarăspunsul... *pentru că nu ştiţi în ce constă,* n-am renunţat la tonul de gazdă politicoasă, ca să-l întreb: *Ce cauţi, dom'ne, tocmai la mine*? Aşa că atenţie: să nu-mi fac ideea că sunt mai inteligentă decât el şi că l-am păcălit. Angajarea mea

în discuţie a însemnat punct marcat de el. Trebuia să-l dau afară spunând *în felul ăsta* că nu iubesc securitatea şi nu declarându-i-o „sincer" şi stând totuşi la taclale cu el. Dacă i-aş fi spus bunăoară: *nu sunt turnătoare, nu pot să* abuzez *de încrederea vecinilor mei,* ce s-ar fi întâmplat? Mi-ar fi dezvăluit motivul secret al „recrutării" mele dacă el există. Caietul, sau fratello, sau altă delaţiune, referitoare la ai mei sau la mine. Fiindcă de recrutat, m-a recrutat, nu trebuie să-mi fac iluzii. Îmi vine să mă arunc la câini. Mi-a murdărit sufletul cu acest secret. Dacă nu mi-a instalat în casă un microfon, mi-a instalat unul în creier. Nu ştiu ce trebuie să fac. Presupunând că n-am să spun niciodată nimic despre nimeni, ceea ce e sigur, că am să-i trag să zicem, pe sfoară, ceeea ce nu mai este chiar atât de sigur: n-am devenit eu o ticăloasă prin chiar faptul că nemernicul ăsta a sunat la uşa mea, nu la altul?

20 august. Mă sperie concluziile la care ajung analizând atitudinea mea de ieri. Sigur că un tip foarte perspicace şi-ar fi dat seama că bunăvoinţa şi dezinvoltura mea de ieri (care aduceau a acceptare) ascund o vinovăţie (caietul pierdut) sau o inconsistenţă morală (tentaţia experienţei); ori o vocaţie de colaboraţionist (afinitatea mea cu Céline), dorinţa de a fi alături de cei puternici, de care depinde soarta celorlalţi, chiar dacă „ceilalţi" nu sunt decât locatarii unui bloc; ori un sincer ataşament pentru interesele patriei; ori o sastisire sinceră de sărăcie, plus nevoia de butelie, telefon, excursii, magazine speciale, parale etc. etc.

În realitate ce ascunde ea? Iniţial, foarte clar n-am simţit decât frica pentru caiet şi hotărârea de a afla, în fine, dacă el mai există sau nu. Pe urmă necontrolat interesul psihologic pentru situaţie şi pentru ce-i în căpăţâna unui asemenea tip. Aşa că am jucat, dar numai pe jumătate conştientă că joc, - rolul celui care nu se miră, care găseşte împrejurarea perfect obişnuită. Dar o găseam oare anormală? Nu mai ştiu decât că e murdară. Faptul că n-am spus nimic rău despre vecinii mei, nimic care să-i împiedice să plece în străinătate, n-are nicio importanţă. Murdar este că avizul lor depinde de ce aş spune eu, chiar dacă aş spune lucruri bune sau rele. Reacţia mea normală ieri, oricine ar fi putut să-şi dea seama care trebuia să fie: refuzul rece, politicos dar ferm, de angajare în orice discuţie. Or, eu mai degrabă lungeam discuţia. În felul ăsta am muşcat din momeală.

Senzaţia că nu se poate da înapoi. Indiferent din ce motiv, o faci, teama obscură (păcatul originar), curiozitate psihologică, dacă te bagi în troacă, te mănâncă porcii. Va trebui să ies din situaţie cu prima ocazie, deşi nu văd pur şi simplu cum, neştiind ce mijloace şi ce modalităţi de a uza de ele deţine adversarul. Să-i retragă lui fratello dreptul de a ieşi pe mare? Să ne pună pe noi sub observaţia altcuiva? Să mă şantajeze cu precedentul creat, care, da, a fost o acceptare?

Gândul că pentru ăştia eu sunt deja o turnătoare îmi ia toată liniştea. A obliga pe un om să păstreze un secret, ce monstruozitate. Ce s-ar întâmpla dacă le-aş spune vecinilor ce s-a întâmplat?

21 august. „Secretul" meu şi-al securistului n-a făcut chiar turul oraşului, dar nici mult nu mai avea. Povestit Ştefanei, care zice că, la alt nivel, i s-a propus şi ei să-şi „servească patria" în schimbul unor considerabile avantaje economice pentru ea, acolo, şi pentru părinţii ei, rămaşi în ţară. Pur şi simplu nu s-a lăsat ademenită.

Povestit Bedrosienilor. De ce? Din nevoia de a scăpa de secret? Ca să înlătur o suspiciune care nici nu se crease? Ca să nu mi-o ia înainte securistul respectiv, care s-ar putea duce să le spună că deja eu sunt o informatoare, iar asta pentru că eu nu i-am declarat în chip explicit că nu sunt, spunându-i să nu mai vină?

Reacţia lui H. Bedrosian a fost de neîncredere. Ea este o persoană neîncrezătoare. La ea a prins microbul pe care încearcă ăştia să ni-l inoculeze. Bedrosian îmi spune serios: *Într-o asemenea situaţie, singura ieşire este să faci pe prostu': nu ştiu, domnule, nu am văzut, eu sunt ocupat, nu mă interesează*. Mie asta nu mi-ar fi ieşit. Mi-ar fi ieşit, dacă aveam prezenţa de spirit să spun *nu*. Indiferent cu ce m-ar fi şantajat. Caietul pierdut? Ştefana: *E de ţinut minte că ăla nu constituie probă juridică decât în cazul că s-ar dovedi că l-ai scris cu intenţia de a face ceva cu el*. Mai e de luat în seamă că şantajul mă sperie în măsura în care nu ştiu care e obiectul acelui şantaj. Or, ei, la rândul lor ştiu că acel obiect trebuie să-mi rămână necunoscut. *Noi doi,* zice, *avem multe de vorbit*. Despre ce? *Despre ceva ce noi ştim, iar tu nu ştii, aici e şmecheria*. Ştefana, dinafară, zice: *Trebuie să-i spui că ai dreptul să ştii ce şi de ce ţi se cere. Nu ce ţi se oferă în schimb, ci de la ce „datorie" a ta se pleacă. De la ce „vină"*. Nu, aşa nu merge. Aşa merge poate când eşti deja cetăţean italian sau când eşti pe jumătate plecată, măritată, pe punctul de a

naşte şi chemată la ambasadă, dacă tot pleci, nu-i aşa, *fă şi ţării pustiul ăsta de bine, spionează niţel acolo pentru ea*...

Trebuie să-mi păstrez mintea limpede şi din acest punct de vedere discuţia cu Ştefana mi-a folosit, iar cu Bedrosienii a fost o tâmpenie a mea, inutilă. Sau, mă rog, mi-a folosit să aflu că vecina mea nu exclude posibilitatea ca eu să fiu o turnătoare. Doamne, dar asta pentru că eu însămi nu am încredere în mine!

...Iată începutul erei suspiciunii: sună la uşă H. Bedrosian ca să mă întrebe dacă ştiu ce-i cu apa caldă. Ieşim să ne adunăm rufele de pe balconul comun. Mă simt nefirească. *Iată,* zic, *ce pată şi-a făcut bărbatu-meu pe unicii lui pantaloni albi. Şi al meu i-a pătat. Da, dar deşteptu' ăsta are o singură pereche albă şi-i place să se îmbrace numai în ei*. H. face ochii mari: *Nici bărbatu-meu n-are decât un pantalon alb. Da? Bine,* zic, *eu am crezut că are mai mulţi. Ai văzut tu pe sârma asta pantaloni albi*?! insistă. *Da, nu, nu ştiu,* bâigui zăpăcită. Eu, care nu ştiu nici ce culoare au ochii lui L., sigur că habar n-aveam dacă am văzut sau nu, *şi ce importanţă are,* îi spun asta şi plec în casă. Peste jumătate de oră H. vine din nou, cu altceva. Peste o oră vine cu altceva. Da, e bine.

Pe urmă l-am auzit pe el certând-o cu voce foarte ridicată. Ea îl întrebase: *De ce-a venit să ne spună nouă*? Da, e un motiv de suspiciune, va trebui să-i explic de ce-am simţit nevoia asta.

Noaptea târziu - L. şi musafirii noştri din seara asta, mulţi, se cherchelisră şi, foarte amuzaţi, vorbeau tare, spre un imaginar microfon, care stabiliseră ei că se află în rama tabloului primit de la G.F. Îl întrebau pe ipoteticul nostru ascultător *dacă a auzit bine, dacă e cazul să repetăm ceva, dacă suntem pe linie,* l-au înjurat etc.

27 august. L-am sunat pe Mihai. D. L-am întrebat dacă-l cunoaşte pe tipul care răspunde de sectorul meu. L-am rugat să-i spună să mă lase-n pace că nu sunt „din alea".

Nicolae Ceauşescu din ce în ce mai bolnav. Totuşi, ce destin. Cidul, mort, priponit pe calul galopând pe câmpul de bătaie, ca oastea să lupte mai departe. În loc să-şi aştepte sfârşitul într-un pat, în satul lui, Scorniceşti, sau în căsuţa lui de meşter cizmar, bătrân şi cumsecade, se chinuie să dezmintă zvonurile şi chiotele înăbuşite de bucurie, stând proţăpit în faţa camerelor de luat vederi, primind şi făcând vizite, protocoale, discursuri, cu furtunaşe ascunse în cracul pantalonilor,

fiindcă nu-şi mai controlează vezica. Mila şi groaza. Este Ceauşescu un personaj de tragedie? Dar Brâncoveanu? Dar Ştefan cel Mare? Există în istoria noastră un personaj tragic? Nu cred. Pentru că românul nu şi-a făcut niciodată istoria, a fost sau împiedicat sau constrâns să şi-o facă, iar eroul tragic nu este niciodată victimă, şi atât tot. Eroul tragic este unul care-şi asumă şi-şi consumă în cunoştinşă de cauză şi din proprie voinţă destinul sterp. Tragic nu e nici Chiril Merişor, nici alte personaje năpăstuite de istorie, victime clare. Ar fi putut fi tragic delatorul lui Buzura, dar nu i-a ieşit. Moartea din *Mioriţa* nu e tragică, cea din *Meşterul Manole* este. Personajele lui Mateiu Caragiale sunt maximum de simţ al tragicului existent în literatura noastră. Tragic este un destin pe care moartea nu-l absolvă de culpă. Ceauşescu, cu destinul lui sterp şi criminal şi având atâta putere câtă să poată ucide un popor, dar nu câtă să-şi poată ţine udul şi nici câtă să-şi permită să stea în pat, cu plosca sub el, fără frica de acest popor care ar putea să-l sfâşie... Este el tragic?

***1** septembrie*. A., cu „sănătoasa" şi circumspecta ei neîncredere în ceilalţi. Asta ce ascunde, oare? Prundenţa, scepticismul ăsta, convingerea că „orice om are un preţ". Dacă nu-l cumperi cu o sută, încerci cu o mie, dacă nu cu zece mii, cu o sută de mii, şi aşa mai departe, până la sume pe care nu le poţi tu oferi, fiindcă dacă ai putea, ai avea şi demonstraţia completă a acestei legi, dacă cineva s-ar mai îndoi cumva de valabilitatea ei universală. Şi Kundera zicea că există probe *la care nimeni nu rezistă*. Dar el adăuga măcar că nu trebuie să-i supui pe oameni acelor probe, fiindcă să ajungi să ştii asta, că nimeni nu rezistă, înseamnă să pierzi orice speranţă. Să crezi asta înainte de a o verifica, fie şi pe un eşantion oricât de mic, trebuie să fie şi mai trist. Dar pe ce deziluzii, la urma urmei, se bazează reaua ei părere despre oameni? De pildă, îmi spune *că eu îmi fac iluzii dacă îmi închipui că „ăia"*, *când vor ţine neapărat să facă din mine o turnătoare, o să mă pot eu opune. Fiindcă mă pot face să fiu şi fără ştirea mea. Îmi pot lăsa iluzia unei conştiinţe curate, dacă ţin atât la ea, şi în acelaşi timp să obţină de la mine serviciile care le trebuie, prin mijloace care mie îmi scapă, sau refuz să le ştiu, de dragul acelei idilice conştiinţe curate*. Mă supăr puţin şi-i spun că nu văd cum m-ar folosi fără ştirea mea, concret, ce-aş face, aş duce informaţiile inconştient, cum duce albina polenul pe aripi?

Sunt foarte rafinaţi, îmi spune cu un fel de amărăciune-dezabuzare. Vorbim apoi despre Ştefana şi-i spun că într-un mod foarte simplu s-a ţinut departe de orice borhot de felul ăsta, învelit în toate staniolurile posibile, că nu-s deloc rafinaţi, că frica noastră îi face să pară rafinaţi, că sunt în realitate grosolani în propunerile lor, este exclus să nu înţelegi unde bat, şi mai ales sunt slabi dacă ai posibilitatea să le refuzi ofertele, cum o are, sigur, Ştefana. *De unde ştiu*? *Ştiu,* zic tot mai furioasă*, pentru că are exact tot ce-i trebuie pentru a trăi curat, pentru că locuieşte într-un orăşel de provincie unde nici n-ar avea ce spiona pentru Ceauşecu, şi pentru că există pur şi simplu, fiinţe capabile să ţină un secret murdar şi fiinţe incapabile să-l ţină, de ce nu presupune asta*? *Pentru că ea a cunoscut persoane plecate în străinătate, care te cheamă la ele, iar pe urmă evită întâlnirea fiindu-le o frică mortală de poliţia română*. *Poate,* îi spun, *n-am remarcat la Ştefana o asemenea frică*. *Decât, poate o rezervă faţă de oamenii care vor să discute cu ea chestiuni politice care-i par suspecte*. Etc. etc. Şi la un moment dat, A. exclamă, producându-mi un uşor şoc: *Ei, hai, că n-o fi chiar aşa de cinstită*. Adică: *Eu te las să-mi joci aici comedia candorii şi tu îţi dai în petec*. *Fato,* îi zic, *dar fiinţa asta a plecat de aici ca să fie liberă, şi chiar este, s-a spălat pe mâini de tot ce se întâmplă în ţara asta, şi bine a făcut, n-a simţit nevoia să traducă în italiană o carte românească şi crezi că ar simţi-o pe aceea să servească interesele murdare ale lui Ceauşescu*? *Ce i-a trebuit ei, acolo se obţine fără să fie nevoie să-ţi vinzi sufletul, laboratorul experimental al lui Ceauşescu nu cuprinde toată lunea, ci numai ţara asta*. M-a crezut, şi-a schimbat opinia? Nu ştiu...

6 septembrie. Marthe Robert - *Roman des origines et origine du roman*. Tot lăsându-mi scotocite cotlanele minţii de a sa psihanaliză a resorturilor creaţiei artistice, visez ororile de pe lume. Eu cu fratello, copii, omorâm pe undeva, în nişte munţi, un om, ca să-i luăm banii. Munţii, pe care, în acelaşi timp ne aflăm, dar îi şi văd, de undeva de jos, şi de departe, ca pe un ecran, mai multe piscuri ascuţite, cu prăpăstii între ele. Omul, pe care noi îl aşteptăm, ştiind ce avem de făcut, vine, la fel, fără să dispară nicio clipă din câmpul meu vizual, mergând pe jos, dar nu pe un drum, ci pe un fel de linie, care ar fi unit acele vârfuri. Are în mână o coasă uriaşă, ruginită, pe care noi a trebuit să o rupem cu greu, ca pe o nuia, ca să i-o împlântăm în piept. Simţeam încă după ce

m-am trezit rezistenţa corpului în care ne chinuiam să băgăm fierul acela tocit şi zbaterea lui. Pe urmă am făcut o groapă care părea când foarte mică, când foarte mare, unde corpul a încăput în picioare, încă viu. Pe urmă am fugit. Urmăritoarea noastră era o femeie. Extraordinară senzaţia că *vom face,* pe urmă că *am făcut,* ceva ce ne-a schimbat definitiv, tristeţea îngrozitoare că am ucis, că n-o să mai fim niciodată ca înainte. Pe urmă am adormit iar şi o ucideam pe mama, ea era femeia care ne urmărise în celălalt vis şi că *de-acum, fără sfârşit, va trebui să ne omorâm urmăritorii*.

Mi-e clar că nu-i vorba de subconştientul meu încărcat, ci de o prelucrare livrescă a celor citite în Marthe Robert. Un vis livresc??

Peste trei ore: Nu era Marthe Robert, ci *Mioriţa*!! Unde mai interesante de urmărit ar fi „gândurile şi sentimentele" ucigaşilor, şi nu „nunta cosmică". În literatura română nu există ca sentiment remuşcarea.

M.R. despre Flaubert: relaţia dintre perfecţiunea artistică şi o culpabilitate profundă. Aspiraţia spre consistenţă exprimată realizată prin personajul literar „viu". Personajul literar viu, expresie a unui deficit de fiinţă.

Despre Cervantes şi ambiguitatea lui.

Moralitatea operei, moralitatea creatorului. Teza Marthei Robert: scrisul fiind un act reparator, reflexul unei culpe inconştiente, o tentativă de ispăşire de altfel, imposibiliă, o nevoie de salvare, este chiar prin asta un act moral. Nu simte nevoia să se salveze decât cineva care este corupt, nu în întregime corupt, astfel încât o parte a sufletului lui să dorească destul de puternic salvarea. Opera ar fi revanşa acestei părţi necorupte a sufletului asupra celeilalte. Dar pericolul scrisului este că-ţi dă iluzia salvării pe această cale. Aşadar, merge, înger în operă şi porc în viaţă.

M.R. mai clarifică un punct obscur: sentimentul de dezgust, pe care orice scriitor trebuie că-l resimte faţă de actul de a scrie, faţă de propria lui creaţie, senzaţia confură că scrisul este un act diavolesc, o fărădelege. Lucian Raicu sau Alex. Ştefănescu, sau unul dintre ei citându-l pe celălalt, spune că este vorba despre inconfortul şi vina de a nu fi un om ca toţi oamenii, de a nu munci ca toată lumea etc. Blaga vorbeşte despre vina de a nu fi trăit („vieţii nu i-am rămas dator niciun

gând, dar i-am rămas dator viaţa toată"), George Steiner despre sinuciderea unor scriitori puşi în faţa limitelor, insuficienţei şi incapacităţii limbajului de a numi altfel decât aproximativ etc. Dar nimic din toate astea nu explică sentimentul de vinovăţie şi mai ales sinuciderea. Marthe Robert zice: *A scrie romane corespunde impulsului subconştient de a-ţi ucide părinţii*!! Marin Preda care spune că după ce a scris *Moromeţii* s-a simţit bolnav, a vrut să-l ardă, să-l distrugă, după care a spus: în definitiv, *n-am spus* acolo nimic rău despre părinţii mei. Nu foarte convins, însă, pentru că a spune înseamnă aici *a face*. Ficţiunea este a *face*. Chiar şi o persoană reală transformată în personaj este „ucisă" prin această transformare. Devine ireală pentru tine, moare... Este un omor comis cu bucurie... De unde pornirea de a distruge opera, de unde sinuciderea... Faptul de a inventa un personaj, fără model real: povestea „nerealistă" travesteşte mai bine „crima", tu crezând că personajul este mie-n sută inventat, ceea ce nu există.

Apropo: a ce ar semăna demersul interpretativ invers, anume acela de a descoperi în spatele personajului persoana, persoanele reale, uitate de mult, care şi-au lăsat urma în sufletul tău, o frază, un tic, un gest, lucruri extraordinar de disparate, pe care habar n-ai de când şi de unde le-ai reţinut, sau depozitat, ca mâlurile în deltă.

Jean Pierre Richard: Firea lui Flaubert - *a nu avea fire*. „Eu însumi o succesiune de personaje în pielea cărora intru, în căutarea unui conţinut care să umple o formă mereu goală, mereu disponibilă." Papini: *Gol de toate şi plin de toate*. Deficit de fiinţă. În termenii moralei: lipsa de caracter. Uite cum se poate să fii consistent, coagulat în operă, iar în viaţă inconsistent, amoral, ticălos. Caz în care singura soluţie este conformismul moral. Ca un fel de închisoare preventivă unde te duci singur, de bunăvoie, pentru a evita să greşeşti.

Flore a început şcoala la Năvodari. O şcoală cu vreo 2000 de copii. Ca o crescătorie de pui. Am găsit-o tristă, tăcută, vag înspăimântată. Nu mai sunt aşa de sigură că am făcut bine ducând-o acasă. Decât că nu-i mai e dor de ai ei...

28 septembrie. O săptămână de aşezat zilnic pe scaun, ca pe scaunul electric, la 8, ridicat la 12, şi nescris NIMIC. În ce fel de *poetică* şi *poietică* să descrii un asemenea chin? Şi-n tot timpul ăsta să mergi la slujbă, să saluţi, să zâmbeşti frumos, şi să nu dai voie să se vadă groaza

pentru chinul care vine iar, mâine, la aceeaşi oră. Azi-dimineaţă, la opt, cu cafeaua pusă în dreapta, cu hârtiile în stânga, ţigările şi scrumiera la mijloc, m-a apucat un plâns cu sughiţuri, ca pe un plod care aşteaptă să intre la injecţie. Dar ce, mă obligă cineva?

Irina Mavrodin - despre eul poetic diseminat în lucruri, lipsa de identitate, deficitul de fiinţă. *Existenţei îi este impropriu deficitul de fiinţă, scrisului îi este chiar condiţia.*

Au început iar să întrerupă curentul la ora 9 seara. Şi pornesc din nou la 10. Uitasem coşmarul de anul trecut şi-mi dau seama că l-am uitat, fiindcă era neverosimil. Tot ce e neverosimil se uită repede. Totul e neverosimil aici, tot ce se întâmplă istoria va înregistra la rubrica de „curiozităţi". Pe noi o să ne reţină la „curiozităţi". Mă mai mir că nu sunt în stare să scriu nimic...

Citesc dintr-un jurnal al lui Goga din 1916, când ne băteau nemţii. Ăştia mai aveau 40 de kilometri până la Bucureşti, iar gloriosul nostru popor făcea în ăst timp următoarele: parte fugeau de pe front, unde veneau să-l înlocuiască ruşii, parte îşi pregăteau paşapoartele, s-o întindă spre Moscova. Parte, cei mai patrioţi membri ai guvernului, rămâneau în capitală, ca s-o pregătească pentru primirea... oaspeţilor nemţi. Să le creeze o atmosferă cât mai plăcută, să se simtă oamenii bine. Cum ai epila, şpreia, îmbăia o curvă pentru un ilustru client. Ce sentimente să-şi trezească o ţară care n-a fost niciodată a ta, ce patriotism e ăla întreţinut cu discursuri? Foarte plauzibilă această scuză istorico-geografică, dar dacă locul are înfluenţe aşa de nefaste asupra caracterului, te întrebi atunci nu e mai moral să-ţi aperi caracterul de primejdiile locului şi s-o ştergi naibii de mic în altă parte? Să te împrăştii dracului în toată lumea? Cică n-am ştiut să atacăm, noi suntem cu sărăcia, şi nevoile, şi neamul, uite că, de fapt, nici să ne apărăm n-am prea fost în stare, după jurnalul ăsta al lui Goga. Şi tare mă tem că după 70 de ani, puşi într-o situaţie similară, tot aşa am reacţiona, aşteptând să ne salveze ruşii, sau americanii, sau chinezii, unii dintre noi, alţii spălând putina pe cine ştie unde, iar alţii, cei mai patrioţi, pregătind mese festive pentru oaspeţii noştri dragi: ruşi, americani sau chinezi. Şi cântându-le „Mândru mi-s că-s românaş"!!! Adică sunt mândru că nu sunt agresiv ca ungurii, îndărătnic, ca sârbii, colţos ca polonezii, mândru mi-s că sunt poltron şi inert, ca românii.

Mă gândesc la Lucian Iancu, dispărut într-o zi şi uitat a doua zi. Care totuşi, trăieşte, are sub 60 de ani, are glaucom, nu are voie să primească palton şi să-l vadă familia. Mă gândesc la Păunescu, care aud că a încercat să se sinucidă şi ca să-i piară cheful ăsta, i-au spălat creierul. Toată lumea tace, iar cine nu tace, se găseşte să-l lovească acum, că e căzut la pământ, nu când era mare şi tare. Parcă-şi cobea Păunescu în vremea când cânta cu un întreg stadion isterizat „*zace Lucaci la-nchisoare, nu vede nici cer nici soare*". Deşi e foarte adevărat că nu „*pentru sfânta libertate/ de care noi n-avem parte*" zace acest Lucaci al nostru la închisoare, ci pentru sfinţii gologani adunaţi cu discursuri patriotice...

Da, n-ai ce-i face unei asemenea ţări decât să te lepezi de ea. Să alegi între ea şi tine. Fiindcă îi este şi ei mai de folos un om întreg, care s-o iubească de acolo, decât ciurucul care ai devenit, mâncând borş că o iubeşti aici. Chiar dacă ajuns departe te-ai putea trezi că topit de dor şi de remuşcare, îi deformezi imaginea şi o falsifici, amintindu-ţi nostalgic de calităşile poporului tău: blândeţe, răbdare, resemnare. Calităţi de rumegătoare.

Îmi închipui că atunci când aud poveştile astea, cu stinsul luminii la ora 9 seara, în octombrie, când apele nu-s îngheţate, minele merg, cărbune se scoate, străinii sunt cuprinşi de o nesfârşită şi ardentă curiozitate să ştie ce fel de fiinţe suntem. Şi totuşi din interior situaţia este explicabilă. Chiar nu se poate face nimic. A înfiinţa acum un ziar, a scrie în el că e anormal, atât, că e anormal, iată ceva mai irealizabil ca un zbor pe lună. Din punct de vedere al mijloacelor materiale. A ieşi în stradă şi a urla, de unul singur, fără nicio şansă de altfel, te împiedică blândeţea şi răbdarea firii tale de român. Cum aş putea să am altă fire decât am? Alţi părinţi, alţi străbunici, alt Traian şi alt Decebal? Un român iese în stradă după ce a înnebunit, nu după ce şi-a pierdut răbdarea, că răbdarea nu şi-o pierde. Sau când se îmbată. Ce-i de făcut, atunci?

Goga spune că am avut întotdeauna politicieni lipsiţi de patriotism, fără respect pentru propriul popor, dar respectul este ceva care se obţine, nu ţi se dăruieşte. Acorzi respect cui te obligă să i-l acorzi, stingi lumina la 9 seara cui te lasă să-i stingi lumina la 9 seara, iar noi înghiţim orice. Un om politic care cunoaşte slăbiciunile neamului său şi

se sprijină pe ele pentru a-l guverna, sigur că nu e patriot. Dar cine guvernează sprijinindu-se pe altceva decât pe slăbiciunile celor guvernaţi?

Dacă n-ar fi peste puterile mele să-mi imaginez asta, aş zice că tare mult mi-ar fi plăcut să mă fi născut în altă parte.

Alex. Ştefănescu: *Talentul - capacitatea de a intui ce place cititorului*.

Mircea Scarlat, sfâşiat în bucăţi de dulăii lui Barbu. Pentru că este un tip al dracului de tânăr şi de talentat şi pentru că încalcă nonşalant înţelegerea noastră de a ne administra numai duşuri călduţe şi uşoare, de a ne acorda premiul întâi cu coroniţă pentru mediocritatea noastră lucie, pentru subţirime şi inconsistenţă. Şi pe el l-ar trimite Barbu la stuf, la sapă, undeva de unde să nu mai poată spune lucruri neconvenabile. Pagini frumoase despre Bacovia. Perspectivă îndrăzneaţă şi detabuizantă asupra întregii literaturi române.

Păunescu, prăbuşit fără zgomot acum două luni, revine tot fără zgomot la „Contemporanul", cu nişte poezii, deocamdată. Nicăieri nimic despre căderea lui, nicăieri nimic despre revenirea lui. Trăim ca Proust, în camera lui cu pereţi de plută, în plină ficţiune. Iată lucruri care mă uluiau acum câţiva ani şi acum nu mă mai uluiesc. De ce este atât de inexpugnabil acest spaţiu? Pentru că este perfect fals, perfect fictiv. O carte unde anumite detalii nu sunt destul de bine asimilate, transfigurate, îţi dă senzaţia de dezechilibru, de impuritate. Există o fisură, prin care realul, cu stridenţele lui, pătrunzând, hibridează, corupe fictivul. Ei bine, în ficţiunea noastră nicio spărtură prin care să intre realitatea şi să strice echilibrul, niciuna. Întunericul, frigul, cozile, căderile spectaculoase, căderile nespectaculoase, dar definitive, tipi mergând de la securitate direct la reanimare, totul ca-n camera de plută a lui Proust, niciun zgomot dinafară nu pătrunde, niciun zgomot spre înafară nu răzbate. Iar în acest univers fictiv, totul se leagă toate îşi răspund, întregul este perfect coerent şi explicabil, ca un roman armonios şi dinspre parte spre întreg şi dinspre întreg înspre parte. Cum se vede dinafară? Tot ca lumea cuprinsă între paginile unui roman: misterioasă, fascinantă şi incredibilă.

29 octombrie. Film spaniol cu Manolo Escobar în rolul unui cântăreţ popular de pe vremea lui Franco. Câtă viaţă în naţia asta, neînfrântă. Înfrângerea înseamnă să-ţi pierzi nu libertatea, ceea ce ţi se poate

întâmpla oricând, ci dorinţa de a fi liber. Spaniolii au stat sub Franco 40 de ani şi n-au uitat că sunt în cătuşe. Noi nu iubim libertatea şi nu-i observăm absenţa. Eu cred că dacă la noi ar ieşi acum 200 de oameni care nu mai suportă cătuşele, înainte de a-i pedepsi Ceauşescu, i-ar linşa poporul. Care nu iubeşte libertatea.

1986

15 februarie 1986. La şcoală vine, fără să se întrebe nimeni cum, de unde şi de ce, în baza cărei legi, o hârtie prin care ni se anunţă reţinerea unei sume de 150 lei anual „contribuţie cetăţenească" şi obligaţie (decurgând din ce?) de a presta 6 zile de muncă patriotică.

„Fapta bună" de la învăţământul ideologic, altă gugumănie.

10 martie. Toate ceasurile din oraş sunt oprite la ora 7 şi 16 minute. În afară de cel de la gară. Nu am găsit nicio explicaţie. Pe urmă am uitat. Din ce în ce mai rar şi mai fără energie aud şi-n mine şi-n alţii întrebarea „de ce".

18 mai. Aud azi, cu argumente, ideea că N.C. este un mare conducător, un mare om. Că greşesc, privind din unghiul ăsta de vedere, individual-privat şi că trebuie să văd de sus şi neimplicată. Eu spun că mare om nu e în tot cazul, e şmecher, calculat, meschin, nu inteligent, ci şiret, un fost ţăran sărac rămas cu oroarea de sărăcie şi care s-a cocoţat acolo ca să-şi căpătuiască neamurile. Asta e măreţia idealului lui. Ajungem la problema cum de ţine în mână 23 de miloane. Cu măreţia idealului, despre care nimeni nu crede că e atât de mărunt? Pe mine una, da, cu asta mă ţine. Mie nu-mi vine să cred că pentru atât de puţin, căpătuirea neamurilor, se pot face atât de multe rele. Dar ideea că Ceauşescu nu e inteligent, ci şiret, o şiretenie comună, a părut interlocutorului meu de-a dreptul meschină. Îi e greu să-l privească cum ar privi un om obişnuit, să-l imagineze altfel decât în ipostaza de conducător. Cineva îmi povestea cum, când a indicat cu mâna dărâmarea unei clădiri, Colţea, cred, arhitectul, venit la faţa locului, sau primarul capitalei, i-a pus o hârtie în faţă, să o semneze. Asta ca să poată porni lucrarea, primi materiale etc. Ceauşescu i-ar fi zâmbit, şmechereşte: „Ce, Icsulescule, vrei să mă ai la mână?" Adică evita să-şi semneze „indicaţiile", să şi le asume, deşi e clar că nimeni nu-i va cere vreodată socoteală pentru asta. Sau te pomeneşti că lui nu-i e clar?

Anecdota asta are în ea ceva neverosimil, când e vorba de Ceauşescu. Ca prozator, o reţii. Ca oiţă în turma lui, nu o pot crede. Şi mulţi n-ar crede-o. Relaţia cu conducătorul, similară cu relaţia cu tatăl. Consecinţa - infantilizarea. Dacă eu nu pot să iau act de tine, ca persoană, ca sumă de însuşiri particulare, individuale, asta se explică prin faptul că eu însumi nu mai sunt *o persoană*. Dar ce sunt? La noi nu mai există comunicare interpersonală. Suntem funcţii.

29 iulie. Vorbeau ieri cu doctorul despre politizarea limbajului profesional şi chiar ştiinţific. Apoi am observat că nici numele de străzi nu sunt inocente.: *Muncii, Victoriei, Poporului, Eliberării,* sau de cinematografe şi baruri, restaurante, *Tineretului, Armonia, Patria, Republica*. Până şi de biscuiţi: *Select, Excelent, Dezrobirea, Extra*. Trebuie că dinafară lucrurile astea par şi mai ciudate. Noi părem ciudaţi. Să te preocupe cum te vezi dinafară, simptom de nevroză.

12 august. Acasă. (?!...) Un scriitor de talentul lui Eugen Barbu, are momente când nu e doar insuportabil de egolatru şi vanitos, ci de-a binelea prost. Câteodată pe zeci de pagini „neinspirate" (Preda nu păţeşte niciodată aşa ceva, deşi este mult mai rar „inspirat"), dar cel mai rău în dialoguri, unde inteligent nu e, de fapt, niciodată. Iată-l ameninţând ca o ţaţă, (amintindu-mi-o pe nevasta lui Marin Preda, când voia să se ducă la Elena Ceauşescu şi *să-i raporteze că scriitorii români râd şi beau când se adună să-l comemoreze pe soţul ei*): „(...) *Asta nu înseamnă că memoriile mele vor fi o plângere pe ruinurile mele, ci pe ruinurile altora. Şi anunţ pe „amicii mei" că un jurnal ţinut la zi, de multă vreme, a fixat pe hârtie toate agresiunile pe care le-am suportat, precum şi cauzele lor*." Adică: *Am făcut lista, când vine vremea, o dau eu cui trebuie şi vedeţi voi ce păţiţi*. Ce reflexe servile, delatoare, de jigodiuţă, dacă şi la posteritate se gândeşte tot cu mintea unui turnător, al unuia neputincios să se apere singur şi să răspundă singur.

Mai departe - jurnalul cu pricina „s-a ţinut", nu „l-a ţinut" el, ca şi cum prin vocea lui ar vorbi o instanţă impersonală, ca şi cum cine l-a agresat pe el, l-a supărat chiar de Dumnezeu, s-a ţinut, pentru ca la o adică, dacă nimeni n-o să plece urechea la jelaniile lui murdare, să se poată fofila de răspunderea de a le fi scris. „Jurnalul a fixat pe hârtie" - adică e în afara oricărui dubiu că hârtiile lui vor fi păstrate ca sfintele moaşte şi cercetate cu evlavie. „A suferit agresiuni", el, care a devenit

simbolul celei mai stupide troglodite şi opace agresivităţi a anilor ăştia, arătându-i cu degetul pe tinerii scriitori, *cu periculoasele lor năravuri experimentaliste,* şi cerând trimiterea lor la sapă, pentru vindecare. Ca să nu mai spun că toate paginile astea de jurnal nu conţin absolut nicio idee, dar niciuna, colcăie de umori şi de ranchiune.

23 august. Lucian Raicu: „*Instituirea unei opere ca act antientropic măreşte dezordinea din sufletul şi conştiinţa celui care o realizează*", asta pentru că „*actul creator apelează în exerciţiul său cel mai adânc la straturile impure, la ambiguităţile sufletului. Actul creator este un act de provocare a răului şi eliberează în chip inerent rezerve pasionale de joasă extracţie, reziduurile neştiute, otrăvurile intimităţii. Însăşi epuizarea biologică şi sufletească la care duce adesea cu necesitate, tulbură funcţionarea normală în afara operei propriu-zise, a simţului moral*." Dar mie mi se pare că este altceva: consistenţa ficţiunii i-realizează lumea reală în care scriitorul nu se simte implicat şi nici dator să-i respecte normele. Lumea în care trebuie el să fie treaz, vigilent, lucid şi „angajat", responsabil şi atent să nu greşească este *cealaltă,* lumea ficţiunii lui, din care abia a ieşit. Indiferenţa morală faţă de lumea reală se explică cred prin *neputinţa lui de a realiza că e reală*.

Despre şansa de universalitate a literaturii române: „*O literatură de interes universal nu se poate concepe numai la nivelul exaltării particularităţilor inexprimabile. Ea trebuie să fie o literatură întoarsă asupra propriului spaţiu genetic într-un spirit de căutare critică a limitelor. Să nu ne iluzionăm vorbind despre notele de echilibru, toleranţă, natura apolinică, caracterul de clasicitate al literaturii noastre* (...) *Creaţia marilor scriitori universali e generată de principiul unei sacre exigenţe*". Ce blândeţe de dascăl care ne spune despre ce să nu vorbim, şi cum nu găseşte, sărmanul, niciun autor român despre care să spună: *uite, faceţi ca el, de la asta puteţi porni,* şi, delicat, zice, să priceapă cine trebuie, cum procedează „marii creatori universali". Asprimea, virulenţa tonului probabil că nici n-ar da rezultate la noi. Catârul când îl baţi, nu sare la bătaie, la rândul lui, ci se opreşte şi nu mai merge nici înainte, nici înapoi, poţi să-l şi omori.

Goethe: „*Trebuie să ne revelăm calităţile, nu particularităţile. Acestea din urmă sunt semnele mediocrităţii noastre*". Observaţie: şi defectele mari sunt la fel de definitorii. Un mare defect (un defect mare) ar fi

gustul ruinei, al morţii, hotărârea lui Paşadia de a-şi arde manuscrisele, *curajul de a muri fără să lase nicio urmă*.

„*Boala cea mai rea a spiritului nostru este desigur blazarea*." Este boala cea mai anticreatoare. Şi exact cu ea s-a găsit Dumnezeu să ne blagoslovească pe noi, românii. Ca să scrii, trebuie să ai simţul miracolului, pe noi, românii nu ne mai miră nimic. Atunci de ce să mai scrii? Ca să-ţi exprimi o stare de spirit cum e blazarea, suficient să scuipi. Cum făcea Gabi N. colegul meu de grupă: ptiu-ptiu - am încheiat citatul.

„*Scrisul - expresie a unei dificultăţi de a trăi*." Noi ne acomodăm foarte bine. Şi doamne, cât de umilit te simţi, şi cât te străduieşti să-ţi ascunzi, ca pe o boală ruşinoasă, inadaptarea.

„*Nu scriem pentru că posedăm cunoaşterea, ci pentru a ajunge la ea*." Naţie bătrână, şi încercată, cum suntem, ce ne-a rămas, oare, de ştiut?

19 septembrie. Citesc *1984* de George Orwell şi dintr-o dată mi se pare absurd că această carte a fost interzisă la noi. La noi nu mai este nevoie să se interzică nimic. Pentru că nimic nu mai e primejdios pentru ordinea stabilită. Şi cum tot ce nu e primejdios, foloseşte, cred că ar folosi, ar consolida sistemul. Mie mi-a folosit ca să aflu că nu *există nicio speranţă*. Şi cutremurele sunt prevăzute în schema de funcţionare. Dacă cineva are chef de o revoltă, i se poate oferi spectacolul unei revolte. Dacă cineva s-a săturat de mutra lui Big Brother se poate înscena o cădere a lui Big Brother, dacă cineva vrea să facă un partid clandestin de opoziţie, Big Brother organizează un partid de opoziţie. Acest sistem beneficiază de toată experienţa istorică anterioară, ştie cum au căzut toate regimurile, ce a dus la schimbarea lor şi nici n-are altceva de făcut decât să preîntâmpine orice schimbare, punând la cale spectacolul schimbării respective. În *1984* Winston spune la un moment dat că singura speranţă sunt „*the proles*". Sunt şi singura categorie pe care Orwell n-o cunoaşte deloc. Şansa este în cei neîndoctrinaţi. În cazul nostru - extratereştrii. Neîndoctrinaţi, nu în sensul de necredincioşi, fiindcă la noi, nimeni nu crede, ci neobişnuiţi cu minciuna, cineva pe care minciuna să-l facă nu doar să ridice din umeri, ci să-l strângă de gât. Or, aici, minciuna s-a primit cu linguriţa, încet-încet, ca drogul, ca otrava, încă de la naştere, de la vlădică până la opincă, inclusiv „*the proles*", deci.

Ieri a fost zi de leafă la cadre didactice, categorie docilă, înţelegătoare faţă de necesităţile istorice şi deci liberă, astfel că ieri, când n-au mai fost bani în bancă pentru leafa ei, n-a primit-o şi gata. A plecat acasă fără bani.

Citesc un afiş lipit pe geamul autobuzului: ce este interzis prin lege, ce se pedepseşte cu amendă de la atât la atât, ce e contravenţie uşoară şi ce nu e voie să faci, în niciun caz, când umbli cu mijloacele de transport în comun. Niciuna dintre regulile înscrise acolo nu se mai respectă de ani şi ani (urcarea pe cutare uşă şi coborârea pe alta?!) şi nici nu te amendează cineva pentru ceva, astfel că afişul ăla avea un aer aşa de ciudat, de ceva de dinainte de potop. E un pact aici: Ceauşescu ne dă voie să coborâm pe ce uşă vrem, din autobuz, să scuipăm pe jos coji de seminţe, să deteriorăm scaune, să călătorim pe scară şi să plecăm de pe loc cu uşile deschise, iar noi, în schimb, îi trecem lui cu vederea anumite porcării: că ne împuşcă la graniţă, că nu respectă libertatea presei, a cuvântului. Cu atât mai mult cu cât nouă nu ne trebuie libertatea presei şi a cuvântului, ci libertatea de a sparge seminţe şi libertatea de a face caca pe trotuar.

Întâlnire azi pe stradă cu L. Fără să mă vadă. Am momente când nu realizez ce s-a întâmplat şi momente când nu realizez că am fost vreodată împreună.

25 octombrie. Pentru stimularea celor antrenaţi în campania agricolă de toamnă, s-a instituit, din iniţiativa tovarăşului N. Ceauşescu, titlul de Erou al Noii Revoluţii Agrare. Titlul de Erou al Noii Revoluţii Agrare a fost conferit, spre satisfacţia unanimă a oamenilor muncii, tovarăşului N. Ceauşescu.

Să joci, în locul unde te afli, pentru că tot nu există ieşire, iar tăcerea a devenit pur şi simplu periculoasă pentru propriul tău echilibru psihic - să joci deci comedia entuziasmului ardent. De pildă, să vii în fiecare zi la servici şi transfigurat de emoţie, să spui: *Aţi auzit vestea? Tovarăşul Nicolae Ceauşescu a obţinut titlul etc. etc.* Sau să ceri cartoane şi vopsele şi să tapetezi holurile instituţiei cu lozinci, *trăiască şi înflorească,* cu portrete, unul lângă altul, poate că, ridicând presiunea, faci dracului să sară nişte capace, nişte siguranţe. Să fie limpede pentru oricine că eşti sarcastic, dar să n-o poată dovedi. Rol de înghiţitor de

săbii, mereu în pericol de a fi obligat să înghiţi o sabie adevărată, pentru ca impostura, simţită, dar imposibil de dovedit, să iasă la iveală.

Cârduri-cârduri de *spies* trec în fiecare dimineaţă pe sub geamul noii mele locuinţe însoţiţi de învăţătoarele lor, spre nu ştiu ce obiectiv glorios, unde o să le vorbească la faţa locului despre măreţele înfăptuiri.

Mâine dimineaţă, Sfântu Dumitru, se merge la câmp. Faptul că acţiunile astea se pot anunţa şi cu câteva ore înainte sau pot începe fără a fi anunţate deloc e o dovadă că partidul poate dispune de oameni cu trup şi suflet, douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru, pe toată durata vieţii lor, aşa cum n-a mai fost nevoie să se spună în vreun fel că ziua liberă a săptămânii nu mai există, pentru ca lucrul să nu pară cumva anormal. Să nu ne amintim cumva, nu că această zi a existat, ci că există printre noi cineva cu memorie, cineva care chiar în clipa asta se gândeşte că a existat zi liberă, şi memoria lui e subversivă, periculoasă. Şi, de fapt, „normal" şi „anormal" sunt cuvinte fără sens în absenţa memoriei. Dacă s-a dovedit normală această situaţie, de sclav pe viaţă, nimic nu mai e anormal. Foarte puţini oameni resimt ca anomalie faptul că nu-şi mai aparţin deloc. Şi de fapt, de ce să-ţi aparţii, ce să faci cu tine însuţi?

Apropo de *1984* - când eşti stăpânit de frică (în aşteptarea unei suferinţe fizice iminente, de exemplu), a te amesteca cu ceilalţi îţi dă un obscur sentiment de securitate. Poate cine trebuie să vină şi să te ia, să te aleagă, nevăzându-te, o să uite pe cine caută, o să te confunde cu altul, te bucuri că n-ai pentru el o identitate anume, speri asta, şi ca să fii sigur, simţi nevoia să n-o mai ai deloc, identitatea.

Coşmarurile copilăriei, când dormeam „la perete", convinsă că „cineva" o să intre în timpul nopţii în camera noastră ca să mă mănânce, şi, dacă în locul meu o s-o găsească pe soră-mea, o să-l păcălesc pe acel „cineva". Bucuria ticăloasă că numai eu ştiam că eu eram eu, şi spaima că până la urmă acela tot o să mă descopere şi atunci, cel mai bine e chiar să nu mai fiu eu, nu să mă prefac.

Cineva îi spune lui R. că toate astea n-au cum să mai dureze. Ba au cum să mai dureze. Într-un chip foarte ciudat, guvernanţii noştri nu lucrează împotriva naturii, ci în acord cu ea. Nu există nicio lege a psihicului uman pe care ei să n-o cunoască. Sau s-o ignore cu

grosolănie, astfel încât să existe speranţa că ignoranţa asta s-ar putea într-o zi întoarce împotriva lor. Ei modifică mai întâi omul şi pe urmă condiţiile se modifică uşor-uşurel, cumva la cererea omului. După ce nu mai ai o identitate, ce dificultăţi mai întâmpină cineva care-ţi impune decrete?

Stând pe holurile policlinicii, unde m-am dus cu Paul, frăţiorul mai mic al lui Flore. Uluită cum au reuşit ei să altereze până şi instinctul matern. O mamă căreia îi moare copilul pe câmp, călcat de tractor, care nu urlă, nu sfâşie, nu ucide. Pentru că nu l-a făcut fiindcă a vrut ea, ci fiindcă a vrut Ceauşescu, iar Ceauşescu l-a vrut, ca să aibă cine aduna recolta. Atunci nu e normal să se ducă pe câmp? Iar dacă se duce, nu riscă şi să-l calce tractorul? Ca la război unde de-asta se duc soldaţii, ca să ucidă sau să fie ucişi. La fel una căreia îi moare copilul în braţe, sau în burtă, sau în spital. Singurul mod în care protestează o asemenea mamă este nebunia. Până şi cloştile au mai mult instinct matern decât femeile noastre. Sau pisicile, sau căţelele. Mamele - oamenii nu mai au identitate şi nici instincte - ele fac, nu ce simt nevoia să facă, ele fac ce văd în jurul lor că se face. Mama lui Doru M. la înmormântarea lui. Trăgând cu coada ochiului în jur, să vadă dacă e cazul să plângă, dacă a mai venit un musafir nou, care nu-i văzuse durerea.

Mama lui Dănuţ: atunci când a aflat ce are şi că nu poate fi salvat, a fost zdrobită. De la Bucureşti, unde în spital văzuse două sute de copii cu aceeaşi boala ca Dănuţ, s-a întors aproape senină. Pentru că în acel spital moartea era o obişnuinţă, a devenit şi pentru ea, mamă, o obişnuinţă.

O situaţie politică devenită destin, o condiţie social-istorică devenită condiţie umană. Un şef de stat devenit Dumnezeu, uitându-se că 200 de kilometri mai încolo puterea acestui Dumnezeu încetează, iar oamenii sunt altfel, pur şi simplu. Cred că între mine şi un francez sunt deosebiri mai mari decât între un francez şi un elefant.

Felul în care întreabă doctorii, când văd un copil bolnav: *Câţi* mai are? *Câţi*? Un copil e o cifră.

Referendum mâine. De trei zile prin şcoală mişună poliţişti, activişti de partid, profesori, elevi, femei de serviciu, care freacă, mătură, spală, bat cuie, lipesc afişe, acoperă cu pânză roşie, bifează liste, le închid în fişete, le sigilează cu ceară roşie şi pe urmă stau lângă ele şi le păzesc

peste noapte. Păzesc şi pe afară, să nu umble cineva cu ţigara aprinsă, de jur împrejurul clădirii să nu aducă vântul hârtii, din copaci să nu cadă frunze, să nu fie probleme, să nu se întâmple ceva, cine ştie ce. Întrebarea lui Maiorescu: *Ce rost are rostul*? Dar iată alta: *Ce rost are lipsa de rost*? Ei bine, dă-mi voie să-ţi spun, doamnă, că nu sunt proşti. Dacă au învins, nu sunt proşti. Să obligi o ţară întreagă să facă doar lucruri fără rost - extraordinară demonstraţie de forţă.

Mâine, la şcoală, de la 6 dimineaţa, la 6 seara. Iată instrucţiunile, doamnă: La ora 6 începe votarea. Oamenii vor veni obligatoriu (în baza dreptului la vot) să semneze o listă că sunt de acord cu reducerea cantităţii de arme pe care o fabrică România. La ora 7 se telefonează la centru, ca să se comunice:

- numărul celor înscrişi pe lista A (întocmită de astăzi);
- numărul celor din lista B (care au votat până la ora respectivă);

La ora 7,30 se comunică la telefon tot asta, la 8 la fel, la 8 jumătate la fel, amândouă listele, chiar dacă prima nu se schimbă, la 9 la fel, la 10 la fel, până la ora 9 seara, când numărul celor înscrişi pe lista A trebuie să fie egal cu numărul celor înscrişi pe lista B, altfel spus, să fi votat toţi. Ei bine, toate chestiile astea atât de fără rost, nu se poate să n-aibă un rost.

Întrebare: Care este acest rost al lucrurilor lipsite de rost? Se stă până la 6 seara pentru a se preveni o eventuală revoltă tocmai într-o asemenea zi? Dar nimeni nu s-ar revolta, toată lumea ar sta în casă şi ar dormi frântă, tovarăşe Nicolae Ceauşescu, fiindcă e obosită lumea şi dornică de odihnă.

Atunci? Pentru a uita deosebirea dintre lucrul-cu-rost şi lucrul-fără-rost? Dar continuând să mai facem numai câţiva ani lucruri fără rost, nu va mai fi în ţara asta decât scoarţă de copac şi atunci mişuna asta de oameni îi va mânca pe ei doi. Fiindcă da, legenda lui Sisif, fericit că face o treabă fără rost, omite un lucru: colectivităţi de Sisifi nu sunt posibile, cineva trebuie să facă lucruri cu rost, ca să-i hrănească pe ceilalţi. Pentru umilire? În ce scop umilirea? Pentru exterminare? Dar ei pe cine vor mai guverna? Nu înţeleg, pur şi simplu, de ce.

Observaţie: toate chestiile astea se fac cu fete bătrâne (tot mai multe şi mai bătrâne) şi cu bărbaţi despărţiţi de neveste (tot mai mulţi, mai jigăriţi şi mai alcoolici).

Ieri, ducându-mă să-l caut pe bătrânul cu casa de vânzare, iese la o fereastră o femeie. Tânără, sub treizeci. *Îl căutaţi pentru anunţul din ziar? Nu vă sfătuiesc. E un beţiv. Şi uitaţi-vă pe geam. Ce mizerie. Nu e serios. A mai promis casa şi altora. Le-a şi luat banii. Nevastă-sa e plecată în America, şi el bea tot timpul. Dacă vă uitaţi pe geam o să vă convingeţi, nu vă sfătuiesc. Aţi avut probleme cu el?* o întreb. *Eu?! Nu.* S-a scuturat, scârbită numai la gândul *că ar fi putut avea probleme cu el, cu beţivul ăla.* Nu avusese niciuna, *dar era de datoria ei să-mi* spună. Simţul civic la români.

Profesorul meu, Nicolae R., inspector. Deştept, prea deştept ca să nu găsească argumente pentru toate opţiunile lui şi ca să ştie şi ce are de făcut ca să nu-i dezamăgească prea mult pe cei la a căror părere ţine. Îmi spune: *Mulţi au fost uimiţi că am acceptat. Le-am spus: decât să vină unul mai incompetent ca mine, care să strice tot, cred că pot face acolo câte ceva bun.* Posibil... Aş fi preferat să-l ştiu deoparte, chiar dacă mie însămi mi-ar putea fi mai bine cu el acolo.

A ţine morţiş să faci pe cineva să înţeleagă, comportă mereu riscul să-l împiedici să înţeleagă mai mult decât dacă l-ai fi lăsat în pace. De unde vine riscul? Din cuvinte, sau din noi?

Destin de amfibie, cel al scriitorului. Un tip care se sufocă în primele secunde, pe uscat, până încep să-i funcţioneze plămânii, se sufocă în primele clipe în apă, până încep să-i funcţioneze bronhiile, şi trece zilnic, prin clipele astea de panică îngrozitoare. Simte cel puţin de două ori pe zi, iminenţa morţii.

15 noiembrie. În staţie la 23 azi. Trei sute de oameni aşteptând ca trei sute de oi să plece o maşină spre Năvodari. Nimeni nu întreabă nimic, nimeni nu se miră, nimeni nu se enervează. Într-o maşină, care pleacă în cele din urmă cu o uşă ruptă, se urcă la sfârsit singura fiinţă care mi s-a părut că aduce a om. Un bărbat de vreo 60 de ani, cu nişte ochi limpezi şi buni, nedumeriţi şi îngrijoraţi sincer de ce aude în ultima clipă, că şoferul nu vrea să plece cu uşa ruptă, cine i-a rupt-o mai întâi s-o repare. *Cum să nu plece?* întreba. *Păi uşa nici nu e ruptă, e doar scoasă din şuruburi... Păi dacă lasă oamenii să aştepte, dacă-şi bat joc de ei, sigur că i-au stricat-o. Păi, se poate aşa, să-şi bată joc de oameni? Cine mai poate să răspundă de ce face atunci când îţi baţi joc de el?* părea să spună. Nu era indignat şi nici furios, nici pe şofer. *Poate că avusese şi el*

un motiv să se poarte aşa, ceva o fi păţit şi el, dar totuşi, dacă suntem oaameni, trebuie să ne purtăm ca oamenii, nu? Parcă venea din altă parte, din altă lume...

Ştefana îmi spune că a întâlnit mai mulţi oameni de nădejde printre femei, decât printre bărbaţi. Adică există puţine femei-laborant, experimentator, cu o perspectivă *estetică* asupra vieţii, care să afirme *că viaţa merită trăită doar pentru a te amuza,* cum spune R. Nu m-am gândit statistic la treaba asta, dar explicaţia este că femeile nu-şi pot lăsa inteligenţa să zburde până la marginile cinismului, şi să bagatelizeze viaţa, din moment ce ele sunt acelea care dau viaţă, şi chiar o fac chinuindu-se, riscând moartea.

10 decembrie. Despre nevrotici. Excelenta nuvelă a acelui scriitor pe care G. Călinescu l-a consemnat în *Istorie* pentru o singură observaţie de mare fineţe. Despre o nebună vindecată, care tocmai fiindcă s-a vindecat, devenind conştientă de boala ei, care consta în faptul că lua oamenii drept copaci, saluta copacii ca nu cumva să fie oameni, şi să creadă că ea îi confundă cu copacii şi să deducă astfel că nu e vindecată. Ceea ce este de altfel adevărat! Minciuna nevroticului, o minciună la puterea a doua. Prima rezultă din dereglarea mecanismelor. A doua, din nevoia de a ascunde aceasta, ca şi imaginea falsă pe care boala şi-o dă asupra lucrurilor.

31 decembrie. Cum regăsim, după ce am uitat de ele nişte ani, lucrurile iubite nemăsurat altădată: coji goale, învelişuri. Mă întreb dacă nu iubirea excesivă de atunci este aceea care le-a secătuit, făcându-le să ne apară acum moarte. Nu că eu am evoluat, m-am maturizat, ci l-am distrus, iubindu-l intens, poemul cutare. De pildă *Duhovnicească*. Cred că nicio modalitate de cunoaştere nu este mai profundă decât iubirea, dar tocmai de aceea din obiectul iubit nu mai rămâne decât cenuşa şi nicio urmă de curiozitate şi interes. Fiindcă l-am jefuit de tot ce a fost substanţă şi viaţă în el, totul a trecut în mine.

1987

1 februarie. Nu-mi prieşte venirea la Constanţa. Aici, dacă ai scris o poezie, eşti fără scăpare „poetul Cutare". Dacă ai scris o schiţişoară nu mai eşti prezentat altfel decât drept „prozatorul Cutare", o notă de lectură în „Dobrogea nouă" face din tine „criticul literar Cutare", iar dacă are loc şi o seară literară unde oamenii beau puţin şi tu arăţi bine,

devii „ceva în genul” Virginia Woolf sau Hortensia Papadat Bengescu, evident „muuult mai talentată”. Pericolele provinciei pentru un om care, din motive ce ţin de adolescenţă - una prelungită mult peste marginile vârstei fizice - a crezut la un moment dat că are vreo legătură cu scrisul. Cel mai mare este acela ca adolescenţa să se instaleze în el pentru eternitate. Viaţa culturală a marelui oraş îţi scoate gărgăunii din cap, prin metabolismul ei firesc. Te elimină fără dramă şi îţi oferă îndelednicicri mai potrivite cu ceea ce eşti în realitate. Marele oraş, când vrea să arate lumii poeţi în carne şi oase, alege, că are de unde, poeţi. Provincia arată ce are. Chiar dacă în sinea lor, adolescenţii aceştia bovarici ştiu prea bine ce sunt, se trezesc obligaţi să fie, potrivit cu exigenţele locului, nişte înlocuitori, şi cum vanitatea e cea mai importantă trăsătură umană (Kundera) pierderea simţului realităţii e o aşa dulce capcană încât pici sigur în ea.

Constanţa a făcut din Marin Porumbescu propria lui mumie îmbălsămată pe la vreo 38 de ani, când avea, încă, două posibilităţi: să devină un scriitor, sau să devină un om obişnuit, cu simţul realităţii, cu o slujbă pe măsura înzestrărilor lui, cu atitudini cerute de viaţa lui zilnică, de om obiţnuit. Aşa: scriitor n-a devenit, fiindcă a trebuit să-şi piardă timpul să facă pe scriitorul în public, şi nici n-a mai avut de fapt nevoie să fie, pentru ce se înţelege aici prin scriitor erau destule cele două cărţi, nu rele, deja scrise. Iar om obişnuit n-a mai avut nicio şansă să devină, era deja fixat în panoplie. Este acum un simulant al condiţiei de scriitor, în ceea ce are ea exterior şi spectacular. Inevitabil anacronic, fiindcă nefiind naturală şi organică, ipostaza lui nu evoluează. Provincia întreţine până la adânci bătrâneţi iluzia că eşti altcineva decât eşti. Iluzie pe care metropola o cauterizează fără milă. Ea te obligă să fii bun, între limitele tale reale, nu închipuite.

Nu-mi prieşte deloc ieşirea din mediul meu „neliterar” şi urcarea la bordul acestei bărcuţe literare, care pluteşte cu botul atingând fundul pe mici ape stătute, salutată de pe maluri de săteni care vor să vadă şi ei duminica dimineaţa un scriitor în carne şi oase. Dacă bovarismul m-a pus pe fugă din mediul acela, pe care l-am socotit străin mie - mare greşeală! - măcar să n-o comit pe a doua, dacă s-o valorific pe prima nu voi fi în stare: să nu mă iau drept ce nu sunt.

Deosebire esenţială: se discuta multă literatură acolo, în mediul meu neliterar. Dar se discuta literatură. Aici se citeşte, se citează, toţi se autocitează, se intercitează (*mă citezi tu azi, te citez şi eu mâine*), se recită fiecare, pe sine. O baltă, cu izvoarele obturate, cu ape stătute, mişcate uşor de colo-colo de mici vântuleţe, mici pale de aer, care agită mici vălurele şi le fac să cadă înapoi în băltuţa cu ape neprimenite.

Totul: mizeria, plafonarea, lenea, beţia au o acoperire în statutul de scriitor. Poţi umblă în chiloţi în faţa oaspeţilor, nu e prea obişnuit obiceiul, dar mă rog, tu eşti un scriitor, poţi să nu-ţi speli cămaşa, dar eşti scriitor, nu stau femeile cu tine, mănânci mâncăruri stricate, ceri bani pentru o cafea, faci foame la aproape 70 de ani, locuieşti pe un acoperiş, vorbeşti pe nas şi numai banalităţi, luate din almanahuri, pentru că eşti scriitor. Iei orice zdreanţă de femeie opacă (modelul îndepărtat e Cătălina), dar nu chiar opacă să nu fie capabilă să-ţi guste metafizicele trăiri, ci numai atât cât să te ajute să suferi, metafizic, de necomunicare.

NECESITATE: a scăpa din păienjenişul ăsta neoxigenat, de balta asta acoperită de mătasea broaştii. A evita croazierele cu bărcuţa, pe un ocean atât de vast că nu e loc nici pentru viraje.

A cui e fraza asta: *strălucitor în circumstanţe mediocre şi mediocru în circumstanţe strălucite*? E cea mai bună etichetă pentru o poetică anacronică şi pierdută de cârd, evoluând în parale cu aceea a cârdului totuşi. Exemplu: dacă în secolul al 19-lea, mari scriitori umblau ca vai de lume, soioşi, nemâncaţi, fără adăpost, celibatari de regulă (deh, femeia!) nu prea mai ştiu în secolul ăsta scriitor serios care să nu fi înţeles că trebuie să dea cezarului ce-i al cezarului, tocmai ca să scape de el, şi anume o viaţă ordonată, echilibrată, disciplinată, igienică. Ei sunt şi cei mai detestabili burghezi. Nu: scriitorii de aici îşi iau ca model exterior geniul incompatibil cu existenţa pământească al secolului al 19-lea, făcându-se a nu vedea că ăla a mai şi muncit. M.P. este convins că femeile nu stau cu el, nu biruite de mizeria din jurul lui, ci din cauza genialităţii lui complicate. Complicat este ceva la el, într-adevăr, şi de natură să descurajeze orice femeie, şi anume reţeaua de false justificări ale ratării lui.

7 februarie. Cică de 26 ianuarie au apărut în Bucureşti unele hârtiuţe care l-au supărat rău pe tătuca. Azi a dat un decret care spune mai mult

decât ar spune o scrisoare particulară despre furia paranoică a omului. E vorba despre consumul de curent electric. Doi oameni trebuie să consume 40 de kilowaţi pe lună, ceea ce sună la fel de absurd cum ar suna 1 kilowat pe lună, pentru că există unele aparate care consumă unul pe oră. E un decret furios, spumegând, neputincios, isteric, răzbunător. Totuşi, e un decret prezidenţial.

22 februarie. Nu poate fi nimic mai înspăimântător decât, nu să se oprească maşinăria, ci să se strice şi să continue să meargă anapoda, cu o infernală rapiditate şi eficienţă, zămislind monştri. Nu somnul raţiunii naşte monştri, ci neodihna ei. Funcţionarea haotică a minţii, asta e nebunia. Să umbli prin lume şi toţi ceilalţi să ştie ce faci, numai tu nu, să te uiţi la ei ca să surprinzi din gesturile şi privirile lor indicii despre ceea ce faci, cine eşti, ce pericol te paşte. Înspăimântător.

8 iunie. Ieri, în troleibuz. Duminică, ora prânzului. Într-o staţie urcă doi tineri - o fată şi un băiat, cu un cocker spaniel în lesă. Pe banca din spatele meu o gravidă foarte tânără, probabil la prima ei ispravă de felul ăsta, alături soţul şi lângă mine, probabil, mama, nu soacra, judecând după grija cu care o copleşea pe preţioasa însărcinată. Care dă un ţipăt în clipa când trece pe lângă ea câinele. Soţul o linişteşte prompt, spunându-i că „nu muşcă". Lumea se întoarce mai mult curioasă decât indignată, câinele este frumos. Gravida, mai liniştită puţin, spune: *nu muşcă, dar*... Mama o priveşte, îi cercetează îngrijorată chipul ca să ghicească ce înseamnă acel timid „dar" şi ghiceşte: *câinele acela trebuie să se dea jos*. Câinele se dă jos la următoarea staţie, iar doamna de lângă mine, se întoarce spre fiica şi ginerele ei şi le spune: *Ăştia sunt nişte oameni pierduţi*.

17 iulie. Un studiu despre Marin Preda. Cu observaţia: marii inovatori în ale formei sunt rareori şi marii creatori. Excepţie - Joyce, care e mare sintetizator de inovaţii formale.

Sursa literaturii este inumană. Mihai Ursachi: *poezia o face neantul*...

Dacă sunt importanţi acei scriitori care fac un pas înainte, revoluţionând formele, sau aceia care, bătând pe loc acel pas, umplu forma gata creată cu un conţinut memorabil, consacrând astfel, acea formă, nu de el creată, până la a o face neîncăpătoare unui alt conţinut şi deci a necesita o nouă formă, un nou pas înainte.

29 septembrie. Jurnalul ca *aide-mémoire,* mie una mi-a făcut o surpriză: *aceea de a mă împiedica să-mi amintesc ceva*.

Barthes spune că s-a apucat de multe ori să scrie jurnal şi a abandonat, „dorinţa" nefiind destul de puternică pentru a continua. De unde deducem că ficţiunea presupune o „dorinţă" - în sens erotic - mult mai puternică? Cred că da. E un erotism mai puternic (dorinţă şi satisfacţie) în proza de ficţiune. Pentru jurnal cred că trebuie voinţă, obişnuinţă, inerţie. Diferenţa între o iubire şi o căsnicie. Proiecte. Proiecte. Proiecte. Mai ales că „ăştia" au început din nou să întrerupă curentul, apa... Vine frigul, vine întunericul, fă literatură.

Apropo de „ăştia": Boala de nervi a bietului Petre G. L-am revăzut după spital. Discuţie. *Ce mai faci*? ca de dincolo de mormânt. „*Aştia*" *iar vă trimit pe câmp*? *Uite,* „*ăştia*" *au scumpit curentul*. „*Aştia*" *anunţă că la iarnă o să fie aşa şi pe dincolo*... Ne urcăm într-un taxi, avem acelaşi drum, stăm toţi trei în spate, Petre G. strănută, a răcit. Scoate batista, o pune la nas, mai strănută o dată şi zice cu aceeaşi voce a lui, moale, trăgând de cuvinte: „*Ăştia*" *mi-au dat muci*.

Îi spun, cumva speriată, lui taică-meu, chestia asta, exprimându-mi îndoiala că P.G. s-a însănătoşit, fiindcă nu păruse să facă o glumă, fie ea şi din greşală. Tata, om sănătos la cap, zice: *Are dreptate*. *Aştia au luat căldura, în casă e curent, omul a răcit, are guturai, deci „ăştia" i-au dat muci, unde vezi tu nebunia*? Mă uit bănuitoare la tata, şi-i spun că nu-i asta, *uite, l-am auzit pe unul, care căzuse pe trotuar, înjurându-i tot pe „ăştia" că este polei*. *Da,* zice tata, *că înainte topeau zăpada cu sare sau cu nisip. Şi ăla avea dreptate*.

Zice tata, fără să glumească. *Înainte... De-asta şi mergem înainte, că înainte era mai bine*...

10 octombrie. Bătrâna din garsoniera de sub mine. Neabătută în hotărârea ei de a-i civiliza pe ţigani, îi boscorodeşte în fiecare diminaţă să mătură gunoaiele din faţa blocului, să dea foc la frunze, *să nu mai stea ca trântorii să spargă seminţe,* îi înjură, îi supraveghează, ca un vătaf. Dacă nu se execută, deşi nu prea îndrăznesc, pentru că nu poate fugi, azvârle cu bastonul după ei. Ea însăşi, nu face nimic, dar nu uită niciodată să spună că din cauza vârstei, şi nu, cum se poate vedea uşor, pentru că nu e ţigancă, să trebuiască să-şi răscumpere cumva vina asta („*măcar atâta lucru să faceţi şi voi*"). Săptămâna trecută i-a explodat

butelia şi s-a ars pe mâini şi pe faţă. Nu se plânge nimănui, iar dacă o întrebi ce-a păţit, răspunde scurt, ca şi cum ar vrea să te înveţe, dacă nu ştii, că nu e cazul să te plângi de fleacuri. Probabil că întrebări de genul „nu vă e urât?", sau „n-aveţi nicio rudă", ar irita-o. Are un fel foarte bărbătesc şi dur de a-şi manifesta simpatia faţă de mine. De mai multe ori, întorcându-mă târziu acasă, am găsit scările pline de coji de seminţe, un adevărat covor de coji de seminţe şi mă întrebam cui nu-i e frică de ea, de îndrăzneşte, fie şi după ora 9 seara, să facă una ca asta. În fine, am descoperit făptaşul. E chiar ea. După 9 seara, plictisindu-se probabil în casă, iese pe palier, stă cu coatele rezemate de balustradă şi sparge seminţe, scuipând cojile pe jos.

N-a fost deloc ambarasată şi nu s-a simţit datoare să-şi justifice în vreun fel „demagogia". Mă întreb ce-o fi fost în viaţa ei, cât de frumoasă, cât de deşteaptă, cât de „bună soţie şi mamă", ce-o fi lucrat. Acum, aşa uscată cum e, se plimbă în baston, cu aerul că n-o interesează, nu că nu poate să mai meargă mai departe decât până-n capătul aleii şi înapoi, cască gura la copaci, îi inspectează parcă, şchioapătă câteodată şi târâie piciorul fără nicio grimasă de efort, fără să se vaiete, ca şi cum ar juca rolul de bătrână şi de şchioapă, ca să se amuze, putând să renunţe la el oricând. La o săptămână o dată mă opreşte să-mi spună: *Canalizarea matale, la baie, este înfundată. O să-mi cadă acoperişul pe cap*. Nu pare să-şi amintească niciodată că mi-a mai spus asta de nenumărate ori şi că eu i-am promis că repar. Cred că n-a fost nici în tinereţe ceea ce se cheamă o femeie „tandră". Dar niciuna care să-şi facă vreun complex din pricina firii ei. Are un aer acru, edificat şi senin. O părere nu prea bună despre oameni. La copii se uită ca la nişte tâmpiţi, atunci când n-o deranjează cu nimic, iar când o deranjează, pe unde-i ajunge, îi croieşte cu bastonul. Ţigăncilor le spune, fiindu-i indiferent dacă ele o aud sau nu: *fire-aţi ale dracului de* nespălate, (sau *puturoase*), *staţi toată ziua degeaba şi fumaţi*. Nu simte nevoia să aibă pe nimeni de partea ei, atunci când îşi exprimă părerile astea.

12 octombrie. Aseară, ca să mă recreez puţin, după oribila zi pe câmp, am vrut să trec pe la Maria G. M-am oprit la poarta unei case care semăna leit şi am început să bat. Iese o femeie care-mi spune că nu stă acolo nicio Marie. *Ieri stătea,* îi spun iritată. Femeia, foarte calmă, încă: *Pe ce stradă şi la ce număr? Ce stradă şi ce număr, doamnă?! Aici! Acolo,*

la uşa aia din fund, acolo stă Maria. Nu, duduie, zice femeia, sigură pe ea, *în toată casa eu stau*. Plec, de teamă să nu sar la bătaie, mă învârtesc puţin în sus şi-n jos, mă întorc şi mă pun pe strigat: *Mariiiaaaa*. Iese altă femeie, care-mi spune, şi ea, că toată casa e a ei, ceea ce mă face să înnebunesc de nervi şi neputinţă: *adică adineaori era a ăleilalte,* acum, e a ăsteia. Dacă n-ar fi fost poarta ferecată şi femeia postată în spatele ei, aş fi dat buzna acolo, pe uşa din fund, unde era lumină, unde era şi lămâiul mare despre care ieri vorbisem cu Maria, nu aveam niciun dubiu. Am plecat totuşi aruncându-i peste gard un „bine" ameninţător. În cele din urmă, dintre indivizii adunaţi în jurul circului nostru acolo, se găseşte unul care mă duce la casa Mariei: cu vreo şase numere mai încolo, e adevărat că identică, e adevărat că şi cu lămâi în faţă...

Şi în tot acest timp nu m-am gândit nicio secundă că m-am înşelat. Nu m-am gândit decât la *ce-ar putea să aibă cu mine cele două femei*: sunt certate cu Maria şi vor să se răzbune; le-a fost frică de mine, pentru că am o figură care inspiră frică; sunt nebune şi nu mai ştiu cine locuieşte cu ele acolo; sunt sadice şi vor să mă chinuie pe mine; au omorât-o pe Maria şi eu am sosit înainte de a reuşi ele să se debaraseze de cadavru. Printre toate ipotezele astea, mi-a trecut prin cap şi aceea că Maria nu stă acolo. Dar asta era mai rea din toate, fiindcă însemna că *nu stă nicăieri,* nu a stat niciodată nicăieri, *nu există*. Insistenţa mea aşa mi-o explic: eu eram concentrată să ghicesc care din toate, prea multe!, bănuielile mele era cea bună, şi nu pe ce-mi spunea biata femeie. Care şi ea, încerca nu atât să mă lămurească, cât să se lămurească ea cu ce soi de nebună are de-a face. *Dar cine-i Maria, dar de unde-o cunosc, dar cine sunt eu... Şi eu, furioasă*: *Ia nu mă mai tot interogaţi atâta, doamnă, ca la poliţie. Am fost aici aseară şi am vorbit cu ea*. Pentru că nu înţelegeam de ce nu mă lasă să intru.

Ţineam extraordinar să mă lase să intru ca şi cum aş fi vrut să mă conving că locul există în realitate, altfel nu aveam decât să deduc că *şi locul şi Maria au dispărut definitiv de pe lume*.

27 octombrie. Zi liberă de la Dumnezeu, fiindcă plouă. Altfel, de trei săptămâni, pe câmp. Şedinţe de comandament la 7 fără un sfert dimineaţa. Deşi plecarea e de obicei după 8. Directoarea lui R. - 45 de ani, fără copii, urlă prin curtea şcolii: *Am fost întrebată de ce facem* şedinţa. *Facem şedinţa ca să anunţăm pe fiecare câte zile îi tăiem*.

Şi pentru că anomalia asta nu e tulburată niciun moment, niciun gest de normalitate şi bun simţ nu schiţează nimeni, cred că numai dinafară şi de departe situaţia asta poate fi sesizată în tot absurdul ei. Noi n-o mai resimţim decât ca pe o apăsare şi o obidă, continue. De ce nu mi-aş închipui atunci că şi vieţile noastre personale se duc de râpă, pentru că sistemul ne face inapţi pentru o viaţă personală normală? Acelaşi dispreţ, poate inconştient, de tine şi de celălalt. Aceeaşi neputinţă, aceeaşi laşitate, aceeaşi degradare a sentimentelor. Nu cunosc un singur om de aici, pe care să-l respect, nu fără rezerve, dar fără să pun între nişte paranteze ale înţelegerii mare parte a atitudinilor lui. Poate să fie vreunul în puşcărie sau deja mort. În rest, instinctul de supravieţuire, sau unul ceva mai evoluat, de trai bun şi ferit de conflicte interioare, face din toţi nişte dedublaţi, în mai mică sau mai mare măsură, dacă nu nişte unitari, dar aceasta cu preţul extirpării părţii incomode, normale. Asta se numeşte maturitate, înţelepciune. Pentru că împotriva curentului e deja nebunie să mergi, iar a merge cu el, cu curentul, e opţiunea multor oameni „de treabă", n-ai decât să te uiţi în jur. Opţiune care procură şi satisfacţii „oneste". Nu cunosc pe absolut nimeni căruia, dacă i s-ar propune peste noapte să fie şef peste 10 oameni, sau peste 100, sau o mie, cu asigurarea că nu trebuie, ca şef, să-i suprime, fizic, ci doar să-i mintă, să le ceară să facă treburi fără rost şi să şi muncească fără rost, deci nu cunosc pe nimeni care pus în situaţia asta să nu-şi fi modificat felul de a gândi în una din cele două direcţii: 1. „înţelegerea" situaţiei grave în care se află ţara şi importanţa pe care conducătorul o are în redresarea ei; *conducătorul* este unul mărunt, ca el, sau unul mare, ca *Big Brother,* dar proaspătul uns începe brusc „să înţeleagă" problemele care i se pun, marile răspunderi ale unei persone investită cu sarcini sociale, politice, obşteşti, sacrificiile. Această identificare cu *Big Brother,* cu dictoanele aferente (omul sfinţeşte locul etc.), *pe care am simţit-o şi eu, imediat ce-am fost unsă şefă peste 5 oameni,* prezintă avantajul că-ţi escamotează eşecul în viaţa personală, nemailăsându-ţi timp pentru ea, compensându-l şi, când nu se mai poate altfel, explicându-l. Dar de regulă se aleg asemenea şefi peste noapte dintre fetele bătrâne, femeile fără copii, (sesemistele!), bărbaţii cu simţul istoriei, „patrioţi"; 2. opţiunea pentru muncă, munca-viciu, munca-drog, realizarea profesională, imposibiliă

în absenţa minimului (sau maximului!) compromis, cu scuza că fără să deţii o „poziţie" aici nu poţi atinge performanţe de niciun fel. Argumentul: *decât să mă persecute pe mine unul mai incompetent, mai bine eu pe el, şi e bine nu pentru mine, ca persoană, ci pentru întreaga societate. Pe care n-o poţi schimba stând deoparte, ci* „*strecurându-te înăuntru*", *subminind din interior sistemul rău*. Această din urmă opţiune îşi creează chiar o reputaţie de revoltat. În amândouă situaţiile victoria e a sistemului, nu a ta şi ea se bazează pe faptul că o conştiinţă pe jumătate coruptă nu transformă o societate coruptă, ci se întâmplă invers. Şi apoi, *puterea dobândită modifică felul de a gândi*.

În rest, celor care nici nu li se promite putere şi nici n-o doresc, nevoind să se pună la încercare, dacă nu dintr-un minim rest de onestitate, le este dată doar posibilitatea nevrozei. Care nu face rău societăţii, ci doar individului. Şi pe urmă a demenţei, care nu face rău individului, ci societăţii, caz în care societatea îl izolează, ducându-l în locuri unde să nu mai facă rău nimănui... O anomalie lipsită de reperul normalităţii devine normalitate. Şi cel sănătos va apărea cu necesitate nebun, dar ce e mai rău este că el se va socoti la un moment dat nebun. Deşi câteva sute de kilometri mai încolo s-ar simţi sănătos şi ar avea conştiinţa liniştită a unui om ca toţi oamenii, sănătos, *adică liber*. Noi ne pierdem libertatea interioară nu pentru că a o păstra înseamnă sărăcie, privaţiuni, umilinţe, înlăturarea de la marele ospăţ, ci pentru că suntem singuri şi pentru că în această anomalie generalizată *nu mai ştim că noi avem dreptate*. Ce am ca să-mi amintească mereu că am dreptate? Privirile îngrozite ale celor care vin dinafară şi se uită la noi? Care mărturisesc că nu înţeleg această lume pe dos? Pe care, eu, ca să trăiesc în ea, trebuie totuşi s-o înţeleg, şi atunci mă trezesc că sunt chiar în stare să le-o explic lor! Că i-am acceptat logica întoarsă. Ce mai am? Privirile îngrozite ale celor dinainte? Orice carte scrisă înainte se uită la mine cu privirile îngrozite ale lumii din care vine. Dar eu nu reuşesc să descifrez groaza aceea. Şi apoi, reproşul că trăiesc în cărţi, nu e el justificat? Fiindcă eu trebuie să trăiesc *aici şi acum*. Unde din septembrie şi până în decembrie avem această continuă stare de asediu a strângerii recoltei. „*Adunaţi, adunaţi, strigă directoarea mea, că la iarnă n-o să avem*!" Just. Aproape că nu văd unde-i inadvertenţa. Toţi răspundem de toate. Toţi muncim ca să mâncăm şi mâncăm ca să

muncim. Din decembrie până-n mai, starea de asediu a frigului, întunericului, foametei. De unde, dacă apele au îngheţat, drumurile sunt înzăpezite şi recolta s-a stricat pe câmp? Din mai şi până-n iulie starea de asediu a sticlelor, borcanelor, situaţiilor statistice. Din iunie până-n septembrie, starea de asediu a lipsei de bani şi a timpului lung până începi din nou să iei salariu. Aştepţi septembrie. Cum de trăiesc totuşi oamenii? Ce-i ţine? *Nimic decât nesiguranţa de sine. Nu ştim dacă avem dreptate să ne sinucidem. Nu ştim dacă nu suntem nebuni şi nu ne datorăm nebunia incapacităţii noastre de a înţelege, de a trăi*. Şi ne mai ţine goana asta de furnici bezmetice după hrană, căldură, lumină, provizii. Ca să te gândeşti de ce trăieşti, trebuie timp.

R. spune: *Culmea absurdului este obligaţia de a-ţi exercita drepturile*. Nu: culmea absurdului este să numeşti servituţile drepturi şi cu o mică şmecherie de vocabular, o răsturnare de sens, să guvernezi lumea. Dacă sistemul ăsta a prins atât de bine la noi - şi de fapt cred că ar prinde oriunde - nu e vorba doar de represiune şi reducerea la nevoile primare.

Pe la cursurile acelea de „conducere" li se repetă cursanţilor că trebuie „să fie nuanţaţi când lucrează cu oamenii". Să şi-i apropie, să le cunoască viaţa personală, să-i ajute. La mine la şcoală, partidul ştie pe care învăţătoare o bate bărbatul, la care nu-i ajunge raţia de zahăr, care şi-a scrântit piciorul şi nu are cine s-o ducă la doctor. Dintr-o omenie politizată şi trecută în planul de muncă al organizaţiei de bază, prăpădita aia se trezeşte la uşă cu o colegă, care-i aduce lucruşoare pentru ăla mic, zahăr să-i pună în lapte, bani adunaţi de la colegi, dar nu ca un ajutor firesc, ci la iniţiativa partidului. Şantajul, asta e metoda. Cele mai elementare şi legitime nevoi sunt satisfăcute printr-un dar al partidului. Pot eu să-i mai spun colegei mele, secretara de partid: eşti o idioată, dacă ea mi-a procurat săptămâna trecută, pe bază de listă, detergent? Pot, sigur că pot, dar săptămâna viitoare ea mă iartă, asta e instrucţiunea partidului, să fie generoasă, şi-mi aduce, tot pe listă, alt dar din partea partidului. Sau nu-mi aduce, dar îi spun cât îi spun şi eu că e cum e, şi pe urmă obosesc, nu-i mai spun, gata, nu e vina ei, în fond. Eu spun că e perfect organizat sistemul, pentru că şi-a însuşit tot, astfel încât toate drepturile să ţi le restituie ca daruri, şi că ne cunoaşte, cunoaşte omul, până la ultimul cotlon sufletesc.

Tavi P. spune altceva. Şi-mi demonstrează cu un creion în mână, după ce-mi face un scurt curs de teoria sistemelor. Zice: „*Entropia maximă = echilibru maxim. De acord? Iată secretul rezistenţei sistemului! Nu ceea ce este organizat rezistă, ci ceea ce se află în stare de maximă dezorganizare. Nu acţionează forţe, nu se presupun modificări, evoluţie, regres, progres, cauze, efecte. Echilibru maxim = entropie maximă = moarte. Ei!*? „Adică suntem deja morţi? Nu vom trece din acest sistem (în sens cibernetic) spre altceva, cum nu treci din starea de moarte spre altceva. Este etern ca moartea socialismul. O eternitate prelungită artificial, prin măsuri de dezorganizare, din când în când, când mici insule de viaţă se creează în el, sau din cele care să dea aparenţa unei organizări perfecte. Exemplu: aceste plăcuţe indicatoare, din cinci în cinci metri, pe copaci, pe clădiri, în cele mai neaşteptate locuri: *Spre secţia de votare nr. 2*. Ca să nu cumva să te rătăceşti. Atât de grijulii, încât poţi crede şi tu că e foarte important să te iei după ele şi să ajungi acolo. Metode de vrăjitorie, de magie neagră, de ev mediu obscur, amestecate cu cele mai rafinate şmecherii psihologice. Sugestia, îmbrobodirea, covertirea, duhul blândeţii. Dar treaba cu sistemul *input* şi *out-put* şi maxima dezorganizare e interesantă. N-are sfârşit, fiindcă n-are început. Mă uit la Tavi P. şi mă întreb: Nu cumva e fericit că a descoperit inexistenţa vreunei soluţii, mult mai fericit decât ar fi fost dacă teoria l-ar fi contrazis? Şi cum dracu să te contrazică propria ta teorie?

Descoperire: învăţământul politic este este un act tipic de prozelitism. Prozelitismul - spun medicii - este simptom de boală psihică, periculoasă deci pentru societate, şi constă în comportamentul abuziv al toxicomanilor, alcoolicilor de pildă, care-şi obligă copiii să se intoxice, ca să mărească numeric categoria toxicomanilor şi să capete ei în felul acesta un statut de legitimitate, de normalitate. Nevinovate abuzuri - vânzarea de sclavi şi exploatarea muncii - faţă de acest incredibil abuz. Nu cred că a imaginat cineva vreodată un sistem de tortură care să pară nevinovat chiar şi celui care-l îndură, şi care să fie totuşi atât de periculos. Îmi imaginez nişte inchizitori surâzători, curaţi, relaxaţi, care nu smulg unghii, nu zdrobesc oase, nu ard cu fierul roşu, ci... te îndoapă. Eventual chiar cu bunătăţi. Îţi descleştează fălcile şi-ţi bagă pe gât şi te ucid în felul ăsta grotesc şi care nu-ţi dă măcar

consolarea demnităţii. De ce dintre toate torturile, băgatul pe gât este cel mai degradant? Pentru că îi dă celui torturat impresia că a consimţit, iniţial măcar, a colaborat cu torţionarul lui; şi pentru că seamănă atât de bine cu un act fiziologic necesar, acceptat, plăcut. E la fel ca violul. La fel cititul operelor lui Nicolae Ceauşescu. Dar să-l iubeşti pe acela care te-a violat e dovada unei conştiinţe deja pervertite (Winston Smith, la figurat, Nadina lui Rebreaunu, la propriu).

30 octombrie. Plouă şi ninge amestecat. Unora ni s-a părut imposibil ca pe o vreme ca asta să se meargă pe câmp şi am rămas acasă. Aflăm pe urmă că s-a mers. Deschidem ziarele sau radioul şi aflăm că e chiar în afara oricărei discuţii, mersul pe câmp, nici n-a mai fost nevoie de nu ştiu ce mobilizare specială, fiindcă toată suflarea a văzut cum pe neaşteptate vremea se strică şi recolta rămâne pe câmp şi... dacă nu noi, cine?... A abate atenţia asupra recoltei ăsteia şi asupra luptei cu duşmanul pe neaşteptate venit asupra noastră (ca şi cum e prima oară când anotimpurile se succed şi vine iarna), a simula surpriza, iar asta în fiecare zi, a crea psihologia asta de război...

Lumea n-a mârâit decât prima dată: *nu mă interesează războiul ăsta, nu e războiul meu, nu vreau să-l duc*. De-a doua zi însă până şi cel mai laş se simţea soldat, vinovat de laşitatea lui şi ruşinat că nu e la înălţime. Trădător, aşteptând blamul, pedeapsa. Alaltăieri, cei mai „dintr-o bucată" dintre noi, erau sincer revoltaţi. *Gata, cât s-a putut, s-a putut,* am spus eu, *dar acuma să omor copiii oamenilor pe câmp*? (Care oameni îşi lăsaseră copiii să vină, cu toată zloata - trebuie să observ.) *Eu îmi strâng clasa şi plec*. Părea foarte limpede că aşa vom face, cu toţii. Când a apărut directoarea, mai vânătă de frig ca toţi, au ajuns la concluzia că dacă nu ne mişcăm, adică nu muncim, o să fie şi mai rău, că încremenim de frig. Mi-am încolonat copiii şi am plecat, aşa cum îmi promisesem. Când am ajuns la marginea oraşului, am avut surpriza să constat că nu ne urmează nimeni.

Ţoiu - citându-l pe Hitler: *somnul, singura afacere privată*. În rest, tot ce nu e interzis este obligatoriu. Dai numai ce ţi se comandă, primeşti numai ce ţi se impune. Unde mai încape aici cuvântul persoană? Tot mai puţine şi mai meschine posibilităţile de a te simţi om. Atât de greu accesibile încât îţi creează impresia că este maximum din ce ţi-ai putea dori. În casă fiind mereu sub 10 grade, lumina stingându-se la 8

dimineaţa, pe urmă la 4 după-amiaza, pe urmă iar întuneric de la 10 noaptea şi tot timpul frig şi aproape nimic de mâncare în magazine, a avea în casă o instalaţie improvizată de curent, ouă, carne, brânză, destui bani ca să le procuri la negru, îţi poate da o stare de confort şi detaşare pentru a vorbi despre inconvenientele de a fi altundeva decât aici: înstrăinare, nerealizare, apatie. Deşi aici a te realiza e sinonim cu a avea mâncare, lumină, căldură. A trăi printre oameni crispaţi, ca şi tine, suspicioşi, temători, cu comportament demente. Alaltăieri, dra F., fată de treabă de altfel, bolnavă, speriată, îngrijorată de supărarea şefilor, dar chinuită şi de antipatia subalternilor, face totuşi următoarea figură. Profesoara de matematică V. le spune colegilor să nu plece autobuzul până nu dă şi ea un telefon la maică-sa, să vină să stea cu copiii, pe care i-a lăsat dormind. Colegii îi spun d-rei, d-ra e de acord, toţi o aşteptăm pe V. în autobuz, iar în momentul când aceasta vine, mai are puţin şi pune piciorul pe scară, directoarea se înfurie brusc, îi spune şoferului să pornească, *să nu mai aşteptăm aşa, ce-i asta, ce înseamnă asta, să aştepte un autobuz întreg după toţi*... Maşina porneşte, iar V. aleargă după ea cam vreo 200 de metri, până când cineva ni se pune în faţă, obligându-l pe şofer să stea. Nicio întrebare, nimeni, nicio explicaţie, nimeni. Vânătă, cu ochii în lacrimi, dra directoare tace, cu fălcile încleştate. Dacă o întrebi ceva, începe să plângă: *toată lumea îşi bate joc de ea, nimeni n-are satisfacţie mai mare decât să vadă cum o ceartă pe ea partidul*. O să plângă oricum, pentru că V. a adus-o până acum, cu propria maşină, vreo săptămână-n şir. Fără să fie vorba de mustrări de cuget, ci de furia că n-are dreptate. La prânz, când ne întoarcem în şcoală, nimănui nu-i vine să plece acasă, înainte de a se risipi toată gaşca.

Aşa răi cum suntem unii cu alţii nu ne vine să ne despărţim. Fiindcă acasă este frig, este întuneric, suntem deja obosiţi, nu mai avem energie să mai facem nimic. Suntem legaţi unul de altul. Totuşi, primul care pleacă e forfecat. *De ce n-a stat, de ce n-a participat alături de noi la cheta pentru sticla de coniac prost care se scoate din dulapul drei directoare, din „rezerva de protocol”? De ce a plecat? N-avem toţi treabă acasă? N-avem toţi copii? Noi nu trebuie să citim? Noi de ce n-am plecat?* Aşa fiindcă nimeni nu se simte bine acasă, toţi ne simţim bine înghesuiţi unii-n alţii, ca de frig, ca de frică...

Ce-mi spunea Ro acum 6-7 ani, în grădină la *Tosca,* când eu îi mărturiseam cât mi-e de frică de bătaie: *Mie nu de bătaie mi-e frică,* spunea, *ci de reacţia cuiva foarte apropiat, cum eşti de exemplu tu, dacă m-ar lua chiar de sub ochii tăi. Mă tem că n-ai avea nicio reacţie*.

4 noiembrie. Istorie fierbinte: Gorbaciov, Reagan şi al treilea bărbat al lumii, Nicolae Ceauşescu. Primii doi se împacă şi al treilea, rămas dintr-o dată singur în tragica, jalnica lui demenţă, continuă - neascultat, neînţeles şi neurmat de nimeni, inspirând totuşi, pentru singurătatea în care a ajuns, un ciudat sentiment de milă şi groază - să-şi urle convingerile. La Moscova, aplaudat în picioare, minute în şir pentru fraze de genul: *Fiecare popor e liber să-şi aleagă singur calea de urmat… România construieşte… Problema fundamentală a omenirii în acest moment este… Noi avem convingerea că…* Aplaudat ca şi cum toată asistenţa ar fi văzut că e prea târziu să-l mai contrarieze şi s-ar fi temut să nu-l vadă plesnind acolo, la tribună, în văzul întregii lumi, de furie că nu-i mai împărtăşeşte nimeni dementele viziuni, împărtăşite, şi încă cum, până mai ieri.

Şi totuşi acest somnambul, pe care nu-l strigi, să nu cadă de pe acoperiş, să se facă fărâme (el şi tot ce nimereşte sub el, în cădere), a dus de râpă o ţară întreagă şi atunci, cum îţi mai permiţi să-l menajezi astfel?

5 noiembrie. Discuţie cu directoarea mea. Încerc să-mi dau seama ce-i lipseşte, ce are-n plus. Nu cred că reuşeşte să conceapă că un om poate să-şi aparţină. Că aparţine şi altcuiva decât societăţii, pe care ea o reprezintă. Probabil din comoditate, din laşitate, din lehamite, renunţi să o obligi să facă acest exerciţiu de imaginaţie. Şi încet-încet chiar te estompezi până la dispariţie, ca persoană. Ca să nu plângă, eu o iau cu binişorul şi-i explic: *am o mulţime de alte treburi decât cele ale serviciului. Obligaţii*. Nu le zic preocupări, interese, pasiuni, ferească Dumnezeu, ca să n-o oripilez, le spun *obligaţii*. *Iată,* îi zic, *scriu, dau meditaţii, citesc, fac menaj, îngrijesc copilul, care e bolnav*. Încet, încet se constituie în mintea ei imaginea unui om, altul decât cel pe care-l ştie ea. Numai că pe acest altul, ea îl urăşte. Se sperie să ţi-o mărturisească, dar îl urăşte tot cât pe profesoara de muzică, cea care „*se crede mai deşteaptă decât noi toţi*". Mă deranjează în vreun fel că mă urăşte? Ei asta e: Chiril Merişor, care nu suporta să se ştie duşmănit.

7 noiembrie. Personajul din *1984*. Ce-l conduce treptat la convingerea că nu există nicio speranţă? În ce constă vulnerabilitatea lui? Pentru că, de fapt, nu din greşeală se duce el la O' Brien, nu el îl alege, ci invers: O' Brien îl recunoaşte pe el, simte în el victima ideală, îl aşteaptă cu capcana pregătită. E curios că Winston descoperă pe cont propriu modalitatea de a-şi păstra normalitatea, conservându-şi grijuliu amintirile, exersând conservarea lor, analizând mecanismele sistemului din care face parte, dar în acelaşi timp participă la acest sistem, contribuie la perpetuarea lui, pentru că lucrează - şi încă cu plăcere, într-o deplină uitare de sine - chiar în *Departamentul Ficţiuni*. Este nu numai o muncă pe care o face bine, dar e singura ocupaţie care-l face să uite de sine, o ocupaţie „creatoare", una în care „dă viaţă". Dar ceea ce creează el este tocmai sistemul. W. este vulnerabil tocmai din pricina dedublării lui. El este victima lumii pe care el a creat-o şi întrucât a creat-o se crede imun la pericolele ei, o crede fictivă. Nu e atent la ea, nu e în gardă.

Despre Gorbaciov, care i-a adunat zilele astea pe toţi conducătorii comunişti europeni la aniversarea revoluţiei, există două opinii: 1. că a schimabt radical linia politică de veacuri a Rusiei, tendinţele ei expansioniste şi chiar scopul ultim de stăpânire a lumii; 2. că face, cu mijloace mai deştepte şi mai rafinate decât toţi predecesorii săi, aceeaşi politică. Nu ştiu cine se înşală mai puţin, dar felul în care se vorbeşte despre el se potriveşte mai bine unui primar de comună, un tată de familie, un preşedinte de CAP. Bune intenţii, generozitate, voinţa de a face bine. Ca şi cum ar avea importanţă ce fel de om este Gorbaciov. Ca şi cum o ţară ca URSS se poate guverna cu bune intenţii. Nu cred, şi să vrea, că Gorbaciov poate să nu facă ce-au făcut veacuri predecesorii lui. Şi nu cred nici că vrea altceva. Deocamdată ceea ce face el contrariază pe unii, îi face vigilenţi, îi derutează, îi încurcă pe alţii, iar altora le inspiră o imprudentă şi plină de speranţe încredere şi chiar simpatie.

Şefii statelor comuniste chemaţi la el şi înghiţind pe nemestecate atitudinea lui de conciliere şi pupăturile, şi cu foştii prieteni, şi cu foştii duşmani ai Rusiei, care fireşte că se duşmănesc între ei. Husac al cehilor pleacă de la Moscova fără să ceară voie, jignit că Gorbaciov a primit telegrama de felicitare de la Dubcek pe care el l-a dat jos, în

1968, cu ajutorul... ruşilor. O delegaţie chineză, comunistă, dar nu oficială! vine de asemenea la Moscova să-l felicite. Primeşte şi felicitările ăstora. Pe Ceauşescu îl primeşte, în schimb, adjunctul ministrului de externe, care-l plimbă de trei zile, arătându-i tot felul de expoziţii, jucării, orăşele ale copiilor, dându-i voie să primească el, ca la el acasă - nebunului îi faci pe plac - delegaţiile de negraci cu care se simte bine. La Bucureşti, unde a rămas nevastă-sa (!!!), posturile noastre de radio transmit în disperare veşti despre fiecare din plimbările lui pe acolo, ne asigură că se simte foarte bine, că e înconjurat cu toată dragostea, grija şi atenţia, că e servit cu mâncărurile care-i plac, e dus la cofetărie, la teatru, să nu ne facem nicio grijă. Numai acasă nu vine încă, deocamdată, cândva însă va veni, şi atunci, va face, ca-n vremurile bune de altădată, o vizită în Iugoslavia, însoţit de Ea. Un fel de: să nu ne pierdem speranţa, soarele va străluci din nou şi pentru noi. Doamne, şi ce bine era dacă, la sosirea lui acolo, Gorbaciov ar fi avut deja să-i arate câteva mii de scrisori din România, scrisori care să-i ceară să-l ţină acolo până la sfârşit. Nu-i vorbă, că-n lipsa lui, parcă mai dementă, mai delirantă, sarabanda continuă. Acelaşi întuneric, aceeaşi foamete, cozi imense, deja la pâine, nu numai la carne, ouă, fasole, detergenţi, varză, cartofi. Şi aceleaşi cântece, la *Cântarea României,* care creează magic belşugul şi bunăstarea, făcându-ne să ne simţim sătui.

Zvon: după ce l-a numit pe fecioru-su prim-secretar la Sibiu, drept pedeapsă că fără voia lor a anulat căsătoria cu fiica nu ştiu cui, şi acela prin CC, acolo, la Sibiu, tipii s-au pregătit să-l primească. Toată suflarea judeţului ieşită pe stadion, cu pionieri, cu şoimi, cu utecişti, muncitori şi ţărani. *Pachete,* cum se spune defilanţilor, în limbaj tehnic. Dar elicopterul nu aterizează. Oficialităţile, panicate, îl urmăresc cu mâna streaşină, mulţimea îl vrea, îl aşteaptă, se pune problema pe cine să arate mulţimii acesteia doritoare. Însetate de. Sunt întrebaţi, după ce aterizează oleacă mai alături, oficialii care-l însoţesc, ce-i de făcut. Întrebare veche. Ce să fie de făcut? spun ăştia. Nu poate fi arătat poporului, întrucât e atât de beat, încât a făcut pe dânsul şi acum doarme în avion. E anunţat bătrânul, care zice *nu cred, dar dacă e aşa, să-l aducă înapoi acasă şi să încerce altă dată*.

Comentariu, ai mei: *La noi aşa a fost întotdeauna*: *Şi regii, şi domnitorii, şi Decebal, şi… Nu ştiu eu oare, că istoria nu reţine aceste mici mizerii*? *Pramatii de feciori au avut toţi*. Da. Cine-şi cunoaşte trecutul îşi cunoaşte şi viitorul. Dacă ştii de când este aşa, vei şti şi până când o să fie aşa. Dintotdeauna şi pentru întotdeauna. Pentru că ţara asta nu ştie să-şi împingă ciurucurile pe margine şi să-şi ridice valorile deasupra. Ca o maşinărie funcţionând în sfidarea legilor fizicii, care ar lăsa pleava să se depună, iar boabele grele să zboare departe, eventual afară, peste graniţă. O mai fi existând în vreo limbă din lume acest extraordinar cuvânt: *anapoda*?

10 noiembrie. Şedinţele, ca mijloc de a ţine oamenii adunaţi la un loc. Uluirea mea, a câta oară? că există în România un număr relativ mare, nu ştiu cât de mare, de oameni, care de 20, sau 30 de ani, fac zilnic, de dimineaţă şi până seara, acelaşi lucru: stau în prezidiu. Treaba asta nu poate să fie fără rost, pentru că iau lefuri mari, cele mai mari după securişti. E posibil ca unii să stea şi pe gratis, să fii preşedinte de prezidiu, deduc după feţele lor, e plăcut. Dar ăia care au 5-6-7 şedinţe pe zi, în 5-6-7 locuri diferite, pentru ei pare obositor, totuşi. Cum dracu' să nu fie ăştia tâmpiţi! Perfectul automatism al vieţii lor, efortul fizic şi intelectual, nule, aceleaşi luări de cuvânt din final, micile abateri de la ritual - semn că până şi prostului i se poate întâmpla să se plictisească (cazul lui T.: *Eu am stilul meu de lucru, dau cuvântul tovarăşilor în ordine inversă înscrierii la cuvânt*), pe urmă sloganurile, blocuri lingvistice masive, pe urmă perlele („*ni se cere disciplină liber consimţită*", „*elevii de la Liceul 9 au realizat trei spargeri, un furt şi un viol*"), uluitoarea monotonie a „materialelor audiate" - de ce oare, pentru că faptele nu sunt deloc banale, sunt terifiante şi totuşi nu ne mai impresionează deloc - a proceselor verbale încheiate, a luărilor de cuvânt cu „vom face totul" fiecare se ridică hotărât să spună altceva şi se trezeşte spunând tot că *va face totul,* ameninţările, muţenia, frica, nemişcarea şi neşoapta chiar pe întuneric, răsturnarea criteriilor, psihologia care se înstăpâneşte brusc, sufletul colectiv al şedinţei, de parcă te-ai topi, ca un cristal de zahăr în siropul cleios, fiecare devine altcineva, n-am să-mi explic niciodată de ce, şi neexplicându-mi, am să înnebunesc.

Apoi senzaţia că nu există nicio speranţă, nu este nimic de făcut dacă nici eu însămi nu reuşesc să ajung să înţeleg cum mă poate ţine în această încremenire hipnotică prostia, pur şi simplu prostia. Mi-e frică? Ei, mi-e frică pe naiba. Atunci de ce amuţesc? De uluire? Într-adevăr, ce ciudat. În mod normal, pe reprezentantul stăpânirii, ar trebui să-l aştepţi ca să-i sari în cap, atunci când nu ai mâncare, nu ai căldură, lumină etc. Până şi Stroe Orheianu intră între flămânzi cu frică şi-i salută viclean cu „oameni buni". La noi, când vine Ceauşescu în control, - ca să controleze ce, oare, din moment ce el singur decide şi conduce? - se mută din loc în loc: carnea, ouăle, becurile, pomişorii înfrunziţi, lanurile de grâu, de frică să nu ne întrebe *el pe noi* de ce nu există în toate locurile pe unde trece aceste lucruri. Asta presupune că-n mintea noastră, noi suntem vinovaţi că nu le avem. Asta presupune o permanentă conştiinţă vinovată. Ei bine, delegatul nostru de aseară, dezamăgit, şi directoarea noastră, ruşinată, umilită, aproape plângând, în singurătatea ei de om pe care nu-l ajută nimeni, aveau dreptate: *oare nu putuse chiar nimeni să confecţioneze, cât timp a fost ea ocupată cu pregătitul hârtiilor, documentelor, o feştilă, un opaiţ, o scânteie, acolo*? Niciun om serios n-ar putea susţine că n-a putut, fiindcă la noi acasă, toţi am putut, toţi avem care lămpi, care feştile, care instalaţii de pom de iarnă, cu beculeţe de 10 waţi. Să spui: *e absurd să-mi ceri după ce mi-ai luat tot şi nu mai am, pur şi simplu, niciun mijloc propriu, fiindcă mi le-ai confiscat pe toate,* este deja foarte târziu. Noi am acceptat de mult, fără crâcnire, furtul ăsta, tăcând l-am legitimat, iar după aceea ne-am mulţumit să ne furăm înapoi ce era al nostru, comiţând deja noi un act ilegitim, din moment ce pe primul nu l-am reclamat ca atare. Ce-mi povestea Ababela, chipurile ca să-mi dovedească teoria mai veche a rezistenţei, tenacităţii noastre, despre cum s-a făcut paşnic, CAP-ul la ei în sat. Cum ziua, fiul ei îi „lămurea" pe bărbaţi să se înscrie şi să pună la un loc animalele şi uneltele, iar noaptea, ea le „lămurea" pe femei să-şi aducă înapoi bunurile. De luat înapoi acasă, *le luau însă pe furiş, ca şi cum deja n-ar mai fi fost ale lor*. Treaba asta îmi închipui că a durat până când una din „echipe" s-a plictisit, echipa de zi, sau cea de noapte, nici n-are importanţă care, rezultatul a fost acelaşi: nimeni n-a lucrat vreo câteva luni, luaţi cu joaca, aşa că până la urmă au sărăcit toţi la fel, şi cei cu pământ, şi cei cu unelte, şi cei cu vite, care nehrănite şi fugărite

de colo-colo, au mai şi murit. Sau până când liderul „echipei de zi” a aflat cine este şeful „echipei de noapte”.

Tanti V. îmi spune că nişte nave româneşti au fost trimise în Iran sau Irak cu arme. Tot echipajul ştia că transportă brânză. Sunt opriţi, controlaţi, sub stratul de brânză sunt găsite puşti, sunt puşi la zid şi executaţi.

În agricultură: fermierii n-au cu cine să-şi adune recolta şi nu mai pot apela la şcoli, fiindcă au declarat-o deja adunată. Li se cere s-o cultive pe următoarea. Se face control, sub cultura de grâu care trebuie să iasă, ca să prindă prima zăpadă, sunt găsite sfecle din cultura precedentă, se numără sfeclele, se înmulţeşte numărul lor cu cel al hectarelor şi inginerul şef de fermă e pus să plătească recolta pierdută. Neavând cum plăti, omul îşi ia în spate copilul, nevasta cu celălalt copil tot în spate şi se aruncă în Dunăre să treacă înot la iugoslavi. Sunt împuşcaţi, Dunărea îi duce morţi la sârbi, grănicerii de pe mal îi pescuiesc cu cângile şi îi cheamă pe cei de pe malul românesc să vină să şi-i ia. Cifră provenită din zvonuri: anul acesta s-au pescuit 300 de cadavre.

Pe străzi oameni prost îmbrăcaţi, murdari, cenuşii, vorbesc, totuşi numai şi numai despre: pâine, cartofi, lapte, carne. Nu că nu ar exista. Nu. Unde s-a adus ceva din toate astea. Nu bucuroşi că s-a adus. Nici nefericiţi, totuşi. Şi pentru una şi pentru alta e nevoie de oarecare distanţă, detaşare, timp. Oamenii nu mai au nicio clipă de răgaz între a mânca şi a procura următoarea porţie de mâncare necesară supravieţuirii.

Ne întrebăm cu R. care este scopul înfometării ăsteia. Cum perfecţionează şi cum consolideaă ea sistemul, în loc, cum te-ai aştepta, să-l şubrezească? Conchidem că e simplu. Nu există nimic care să poată şubrezi sistemul, fără ca pericolul şubrezirii să nu fie dinainte studiat, controlat, prevenit. Revoltă a maselor? Nu există mase. Există numai indivizi care pentru a supravieţui, trebuie să mănânce. De sus, de foarte de sus, aproape din ceruri, li se presară fărâme-fărâme de hrană, iar ei se reped, se luptă, se sfâşie, ca să apuce. Fără a-şi potoli foamea şi fără a-şi trage sufletul, fără a apuca să vadă ce erau fărâmele mâncate, hrană presărată de sus, sau bucăţele din unul dintre ei, sfâşiat în toiul bătăliei, până când iar li se presară de sus nişte fărâme şi iar se reped, iar se luptă, iar se sfâşie. Ce ştim toţi este că orice nesupunere

înseamnă moarte prin înfometare. O nesupunere de unul singur presupune măcar un răgaz, o clipă de relativă saţietate, deci nu e voie să existe nici oameni relativ sătui. Dar ce înseamnă, în definitiv, nesupunere? Acum acestui popor nu i se mai cere nimic, ca să aibă la ce să nu se supună, nu i se mai cere nici măcar să nu urle de foame. Să zicem totuşi că ar găsi ceva de refuzat: munca, bunăoară. Închis în aceeaşi cuşcă, ştie, totuşi, că în acest caz, cel care dă la o parte capacul cuştii şi presară hrana, o să înceteze s-o mai presare, ba chiar nu-l poate nimeni împiedica să presare gloanţe. Şi atunci se supune. Merge la muncă chiar şi duminica, merge la votare, merge la şedinţă unde, precauţie absolut inutilă, va fi minţit, deşi e foarte clar că ajunge şi foamea, minciuna este un ingredient de lux, merge la petreceri, aici nu-i inutil să meargă, aici va fi îmbătat cu alcoolul prost *Victory,* merge la grămadă oriunde, pentru că numai acolo, deasupra grămezii, va arunca Marele Păsărar grăunţele. Şi nici măcar nu-i adevărat că cine nu munceşte nu mănâncă. *Numai cine nu-i în grămadă nu mănâncă*. Stupefacţia bătrânului din coada de aseară: *Ce, stai afară din coadă şi vrei să apuci*? *Vrei să mănânci*?? Nu. Voiam numai să văd cum de sub picioarele lor nu reuşea să iasă, cu sacoşa cu ouă făcute chisăliţă, o femeie gravidă, cu hainele smulse de pe ea, cu sânge pe mâinile pe care le ţinea sus, deasupra capului, mult mai puţin preţios acel cap, decât omleta din punga de plastic. Şi mama, care mi-a dat din ouăle căpătate de ea, nu ştiu de unde: *să plecăm*? *unde să plecăm*? *de ce să plecăm*?...

Şi buletinele de ştiri care vorbesc despre schimbul de telegrame între *Big Brother* aflat, nu prea se mai ştie dacă oaspete sau prizonier, la ruşi - şi credincioasa lui nevastă, rămasă la Bucureşti. Tunisienii l-au dat jos pe Burghiba, preşedinte pe viaţă, declarându-l senil. „Poporul" tunisian a reacţionat bine, nu s-a supărat că le-au înlocuit unii conducătorul iubit, stă cuminte. Franţa îl felicită pe noul preşedinte şi-i urează prosperitate.

Şi Eugen Barbu. Şi discuţiile absurde şi înnebunitoare despre el. R.: *Asta e opţiunea lui. Ce drept ai să-l judeci*? Dumnezeule, atunci ce drept am? De parcă eu l-aş acuza pe E.B. că nu-şi riscă poziţia şi cariera, spunând adevărul. Nici măcar că-şi consolidează poziţia şi cariera spunând minciuni, servind minciuna, consolidând răul, de dragul unei cariere care nici nu mai are nevoie de asemenea proptele, e deja făcută,

nici măcar de asta nu-l acuz. Dar nu pot să-l acuz nici că nemaiavând nimic de consolidat şi de apărat, fără să rişte el însuţi nimic, *face rău* oamenilor? Cuvântul ăsta, „opţiune" care mă ameţeşte, pur şi simplu? Cum „opţiune"? Merge să optezi între a sta dracului deoparte, dacă ţi-e frică - şi cum aş putea să-i pretind eu lui Barbu să-şi rişte pielea, dacă eu nu mi-o risc? - şi a nu sta deoparte, dacă o conştiinţă tot atât de vie ca şi talentul de scriitor, l-ar îndemna să nu stea. Dar să zici că el „optează" pentru răul activ, pentru ticăloşie, ce opţiune este aceea? Mai există şi posibilitatea ca Barbu să creadă că este bine ceea ce toată suflarea simte că e rău? Atunci Barbu n-are decât să spună în revista lui:"*Mie mi-e bine, de aceea optez pentru asta.*" În ce fel trebuie să gândeşti ca să spui „*fiecare înţelege conştiinţa în felul lui şi nimeni nu ştie ce e bine şi ce e rău*"? Ca şi cum frigul, foamea, întunericul şi suferinţele provocate oamenilor de ele şi întreţinute şi de Barbu, care spune în revista lui că nu există frig, foame, întuneric şi suferinţe, n-ai şti că sunt rele, că sunt Răul.

Moromeţii - prima parte, făcut film de un regizor de care n-am auzit până acum, Stere Gulea. Cu excepţia a două momente, salcâmul şi drumul lui Moromete cu Niculaie în spate, de la serbarea de sfârşit de an, impecabil. Un tragism egal, greoi apăsător, de epopee, de la început şi până la sfârşit. Iar Victor Rebengiuc, aproape că l-a făcut pe Moromete să semene cu Ghepardul lui Burt Lancaster. Nu observasem în carte că, după ce bâlciul cu Jupuitu (vociferări) îl suportă foarte bine, încăierarea cu familia lui, trăgând de lucruri, sălbăticia şi lipsa de decenţă a alor lui, provocată de perspectiva sărăciei, n-o suportă, aşa că dă banii, că s-o curme. Un estet, Moromete. Şi nici scena cu cartea ascunsă în bălegar - „cu limba s-o cureţi, boule" singura violenţă de limbaj, fiindcă, într-adevăr, ce negură trebuie să fie în capul cuiva, ca să simtă nevoia să murdărească o carte cu bălegar, şi ce idee superbă să sugerezi astfel respectul pentru carte şi dispreţul pentru troglodiţi, al unui personaj care el însuşi se lasă atât de greu convins de utilitatea şcolii.

13 noiembrie. Inconsistenţa de caracter a unor scriitori s-ar putea să fie reversul capacităţii lor înnăscute de a „înţelege" o mare varietate de caractere, capacitate care este chiar talentul prozatorului (şi al actorului), iar transformarea lor în nişte monştri de indiferenţă şi

neînţelegere în planul vieţii - preţul şi riscul exercitării acestei atenţii în planul creaţiei. Îmi pot imagina foarte bine un om epuizat emoţional de a-şi fi imaginat şi de a fi povestit un incendiu, incapabil să reacţioneze la suferinţa ta că acum-acum ţi-ai pierdut în incendiu toată familia.

Monica Ş. povestind ce-i povestise fostul ei soţ, în prezent activist UTC sau ce-o mai fi pe-acolo, dacă i-a ieşit chituiala dosarului. Se întâlnea în staţie la marginea Constanţei cu directoarea lui şi aşteptau împreună autobuzul. Aşteptau, aşteptau, autobuzul întârzia, ei se enervau, solidari, mai vorbeau de una de alta, chinuindu-se să întreţină apropierea aia penibilă între şef şi subaltern, să găsească subiecte de conversaţie, să se descopere ca persoane private, să nu lase să se instaleze acea tăcere torturantă, materială aproape, în fine, zâmbete timide, pe urmă o urmă de simpatie chiar, autobuzul vine când deja discută pasionat pe o temă, fiecare e surprins de cunoştinţele, inteligenţa, umanitatea celuilalt, a subalternului, respectiv a şefului, nici nu simt când ajung la N., orăşelul unde fac naveta, când coboară, când intră în şcoală, în cancelarie... Unde directoarea îi zice aproape pe tonul destins în care conversaseră: *Nu aveţi cumva un stilou cu roşu*? Şi-i taie ora.

Bătrâna mea cu seminţele îmi spune aseară: *Uite ce-am observat eu în 85 de ani câţi am. Toate faptele pe care ai fost sigur că n-o să le faci niciodată, până la urmă le faci*. Probabil. Pe măsură ce uiţi de ce ai fost sigur, cândva.

Mâine alegeri. Cinism surâzător. În fiecare seară se stinge lumina. Astă-seară nu s-a stins şi s-a dat apă caldă. Cu alte cuvinte, dacă această gloată imbecilă avea până acum nevoie de 10-15 zile ca să uite răul tratament, acum e şi mai imbecilă şi nu-i mai trebuie ca să uite decât o singură zi. O să-i dăm deci apă caldă şi lumină cu 24 de ore înainte. Dacă nu e imbecilă şi se simte sfidată, umilită, simte că-i plesnesc arterele, treaba ei, să le lase să plesnească.

Ion Cristoiu spune că doctrina estetică proletcultistă i-a îngustat lui Preda orizontul artistic, i-a sărăcit resursele, l-a determinat să renunţe la ceea ce avea mai profund şi i-a contaminat gândirea de un oarecare dogmatism, iar asta în *Moromeţii*. Neavând organ pentru tipul de scriitor - neobişnuit la noi şi chiar inoportun - pe care-l reprezintă

Preda, Cristoiu şi oricine altcineva, poate să spună prostia asta. Şi anume, nu despre *Desfăşurarea* sau despre *Ana Roşculeţ* şi care or mai fi fost porcăriile scrise de Preda, ci despre *Moromeţii*. Într-o literatură saturată de pitoresc şi de ciudăţenii, unde de la Eminescu încoace - alt străin rătăcit printre români - să susţii că Preda ar fi fost interesant dacă se ţinea de ciudăţeniile prozei din tinereţe, cu adormitul care aude maşina de cusut şi cu ţărani care violează pe una pe câmp fără să ştie de ce, înseamnă chiar să n-ai organ. Faptul că orice moralist este ameninţat de riscul dogmatismului şi de o oarecare obtuzitate maniheistă este adevărat. Dar decât o literatură a pitorescului, ciudatului, marginalului, mai bine una care-şi pune marile şi dogmaticele întrebări ale omului. Decât miticismul inteligent, sprinţar, şmecher, obsedat să ştie cum şi ce se întâmplă în literatura din Occident, în loc să scrie cum şi ce se vede, pur şi simplu, că se întâmplă aici, sub ochii lor, al optzeciştilor, mai bine dogmaticele întrebări ale lui Marin Preda. Universal devii când spui absolut tot ce se poate spune despre experienţa ta de aici-şi-acum, fără să tragi cu urechea la ce şi cum se spune şi despre ce altă experienţă, acum, dar aiurea. De aceea ruşii, cehii, polonezii sunt cum sunt, fiindcă scriu ce li se întâmplă lor şi pentru că, atenţi la ce li se întâmplă şi nu atenţi să se sincronizeze cu orice chip, au putut observa şi că li se întâmplă lucruri fără precedent în istorie şi că nu-i deloc adevărat budistul nostru adagiu cu „toate-s vechi şi toate nouă", din cauza căruia nu vedem ce se întâmplă cu noi, din cauza căruia mereu iau alţii caimacul şi mereu ne trezim şi noi după, să-i imităm, până şi când vorbim despre noi înşine: excelentele romane ale lui Eugen Barbu, nişte imitaţii perfecte. Preda, cu dogmatismul lui, nu are la noi precursor şi nici urmaş. Poate „greoaia" Gabriela Adameşteanu. Cât despre mulţii cititori ai *Celui mai iubit*..., destui „rafinaţi" mi-au mărturisit că nu le place Preda, l-au citit, desigur, întotdeauna e interesant să ştii ce opinie are Preda despre şi despre. Asta fiindcă e singurul care are o opinie explicită. Restul vorbesc despre altceva...

15 noiembrie. Am cunoscut-o pe bătrâna de la unu. 85 de ani. A avut doi copii. O fată care a murit la naştere şi un băiat care i-a murit pe front. Soţul i-a murit când ea avea 36 de ani. Îmi spune: *Dacă aş avea 36 de ani, ori m-ar împuşca ăştia pe stradă, ori aş putrezi în puşcărie. Nu*

vă e urât singură? o întreb. *Cum să nu-mi fie*? Parcă m-ar certa pentru o întrebare aşa de stupidă. Mă duc la ea în dimineaţa asta. O găsesc în pat. Aşternuturi albe, apretate, cămaşă albă. Parcă e o fată. *Vă e rău*? *Ce-i cu dumneavoastră în pat*? *Nu prea mi-e bine,* zice. *Dar ce vă doare*? *Nu mă doare nimic, mi-e lene. Azi e sâmbătă sau duminică*? *Duminică,* zic. *Azi sunt alegeri,* zice ea. *Păi ce staţi, scularea, şi la vot. Lasă-i dracu, că vin ei.* Fără furie, cu nepăsare.

În fiecare zi mă rog la Dumnezeu să nu mor singură aici. Dar nu vorbeşte prea mult despre asta, nu e singurul ei gând, iar mintea îi merge. Iese foarte bine deasupra singurătăţii, fricii, sărăciei şi se uită curioasă în jurul ei.

Vorbim, eu şi R., despre uşurinţa la scris a unora şi chinul altora. *Depinde,* zice, *de felul gestaţiei. Unii ţin copilul în burtă cât e natural, alţii, nerăbdători să scrie, să publice, îl scot înainte de termen. Primul este deja format, armonios, perfect, celălalt este ce este - un avorton. Eventual îl mai ţin în incubator, tremură pentru viaţa lui, iar uneori îl nasc cu două capete, patru picioare, două inimi. Spaima că nu ştiu pe urmă ce să amputeze, care sunt organele vitale, care sunt în plus, îl ciumpăvesc până îl omoară.* Nerăbdători să scrie şi să publice. Nu-i adevărat. Iese avortonul pentru că nu-l mai ţine burta, îl dă afară. Malcolm Lowry care şi-a scris *Vulcanul* de 6-7 ori.

Contribuţia lui R. la *Vila Margaretta*. A citit-o în stadiul de talmeş-balmeş indigest, de făt scos cu forcepsul ca să fie salvată mama, bucăţi însângerate, urâte, amestecate. *Crezi că poate ieşi ceva din asta*? *Nu,* zice. *Adică este mort*? *Nu, mai palpită în cărnurile alea ceva viaţă, dar spre stingere. Prea morbid,* zice, *prea multă moarte, niciun contrast, deşi, curios, e, foarte clar, un spaţiu al tău, mici ochiuri, dar nu-l delimitezi. Şi, la urma urmelor, ce vrei să spui*? *Ce încerci să-mi transmiţi*? Îi spun. *Nu rezultă,* zice. *Nu rezultă deloc.* Mai trebuie deci petice de viaţă-viaţă, cu care să înconjor, să delimitez moartea asta, care-i prea multă. Un buboi înconjurat de piele curată, catifelată. O scârnăvie aşezată pe o pernă moale de mătase. Ăsta e secretul ca urâţenia să fie acceptată ca artă, perna moale de mătase, epiderma catifelată din jurul buboiului. Izolarea de restul ţesuturilor, de restul organismului. Punerea lui în imposibilitatea de a-l contamina, de a se extinde. Discuţie şi despre nevroza (sănătatea) artistului. *Un artist este în chip profund şi în ciuda*

aparenţelor foarte sănătos, cea mai sănătoasă fiinţă. El este sănătatea însăşi, spune R. Eu cred altfel: că nu sănătos, ci dimpotrivă, foarte bolnav, pe artist îl deosebeşte de alţii aspiraţia foarte puternică spre sănătate, voinţa de a fi sănătos, forţa cu care doreşte să fie sănătos, vigoarea şi hotărârea cu care urmăreşte acest ţel, eliminarea părţii bolnave, care e mântuirea lui. De unde urâţenia insuportabilă şi degradarea, ca o descompunere rapidă, a unui scriitor care nu mai scrie. Cred, în tot cazul, mai mult în scriitorii cărora li se potriveşte (le pot atribui) descrierea asta, atât de fiziologică a actului creator, al căror efort atinge atât de profund mizeriile finţei, pentru care scrisul e o luptă pe viaţă şi pe moarte, decât în aceia pentru care fiecare carte e o nouă naştere, normală şi igienică, tot la nouă luni. Faulkner cu incestuoşii, gâjâiţii, arieraţii şi damnaţii lui; Lowry, cu alcoolul şi cu delirurile lui. Ce efort, dar ce vigoare, să scoţi din atâta mizerie afundă atâta curăţenie înaltă şi de neatins. Scafandri în mizerie ca să scoată curăţenia. Uite şi raportul dintre mizeria vieţii şi morala operei. Să te afunzi în hazna, ca să aduci deasupra viermii şi colcăielile haznalei, niciun efort, niciun chin şi nicio izbândă: Barbu - oricât de luxuriant i-ar fi talentul. Să fii un tip sănătos, senin, imperturbabil, ca Sadoveanu, iarăşi niciun efort, nicio dramă, niciun triumf. Nu-mi spune Sadoveanu, în tot cazul, cât îmi spune Lowry, prin distanţa uriaşă între polii care şi-l dispută, periclitându-l. Între mizerie şi strălucire curată. Ce drum a trebuit să pacurgă, ce vigoare şi ce voinţă de a se salva, i-au trebuit.

19 noiembrie. Nu ştiu în cine am citit: *o carte bună e cea care te convinge că povestea citită în ea, s-a întâmplat cuiva. O carte foarte bună - povestea ţi s-a întâmplat ţie*.

Ciudăţenie: în intervalele de *sécheresse,* lungi, chinuitoare, mult mai lungi decât celelalte, umbli printre oameni şi lucruri, fără să le vezi, chinuit, terorizat, nereuşind nicio secundă să uiţi că nu scrii şi că tu trebuie să scrii. În celelalte, mai rare, dar ce fericite, te uiţi, în pauze, în jurul tău, încântat, avid, nu te mai saturi să priveşti, să te bucuri, de parcă planeta acum s-ar fi născut, pentru tine. Şi totuşi, imperceptibilă, angoasa: există lumea asta sau este o plăsmuire a stării mele de beţie? Care e lumea reală: asta de acum sau cea de atunci?

23 noiembrie. Mi-am amintit o întâmplare cu Ştefana. Obişnuiam ca pentru discuţiile noastre nesfârşite să ne ascundem prin stufărişurile

de pe malul bălţii, sau prin gropi sau prin porumb. Probabil că ne ascundeam acolo ca să fim sigure că nu o să ne tulbure nimeni sau să ne recunoască şi să spună alor noştri că ne-au văzut fumând. Dar probabil şi fiindcă discuţia noastră ne cerea o atât de mare concentrare, încât lumea exterioară ne-ar fi deranjat oricum, prin orice solicitare. Miliţianul care a apărut lângă noi în acea după amiază. Brutalitatea lui şi umilinţa încercată în faţa bănuielilor lui, deşi atunci nu-mi dădeam seama ce bănuieşte, şi nici acum nu sunt, de altfel, sigură, că el bănuia ceva foarte precis. Acel „Ce faceţi voi aici?" încărcat de jubilaţie mitocănească. Convingerea lui probabilă că nu ne surprinse la timp, că eram pe punctul sau la puţin timp după ce comisesem ceva reprobabil. Senzaţia mea, şi cred că şi a Ştefanei, că acela era lucrul reprobabil, discuţia despre literatură. Ruşinea, scârba, umilinţa, hotărârea de a nu mă mai pune niciodată în situaţia ca un poliţist grosolan să mă întrebe de ce fumez şi de ce stau de vorbă în locuri ascunse. Nici gând să-mi caut alte mijloace de apărare, ci gândul *renunţării din nobleţe*.

24 noiembrie. Minciuna cea mai periculoasă, aceea care seamănă foarte bine cu adevărul. SLAST-ul acum, până în urmă cu 2-3 ani, „Flacăra".

După-masă, pe alee, între blocuri, o femeie pe care n-am văzut-o de când aveam nouă ani. Senzaţie de bucurie, vag ilicită, că eu o ştiu pe ea şi ea nu mă ştie pe mine, că eu am această putere asupra ei, iar ea n-are asupra mea nicio putere, ceva ce-aş fi simţit dacă aş fi devenit brusc invizibilă şi diabolic atotvăzătoare. Dar ce cohortă de nume a năvălit după ea pe uşa întredeschisă a memoriei! Calistrat Senka, Florea Doncea, Renţea, Zarcu, Zisu. Ce este atât de familiar pentru mine în numele acestea, dacă nu eu-însămi? Neclar: aceste nume mă emoţionează atât de intim, pentru că ţin de copilăria mea, ca epocă în care eu eram indistinctă de mine însămi? Eu eram totuna cu mine. Lumea, ca autoportret. Scrutez în memorie satul acela, cum aş scruta o veche, foarte veche fotografie, căutând să recunosc în mulţimea capetelor înghesuite unul în altul, pe al meu, mereu pe al meu. Ca să aflu, ce?

Uite o posibilă clasificare, după deosebiri de structură, cărora n-ai cum să le scapi. Un autor care se caută peste tot pe sine, vorbeşte la nesfârşit despre sine, un discurs care nu se sfârşeşte niciodată, nu

pentru că la marginile eului nu ajungi niciodată, ci pentru că nevoia de a face gălăgie în peştera neagră în care ai căzut şi nu mai poţi ieşi, ca să te mântui de frică, nu are sfârşit. Pentru un om astfel alcătuit, încât să trăiască afundat în el însuşi, ca într-o groapă, pe marginile căreia nu se mai poate căţăra să privească şi afară, eseistica, logoreea inteligentă, profundă, dar fără sfârşit, *lamento*-ul veşnicului întuneric şi al neputinţei de a ieşi din el, este singura formulă adecvată. (Că de scris, trebuie să scriem, nu? fie şi pentru că tăcerea, cu o asemenea fire, este torturantă, intolerabilă.) Când unii dintre ei, nemulţumiţi de statutul incert al eseului, vor să scrie proză epică, eşuează. Personajele lor seamănă între ele, pentru că sunt toate autoportrete, în atitudini mai mult sau mai puţin diferite, în veşminte mai mult sau mai puţin diferit colorate, în ipostaze biografice şi la vârste diferite, imagini ale sinelui mai mult sau mai puţin deformate. Deformarea convenindu-le, fiindcă e unica posibilitate de a obţine altceva, de a scăpa, fie şi provizoriu, din închisoarea propriului eu. Există şi artificii, posibilităţi de a face că galeria de autoportrete să pară că este chiar lumea. (Ţinând cont şi de faptul - fără legătură cu ce spun aici - că orice personaj este întotdeauna, chiar şi la marii „obiectivi" un autoportret, fiindcă Celălalt rămâne întotdeauna, asemenea lucrului în sine kantian, incognoscibil.) Exemplu: Pavese.

Reflexii prilejuite de întâlnirea, azi, cu O. Paler. Sclipitor vorbitor despre el însuşi, invariabil, fatal, despre el însuşi. La cererea cuiva de a-şi aminti de unul dintre marii scriitori pe care i-a cunoscut: Blaga, Arghezi, Sadoveanu, Călinescu, n-a ieşit nici cea mai vagă schiţă de portret. Ca şi cum, nerăbdător să se întoarcă la sine, a privit în grabă orice s-a oferit privirii lui. Nici curiozitatea, nici spiritul de observaţie, nici admiraţia, stima, idolatria specifice tinereţii (deşi idolatria poate fi ea însăşi proiecţia unui eu ideal şi urmărit cu tenacitate), nu au reuşit să-i impresioneze pelicula memoriei cu figura unui asemenea om cunoscut cândva, un cuvânt al aceluia, un gest semnificativ. Despre Arghezi spune: *L-am cunoscut când lucram la radio. Făceam o emisiune cu... M-a întrebat dacă... Am trăit atunci sentimentul că... Apoi îl expediază astfel: Mi-a făcut mai târziu nişte dezvăluiri, care însă fiind prea intime, nu le pot dezvălui aici*! Ciudatul Arghezi, cu ghiduşiile, vocea, privirea, ticăloşiile lui mici sau mari, replicile antologice, nu

impresionaseră această peliculă, trecând prin faţa ei. Orbirea celor cu ochii întorşi spre ei înşişi. „Ochiu-nchis afară, înlăuntru se deşteaptă", sigur că da, dar acolo să vadă numai lucruri care merită împărtăşite, cum vede Eminescu. (Iată de ce cred că Ro este prozatoare. Nicio fiinţă nu trece prin faţa aparatului ei de fotografiat, fără să-şi lase acolo imaginea, sau dacă nu imaginea întreagă, atunci o mână, un picior, un colţ de faţă. Faptul că filmul o imprimă, imaginea aceea, e o garanţie. La fel, Adameşteanu).

Întrebat despre aderenţa lui la idealul clasic Paler spune: *Nu. Clasicul iubeşte constrângerea. Verbul clasic este* trebuie, *verbul meu este* doresc. *Clasicul iubeşte lumina, amiaza, eu am umblat şi noaptea. Boala clasică* (*în sensul de caracteristică spiritului clasic*) *este scleroza*.

Nu-mi pare că a înţeles spiritul clasic. Dovadă, că pe de altă parte, spune: *N-am înţeles niciodată absurdul şi arbitrariul*. (Care sunt totuşi, mult mai compatibile cu „doresc" decât cu „trebuie".) *Am moştenit din copilăria mea la ţară un simţ aproape rigid al binelui şi al răului,* zice, de asemenea, ceea ce face de neînţeles neînţelegerea lui pentru spiritul clasic. Ca să nu mai spun că *Apărarea lui Galilei* nu e deloc opera cuiva foarte sigur de ce e Binele şi ce e Răul.

Altă mărturisire „suspectă": lucrează mereu la trei cărţi odată. Ce-mi spune mie disponibilitatea asta? Nu reuşesc oricum s-o împac cu „rigiditatea" pe care spune că a moştenit-o de la ţară şi nici rigiditatea cu respingerea clasicismului ca formulă interioară.

Nu-i place să călătorească, spune. *Îi e frică. Ulise e nemuritor prin partea lui sedentară*. Relaţia locvacitate - sedentarism, de reflectat.

Frumos despe tăcerea enigmatică a statuilor greceşti. Care au avut, la origine, gene false, ochi din pietre semipreţioase, colorate. Cum falsifică timpul şi achiziţia culturală, obiectul artistic. De ce să-l falsifice? De unde vine stăruinţa asta analitică, dacă nu din frica şi nesiguranţa de sine?

Şi: *Omul clasic se află nu numai sub semnul lui Apollo, ci şi al lui Procust*. Categoric nu. Apollo, Procust, Ceauşescu, greu de pus alături. Una e să ţi se taie capul şi picioarele şi alta e să-ţi impui tu limite interioare, să-ţi asumi fără frică propriile limite, propriul adevăr. În unicitatea lui şi în neasemănarea lui cu alte adevăruri. Perfecţiunea prin ciopârţire şi perfecţunea prin armonizare interioară nu pot fi unul

şi acelaşi lucru. Dacă Octavian Paler vroia să transmită auditoriului său, venit cu sufletul la gură, să-şi mai încarce plămânii cu puţin oxigen, ceva adevăruri subversive, trebuia să fie subversiv, dar sincer. Adică să deosebească limpede aceste două feluri de „clasicitate", a lui Apollo şi a lui Procust. Restul s-ar fi înţeles, nu? Că noi nu stăm sub semnul lui Apollo, ci al lui Procust. Dar el trebuiea să-i deosebească limpede, cu abilitatea lui disociativă. Ceva nu-i în ordine în nevoia asta de a răsturna mituri. De pildă, „fanfaronada" lui Ahile, *care este viteaz, fiindcă se* ştie *invulnerabil*. *Cine nu e viteaz, când ştie că are vulnerabilă o suprafaţă atât de mică din corp, un călcâi*? Dar întâi, că tocmai de-aia este Ahile mai vulnerabil decât alţii, pentru că vulnerabilitatea lui e mai precis circumscrisă. Pe urmă, Ahile este fanfaron numai la începutul poveştii, tocmai pentru ca, prin contrast, umanizarea lui să fie mai expresivă. Ce demonstrează autorul acolo este că suferinţa dă autenticitate. Altă afirmaţie: *Toreadorul se teme mai mult de public decât de taur*. *Regulamentele coridei îl avantajează pe taur, pentru el prevăd măsuri de protecţie, nu pentru bietul toreador*. Aici O. Paler e pur şi simplu şmecher. Pune între paranteze abuzul iniţial, că pe taur nu-l întreabă nimeni dacă vrea sau nu să lupte, pe când toreadorul e liber să aleagă, aşa că măsurile de protejare a taurului nu sunt decât o încercare de a repara şi echilibra situaţia abuzivă, fără de care corida n-ar mai fi artă, ci măcel. Cum şi e, de altfel. Şi mai spune O. Paler că nu înţelege arbitrariul. Ba îl înţelege, şi încă cum! În tot cazul el pică într-o capcană în care se pică frecvent: pentru că vrea să înţeleagă Răul, la care a fost nevoit să consimtă, a intrat în teritoriul lui, unde-şi continuă foarte inteligentele disocieri între Bine şi Rău, dar deja în interiorul Răului, pe care îl desparte mai departe în Bine şi Rău, pe urmă se repede la Răul ăsta mai mic, pe care iar îl desparte în Bine şi Rău, şi tot aşa, până face Răul mici fărâme recuperând din el Binele. Răul compact, mare, din care n-ai de altfel ce înţelege, nu e nimic de înţeles în el, trebuie doar să fugi de el, nu-l mai vede, că e înăuntrul lui, ocupat cu disocierile, iar Binele întreg, compact, de asemenea nu-l mai vede, a rămas în urmă, în punctul unde a început această febrilă activitate disociativă. Este ca în bancul despre arderea evreilor unde există întotdeauna două posibilităţi dintre care una atât de exaltantă, încât uiţi că la început trebuie să accepţi arderea.

Tentaţia de a găsi lumea la capătul propriei singurătăţi, zice. *În tine însuţi*. Mă tem că lumea nu e acolo, în labirintul fără sfârşit al sinelui. Dacă la capătul acestui tunel nu se află o altă ieşire, spre lume, ca aceea din basm, prin care prinţul să iasă deasupra, n-are ce să găsească în el. Lumea sunt ceilalţi. Care mor lângă tine şi aşteaptă de la tine o gură de oxigen şi o rază de speranţă.

Şansa celui care se autoinvestighează este sinceitatea. Dar acum se îndoieşte şi de posibilităţile acesteia. Nu poţi fi sincer, zice, *până la prostie şi ofensă*. Nu înţeleg. *A fi sincer,* spune Camus = *a nu spune mai puţin, dar nici mai mult decât simţi*. Nu decât gândeşti, probabil fiindcă gândirea e mai înşelătoare decât sunt sentimentele. De gândit, cu cât eşti mai inteligent, cu atât mai bine ştii că trebuie să gândeşti ce trebuie. Iar chestia cu prostia şi ofensa, ce vrea să zică? E atâta inflaţie de sinceritate pe-aici, că ea riscă să dea peste margini, frizând excese atât de nesemnificative, cum e ofensa? Altceva nu ne mai ofensează azi decât sinceritatea unora şi altora? Ce eschivă!

Dumnezeule, dar eu mă tem că inteligenţa e chiar periculoasă şi că tentaţia inteligenţei, cinismul, şi-a găsit în dialectică (marea metodă a epocii noastre, nu?, nu de la Marx, ci de la Hegel, de-asta n-avem de ce ne mefia) apa în care să se scalde şi să facă acrobaţii fără sfârşit: teză, antiteză, sinteză, din aproape în aproape, prin asociaţie de idei, vorba frumoasei mele colege de grupă, marea metodă, deci, dialectica, mijlocul ideal de a-şi muşca coada la nesfârşit, de a te roade singur, ca un cancer, autoprodus, până rămâi doar gura care vorbeşte, automistificându-se, *teză, antiteză, sinteză,* şi niciun adevăr al tău, oricât de umil, dar al tău, de care să ţii cu dinţii şi pentru care să fii în stare să mori.

Revenind, Paler este întrebat pe urmă scurt, *dacă abjecţia vieţii se împacă cu valoarea operei*. Spune: *Nu*. Dar cum, nu? *La Rochelle, e convins, ar fi fost un mare scriitor, dacă n-ar fi colaborat cu naziştii. Colaborând, la sfârşit s-a sinucis şi a pus capăt şansei de a fi un scriitor mare*. Eu ştiu dacă nu-i cam simplist? Sau dacă nu rezultă din exemplul ăsta tocmai că tipul n-a fost destul de ticălos ca să-şi suporte abjecţia de a fi colaborat, de a-l durea-n cot de ce-a făcut şi să-şi vadă de operă? Dar de Sade, cum de a extras din abjecţie o operă atât de mare şi din câte ştiu, nu s-a sinucis? Céline şi-a ucis abjecţia prin scris, la Rochelle a

preferat să se sinucidă, n-a avut talentul, adică forţa morală de a-şi înfrunta şi ispăşi prin scris, abjecţia. Poate că unul a fost mare om iar cel de-al doilea mare scriitor? Şi numai nevoia noastră de bine, adevăr şi frumos nu ne lasă să vedem că între om şi operă nu există nicio legătură? Că omul poate fi foarte bine un ticălos, iar opera sublimă?

Altfel, fraze şi citate admirabile: *Kierkegaard a spus*: *trupeşte te pot ucide alţii, spiritualiceşte numai tu însuţi*. Nu: cred că şi spiritualiceşte te pot ucide alţii, pe neobservate şi cu duhul blândeţii. Şi începutul conferinţei, admirabil: *În copilărie o ghicitoare mi-a prezis că am să mor la 44 de ani. Nu s-a întâmplat, din fericire pentru mine, aşa. În schimb, la 44 de ani am publicat prima carte*.

Interesant, totul.

Eugen Simion - *Întoarcerea autorului*. Reconfortant. Urât, cu antipatie, dar pe bună dreptate, despre Simone de Beauvoir.

În schimb, frumos, despre Margueritte Yourcenar care crede că „*literatura actuală este produsul unei subiectivităţi strâmte şi rămâne prizoniera coşmarului*". „*Fericirea este o capodoperă*" mai zice această minunată bătrână doamnă. La care dacă am trudi atât cât trudim la capodopere, ar mai fi nevoie de ele? Printre altele, comunismul lui Marx asta a vrut: să ne facă atât de fericiţi, încât să nu mai avem nevoie de capodopere. Are Marx undeva o frază care-ţi face frig pe şira spinării: „*În acest caz va ieşi din el* orice, *un extraordinar poet, muzician, pictor, savant, dar niciodată un OM*." Care va să zică, geniul, de orice fel, nu e maximum ce poate fi un om, ci un fel de rebut, pentru Marx. Omul, adică omul nou, aşa de perfect şi de fericit în perfecţiunea lui, nici nu va avea nevoie de literatură, muzică, pictură, pentru a trăi. Doar cel mult, ca de un desert, ca de o bere, ca de un râgâit la digestie.

Sartre (1970): „*Individul este întotdeauna responsabil de ceea ce s-a făcut din el, chiar dacă el nu poate face nimic decât să-şi asume această responsabilitate*." *Superbă demnitate,* spune Eugen Simion. Dar Sartre ştia în 1970 că se poate face din om o fiinţă incapabilă să-şi asume responsabilitatea pentru ce s-a făcut din el? Şi pe urmă, chiar asta e problema? Să-şi asume cei din care s-a făcut ceva, răspunderea, nu cei care au făcut ce-au făcut? În 1970, şi-n Franţa aia care se joacă de-a ideologiile, de-a comunismul, de-a de toate... Care sub nazism, noroc de

durata scurtă, noroc venit din altă parte, de altfel, s-a comportat mai bine?

Capitolul despre Eugen Ionescu, care-şi detestă, copil fiind, tatăl, cu *caleçonii* lui, în intimitatea căminului, şi sobrietatea lui în exterior. Contrastul ăsta trebuie să-l fi marcat, vorbindu-i despre dedublarea omului. Mitocănia şi grobianismul între „ai tăi" şi curtoazia, respectul de convenţii, în lume, tipii puşi la patru ace în societate şi foarte neglijenţi în ţinută, acasă. La Ionescu, tatăl are două înfăţişări: de tiran în *caleçon* şi de rândaş în frac.

1988

2 ianuarie 1988. O săptămână la Iaşi. În dimineaţa de Crăciun, la Mitropolie. În timp ce confruntam imaginea mea mentală, aceea pentru care venisem, a Iaşului, agitat de revolte studenţeşti şi muncitoreşti, cu aceea pe care o aveam sub ochi, - o mulţime placidă, ascultând, sau neascultând, pe mitropolitul sau episcopul de Iaşi, înălţând osanale lui Ceauşescu, am avut senzaţia că mintea noastră secretă neobosită legende, într-un metabolism al ei, ştie ea de ce o face, care-i sunt nevoile fiziologice. Chiar dacă eu, din teama de a nu mă iluziona, alerg acolo să aflu, şi absolut de fiecare dată, asemeni unei fete morgana, nucleul legendei aceleia se mută în altă parte, mereu în altă parte. Când eu ajung la Braşov, poporul se răscoală la Iaşi, când eu alerg la Iaşi, se întâmplă ceva la Arad, sau la Bucureşti, ajung de fiecare dată prea târziu şi nu mai dau de nimic decât de aceeaşi mulţime placidă, plus vestea că poporul s-a răsculat la Constanţa. Unde dau fuga şi tot aşa. Ce fel de inconştient colectiv este cel care naşte asemenea himere şi ce nevoie frustrată de respect de sine?

Ştiu că nu e totul zvon. Despre Braşov, ştiu că eu am aflat cu întârziere. Aşa că în afară de porcăriile şi minciunile sinistre din ziare n-am mai găsit nimic. Poliţiştii cu câini, bastoane şi pistoale, patrulând pe străzi, la fiecare zece metri şi „circulaţi". Trebuie să-mi cumpăr un radio bun, din cele ce se mai găsesc. Am auzit că vor fabrica numai de cele cu programul I şi programul II şi că, pe al tău, dacă-l duci la reparat, îl „castrează" în felul ăsta inteligent. Cum de nu le-o fi dat prin minte până acum şi mă întreb cu groază de unde vom mai afla noi atunci ce se întâmplă cu noi? Trenurile suspendate, călătorii între judeţe, numai „cu rost", telefoane interurbane care nu cuplează. N-am

să mai pot să aflu nici *când am murit eu*. Dar oare cum de le-a venit în minte atât de târziu soluţia asta simplă-simplă-simplă?

13 ianuarie. Însemnătatea strategică a anihilării oricărei persoane susceptibile de a deveni model moral, şi a tacticii de a o înlătura înainte de a se întâmpla acest lucru, cu mijloace care să prevină transformarea, chiar postumă, într-un model. Pentru deplina şi absoluta întronare a antimodelului ca model. În afara opoziţiei bine-rău, niciunul dintre cei doi termeni n-are niciun sens, astfel că antimodelul devine model, nechezolul - cafea, vinilinul - piele, soia - carne, Ceauşeasca - savant, Păunescu - scriitor.

Asta fiindcă a plecat şi Adina Kenereş... Şi spun „unii": *Ei şi, dacă a plecat, ce*? Atâta pagubă... Când vor dispărea toate reperele, toate criteriile, toţi termenii de comparaţie, toate direcţiile acestui nesuferit grad comparativ, cu egalitatea, superioritatea şi inferioritatea lui, vom rămâne să ne lăfăim, să boierim în absolut. Acolo unde susul şi josul nu au niciun înţeles. *În univers nu există sus şi jos, bine şi rău,* aflu de la R. Prin urmare, nici în morală? Îmi vine să mă dau cu capul de toţi pereţii.

14 ianuarie. Şedinţă de partid „deschisă" pentru a-l certa pe G.I. *Bea, nu-şi face orele, „nu se achită de sarcini"*. *Părinţii se plâng, elevii rămân corigenţi la obietul lui, în primul trimestru de după ce se mută la altă şcoală. Aşa că nu e vorba de noi, personal, noi n-avem nimic cu el, noi suntem reprezentanţii altora. Care ne cer măsuri, atitudinea lui se răsfrânge şi asupra noastră, în special asupra prestigiului nostru. Ce-i de făcut deci*? G. care ne-a năruit prestigiul, ascultă această punere în problemă, pe urmă se ridică în picioare şi tace. Secretara de partid insistă. *Noi, tovarăşu', vrem să vă ajutăm. Să vă înţelegem. Să vă ridicăm sancţiunea dată pentru aceleaşi abateri, acum şase luni*. Tipul tace. *Tovarăşe G.*, continuă aia, răbdătoare, *noi ştim că aţi avut greutăţi şi că le aveţi încă, dar totuşi, o sancţiune e ceva ruşinos, noi nu v-am dat-o ca să vă descurajăm, ci ca să vă stimulăm, să vă facem să înţelegeţi că nu se mai poate*. (Pe ea, pe secretara asta, o bate bărbatul de-i sună apa-n cap, se pare, dar ea trebuie să se ocupe de greutăţile pe care „le au şi le-au avut" alţii.) Se opreşte şi aşteaptă ca tipul să deschidă în fine gura şi să înceapă să-şi ia ştiutul angajament. Tăcere. La un moment dat G. bâiguie ceva, dar fiindcă nimeni nu se mai aştepta să-l audă vorbind, nu a fost nimeni atent şi nu se poate deduce ce-a spus. Secretara,

fericită: *Vă rog să repetaţi, tov. G., aţi spus ceva, vă rog să repetaţi*. Tov. G. nu vrea să mai repete. Şi ea trebuie s-o ia de la capăt: *Sunt ani de zile de când vă cunosc şi n-am fi procedat astfel, dar dumneavoastră n-aţi dat niciun semn de îndreptare şi...* Tocmai când vocea ei devenise înaltă, G. deschide gura şi spune, tot neauzit, ceva. *Da, sigur,* zice secretara, convinsă că discuţia a demarat, *poftim, vă ascultăm*. Degeaba. Se face din nou linişte şi rugat măcar să repete ce-a zis, dacă altceva nu mai are de adăugat, G. spune încet: *Vă înţeleg*. După care nimic. Linişte. Tipul stă în picioare, se uită în faţa lui, undeva, în gol, de fapt, nu se uită, decât că are ochii deschişi. E un om de 50 de ani, cu părul complet alb, robust, înalt, cu tenul cenuşiu, pergamentos, de tip stat mult închis în casă, şi cu nişte ochi care nu se văd, nu din riduri sau pentru că sunt roşii, injectaţi, ci cumva fiindcă nu te poţi uita la ei, nu ştiu cum. Şedinţa asta mi-a adus aminte imaginea oribilă văzută o dată la un combinat de creştere a puilor. Era un ţarc, de un metru pe un metru, unde erau înghesuite vreo sută de asemenea vietăţi, jumulite pe toată suprafaţa corpului, dar mai ales pe spinare, o jupuitură stacojie, sângerândă, pe care şi-o ciuguleau una alteia, crezând cu mintea lor de găini că acolo este vreo grăunţă, iar dacă din buba aia ieşea până la urmă sânge, toate se repezeau şi o ciuguleau până când vietatea rămânea lată, acolo, jos. Secretara noastră de partid, găina-şefă, îl ciugulea pe G. cu o anumită distincţie, eleganţă, enunţând principii - *colectivul e dator să ştie, ca să vă ajute* - dojeni - *chiar aşa, tov. G. să nu aveşi nicio ambiţie*? - şi în final această buimăcitoare frază, care a cerut să fie trecută în procesul verbal: *De când a divorţat de fosta soţie, tov. G. n-a luat cuvântul în nicio şedinţă*.

În drum spre casă, directoarea mea, care se simte datoare cu mine să poarte discuţii mai „intelectuale" decât cu alţii, îmi povesteşte despre funcţionarii de la partid care controlează literă cu literă telegramele ce se trimit din toate unităţile de pe raza judeţului, tovarăşului. Sunt sute, mii de telegrame, iar tipii ăia fac zile şi zile în şir numai asta. *Cum poate să progreseze o ţară, când forţele ei sunt blocate în asemenea îndeledniciri*? O întreb dacă ea crede că cineva vrea să progreseze această ţară şi-mi spune că absolut toată lumea vrea. *Eu nu*? Şi spun că nu ce vreau eu contează, dar cei a căror vrere contează au de ales, ori ţara, ori sistemul, şi că secretul menţinerii sistemului este chiar

stagnarea şi că eu cred că dimpotrivă, există foarte puţini oameni care „vorbesc” din alte motive decât că e o tradiţie venerabilă la români să se vorbească cu îngrijorare despre progresul ţărişoarei, vezi Caragiale. Am lăsat-o foarte gânditoare.

Vorbeam cu R. de ce trebuiesc demolate satele. *Aşa,* zice, *pentru că altfel fugăreşti un cârd de iepuri pe un câmp şi altfel închis într-o cuşcă. Într-un bloc cu şase scări şi zece etaje bagi un sat întreg. Ore fixe de apă caldă, de lumină, aceeaşi intrare, aceeaşi ieşire, closete şi spălător pe hol, cârciumi închise şi deschise la aceeaşi oră, cinematografe, magazine. Blocul întreg merge la ora 8 încolonat, la duş, la ora 9, încolonat, la masă, la zece, încolonat la telejurnal. Încolonat, disciplinat, adunat, la culcare, la 10 şi 10, şi tot aşa. Cuvântul eficienţă nu e o vorbă.* Ne încântăm de deşteptăciunea tipului. De unde vine încântarea? Păi, una este să te opreseze un idiot şi alta să te opreseze un geniu fie el şi al răului; fie el şi paranoic. Adică nu e chiar aşa de vexant.

5 februarie. N. Ceauşescu a dat drumul din puşcării la - dacă am reţinut bine, - circa 250 de mii de deţinuţi. Toţi care aveau de făcut până în zece ani. Aud că deţinuţii politici prin asta se şi deosebesc: au pedepse mai mari. Acesta a fost deci darul făcut ţării, de ziua lui. Se spune că deţinuţii l-au aclamat, la porţile închisorilor, că-şi tăiau pielea şi scriau cu sânge pe ziduri *Trăiască Nicolae Ceauşescu,* manifestări de dragoste şi simpatie din parta femeilor, care-şi smulgeau hainele de pe ele, de bucurie. Cineva făcea observaţia că ăsta este un cinism şi o sfidare şi cât se simte încă de tare, dacă-şi permite aşa ceva. Noi presupuneam că, dimpotrivă, ăsta e semnul cel mai sigur că se simte pe ducă. Fiindcă 250 de mii de oameni care să strige „Trăiască” n-ar fi găsit la ora asta. Şi de câtă abjecţie e în stare ca să nu-l intereseze cine-l susţine, numai să-l susţină cineva, cineva să-i confirme că are dreptate, chiar dacă cineva-ul ăsta e tot ce are societatea mai declasat, anume exact aceia de care el era dator să-şi apere supuşii, nu să li-i lase pe mâini. Din ce în ce mai des îşi dă în petec şi nu, nu e deştept nici atât cât să fim noi consolaţi că nu ne ţine la respect un fitecine.

7 februarie. Vorbeam cu Ortansa M. despre Alejo Carpentier. Ea observa că spre deosebire de alţi latino-americani, Carpentier trăieşte tot într-o ţară comunistă, scrie tot o literatură „angajată”, nu există nimic anticomunist în romanele lui, dimpotrivă, şi totuşi, câtă libertate

interioară, deschidere, capacitate de a proiecta în absolut această aventură umană, mai bună sau mai rea ca altele, n-are importanţă, dar o experienţă umană, nu mai puţin, dar mai ales, nu mai mult decât asta. Acolo, în cartea lui, este comunism, dar el nu este acolo ca să-l justifice, ca să pledeze pentru el, ca să te convertească, ci se uită la ce vede şi spune ce vede. *La romancierii noştri,* spune O., *la toţi, până şi la Preda, se vede angajarea asta limitativă*. Cred că a observat bine. Se simte ceva ca o conştiinţă vinovată, o nelibertate, nedesprindere. Şi când sunt de acord cu el, cu comunismul şi când nu sunt de acord, simt nevoia să se justifice, să spună de ce li se pare că e bun sau e rău şi cum că ei n-au nicio vină. De ce nu pot privi aventura ca scriitori, ci ca oameni obişnuiţi? Fiindcă, de fapt, ştiu că au o vină? Nu, fiindcă până aici, funcţionează toate similitudinile cu un scriitor cum e Carpentier. Dacă Ţoiu, de pildă, are vreo vină, atunci are şi Carpentier. De ce Ţoiu s-ar simţi vinovat şi ar dori să se autoconvingă şi să ne convingă că nu e, iar Carpentier nu? Problema e alta: faţă de cine s-ar simţi vinovat un scriitor într-o ţară totalitară, în relativă armonie şi cu guvernanţii ei, şi cu masele oprimate? În aparenţă, numai faţă de acestea din urmă, dar el are toate motivele să se simtă vinovat şi faţă de stăpânul care-i acordă privilegii. Iată-mă recomandând exilul. De altfel, latino-americanii se autoexilează, cam când vor ei, fac închisoare, când e de făcut, nu-l supără, ca pe urmă să-l împace, pe stăpân, şi, probabil cel mai important, la ei preşedinţii se schimbă foarte des. Probabil că pierderea conştiinţei că regimul e trecător le îngustează romancierilor noştri orizonutul. Scriu să-i placă stăpânului, sau măcar să nu-l înfurie, ca şi cum el ar fi instanţa supremă şi veşnică. Într-un fel este, pentru că de el depinde să publice. Există posibilitatea să scrii, fără speranţă? Cred că da. Un fel de *Memoires d' outre tombe,* mesaje din mormânt, până faci din problema ta, insolubilă, caz, cu drepturi egale printre marile cazuri fără ieşire. Preda, cu *Era ticăloşilor,* ar fi trebuit să se abţină a-i pune vreo tuşă luminoasă. Să nu ţii să placi nimănui, dar mai ales nu celui care îşi dă grăunţele. E posibil? Este. Rasputin, cu povestea lui despre o vânzătoare de colhoz, care nu poate să pună la loc o sumă delapidată şi drumurile ei la Moscova să găsească bani. Nicio vorbă despre regim, nicio clipire complice din ochi, nicio aluzie, şi nicio critică, şi totuşi simţi că personajul ăla trăieşte într-o

închisoare, cu acoperişul foarte jos. Descriind doar întunericul şi lipsa de orizont şi cum gândesc oamenii care gândesc ca nişte oameni în închisoare. Fără să simtă nevoia să ne explice în prealabil că nu e el vinovat că lucrurile au ajuns aici, şi nici să-şi învăluie spusele în aşa fel încât gardianul şef, care-i dă şi lui porţia de terci, că şi el e-n închisoare, să nu se prindă de ce ne-a spus el.

8 februarie. Jurnalul de la Păltiniş. Liiceanu îmi place mai mult decât antrenorul lui cultural, cu „somnambulismul lui fecund". Liiceanu care ştie ce riscă făcând publice unele habitudini, gesturi, păreri ale filosofului: să trezească sufletele vulgare şi deloc somnambule - Barbu, de pildă, care n-a reţinut din carte decât că Noica se alintă şi bea vodcă.

Noica: „*Filosofia e singurul loc unde împlinirea e fără mutilare* (*dar şi fără un conţinut anume*)." Dar această lipsă de „conţinut anume" nu e ea însăţi o mutilare? „*Orice împlinire decât în cărţi, profesoratul, un mariaj reuşit, călătoria, m-ar fi pierdut poate*." Poate. Dar să nu regreţi viaţa pe care n-ai trăit-o („vieţii nu i-am rămas dator niciun gând, dar i-am rămas dator viaţa toată"), e o formă teribilă de mutilare. Seninătatea asta, venită din voinţa de a nu şti... Am mai multă încredere în seninătatea de după ce ştii (atâta câtă-ţi rămâne).

Ce optimism pedagogic, mai departe: „*Gândeşte-te, toate mamele vor dori pentru fiii lor, în locul unei partide reuşite, un loc printre cei 200*". Eu mă îndoiesc de coincidenţa punctului de vedere al mamelor cu al lui. E mult mai de dorit să fie copilul tău printre cei, şi mai puţini de două sute, care fac, nu o partidă reuşită (minimalizare intenţionată), ci o iubire reuşită. Capodopera rămâne totuşi fericirea, în sensul ei lucrează şi filosofia, altfel n-ar avea chiar niciun rost.

Filosofia „esopică" - a celor care filosofează din resentiment. Până şi Platon, la bătrâneţe, venea acasă plângând din cauza răutăţilor filosofice ale lui Aristotel, care era rău, fiindcă avea ulcer!!

„*Nefilosofia nu ştie să facă distincţia între suflet şi spirit. Psihologia a trăit întotdeauna în mizeria sufletului*" - zice Noica. Dar curăţenia aceasta, pe care spiritul o dobândeşte prin ignorarea mizeriilor psihologiei, este curăţenie? Nu este *hybris*-ul orgoliului, orbirea lui, un păcat pentru care până la urmă tot psihologia dă socoteala (Canetti)? Peratologia lui Liiceanu vine şi-l corectează un pic, ba chiar îi semnalează orbirea: „*Lucrurile îşi trăiesc prin limită nu doar tristeţea*

mărginirii, ci şi satisfacţia împlinirii. Oul lui Brâncuşi e o implozie de fericire".

„*Sculptura apare ca o bucurie a finitului*." Deosebirea între *limită* şi *limitaţie*. (Apartamentul - o limită, casa - o limitaţie!!) Noica, eliberat prin plecarea fiului său, căruia nu-i putea oferi nimic şi care l-ar fi stânjenit în nelimitările sale... *Nu e cazul,* spune Gabriel Liiceanu, *să-l judecăm cu măsura obişnuită*... Oare? Aştepţi mai mult, sau mai puţin de la un înţelept, în planul omenescului? La ce foloseşte înţelepciunea dacă nu te ajută să trăieşti mai frumos, mai bine şi mai adevărat?

Pe discipolul său, Andrei Pleşu - 30 de ani, îl ceartă că *mai are încă nelinişti existenţiale, îl mai necăjeşte încă* „*fratele porc*". Dacă nu existenţa şi nu „fratele porc" te neliniştesc, atunci ce? Ce m-ar interesa experienţa despre *nimic* a lui Andrei Pleşu când acesta va împlini 70 de ani? Despre arta lui de *a nu trăi*?

Excelent notată discuţia cu Ivaşcu despre un articol care nu poate să apară: *Trebuie să mă înţelegi*. „*Rom. lit*." *e mereu vizată, după articolul din* „*Scânteia*", *cu rezerva la expoziţie, risc prea mult, în perioada asta îmi fac mai bine logoreele vide ale unora, ştiu, ai să spui că sunt grobian, şi sunt, dar ăsta este climatul cultural în care trăim, ne mişcăm, eu te respect, dar te rog încă o dată să mă înţelegi, uite, merg până acolo încât te rog să mă ajuţi să nu te public, dacă poţi, cere-mi să nu te public... hai, roagă-te de mine să nu te public... Înţelege-mă, am îmbătrânit, etc... etc...*

Ivaşcu, „România literară", climatul cultural... Vai de fundul nostru, dacă unul poate invoca atât de candid scuza că a îmbătrânit... De ce nu se duce acasă?!?

Teoria noiciană a celor 3 categorii de cai: „*99 % dintre oameni sunt cai de tracţiune. Din rest, unii ajung cai de circ, ca Nadia Comăneci şi Brigitte Bardot. Pe mine nu mă interesează decât caii de curse*." Cam dur, dar în cazul ăsta mă întreb, la ce bun caii de curse? Doar pentru Premiul Nobel? Şi frumuseţa unui cal de circ, ca Nadia Comăneci şi Brigitte Bardot, dacă filosofia nu-mi îngăduie să mă uit la ea sau nu mă învaţă cum s-o privesc, mai bine lipsă, acea filosofie.

Frumoasă imagine: „*Pe timpul stoicilor se spunea că în Atena până şi ciorile discutau implicarea de tip condiţional*".

„*Nu le-aş acorda eternitatea decât celor care n-au făcut nimic cu viaţa lor, şi deci nu se pot retrage din ea*." Da, aşa este.

Liiceanu:"*A afla făcând, nu meditând. În faptul de a face se instalează un raport misterios cu adevărul însuşi*: *explicaţia e înlocuită cu expresia*. (...) *Cei mai mulţi autori nu coboară niciodată în noaptea unei idei*". Portretul lui Noica: „*În ideile lui, ai căuta în zadar cea mai mică urmă a încercărilor prin care a trecut*". (Dar a trecut? dacă dispreţuieşte mizeriile sufletului, care nu putea ieşi decât rănit, sau întărit, sau învăţat, din închisorile lui şi cine ştie câte altele, nu cumva asta se întâmplă fiindcă n-are, pur şi simplu, suflet? ştiu oameni care n-au decât trup şi spirit, la mijloc n-au nimic!) „*Din când în când, are reflexe, reflexe doar, de om rănit*. (...) *şi totuşi, bună parte din gesturile lui dezvăluie un spirit demonic. Demonic fără s-o ştie. Este un destructor obnubilat şi sterilizat de bine*." (Cioran) Aşadar, gesturi şi reflexe, care nu i se traduc în idei. Dar atunci, ideile acestea nu exprimă un efort de a-şi construi o falsă idee despre sine? „*Demonismul lui îmbracă forma unui fanatism cultural*." „*Felul cum ne contestă nouă dreptul de a avea o conştiinţă a dimensiunii relative şi iluzorii a culturii* (...) *Autoritatea lui este reală când opune culturalismul diferitelor variante de neşlefuire a spiritului, făcând din cultură forma supremă de igienă a minţii. Ea devine însă demonică tiranică şi negativă, atunci când în locul unei lucidităţi îngrijorate, pune seninătatea de nimic tulburată a unui spirit care jubilează fără mobiluri ultime*."

Nimeni nu l-ar fi putut caracteriza mai bine, oricât de aspră e caracterizarea. Poate că după ce omul Noica, acela care te sperie cu „jubilaţia lui fără mobliluri ultime" şi netulburat de nimic n-o să mai fie, când o să-i rămână doar cărţile, se vor vedea şi nişte mobiluri şi partea bună a seninătăţii acesteia. Acum însă cum poate rămâne el netulburat de nimic şi cum îşi poate construi un întreg sistem filosofic numai pentru ca să-şi justifice această netulburare? Un sistem filosofic care nu face decât să vorbească despre vina de a nu fi tulburat de nimic şi de a nu avea înţelegere pentru suferinţele oamenilor.

Dialogul lui Liiceanu cu Noica: L.: *Avem noi căderea să retragem dreptul la fiinţă acelora care nu trăiesc cultural*? *N.*: *Nu eu li-l retrag, ei şi-l refuză, ei se complac trăind în statistică şi în subuman*. Dar sunt menţinuţi în statistică şi în subuman, iar Noica se preface că nu vede asta!!

Apoi, când Liiceanu îi sugerează o „deschidere spre etic", Noica numeşte asta „falsă bunătate" şi o desfiinţează întrebându-se *dacă ne-ar fi milă de oameni, de ce nu ne este şi de gâze şi de plante etc. etc.* Dar, pentru că există falsa bunătate, asta înseamnă cu bunătatea autentică n-are niciun rost? Aceeaşi şmecherie despre impuritatea eticului, când ajunge la virtuozitate. Decât să rişti un etic impur, mai bine deloc, zice Noica! Ceea ce e mai degrabă sofist. „*Este drept, spune mai departe, că logica ascunde în ea o latură alienantă.*" Alienantă faţă de Aproapele, dar el Noica, ştim, vorbeşte Departelui său. Lucru care nu mi-ar fi aşa de antipatic, dacă nu şi-ar justicia cu atâta stăruinţă indiferenţa etică şi opacitatea afectivă la acest Aproape, încât până la urmă, cu el vorbeşte, de fapt, dar numai ca să se scuze, iar cine se scuză... Tot discursul lui Noica are un ciudat aer de confesiune, sub aparenta dezimplicare profesorală...

Liiceanu - despre „risipa ce precede orice încarnare".

Cum ar arăta oare o republică a lui Noica? Nu este atât de neinteresat de proiectul ei pe cât ar vrea să pară (şi este bine că vrea să pară, altfel n-ar avea nicio scuză că nu-l interesează chiar deloc ce se întâmplă în republica asta, în care trăim noi, „în statistic şi subuman"): „*Suferinţa nu interesază filosofia, pentru simplul motiv că asemenea bunătăţii, ea există în ordinea sufletului, nu a spiritului.*"

Cele două variante ale basmului *Tinereţe fără bătrâneţe*. Zice că în varianta siciliană, prinţul a ratat tinereţea veşnică, oprindu-se să ajute un ţăran să-şi urnească din drum căruţa. Este mai puţin profund ca al nostru! Estetic, da! Dar stadiul estetic al fiinţei este, la rându-i, inferior celui etic, care la rându-i e o treaptă spre cel religios (Kierkegaard). Aşa că Noica, *hommo estheticus,* are dreptate, între limitele unei gândiri încă nu morale, premorale, ca să nu zic amorală.

Frontal, despre moralitatea filosofului. „*Ce facem,* zice, *dacă îl judecăm pe Platon, atenian lăudând Sparta, într-o Atenă învinsă de Sparta*? *Dar Aristotel, cu simpatiile lui macedonene*? *Dar cu Eminescu, cu simpatiile lui paseist-voievodale, într-o epocă în care România avea nevoie de sincronizare*?" Nu ştiu ce facem, dar nu ne justificăm propriile erori prin aceea că nu e nimeni fără eroare, şi apoi, cred că o angajare greşită e mai bună decât indiferenţa. Platon putea foarte bine să iubească Atena şi să admire şi să invidieze Sparta, iar Eminescu să

iubească o Românie voievodală şi nu una sincronă, decât să-i fie indiferentă, pur şi simplu.

„*Nu tot ce se întâmplă este istorie*". Care va să zică, să nu ne ostenim să participăm decât la ce este istorie. Un om omorând un cal (coşmarul dostoievskian) precis nu e istorie, nu? Nu are de ce să mă zguduie.

„*Eticul ascunde un dram de impuritate*: *cea a spectacolului*." Şi: „*Cu eticul gol sfârşeşti prin a fi mai vinovat decât fără etic*". Şi dintr-o dat s-a stabilit că *nu există decât* „*eticul gol" sau „fără etic"* şi că decât să „te dai în spectacol" făcând binele, mai bine nu-l faci deloc. Noica preferă puritatea nefaptei, impurităţii faptei bune, în care se strecoară, vezi-doamne, vanitatea, vinovăţia vanităţii, chiar.

„*Sportivii şi femeile frumoase îmi fac pur şi simplu milă. Îi vezi cum se chinuie să trăiască clipa favorabilă, să-şi trăiască forma optimă, terorizaţi mereu de un încă, şi de spaima declinului, de vidul care te pândeşte când mizezi totul pe asta*." Niciodată n-am citit cu mai multă antipatie un autor. Noica n-are niciun fel de organ pentru omenesc. Aud însă că plânge când e răcit.

Capitalul de cultură şi producţia culturală sunt certitudinile de supravieţuire ale unui popor şi nu gradul de participare la evenimentele lumii. Dar oare cum capitalizezi cultură şi cum o produci, neparticipând la evenimentele lumii? Ce e cultura?

Teama lui Noica: *La judecata de apoi a istoriei universale nu vom avea documentele necesare pentru a ne justifica dreptul la existenţă şi vom rămâne un simplu sat pierdut în istorie*.

„Fenomenul Noica", încheie Liiceanu, (aventura de la Păltiniş care s-a terminat acum două luni), „este fără precedent şi cu urmări". Da. Rezervaţia aceea, miile de tineri în pelerinaj, care nu voiau toţi de la Noica ce voia Noica de la ei, dar voiau, sigur, ceva, şi dacă voiau, or să găsească până la urmă, chiar dacă n-au găsit acolo. E mai mult o şansă ratată, pentru tinerii ăştia, şi pentru Noica, şi pentru noi toţi. Pe de altă parte, interesant, sociologic, că obsesia Păltinişului şi a persoanei sale, este singura împărtăşită de un număr atât de mare de oameni, cât să contracareze obsesia naţională Ceauşescu.

16 februarie. Fişă parapsihologică: ieri noapte, la 2, adormită greu şi târziu, mă trezesc în zgomot de tinchitanc şi zăngănit de pahare, în hol. Vecinii mei îşi luau rămas bun de la nişte oaspeţi. Ies în uşă, în papuci

şi halat şi-i întreb: *Înăuntru, nu vă puteaţi despărţi? Cu uşile închise? Nu-i destul că ţineţi muzica dată la maximum, până la ziuă?* Chercheliţi toţi, unul din ei îi dă pe ceilalţi la o parte, ca să iasă el în faţă, să parlamenteze. *Am botezat copilul,* zice. *Aa,* zic, descumpănită, *să vă trăiască,* şi dau să intru înapoi în casă, eu, când e vorba de copii, fiind gata să cad la orice înţelegere. Numai că reprezentantul petrecăreţilor nu mai avea chef de înţelegeri cu mine. Face un pas înainte şi repetă: *Da, doamnă, am botezat copilul şi am petrecut şi noi. Da,* zic, *dar să vă despărţiţi înăuntru şi să nu chiuiţi pe hol, cred că puteaţi.* Deşi nu mai eram aşa de convinsă că era mai bine să chiuie în urechile copilului. Ceea ce parlamentarul beat a simţit imediat, că a mai înaintat un pas, uitându-se cu o licărire de curiozitate în ochi, la monstrul neiubitor de tinchitanc, şi de copii, din faţa lui. *Am botezat copilul. Dumneavoastră n-aveţi copii? N-am*! strig furioasă că n-am să mai adorm până la ziuă. Şi adaug, hodoronc-tronc, probabil jignită de perspectiva ca cineva să mă creadă o sesemistă oarecare: *N-am, pentru că mi-a murit*! Ăla încremeneşte, bâiguie beat un „scuzaţi-mă", toţi o iau spre uşă, iar eu intru la mine.

Azi, la 5, când am ajuns acasă, doliu la uşă şi ţipete: *murise copilul*. R. pentru prima dată şi el atent la ce se întâmplă cu capul meu: *Nu fi nebună, a murit fiindcă fumau cu el în cameră, fiindcă au ţinut geamul deschis, fiindcă nu-l lăsau să se odihnească, fiindcă mamele se hrănesc cum se hrănesc etc. etc... nu din cauza ta...* Dar mi-am adus aminte istoria cealaltă, cu Tinca Telehoi.

Profesoară de educaţie fizică, la o şcoală, sau antrenoare de gimnastică? Acum un an, la 23 august, directoarea îmi dă telefon să-mi spună că trebuie să merg şi eu, să duc şi să aduc de la stadion cele 50 de gimnaste care participau la repetiţiile pentru spectacolul omagial. Aproape toţi colegii îşi luaseră, ca şi mine, concediu şi cei rămaşi nu mai făceau faţă. Iau copiii, ajung la stadion, unde găsesc o hărmălaie şi-o harababură din care Tinca Telehoi trebuia să scoată - cum făcuse şi-n alţi ani, oricât îmi părea mie de incredibil - ceva ca o căpăţână de floarea soarelui, uriaşă, care să se rotească într-o parte şi-n alta, după soare, desigur. Tot ce vedeam eu, deocamdată, erau câteva mii de copii, buluciţi acolo, abia ţinuţi unii lângă alţii de profesoare, care-i supravegheau să nu se amestece, să nu se rătăcească, să nu urle cât să

nu se mai înţeleagă om cu om şi, sigur, să nu-şi spargă capetele, să nu-şi scoată ochii. Mai erau activiştii de la pionieri care desenau pe asfalt frunzuliţele de floarea soarelui, numerotau, măsurau, aliniau grupurile, se agitau zăpăciţi, fiindcă, până-i aşezau într-o parte, puştii stricau formaţia în altă parte, şcolile îşi căutau buimace bucăţica lor de frunză, nimeni nu se mai înţelegea cu nimeni şi era o bramburească indescriptibilă. Şi, deodată, pe o platformă improvizată, urcă, cu microfonul în mână, Tinca Telehoi. O femeie micuţă şi uscată, de vreo 40-45 de ani, care răcneşte de am crezut că-şi sparge plămânii: AHOOOEEE. Toţi dracii ăia nestăpâniţi încremenesc locului şi-i răspund, tot urlând, într-un glas: UN ORAŞ DIN VECHEA TROIE. Urmează un schimb de mesaje codificate, răcnite aşa, între ea, una singură, şi cele trei mii de copii, ca unul singur. Toţi supraveghetorii s-au retras pe margine şi, nu ştiu cum, Tinca Telehoi a făcut în mijlocul stadionului o floare a soarelui. Care a început să se mişte. Nu se mai auzea nimic decât vocea ei. N-o văzusem în viaţa mea, auzisem doar de minunile pe care le face, şi tot scepticismul meu - „*nu-s tâmpiţi ăştia, în loc să plece în vacanţă, cu părinţii, să vină aici să facă pe frunzuliţele de floarea soarelui, pe căldura şi mizeria asta*" - deci tot scepticismul meu s-a topit. A durat totul o oră, o oră şi ceva, şi când să se împrăştie puştii, în aceeaşi harababură, spre disperarea profesorilor, care nu mai reuşeau să-i aleagă pe cei 15-20 cu care veniseră, Tinca Telehoi s-a urcat din nou acolo, pe platformă, şi iar a răcnit: AHOOOEE. Puştii, şi ei: AHOOEE. Tinca Telehoi: MÂINE O SĂ FACEM NU ŞTIU CE. Puştii: O SĂ FACEM NU ŞTIU CE. Şi nu se mai dădeau duşi.

Rămăsesem cu gura căscată la ea şi i-am spus unuia, nici nu ştiu cui, de lângă mine: *Femeia asta moare curând*. Era în preajma lui 23 august, 20, sau 21, sau 22.

La 1 septembrie, când m-am dus la şcoală, directoarea cu ziarul în mână. *Tinca Telehoi murise*. De inimă, aproape în somn. Făcuse infarct. Directoarea mea, fluturând ziarul „Dobrogea nouă", unde toată pagina de anunţuri este ocupată de regrete şi omagii pentru Tinca Telehoi: „*Da, asta da, moarte. Cine nu şi-ar dori să moară aşa. A avut sute de coroane, a plâns-o tot oraşul, numai oameni de seamă au dat anunţuri. Decât să mori, ca un nimeni, uitat de toţi şi bătrân...*"

Circulă despre ea o mică anecdotă. În timpul acelor repetiţii, când vocea ei se auzea în tot oraşul comandând, de pe stadion, *sus partidul, jos Ceauşescu,* a fost chemată şi i s-a făcut observaţia că „se poate interpreta". Erau comenzi sportive, nu politice, fireşte, dar se zice că partidul s-ar cam fi supărat şi ar fi vrut s-o elibereze de sarcina cu spectacolul omagial. I s-a spus partidului că treaba aia simplă cu scrisul din trupuri de copilaşi al numelui lui N.C. şi PCR, prin comenzile *sus ăla* şi *jos celălalt,* s-ar mai găsi cine s-o facă, dar treaba cu frunzişoarele n-ar putea-o face decât ea. Era şi pentru asta mulţumită directoarea mea: *Partidul, care, se ştie, niciodată nu-şi preţuieşte destul fidelii, o să simtă acum pe cine a pierdut.* Draga de ea, dra F. se identifica în imaginaţie cu T.T., îşi închipuia că a murit şi că partidul o plânge.

20 martie. Al. Ivasiuc, comentat de I.B. Lefter. Despre detenţia lui, vorbeam cândva cu Doina M., cum am impresia că l-a marcat într-un cu totul alt fel decât pe alţii. Că mi se pare suspect ca un om să iasă din puşcărie mai marxist decât a intrat. Doina M. îmi spunea că n-am dreptul să vorbesc despre asta, că nu ştim ce se întâmplă acolo cu un om. Nici vorbă. Şi totuşi, iată-l pe Ivasiuc: „*Am o capacitate mare de autoiluzionare, care e în contradicţie cu luciditatea*". Or, Ivasiuc trece drept un lucid, analizele lui par lucide, atât că el îşi analizează cu luciditate himerele, fără să vadă că sunt himere, de unde eroarea mea, care-l citesc, şi creditez himera, după încrederea pe care mi-o inspiră abilitatea analitică. Mă întreb dacă nu cumva nu suferinţele din închisoare l-au convertit, ci simplitatea, coerenţa de construcţie teoretică, descărnată, a marxismului, care se potrivea minţii lui, şi răspundea acestei capacităţi de autoiluzionare, care e corolarul unei inaderenţe la real. Nici chiar realul din închisoare netrezindu-l şi neatrăgându-i atenţia asupra a ceea ce este, în realitate, marxismul? Iată caracterizarea altcuiva: „*Gândea febril şi se exprima aşijderea, părând că dialoghează, dar monologând solitar... prezent şi absent totodată, furat de propriile lui himere*". Altul: „*Oamenii înşişi îi apăreau ca simboluri ale propriilor sale gânduri şi sentimente, nu erau reali*". Îl citise pe Orwell: „*Apoi, din teamă va apărea respectul şi din respect se va naşte, e numai un pas, un fel de dragoste, fericirea de a primi un zâmbet, sau o lovitură peste spate, încurajatoare, din partea unui părinte sever.*" Sinistru. Ivasiuc a ieşit din închisoare convertit, ca

Winston Smith, iubindu-şi călăul, pentru că a înţeles că acela îl chinuie spre folosul şi fericirea lui proprie. În ciuda marii lui capacităţi speculative, sau tocmai din cauza ei, îşi pierduse libertatea interioară. Că i s-a dat pe urmă şi sinecure, că aud, Doamne iartă-mă, că a fost şi securist, era deja unul convins, nu constrâns. Ivasiuc este totalitarist prin structură, ca orice om sedus de idei, de dialectica lor descărnată, inumană. Şi ca orice tip pentru care individul uman e mijloc, nu scop, o ilustrare a simbolurilor.

23 martie. Bătrâna mea de la etajul 1. Povestea ei (că mi-o povestise într-o altă variantă, uitase?): *Nu doi copii, morţi amândoi, fiica la naştere, băiatul pe front, la fel soţul. Nu: despărţită de soţ, care în timp ce ea era la maternitate,* (*ca să aducă pe lume un copil mort*), *a venit acasă cu prietenele. L-a surprins, i-a spart capul, l-a alungat*.

De ce mint oamenii? De ce mi-a spus mie, prima dată, altă poveste?

7 aprilie. A murit ieri bătrâna de sub mine. Probabil pe la 6 şi ceva dimineaţa, când eu nu reuşeam să mă trezesc dintr-un vis în care murea... tata (!?). Sentimentul de frustrare, de nedreptate personală încercat. Femeia asta bătrână care, prin fiecare clipă trăită, îmi mai aducea un folos. Cu mintea ei care nu stătea o clipă şi tot ce spunea era semnificativ. Niciodată n-am simţit mai clar că mintea harnică împinge omenirea înainte, fie şi cu o milionime de milimetru pe secol şi că mintea troglodită o ţine pe loc şi că moartea unui asemenea om este mai păgubitoare decât moartea a două milioane de minţi întunecate. Exact aşa: naşterea a două milioane de troglodiţi nu valorează cât naşterea în chinuri a unui singur gând. Care afirmă viaţa şi putinţa omului de a fi fericit. De a-şi depăşi josniciile, meschinăria, complexele, întunericul, primitivismul, sălbăticia, ura faţă de ceea ce nu înţelege. Bătrânica mea, nici nu ştiusem că o cheamă Anghelina. Frumoasă, în voaluri albe, pernă albă, rochie cochetă de mătase, umeri înguşti. Nu, nici măcar n-a murit urât, cum îi tot preziceau proştii, pentru că a fost rea de gură şi nu i-a suportat.

8 aprilie. Am simţit astăzi nevoia să stau tot cu o bătrână. Bunica unui copil. Aproape ca bătrâna mea, Anghelina. Îi spun: *Meseria mea a devenit foarte urâtă. Mi-e ruşine că o fac. Cerem meru câte ceva, sticle, borcane, bani, hârtie, cerşim. Mai bine n-am mai face-o. Ei,* zice, *dar nu se poate, cum să nu o mai faci? Mintea se luminează numai prin carte*.

Acelaşi cuvânt predist: *se luminează*. Seninătatea omului care a stabilit o dată pentru întotdeauna că lumina şi întunericul nu sunt totuna.

9 aprilie. Întâlnire în tramvai, cu C.A. Un fel de rudă. Figură mizerabilă acum 20-25 de ani. Bolnav. Obsedat sexual. În stare să se lege şi de maică-sa şi să spună, dacă trebuie, că ea l-a ademenit. Acum: 50-55 de ani, domn „bine", nevasta, aceeaşi care se topea de ruşine, pe vremuri, şi-i ascundea eroică mizeriile, este numită evlavios cu un diminutiv americano-folcloric, o pierde din ochi, îi aşează tandru şuviţele de pe frunte. Ba chiar se poartă cu ea vag libidinos, asta când îi văd, rar, împreună. Azi era singur, adică îl însoţea un nărod, care arunca de la el la mine nişte priviri apoase şi recunoscătoare, în timp ce „unchiu'„ mi-l prezenta: „*Uite-l, săracu'l*, *i-a murit soţia*", - iar faţa ăluia strălucea de mândrie că da, îi murise soţia; *dacă-mi dau seama cât e de pierdut,* iar ăluia, de pierdut ce e, i se umplu de lacrimi ochii, *totul e să-ţi ţii curajul,* şi unchiu' îl mângâie pe umăr, *să-ţi păstrezi cumpătul,* şi spre mine, de parcă ar vrea să mi-l vândă: *dacă ai ştii ce casă are, ca-n Neckermann, nu-i mai trebuie decât de cavou să se îngrijească*. Spre el: *Cavoul, cel mai bine e să-l faci de-acum. Să nu-l inunde, să stai liniştit, să ai şi tu loc, să aibă prietenii unde să pună o floare. Şi ăla, smiorcăindu-se*: *Decât apartament, mai bine acolo băgam banii. Asta-i baza, cavoul. Că e pentru întotdeauna. Altfel, ce iei cu tine*? şi rotea priviri triste şi mândre de tragedia lui: îi murise nevasta, cine mai era ca el? Şi ruda mea: *ei, lasă, lasă, că ai prieteni, prietenii ne rămân. Uite, eu, în viaţa mea n-am făcut niciun rău la nimeni. Numai bine. Şi m-a turnat cel mai bun prieten. Am spus, când ies, îl mor. Nu l-am omorât. Nu-mi distrugeam familia*? *Viaţa*? *N-am şi eu dreptul să mor liniştit*? *etc. etc. etc*.

17 aprilie. Savuroasă şedinţă pentru stabilirea programului concret dedicat anului aniversar Eminescu la Constanţa. Pe şcoli, pe grupe de profesori, nominalizând, ca să nu rămână doar pe hârtie, care catedră face fursecurile, care gustările, care cafeaua. În fiecare dintre cele 52 de sâmbete ale anului. Savuros. Ca pentru cumetrie.

A treia versiune a vieţii bătrânei mele, aflată de la vecinii ei de pe palier, care o ştiau de la ea: a avut un băiat şi o fată. Fata i-a murit la naştere, adică după ce s-a născut, băiatul şi soţul în accident de motocicletă amândoi odată. De ce mi-o fi spus mie poveşti? Întâi pe prima, după ce m-o fi văzut pe aici, sobră şi ursuză, cu cărţi sub braţ,

ascetică: front, văduvie, război. Pe a doua după ce ne-am cunoscut. Nu mai eram eu chiar din icoane, dar totuşi. Altora, mai ştiutori, le-a povestit *ce şi-a mai „trăit ea viaţa*", *ehe, trăsuri, bani, fripturi, coniacuri, bărbaţi, cât cuprinde*. Adaptarea la interlocutor, deci, asta-i sursa minciunii. Deşteaptă, femeia cunoştea oamenii şi prezenta fiecăruia imaginea pe care acela o aştepta despre ea. În mod ciudat, mie oamenii simt nevoia să-mi sterilizeze şi să-mi prezinte viaţa lor sub forma concluziilor filosofice şi morale trase din ea, astfel încât să-mi obţină aprobarea, să-i admir, să-mi placă. Niciun detaliu meschin, grobian, greu de înghiţit. Ceva gata mestecat, numai să-l asimilez. Un adevăr pe măsura mea, deci. Nici nu poţi primi alt adevăr decât acela pe care structura ta îl cere, de altfel. Ce semnificaţie ar fi avut pentru mine să-mi spună că a mâncat, a băut, s-a plimbat cu trăsura? Niciuna. Atunci de ce să rişte să fie neinteresantă şi banală, spunându-mi mie adevărul? Ea mi-a spus o poveste care ştia că-mi face plăcere. La fel petrecăreţilor de la 16, le-a spus ce-i pasionează pe ei: poveşti despre petreceri. Două concluzii se desprind de aici: 1. nu poţi cunoaşte oamenii decât aşa şi atât cât structura ta, grila de care dispui te lasă să-i cunoşti; ei te mint din vanitate, dar şi din politeţe, protejându-te şi protejându-se şi pe ei (dacă n-ar fi să se protejeze decât de singurătatea la care o fire prea antipatică, dezvăluită tam-nisam, i-ar expune); 2. unei fiinţe ca mine, rigidă şi cam donquijotescă, oamenii inteligenţi şi cunoscători la oameni, îi vor prezenta întotdeauna o imagine atent filtrată, constituită numai din sublimităţi, astfel încât imaginea mea despre lume va rămâne fatal una sublimată şi donquijotescă, contrariată din când în când de retuşurile cam brutale ale unui Sancho Panza nu sublim, dar realist şi care-l anunţă că ceilalţi cam mint.

Mătuşa I. de exemplu, nu prea inteligentă şi oricum lipsită de vanitatea de a-mi plăcea mie: *Luăm toţi bacşiş, pentru că ne-am obişnuit şi e plăcut să primeşti şi atunci ar trebui să fie plăcut şi să dai. Ce, tu n-ai primi, dacă ai fi în locul ăla? Nu,* zic, *n-aş primi. Ba ai primi. Ce, la şcoală nu primeşti? Nu,* zic. *Ba da, fiindcă aşa e omeneşte, şi trăim printre oameni, nu printre îngeri*. Uitând că scumpul ei soţ (întâlnit acum câtăva vreme, mariaj ideal, armonie perfectă între ei) a făcut şi nitică pârnaie, exact pentru plăcerea asta de a primi şi de a da bacşiş,

acest *obicei omenesc, firesc şi plăcut, deci scuzabil*. Aerele mele, „*moştenite de la taică-tu, care de-asta n-a fost în stare să vă căpătuiască*”...

Sau madame S., *daaa, tot profesoară şi tot bolnavă, prin faptul că dânsa are probleme şi cu casele. Nu ştiu cum să vă spun, mă-nţelegeţi. Şi dom' director e om bun, dar nu ştie ce vrea. De dat îi dai, că dai din plăcerea ta, că şi noi tot în lume trăim, din faptul că dacă avem, dăm, dar dacă n-avem? eu kent şi whisky n-am, vă dau ce am, dar dacă dânsu' vrea kent şi whisky? Din faptul că-n fiecare zi m-a ameninţat că vine celălalt, titularul, m-am îmbolnăvit. Nici şefă de hotel nu mai era bine. Lucrai cu valută şi chiar dacă tu nu făceai, făceau alţii, şi intrai şi tu, la neglijenţă. E un om bun, dar prin faptul că nu ştie ce vrea* (adică dacă vrea kent sau whisky), *există necazuri. Dar asta pentru că şi lor, ca directori, li se cere azi una, mâine alta.*

Preda: Cel care, din bănuiala că se iluzionează în privinţa lumii în care trăieşte, sparge carapacea propriei conştiinţe liniştite, se trezeşte în faţa unui spectacol de temut: abjecţia umană. De ce „de temut”? Pentru că te poţi contamina de abjecţie? Sau poţi sucomba de silă, dezabuzare, cinism? Cât timp mai suferi totuşi, cât stomacul îţi icneşte a vomă în faţa abjecţiei, n-ai sucombat. Numai că măsura în care eşti încă viu este măsura speranţei. Dacă aflu totul despre abjecţia umană, îmi mai rămâne vreo speranţă? Şi aici vine întrebarea: Nu trebuie să ne protejăm iluziile, ca să protejăm speranţa? Sau, până unde sunt sinonime astea două noţiuni? Există vreun om pe lumea asta despre care eu să pot spune: El nu ar fi în stare să facă această porcărie? Există: Doamna G. („nassa”), cu desueta ei corectitudine de învăţătoare de ţară, cu dăruirea ei apostolică; Naza - cu orgoliul onestităţii lui, sărac, dar curat, omul care n-a salutat şi n-a strâns niciodată mâna vreunui oficial şi a evitat orice posibilitate de a-şi intersecta cu ei drumurile, ratându-se, probabil, ca poet; Ro, întâlnindu-se cu fostul ei coleg de şcoală primară, ajuns securist mare şi spunându-i de la obraz că n-are chef să depene cu el amintiri şi nici n-o interesează că a ajuns mare. G.F. îmbătându-se şi înjurându-i pe unde apucă. Lume curată, naivă, „provincială”, preferând să nu iasă în arenă, să nu „înţeleagă” vremurile, să nu li se adapteze, ştiind în schimb să-şi păstreze sufletul, veşnic. Ce frumos exprimă Păunescu propria lui opţiune: „Nu-mi place

gloria împăturită". În fond, opţiunea pentru jigodism, a unui tip făcut pentru „gloria împăturită", opţiunea pentru medaliile şi urletele isterice ale mulţimilor, aici şi acum. Bucuriei de a trăi în acord cu propria ta conştiinţă mica ta viaţă trecătoare, Păunescu îi zice „glorie împăturită".

4 mai. Val Condurache, de la „Conv. lit." despre cartea lui Ro: „Debut cuminte, deşi demn de tot interesul". Aiurea. E o foarte bună prozatoare. Şi are şi ce spune. Numai că aşa trebuie prezentată „*Staţi liniştiţi, n-o să ne facă nimic, toate or să rămână cum au fost*..."

12 mai. Din ce în ce mai logică, expliabilă, şi deci acceptabilă, perspectiva dezastrului, a fărâmiţării şi măcinării, până la dispariţie... Hemingway cu superba lui propoziţie puerilă: „*Omul poate fi nimicit, dar nu învins*", mi se pare nu mai naiv şi mai lipsit de experienţă decât un copil de şase ani, ci unul deja îndopat cu lozinci. Fiindcă omul poate fi învins, iar asta pentru că omul vrea să supravieţuiască, nu să învingă, iar pentru a supravieţui el e în stare să mănânce şi câini morţi, şi imediat ce a mâncat primul câine mort ca să supravieţuiască, el este deja învins. Nu e nimicit, ci doar înfrânt. Trăim ca animalele şi cei mai mulţi dintre noi acceptăm traiul ăsta. Nu e nevoie decât să ieşi duminica dimineaţa din casă, să vezi cozile, feţele încordate, lihnite, pânditoare, rapace, bătaia pe o bucată de carne rău mirositoare, ca să-ţi dai seama că pentru a te stăpâni, a înţelege, a găsi semnificaţii, armonii, corespondenţe, coerenţe, a te desprinde şi a-ţi lua zborul, sunt intreprinderi tot atât de iluzorii pentru tine, om, cât şi pentru o jigodie vagabondă care scurmă prin lăzile de gunoi, ca să-şi potolească foamea pe azi. Aşa că dacă stupiditatea spusă de Hemingway ar fi cât de cât adevărată, dacă omul ar fi o creatură atât de sublimă încât cine ar vrea să-l impingă înapoi în animalitate, întreţinându-i şi satisfăcându-i doar nevoile animalice, s-ar lovi de treapta lui de umanitate superioară, imposibil de anulat, dacă deci aşa ar sta lucrurile, noi acum ar trebui să preferăm să murim de foame, decât să mâncăm carne stricată.

Tot mai insistent îmi apare în vise un copil. Poate nevoia de simplificare. Dar dacă a nu avea de îngrijit, de hrănit şi de minţit decât o singură fiinţă, pe mine însămi, n-a reuşit să fie o simplificare, nu înseamnă că degeaba caut eu simplitatea? Fiindcă totuşi, lucrul ăsta, atât de puţin important - scrisul - este singurul în stare să reducă la

nimic totul: sărăcie foamete, mizerie, întuneric şi umilinţă, singurul în stare să-mi dea coerenţă şi consistenţă. Nu contează cât e de important pentru lume, şi dacă o schimbă şi cât, contează cât mă ajută pe mine să trăiesc, cât mă schimbă pe mine, situându-mă într-un astfel de unghi, încât dacă nu reuşesc să văd lumea altfel, măcar izbiturile să le primesc pe o mai mică suprafaţă a sufletului. Până şi nesimţirea, sfânta nesimţire, tot aşa mi-o dobândesc. Or, dacă asta nu mai merge, ce se poate alege din chinul ăsta steril? Decât că ies în fiecare zi din casă tot mai şovăitoare, nesigură, slăbită, vulnerabilă la tot ce vine dinafară. Chiar şi gesturile protectoare, mângâietoare le simt ca pe pielea jupuită. Asta e nenorocirea mea şi nu carnea stricată, nu sărăcia, nu foametea. Terapia asta zilnică, fără de care mă deteriorez şi mă degradez pe zi ce trece şi cred că toţi colacii din lume şi toate jamboanele n-ar mai opri deteriorarea asta. Nu simt nimic altceva decât otrava care se toarnă zilnic în mine, dacă distileria care o transformă zilnic în altceva nu mai lucrează. Ce nesimţire, ce seninătate, ce imunitate mi-aş dobândi atunci, ba chiar ce mi-aş freca mâinile „*hai, Nicolae Ceauşescu, înflămânzeşte-mă, ţine-mi discursuri demente, hai, dragii mei, bateţi-vă pe ouă şi pe carne, râşniţa mea macină, macină tot, cu cât turnaţi mai mult cu atât macină mai bine*.” Acum râşniţa a înţepenit.

15 mai. V. îmi spune că E. al ei o scotea din minţi cu minciunile. Dar că era conştientă şi de faptul că din cauza ei devenise atât de mincinos. Ea nesuportând minciuna, el nu putea să-i spună niciodată că o minţise. Nu era nimic de făcut.

Credinţa mea de nezdruncinat este că nevoia de adevăr este înnăscută, existentă în toţi oamenii şi indestructibilă. Că minciuna de orice fel, minciuna gratuită, fabulaţia, sau cea interesată, deliberată, conştientă, afectează grav sănătatea omului, ca o boală, şi că fără să se simtă bolnav, chiar fără să fie conştient de asta, fără să lupte împotriva ei, ceea ce de la un moment dat, nici nu mai e posibil, nevoia de adevăr persistă în el ca stare negativă, ca lipsă.

28 mai. Citeam în troleibuz. Un tip cu gâtul întins bădărăneşte, mirosind vag a băutură, citea cu sârg în cartea mea. (N-am înţeles până acum de ce gestul ăsta este o mitocănie şi îmi reprimam mereu iritarea, ca pe o „trăsătura negativă de caracter” punându-mă, eterna mea slăbiciune, în locul celuilalt şi îndreptăţindu-l, cu argumentul că o carte,

un text scris într-o carte e un bun public, în fond. În realitate, în momentul când citeşti, un roman sau o scrisoare privată devin pentru tine mesaje la fel de intime, de unde pudoarea ultragiată, de unde iritarea.) Deci: tipul citeşte. Relaxat, pe îndelete, aşezat comod pe scaun, cu picioarele depărtate, ca-n fotoliu, la el acasă. Numai nu-mi spunea *Gata, dragă, poţi să dai pagina,* deşi observase că mă enervează. „Care-i titlul?"- zice. Răspund cu bunăvoinţă ironică: „George Călinescu". „Închideţi-o puţin." - zice. O închid, deja amuzată. „Cam tâmpit, bătrânu'" - zice. „Da, îl aprob, unul dintre cei mai tâmpiţi." „Senil de tot" - adaugă, întinzându-şi picioarele. Nu-i mai răspund. „Dacă ar face ce zice, da, dar nu face". Devine interesant omul. Mă uit în direcţia adierii de alcool de lângă mine. Blond, slăbănog, tip de friţ arogant, ochi tulburi, în jur de 35. Foarte - foarte bine dispus. Eu reiau lectura, el nu, îmi făcea conversaţie. Replică-bombă, fără să-i urmărească efectul, sau urmărindu-l într-un fel anume, cu coada ochiului, sau cu pielea, ca psihologii foarte experimentaţi, sau ca animalele foarte agile. „Şi la puşcărie ne citea din el". „Ei, atunci de-asta nu-l iubiţi", zic, fără nicio pauză pentru dezmeticire, cum se aştepta, sigur. „Şi ne mai citea dintr-unu', continuă, tot aşa, urmărindu-mi reacţiile prin „analizatorii" lui, alţii decât privirea, fixată în ceafa celui din faţă. „Din care?" întreb, femeie curioasă şi coruptibilă, eu. „Din Eugen Lovinescu, da' ăsta nu mai e la modă. Alt tâmpit. Ei ar trebui să fie la puşcărie." „Lovinescu şi Călinescu? - zic eu. Sigur, pe ei doi aţi vrea să-i vedeţi acolo? Şi afară cine să rămână, urangutanii, gorilele?" „Păi acum nu tot ei sunt afară, urangutanii? Poftim, şcoli cu gard de fier, educaţie de puşcăriaşi", arătând cu capul spre Liceul Pedagogic prin dreptul căruia treceam. „Sunteţi supărat rău de tot" - îi spun râzând şi mă ridic, pregătindu-mă să cobor, vag îngrijorată, că dacă tot mă aşternusem la vorbă cu el, ar putea să facă gluma să mă „sechestreze", nedându-şi la o parte picioarele alea întinse în tot troleul. „Şcoli cu gard de fier, ca la puşcărie" continuă să peroreze. „Gândiţi interesant, îi spun, dar eu trebuie să cobor aici." „Da, poftiţi", prompt, plin de solicitudine, ca şi cum, prinzându-se de spaima mea, se amuza să mă contrarieze. Îi spun „la revedere" şi-mi răspunde la fel. Iarăşi, fin psiholog, ştiind că eu sunt sigură că o să coboare cu mine, n-a coborât. Dacă i-aş spune lui R. mi-ar

zice: „Pentru tine oamenii interesanţi şi demni de respect sunt sau în puşcărie, sau fugiţi, sau morţi”. Ceea ce este adevărat.

Călinescu: „Furia de cuvinte stârneşte în sufletele slabe şi mai ales tinere starea de ostilitate iraţională (...) şi are drept efect o insensibilitate dură la valorile umane.”

7 august. La liceul *Mihai Eminescu,* la corectat tezele la limba română. Se discută despre Marin Preda. Mai precis, fiecare aduce despre Marin Preda câte o informaţie, provenită *dintr-o sursă sigură, nişte intimi* ai lui Preda, *intimi la rândul lor cu vorbitorul, ceva absolut indubitabil, dar accesibil numai lui,* aşa că fiecare vorbeşte despre un Preda proprietate privată, cu orgoliul de rigoare, dar şi cu familiaritatea pe care-o ai în glas când vorbeşti despre cineva pe care l-ai cunoscut în pijamale. *În fotoliu l-au găsit, acei prieteni intimi, cu bărbia sprijinită în piept şi cu urme de salam în vomă. Şi de barbiturice. El băuse mai întâi whisky, la ora 12 fix, şi pe urmă, la ora 12 şi 37 de minute, şi 14 secunde, vodcă. Scriitor mare, sigur, foarte mare, dar ce folos, dacă bea. Adică precis ăsta nu e în manuale pentru că este preşedinte al Uniunii scriitorilor, ca D.R. Popescu, sau ca Beniuc, care, ia să vedem, dacă a murit, cât o să mai stea în manuale,* jubilează dascălii de română, care între timp îl predau cu evlavie şi pe Beniuc, şi pe D.R., dar sunt exasperaţi că de 40 de ani lista scriitorilor mari nu se mai schimbă. *Da, da, Preda, care e mare, ca scriitor, dar ca om... cu beţiile astea... Ca şi Sadoveanu, care ca om a fost un găinar. Da, da, găinar, se tocmea la preţ, lecturi la radio din Eminescu, ehe, noi le punem copiilor vocea lui Sadoveanu,* Sara pe deal, *copii,* Dintre sute de catarge, *şi el, când colo, ce de bani cerea statului ca să le recite, poeziile astea, copii. În timp ce printre noi, nu? sunt oameni atât de merituoşi, nu-i aşa, obligaţi totuşi să vorbească toată viaţa despre cineva care, ca om... Şi despre Preda, nu prea se ştie dacă a fost găinar, dar a murit beat. Ei, de ce bea, domnule, Preda? De ce bea? Nu s-au găsit în ţara asta oameni care nu beau, să-i băgăm în manuale? Chiar printre noi sunt oameni care nu beau absolut deloc. Sau Nichita Stănescu? Sau Virgil Mazilescu?*

Ca să nu mai vorbim de Verlaine, Rimbaud, Baudelaire, nişte stricaţi, despre ăştia noi le predăm copiilor, le creăm mituri, îi hrănim cu minciuni. Asta ca să se ştie care sunt marile necazuri, astăzi, aici...

8 iulie. Adina ia notă mai mică decât trebuia la teza de română şi maică-sa vine să mă întrebe dacă are rost să facă vreo contestaţie. *Sigur că are rost,* îi spun, *orice încercare de a obţine ce ţi se cuvine are rost, chiar dacă n-ai să obţii*. *Adică e mai mult ca sigur că n-o să obţină, fetiţa ei însă trebuie să ştie că ea nu a renunţat, ca să n-o înveţe atât de timpuriu să renunţe*. Dar R. are dreptate. S-ar putea ca livresca mea lecţie să-i facă rău fetei, pentru că *eu văd bine, doar pe porţiuni mici, parţial, şi nu în ansamblu*. Cine vede în ansamblu, se adaptează rapid situaţiei, calculează corect, vede de departe zidul care-i barează drumul şi o ia din timp în altă direcţie. Nu merge orbeşte să se oprească în el şi cu atât mai puţin nu încearcă să-l străpungă cu capul. Dacă, de pildă, la sfatul meu, această femeie îi face fetei ei mai rău decât i-ar face dacă ar lăsa-o baltă? Dacă se trezeşte cu o notă şi mai mică şi nu mai are loc nici în liceu, nu în acea clasă specială?

17 iulie. Citind cartea fiului său, Tudor Călăraşu ar fi spus: „Şi tu pentru asta ai luat bani şi premii? *Dar toate astea sunt exact aşa cum au fost*". Ce replică moromeţiană! de parcă ar aparţine lui Moromete din carte, dacă nu e cumva un truc de autenticitate, o atribuire, care dovedeşte cât de viu este personajul şi cum replicile lui pot fi atribuite modelului real, mult mai palid, probabil, întotdeauna. Şi ce bine a prins Preda această mentalitate: *dacă toate astea sunt exact aşa cum au fost,* prin ce merită o carte bani şi premii? E aici o idee foarte specială despre scris, despre artă, în general. Arta înseamnă *ornament,* realitate + *bibil,* realitate+*o foaie-verde-bob-negară,* acolo, ca să-i crească preţul, altfel, cum? De-asta şi are Preda un aer aşa de străin, cu obsesiile lui, cu dogmatismul, realismul lui...

Sora lui M. Preda, din Siliştea-Gumeşti, când am întrebat-o dacă i-au plăcut cărţile lui şi dacă şi-a dat seama ce mare scriitor e. *Nu le citise,* mi-a spus, *fiindcă de câte ori a vrut şi ea, altcineva din familie citea la ele şi nu i le dădea, şi pe urmă ea pleca la câmp*. *Ştie cum o poreclea în carte, dar de la cititori*. *Ştie şi cât de mare scriitor este*. Şi se uita la fotografia lui, mare cât tot peretele, în picioare, mergând, de parcă ar fi stat să coboare şi să vină spre ea, copleşită, intimidată, aproape vinovată...

Un spirit mai ludic, mai puţin greoi şi serios, mai puţin „ţărănesc" decât Preda, ar fi exploatat aceste interferenţe, ambiguităţi, confuzii,

literatură-viaţă, ecoul cărţilor lui în propriul sat, devenit un *spaţiu imaginar întrupat,* propria lui familie, care-ţi dă impresia că este o trupă de actori jucând *Moromeţii,* - ar fi făcut un al doilea volum în care Moromete real ar fi citit cartea despre Moromete (Ca-n *Don Quijote*). Prefer neîncrederea şi aversiunea pentru joc ale lui Moromete, tulburat şi speriat de incertitudinea graniţei acesteia, cu care alţii, fără drame, şi fără simţul primejdiei, se joacă, fiindcă e la modă.

18 iulie. Însuşirea pe care n-o mai găseşti nici într-o proporţie cât de mică, la aproape nimeni: curajul. Lecţia cel mai bine învăţată de toţi: eschiva. Şi jalnicele surogate de curaj, simţind totuşi, fiecare, că ceva îi lipseşte ca să se simtă om: îndrăzneala, indiscreţia, tupeul, agresivitatea, şantajul cinic. Bune şi ele, fiindcă într-un fel sau altul, trebuie să-şi salvezi propria imagine despre tine. Trebuie să găseşti, oricât de iluzorii, raţiuni de *self-respect*.

19 iulie. Feminitatea, aşa cum şi-o reprezintă cel mai important poet român contemporan: „*Singuratică ea mă aşteaptă să-i vin acasă/ În lipsa mea ea se gândeşte numai la mine/ Ea îşi aşteaptă bărbatul beţiv/ ca să-i vină acasă/ Pregătindu-i-le de dezbătat/ Ea ţine în boluri şi zeama acră etc. etc*." La Porţile Orientului, cam ăsta-i rostul Ei pe lume, iar mai la vale, uite-l şi pe al Lui: „*Ea-şi întinde părul negru, de la uşă pân' la pat/ să nu-şi greşească bărbatul, drumul lui predestinat*". Aşa că de unde atâta tragedie să se petreacă „*de la uşă pân' la pat*" şi cu ce poate să încurce Niculăiţă Ceauşescu nişte destine de o asemenea anvergură? Ehei, poezia spaniolilor sub Franco şi cum nu i-a ajutat pe ei nici femeia, nici alcoolul, să uite vreo clipă că nu sunt liberi...

26 iulie. La Cisnădie, de o săptămână. Dimineaţa de la 7 la 11, scriu, nederanjată de nimeni. De când nu mi s-a mai întâmplat asta?

Într-una din după-amieze, pe jos, la Cisnădioara. Sat de nemţi, care trăiesc din cadouri trimise din Germania de Vest. În centru, la o cârciumă care seamănă cu cea din *Lumină de octombrie,* bărbaţi de prin localităţile din împrejurimi. Stăteau la mese sau rezemaţi de copaci, salutându-se de departe: „Trăiască alianţa de nezdruncinat dintre clasa muncitoare şi ţărănimea iobagă". Nu beau nimic, nu cereau nimic, n-aveau de la cine, barmanul fiind ocupat înăuntru, de unde veneau chiuiturile unei nunţi, stăteau pur şi simplu, ca nişte oameni care aşteaptă să se mute. Toată zona se goleşte de saşi, iar celor care au

rămas, aud că li se întorc de la vamă pachetele cu mâncare venite din Vest. Ce fel de egalitate ar fi aia, să-ţi laşi poporul tău să flămânzească, fiindcă lui n-are cine să-i trimită de mâncare, în timp ce lângă el se îndoapă o minoritate conlocuitoare?

Ciudată şi străşnicia cu care la Păltiniş se păzeşte, chipurile, memoria lui Noica. Nu-i poţi vedea camera, din vila de altfel deja închiriată. Ţi se spune, greu, după străfulgerări de priviri pânditoare, bănuitoare, rele, unde-i mormântul lui, pentru ca în în final să fii primit cu „bine aţi venit printre prietenii lui Constantin Noica" de parcă ai fi admis într-o sectă, făcând, nu atât un jurământ de credinţă, cât unul de suspiciune şi vigilenţă faţă de toţi cei rămaşi afară, din rândul cărora făceai parte până adineaori, fatalmente duşmani. Să-l fi admirat pur şi simplu, sau să fii pur şi simplu curios, nu se putea. Ori îi erai prieten, adică fanatic şi fidel soldat, cu sabia-n mână, ori duşman. *Mourir pour les idées*...

La cârciumă, în schimb, o fată pe care am întrebat-o despre Constantin Noica ne-a spus: „Nu ştiu, nu-l cunosc, sunt angajată de puţin timp".

Senzaţia că monstrişorul ăla care mi-a scos de sub tejghea volumul lui Noica, înmânându-mi-l ca pe sfintele moaşte, putea la fel de bine să-l protejeze pe Noica de noi şi pe noi de el cu aceeaşi înfricoşată pioşenie. Adică fanatismul ei îmi sugera că e securistă fără să ştie, în slujba n-are importanţă cui. Nu prea se vedea dacă-l citise, ştia doar cât de mult muncea, cât de scurte pauze făcea etc. Aerul acela de păpuşă mecanică al ghizilor din casele memoriale.

Apropo de Noica: de reflectat la tema asta: munca, hărnicia, frica de repaos, de lene. Munca - fuga de tine însuţi, nevoie de ispăşire a cărei vinovăţii?

28 iulie. T. în uniformă de ofiţer şi în maşină. Şi-a montat la bord, ca să consume mai puţin curent, o brichetă care se manevrează şi arată exact ca un aparat de emisie - recepţie sau ce-o fi ăla pe care-l au în maşină grangurii, miliţienii, în fine, crăpanii. Îl ajunge cu 100 la oră pe unul cu număr de Argeş, care conducea cu 90, şi când să-l depăşească, aşa, din pură coincidenţă, are chef să-şi aprindă ţigara şi ridică bricheta aia, care aducea cu un aparat de emisie-recepţie. Bietul om se opreşte, i se aşează de-a curmezişul şi începe să se milogească: *Domnule, mă nenorociţi, de ce m-aţi raportat, ce v-am făcut, mă grăbeam, etc. etc.*

Tipul inocent, dar vai, generos: *Stai, dom'ne, liniştit, mi-am aprins ţigara*. Ăla, fericit, şi… recunoscător: *Îţi spun sincer sunt ud, credeam că s-a dus dracu' concediul, că m-ai raportat*.

T. foarte convins, dar cu plăcerea puterii, fie şi închipuită, fie şi de câteva minute, strălucindu-i încă în ochi: *Şi dacă aş fi făcut-o ca să mă dau grandoman, dar nu, eu îmi aprindeam ţigara*… Ce lucru deştept au spus tipii de la *Europa Liberă*: secretul solidităţii acestui sistem al nostru este că promite putere. Nu e opresiv decât pentru o foarte puţin numeroasă categorie de oameni. Dacă ar fi pentru toţi, ar sări dracului în aer, s-ar alege praful cât de solid ar fi, dar este plăcut, fiindcă dă fiecăruia mica lui posibilitate de a semăna spaima, teroarea, umilinţa şi apoi de a le înlătura pe toate acestea printr-un mare gest generos. Cine rezistă plăcerii de a fi bun, nu?

***1** septembrie*. Virginia Woolf în jurnal, la 50 de ani, blindată deja cu *Spre far, Doamna Dalloway* şi mai ales *Valurile,* extrem de vulnerabilă la critică, la neînţelegere, zice: *cred că din vanitate*.

Eu cred că nu. Unui vanitos, câteva elogii i-ar ajunge să neutralizeze o opinie critică. Cred că este amărăciunea că un lucru care te-a consumat atât, ţi-a distrus nervii, ţi-a şubrezit inima, te-a uscat pe dinăuntru ca pe o scoică moartă, lucrul acela care nu te-a lăsat să trăieşti omeneşte, pentru că a trebuit să-l spui pe el, nu are pentru ceilalţi nicio importanţă şi nicio semnificaţie. Îndoiala că are vreo importanţă, de altfel firească oricum, acea îndoială, după ce te-ai eliberat de lucrul pe care-l aveai de spus. Amărăciunea că era mai bine, decât să te fi chinuit atâta, să-l spui, să-ţi investeşti energia în a trăi omeneşte, cumsecade, fericit. Dar problema n-ar trebui să şi-o pună aşa un scriitor, dacă vrea să se ferească de suferinţe - *voi plăcea sau nu, voi fi sau nu înţeles*? El ar trebui să-şi spună: *Puteam sau nu trăi fără să scriu povestea aia*? Dacă putea trăi fără s-o scrie, atunci trebuie să regrete că şi-a pierdut clipe din viaţă cu ea. Dar dacă nu, atunci n-are importanţă dacă a ajuns sau nu la cineva mesajul meu. N-am spus-o pentru cineva, ci pentru mine, care nu puteam să n-o spun.

Probabil că elogiile şi recunoaşterea prelungesc starea de euforie şi sentimentul că ai făcut ce era necesar. Obiecţiile ating însă o coardă mult mai sensibilă şi mai vie, în clipa când vin: întâlnesc propriul tău sentiment faţă de lucrul deja terminat, de înstrăinare şi

condescendenţă. De aceea eşti mai vulnerabil la un singur rictus nemulţumit, decât la o sută de opinii exaltate. Ce viaţă expusă nemilos tuturor seismelor: încredere, exaltare, îndoială, depresie, zbor, cădere, plenitudine, vid, cum dracu să nu te sinucizi? Numai trecerea de la o stare... de agregare la alta... Şi mă întreb dacă nu cumva vulnerabilitatea asta profundă, friabilitatea asta până la inconsistenţă, pericolul de a nu mai şti cine este, după atâta scotocit în el însuşi nu face din scriitor prada cea mai uşoară pentru toţi vulturii şi dacă n-ar trebui naibii iertat pentru că se vinde, se lasă cumpărat, se încredinţează, de frică, nu numai îngerilor păzitori, ci şi ticăloşilor. Dacă toţi suntem de condamnat, parcă tot mi se pare că scriitorul ar trebui judecat ultimul, cu cea mai mare grijă şi cu circumstanţe atenuante. Nichita Stănescu, cu sensibilitatea lui de jupuit, de exemplu.

Personajul O'Brien, mult mai greu de identificat decât Winston, în jurul meu. Iar acela, până la urmă, se demască, îşi trădează cruzimea. Cei din jurul meu nu şi-o trădează, doar le-o simţi. Sunt atât de puternici, că n-au nevoie să facă uz de ea şi rămâne până la sfârşit ascunsă. Simţi doar, fără greş, că la o adică, acest tip este neiertător şi nu s-ar da în lături de la nimic.

Mă gândesc ce-o fi în capul unui om politic. Unul care, întâmplător, sau fiindcă şi-a dorit-o, deţine puterea. Dacă este inteligent, nu poate evita să descopere mai devreme sau mai târziu un lucru periculos: că semenii lui sunt infinit maleabili, laşi stupizi şi urâţi. Şi că sunt foarte uşor de răsturnat cu un bobârnac şi de pus la loc pe cele două picioare cu o laudă; de strivit cu o ameninţare, de câştigat cu un şantaj. Crezând că prelungeşte jocul inocent al observării lor, joc care nu e niciodată inocent, chiar dacă nu atinge cu mâna, el nu poate să reziste să îi supună la probă. Îi răstoarnă cu un bobârnac şi-i pune la loc pe picioare cu o laudă, îi face să meargă târâş cu o ameninţare. Apoi, omul, inteligent şi numai atât, nu se mai mulţumeşte cu plăcerea inocentă a observaţiei, vrea să atingă, vrea plăcerea puterii. Un om inteligent, dar şi moral, când descoperă lucrul acesta, îşi interzice imediat jocul. Este nedemn, este ticălos, este degradant pentru tine să urmăreşti spectacolul stupidităţii şi nimicniciei şi să te bucuri de el.

3 septembrie. Ieri, la consfătuiri. Unul dintre distinşii noştri colegi. Păr alb, ţinută aleasă, costum *café-au lait*, cravată roşie. Frumos, demn, de

crezi că acum-acum, se îndreaptă spre tribună şi spune de-acolo, de sus, tot adevărul. Taie, care-vra-să-zică nodul gordian. *Cum, nu-l ştii*? îmi şopteşte o colegă. Uluită că am putut trăi fără să-l ştiu: *Este domnul S.*! Obosit, sastisit, oripilat de ignoranţa colegilor mai tineri. *Nu dă nume, nici n-au importanţă numele, situaţia în sine este semnificativă şi alarmantă, dacă i se permite un cuvânt care e poate excesiv, dar vom vedea că nu e. Aşadar, cutare coleg îl auzi pronunţând încă numele scriitorului cunoscut de toţi, Hogaş, cu accentul pe prima silabă, ceea ce este mai mult decât inadmisibil, accentul trebuie pus pe a doua silabă, că e român*. Apoi: *manualele sunt proaste, revistele proaste, literatura, proastă, elevii proşti, totul e prost şi nu mai e nimic de făcut*. Iată de ce urcase el la tribună şi iată de ce era nemulţumit. Fără a strica *pretinia* cu cine nu trebuie. Rămânând în eterna baltă cu lintiţă a specialităţii stricte. Apropo de *pretinie,* Alexandru Graur scrie într-un articol că *tutulor* este forma corectă, etimologică, riguroasă, academică şi o dovedeşte cu o mică lecţie despre rotacism. Ăsta da, desfrâu, asta da, prostituţie. Oare lui cine i-o mai fi cerut-o?

***4** septembrie*. Eugen Barbu, scormonitorul în rahat, şterpelitor de jurnale pe care le face publice fără voia şi posibilitatea de împotrivire ale autorului, care e mort sau e viu, dar e plecat peste graniţă, şi fără să respecte măcar acea convenţie că un jurnal nu se publică fără aprobarea autorului său, în viaţă încă, deci necrofagul E.B. amator de cadavre încă nedescompuse, Preda (la câteva săptămâni după moarte), Noica (acum), schimbă un pic macazul, dar numai un pic. Zice deci în „Săptămâna" lui.: „*Nu cunosc detalii în această chestiune,* (...) *dar dacă Noica a avut păcate* (*şi a avut, bănuiesc, după detaliul că a locuit o vreme la Câmpulung*)...". Cât de ticălos poţi să fii, ca să afirmi astăzi, public, că acela care a făcut puşcărie în anii noştri, despre care noi pretindem că nu mai sunt ai noştri, are „păcate". Adică în vreme ce alţii, măcar atât cât li s-a dat voie să-şi descarce sufletul de ce ştiau despre ororile de acolo şi de inocenţa celor închişi, se chinuie să scoată un erou, un martir, un personaj măcar, Barbu sare peste bucla asta, se întoarce şi vorbeşte despre „păcate". Mai departe, de neînţeles, se leagă de denigratorii lui Noica. Doar dacă aceia îi stârnesc mai bine apetitul. Ca hiena care, sigur, poate lăsa mâncat pe jumătate un hoit, pentru a se năpusti asupra altuia, părându-i-se mai mare şi mai gustos.

7 septembrie. Mă întâlnesc în Piaţa Unirii cu M. Porumbescu Tot mai decrepit, slinos, părul din alb, i s-a făcut roşu pe la vârful şuviţelor lungi, de o neglijenţă, chipurile, boemă, de om bătrân, ţi-ar putea la o adică inspira o milă caldă. Nu mai face niciun rău. Dar, spre deosebire de alţii, la care părul alb este ca un fel de ninsoare acoperind gunoaie, resturi, hoituri, mirosuri, la el, în toată înfăţişarea lui de om *care-nu-mai-poate-face-nici-un-rău,* este ceva care mă împiedică să-mi fie milă. Prin ninsoarea părului alb ies urmele de dedesubt ale relelor făcute. Dar nu asta voiam să spun. Se ducea la nişte prieteni, să facă baie. *De o lună jumate la el nu curge apa, fiindcă s-a stricat. Şi nu poate să afle de unde. A făcut plângeri scrise. Acum o să se ducă la asociaţie, să i se dea o hârtie din partea Uniunii Scriitorilor cu ştampilă. Păi,* zic, *du-te la ICRAL, să vină ăia. Nu se bagă ăia,* zice, nu supărat, ci aşa, ca să ştiu că soluţia nu e bună. Tot mai bine cu Uniunea, cu ştampila. Pesemne se socoteşte norocos că e scriitor, un altul ar fi putut să stea nespălat un an, dacă ar fi fost într-o asemenea situaţie. *N-are apă nici la veceu, n-are nici unde să defece*.

9 septembrie. Dialog pe stradă, în faţa tribunalului, în genul celor „născocite" de Ro: - *Io-te, mă, baba, în maşină. O caută moartea pe-acolo, pe-acasă, pân Germania, şi ea se plimbă. - Stă-n maşină, nu se plimbă, mă. - Şi are şi pălărie, mă, baba dracului. Ca să fie frumoasă. - Ea nu ştie că aici e tribunalu'*. Paznicul din parcare: *Noroc, Gheorghe, băuşi şi tu ceva de dimineaţă*? Gheroghe se pare că bău, deşi era numai ceasul opt.

16 septembrie. În *Romanul românesc în interviuri* un nume: T.C. Stan (1907-1940) despre care, iată, după 40 de ani abia, nu mai ştim nimic. Interesant H.Y. Stahl despre literatura scrisă de femei. I se face remarca că englezoaicele au luat un avans bun faţă de restul, ceea ce est adevărat: surorile Bronte, Jane Austin, Virginia Woolf şi câte altele. Iar românca spune: *chestiune de civilizaţie*. Iată ce simplu. O femeie devine, exercitând o meserie artistică, incompletă, dizarmonioasă şi monstruoasă. Un bărbat devine complet şi armonios. Ceea ce pentru el este o împlinire, pentru ea este o jertfă şi încă ce jertfă. Renunţă la feminitate, nu-i aşa? *Nu-şi mai întinde părul negru de la uşă pân' la pat*, adică îşi ratează vocaţia. Aici şi acum R. are dreptate când spune că „*cel mai tâmpit bărbat din lume e superior celei mai inteligente femei*"

pentru simplul motiv că prin inteligenţă feminină aici se înţelege *tâmpenie*. Scurt. Ce femeie îşi asumă riscul de a nu mai fi femeie?

Interesante şi insistente reveniri ale lui Rebreanu la principalul nostru cusur naţional (şi şarm: *drumul lui predestinat*!): neseriozitatea şi lenea. Cum a avut de luptat până şi el, ardelean, nu doar cu propria-i lene, ci cu datul genetic, care e mai greu de biruit. Cu care cei mai mulţi cred că nici nu e cazul să lupte, e împotriva naturii. Acest simţ al umorului, care-l face pe român să râdă de seriozitatea cu care alţii scotocesc biblioteci, se documentează, întocmesc fişe, scriu. Românul, dacă-i iese pe şerveţel, la cârciumă, o poezie, e bine. Şi cuvântul magic, talentul. *Ehe, cine are talent, scrie, cine nu, degeaba se chinuie*. Rebreanu: nu e posibil, dacă scrii roman, să mergi la slujbă. Da, pentru că trebuie să trăieşti neîntrerupt în atmosfera aceea, în compania aceea, cu personajele, vocile, siluetele, ticurile lor. Or, la noi, slujba e chiar salvatoare. Fiindcă în mod sigur, în pauzele de lucru, nu la bibliotecă s-ar duce scriitorul român că nu-i tâmpit, s-ar duce la cârciumă.

22 septembrie. Lică, nepotul de frate al mamei, a rămas, se pare, în străinătate. Vorbeam cu R.: *ăsta nu mai e deja un lucru de judecat şi condamnat*. *Cine poate, s-o facă*. Cine are mai mult de câştigat decât de pierdut, ştiind foarte bine ce vrea. Noi ştim ce vrem? Ne e frică de ce-i acolo, sau nu mai suntem în stare să simţim cât de periculos este pentru noi aici? Eu îmi repet ca un automat, de ani şi ani, că rămân drept „corespondent de război", dar de mult nu mai văd nimic. Şi nici cui transmite reportajele mele mi se pare că nu mai am. M-am apucat să traduc *1984* pentru că de trei săptămâni n-am mai putut scrie un rând şi mi se pare că mă destram. Simt şi frigul, şi mizeria, şi bătrâneţea, şi regimul lui Ceauşescu.

„*Fericit cel care, ca Ulise, a minţit doar pentru a-şi salva viaţa*." Fericit cel care n-a minţit nici măcar pentru asta, altfel noi suntem o ţară de fericiţi.

1989

8 ianuarie 1989 - Sabato din nou, iar şi iar.

5 februarie. Plonjări inutile, sterile, autoculpabilizări mai vinovate decât orice vinovăţie, fiindcă ştiu că aceste sondaje sunt o excelentă posibilitate de a nu mă uita deloc la ce-i afară. Între timp constat că

afară s-au întâmplt o mulţime de lucruri importante: a plecat Petru Romoşan, poate şi Mircea Dinescu, o profesoară de la Cluj, Doina Cornea, suferă pentru toată intelectualitatea din România, regele Mihai cere ONU-lui să ne salveze el, că de la noi degeaba aşteaptă să ne salvăm, toată Europa ne plânge de milă, vizitele patriarhului continuă să se desfăşoare în aceeaşi *atmosferă cordială, prietenească,* EL e mai sănătos ca oricând, vara asta va trebui să fie congres şi am să aflu că l-am ales din nou, fiindcă „*il y a peu de chances qu' on / détronne le roi des cons*". Lumea zice „*n-o să-l alegem, bă*", cu aceeaşi vitejie a noastră de dinaintea războiului, fără să-şi pună problema *cine* n-o să-l aleagă? Şi nimeni nu crede că El va avea îndrăzneala ca „*la propunerea oamenilor muncii*" să-l lase pe fiu-su. Dacă a mers *sceptru prezidenţial,* de ce n-ar merge *dinastie prezidenţială*? Cu atât mai mult cu cât declasatul ăla s-a făcut popular, chiar popular!, în judeţul Sibiu, comparativ cu ta-su. Aşa cum comparativ cu ei amândoi, Dej a devenit o amintire frumoasă, iar Lenin un înger salvator al omenirii şi tot aşa, până la Marx, care e de-a dreptul Dumnezeu, decât că i s-au înţeles greşit învăţăturile. Nu ştiu de unde vine optimismul ăsta sinucigaş, „n-o să îndrăznească", fiindcă el a avut îndrăzneli mult mai mari până acum, iar acum un singur lucru l-ar putea opri să-l lase moştenitor pe fiu-su: neîncrederea proprie în el. Caz în care va decide... să rămână mai departe. Şi abia asta cred că-l va pierde, fiindcă se pun atâtea speranţe în acest congres, încât frustrarea s-ar putea să provoace explozia.

Observam zilele trecute în cancelarie cât de firească a ajuns dedublarea noastră. Vorbim, în ciuda faptului că suntem foarte apropiaţi şi cu adevărat oameni cumsecade, incapabili adică de turnătorii şi ticăloşii, numai despre ce vorbesc radioul şi ziarele româneşi. Iar seara, toţi ascultăm *Europa Liberă,* ne interesează, suntem efectiv într-o altă realitate decât cea diurnă. Ca şi cum n-ar fi doar două fiinţe diferite în fiecare dintre noi, dar şi realităţile ar fi două: cea despre care vorbim ziua, între noi şi cea despre care vorbeşte seara *E.L.* Mai greu de ştiut este în care dintre cele două realităţi trăim, căci de trăit nu se poate trăi decât într-una singură. Probabil că e aceasta, una şi aceeaşi, pe care într-un fel o simţim când vorbim între noi şi altfel când îi ascultăm pe ăia. Ne manipulează propriile cuvinte. *Atunci când nu spui ce gândeşti, sfârşeşti prin a gândi ce spui.*

Prietena mea, V.T., îmi spune că azi, când a vrut să-şi ia bagajele, ca să plece acasă, o colegă i-a amintit că *nu se poate, au învăţământ*. *Da? a zis ea, păi atunci daţi-mi şi mie un ziar, o broşură*. Nimeni n-avea. *Daţi-mi, bă, şi mie, ceva, să văd şi eu despre ce mai mâncăm c. diseară*. O colegă de-a ei zice că s-a făcut palidă a chemat-o afară şi i-a spus: *Uite care-i treaba, dacă tu ai spate şi-ţi permiţi să spui că mănânci c., n-o spune şi-n numele nostru, că noi n-avem spate*. V. îi spune râzând: *Da, mă, aşa-i, cum nu ţi-ai dat seama, am spate, sunt de-a lor, provocatoare, turnătoare etc. etc*. Îţi vine să crezi că nu securitatea s-a creat pentru ca să controleze accesele noastre de curaj, ci invers, laşitatea noastră găseşte o nobilă justificare în existenţa acestei instituţii. Mai nou, nu poţi face un banc, să nu fii bănuit că eşti angajatul benevol al ălora.

În general însă îmi e din ce în ce mai clar că nu toţi simţim la fel sufocarea şi că oamenii în numele cărora vorbeşte Doina Cornea, de acolo, de la Cluj, sunt puţini, foarte puţini. Problema celor mai mulţi este foamea, nu minciuna.

8 martie. Cartela mea pe luna martie. Alimentaţia noastră raţională, vasăzică: un kilogram zahăr, un sfert de pachet de unt, un sfert de pachet de margarină, jumătate de kg de făină, un litru de ulei. Neobişnuită, şi trăind până acum din „raţiile" aduse de două ori pe an de frate-meu, mi se pare incredibil că cineva s-a gândit la aceste simbolice cantităţi de alimente raţionalizate. Şi dacă e imposibil ca după luni şi luni să mai încerci, ori de câte ori le vâri în sacoşă, vreo senzaţie de ceva, nu se poate, totuşi, ca umilinţa şi ruşinea să nu nu se adune şi să nu lucreze, ca o boală ascunsă.

14 martie. Coadă la lapte, de dimineaţă. Situaţia „s-a normalizat" aşa de bine încât acum, dacă prin absurd aş presupune că vânzătoarea ar refuza să ia de la furnizor, naveta cu borcănaşele de iaurt neînchegat, coada, care aşteaptă de trei ceasuri în frig, ar sfâşia-o. Şi pe bună dreptate, deşi văd şi ei şi comentează: *Ăsta nu-i iaurt. Nici la congelator nu se mai încheagă*. Îl cumpără totuşi. Aşa cum cumpără un fel de lapte bej, de patru ori mai scump, fiindcă s-a pus în el un colorant, făcându-l să poată fi numit altfel. Pâine rostogolită pe jos, murdară de noroi, nimeni nu se mai supără pe nimeni, nici n-ar avea cum, iar dacă tu te superi, nu din cine ştie ce demnitate rănită, ci pentru că ţi-e frică de holeră, întreaga mânie a mulţimii se întoarce spre tine, dintr-un motiv

psihologic foarte interesant: *că o împiedici să uite cât e de rău, că-i aduci aminte iar şi iar ceea ce vrea să uite*.

Uluitor de mulţi oameni săriţi de pe fix vezi pe stradă. Nebuni paşnici, nebuni epuizaţi, nebuni lihniţi, nebuni înfriguraţi.

18 martie. Apropo de lipsa de consideraţie pentru om şi de mentalitatea „sănătoasă" faţă de bolile psihice la noi. Trivialităţile folclorice cu bătaia administrată celui în care a intrat dracul, să-l sperii şi să iasă. Boala de nervi socotită boală „boierească", fasoană. Faptul că Ceauşescu nu vede că rezultatul politicii lui este îmbolnăvirea psihică a unui întreg popor nu are de ce să te mire. Savanta lui a desfiinţat toate centrele de cercetări psihologice şi sociologice din ţară. Ea realmente nu are de unde să ştie că există un psihic uman. Nu ştie. Este incultă şi proastă. La fel el. La fel, probabil, toată clica. Dar oamenii cultivaţi, opozanţii lui, Doina Cornea cade în aceeaşi eroare, aceeaşi ignorare a psihicului dereglat, aceeaşi viziune populară asupra noţiunii de sănătate mintală şi de boală, dacă nu reuşeşte să vadă că *el, întâi şi întâi, este nebun*. Că scrisorile deschise adresate tot lui sunt inutile. Or, scrisorile deschise s-au generalizat la noi într-o aşa măsură, încât s-ar putea ajunge la situaţia când întreaga ţară - cu secretari CC, cu miniştri, vechi activişti şi noi activişti, securişti, popor, i-ar adresa lui scrisori deschise, povestindu-i şi arătându-i lucruri evidente pentru toată lumea numai pentru el nu. Cum de nu vede Doina Cornea că acest tip este surd şi orb la toate scrisorile deschise şi la tot ce-i arată ea, că el nu vede decât ceea ce vede, ideea lui fixă, imaginea lui despre România construită de el, acum şi peste o sută de ani? Iar dacă asta ar mai avea o explicaţie, - faptul că nu vede realul, orbit de idealul lui dement, dar manifestările, gesturile lui foarte mărunte, poticnelile lui în covor, coborârile şi urcările de voce, trecerile bruşte de la şoaptă la lătrătură, accesele de furie, alternate cu lirism, toate acestea sunt în afară de orice dubiu. Cum de nu văd ei, oamenii care-i adresează scrisori deschise, că el *nu mai există*, nu lui trebuie să i se adreseze, ci altcuiva? Că mai bine şi-ar cheltui energiile pentru a aduna probele acestea indubitabile şi pentru a-l înlocui, fiindcă este BOL-NAV. Pe Hitler, când au hotărât atentatorii ăia să-l asasineze pentru că ducea ţara la dezastru, printr-o politică criminală, n-au ezitat. Dar când au aflat că e mai imperios necesar să-l asasineze pentru că este nebun, cred că ceva

i-a oprit. Ce? Frica de Dumnezeu, poate, gândul că un nebun nu se ucide, ci se internează, se izolează, se face inofensiv şi se aşteaptă să i se sfârşească zilele? Credinţa obscură că şi posedatul de diavol este tot fiinţă a lui Dumnezeu? Că nu poţi decât să-l împiedici să facă rău, nu să-l omori? Nu ştiu. Ştiu că ai noştri îi adresează lui scrisori deschise, dovedind că ştiu despre boala psihică tot cât ştie savanta care a desfiinţat institutele de specialitate.

Scenă sinistră. O profesoară de 50 de ani, la CEC. Se aşază la masă să-şi completeze formularul. Rumoare, agitaţie, lume în mişcare. Asta, într-un moment de uitare de sine, bate cu palma în masă şi strigă din răsputeri: *Linişte, faceţi linişte*! N-am văzut decât foarte puţini tipi trecuţi prin 20-30 de ani de meserie didactică, rămaşi zdraveni la cap. Nu numai „ne-deformaţi profesional", ci zdraveni, pur şi simplu. Îţi trebuie minte cu carul şi o capacitate de autoreglare uriaşă pentru ca măcar o parte din mintea asta să-ţi scape nerobotizată, neautomatizată, după 20 de ani de şcoală.

Ieri, la Securitate. Pe holul lor. Un ghişeu pentru paşapoarte. Pe pereţi, de o parte şi de alta, pancarte şi lozinci, destinate să-i împuţineze pe cei veniţi acolo cu cereri de plecare. Unul din afişe, scris cu alb pe sticlă vopsită în albastru închis, spunea aşa:

Ce poate oferi străinătatea unui om care-şi părăseşte ţara? „*Moarte şi sclavie la străini aflăm*." *Înjosire la străini găsesc şi astăzi. Pot primi un dolar în plus, sau mai mulţi, dar vor fi trataţi întotdeauna fără demnitate, nu vor fi respectaţi*.

TRADATORII, cei care îşi părăsesc ţara, sub orice motiv, nu pot fi niciodată luaţi în consideraţie."

16 aprilie. Aseară, sâmbătă, la ora 9 veneam cu tramvaiul de la G.F. Pe la Bulevardul Tomis s-a urcat un grup de muncitori moldoveni. Veneau de la o nuntă. Beţi. Casetofoane, sticle golite pe jumătate, femei vesele. Au dansat, au chiuit, au cântat, într-o dezlănţuire din aceea, tipică, aş spune acum, de frenezie a distracţiei care mai are puţin şi dă în scandal. *Turşeasca, bă, turşeasca, urla unul, hai, turşeasca, că suntem în Dobrojea,* şi ţopăia îndrăcit, în spaţiul care i se lăsase gol în mijlocul tramvaiului. Tânăr, înalt, vânos şi vânăt la faţă, din cauza alcoolurilor tari, probabil, urla: *Uite-aşa, că moldovenii i-a bătut pe turşi şi acuma joacă turşeasca, Ştefan, Ştefan, le-ai dat-o-n gură la turşi, şe mai*."

Mda. La ei acasă, moldovenii sunt oameni primitori, aşezaţi, cu rădăcini. Cei de acolo spun că în Dobrogea, sau în Ardeal, au plecat doar cei mai răi dintre ei. Dacă cei răi înseamnă cei care n-au avut ce mânca, asta poate să fie adevărat. Pe aici lucrează mai ales în construcţii, îi recunoşti şi le recunoşti imediat, ori în ce fel s-ar travesti şi în ce mediu s-ar amesteca, femeile: inele multe, făcute la strung, păr permanent, cu vârfurile tocite, sârmos de la praful de var, bărbaţii: blugi, ten vineţiu, pergamentos, de la alcool tare, feţe emaciate, priviri mieros-pânditoare şi mers furişat sau apăsat, inegal, de vietăţi hăituite, pe care foamea le scoate totuşi la vânat.

Îmi amintesc de un drum făcut noaptea, cu trenul, spre Bucureşti. Un vagon gol, de personal, eu cu patru-cinci călători, dintre care trei moldoveni. Ferestrele deschise şi ăla, al cincilea, care nu ştiu ce zisese, aşa în întuneric. Un moldovean, care până atunci tăcuse: „*ş-ai, bre, cu moldovenii*? *şe ţ-au făcut*? - cu vocea aia a lor moale şi cu pauze lungi, ameninţătoare, între cuvinte - *şe ai, ş-ai zişi sî ti arunşi pi mata moldoveanu acuş pi jam, sî nu ti ştii nimini*?" Calm, dar adânc jignit, lovit într-o rană care nu putea să fie proaspătă şi provocată doar de o vorbă a ăluia. O remarcă neutră, pe care ar fi putut-o face şi despre bucureşteni, şi despre dobrogeni, despre oricine, dacă era cazul. Tipii de aseară trecuseră de stadiul acela de cuminţenie încordată, de pândă. Păreau în acelaşi timp să se creadă singuri în tramvai, liberi să se distreze, dar se vedea şi că distracţia lor n-ar fi avut niciun haz dacă nu supăra pe nimeni. Aşa că pândeau orice umbră de ostilitate din privirea cuiva şi de aici, în mod sigur ar fi început *măşelu*. Cu *turşii*, nu-i aşa, pe care Ştefan îi mai bătuse o dată, şi cu care ei acuma voiau să se împace, jucând *turşasca*.

Toţi oamenii reuşiţi pe care-i cunosc eu, „autoconstruiţi", sunt aşa printr-un efort tenace îndreptat împotriva firii şi nu printr-o conformare cu ea, cum poate ar fi firesc. Dacă la alte naţii ar fi valabile sfatul „fii tu însuţi", la noi precis e valabilă lupta împotriva a tot ce ai moştenit genetic: lene, beţie, dispreţ pentru adevăr, nepăsare, superficialitate, atunci când vrei să fii un „tu însuţi" cât de cât acceptabil.

23 aprilie. Expresie de *newspeak*: *comerţ condiţionat*. Aceasta înseamnă obligaţia de a cumpăra, să zicem, un borcan de spanac, sau

de tocană de legume, dacă vrei unul de gem. Sau invers. Se pratică şi la cărţi şi nimeni, dar ni-meni, după ce s-a inventat expresia, nu mai crâcneşte. *Dacă un lucru are nume, înseamnă că existenţa lui este justificată,* uriaşă găselniţă. Râsul lumii este că dacă, totuşi, crâcneşti, ţi se desface pachetul şi ţi se dă doar cartea pe care-o doreşti. Altă expresie de *newspeak*: *convertire a punctajului în notă*. Adică o teză a primit 1,5 puncte. Numai O,5 peste cel din oficiu, ceea ce e foarte puţin. El este de fapt, echivalent cu 4, care nu e punctaj, ci notă, şi ca cifră, e mai mare. Astfel că, dacă vrei ca lucrarea să nu pară atât de proastă, converteşti punctajul în notă, 1 devine egal cu 4 şi şefului tău nu-i mai plesnesc arterele la vederea atâtor note de 1.

26 mai. Vorbeam ieri despre felul cum se adaptează românul reflex la toate relele. Suntem naţia care o să pierim ultima, având un fel de a primi tentativele de exterminare drept prilejuri de a ne dovedi ingeniozitatea. Când au apărut la noi cozile, urmate foarte curând de cozile de sacoşe, la 5-6 dimineaţa. Apoi pensionarii care-şi vindeau cu 25 de lei rândul în faţă, cu 15 mai la mijloc, şi tot aşa, până la locuri de un leu.

10 august. Problema „curăţeniei poeziei şi a mizeriei (uneori) a celui care o scrie" - în ce multe feluri „mi-am explicat-o" de-a lungul vremurilor. Ultimul „adevăr" pe care-l descoperisem era o imagine a poetului ca ins nu întru totul stricat şi a poeziei ca acea parte infimă, dar reală, a frumuseţii din el, care-l salvează şi-l justifică. Ceva precum alcoolul tare, ieşind din borhotul plin de viermi. Mi-l imaginam chiar pe ticălos torturat de ticăloşia lui şi luptându-se cu ea, trofeul acestei lupte fiind poezia.

Dar dacă ticălosul nu e niciodată şi absolut deloc torturat de ticăloşia lui şi nici măcar nu-l preocupă? Marele poet - chiar mare! - C.I. O sluţenie de om, în pantaloni albi, tricotaţi, mulaţi pe trup şi profilându-i-se prin ei toate organele, vânăt la faţă, cu o acnee juvenilă care-l necăjeşte şi la 40 de ani, cât cred că are, cu un ochi ceacâr, am auzit prin redacţia unde lucra, că pescuia şi ducea acasă tinere debutante în prag de debut, le citea din poeziile lui - splendide, suave, gingaşe! după care îi dădea fetei sarcina să „se ocupe" de el. Era clar, cinstit, lăutăreşte, preţul debutului. Adică nu ajungea culcatul. Sau nu era nevoie de asta, condiţia lui era una anume. De atunci am fost eu

convinsă că poeziile pe care le semnase nu le scrisese el, iar ce-a scris după aceea, n-am mai citit. Şi nici vorbă, nu mi s-a părut, cunoscându-l personal, că ar fi o persoană terorizată de propria-i ticăloşie, ci numai ros de justificate complexe. O lepădătură de om.

Şi cu talentul cum rămâne? Dacă nu e pur şi simplu nicio legătură între una şi alta? Dacă e o dexteritate aşa, o înzestrare, care nu te transformă, nu te curăţă, nu te obligă, nu te construieşte, ci îşi dă aşa, independent de orice, produsul propriu.

29 august. Ştefana n-are dreptate. Romanul lui Kundera este roman politic, din cap în coadă. Dacă ea n-a văzut nicăieri politicul nu-mi spune mie decât în ce măsură ajunge estompat „dincolo" mesajul nostru, şi cât de greu este el de comunicat. Sau cât de puţin dispuşi sunt ei să-l audă? Suntem iremediabil în alte lumi, nu avem ce aştepta de acolo, nu avem de ce le trimite mesaje. „*Ţi se pare că e politic,* zice, *fiindcă eşti implicată. Ai tendinţa să citeşti printre rânduri*." Adevărul e că pot şti mai bine limba pe care Kundera o vorbeşte şi dacă cititul printre rânduri nu e chiar codul. Experienţă comună, cu el am.

30 august. *Orb prin Gaza* - Huxley. Măcar conştiinţa propriei nefericiri dacă ne-ar fi rămas, tot era bine. Atâta timp cât ştie că e nefericit, omul are şansa să-şi schimbe soarta. Dar eu văd în jurul meu oameni care-şi poartă nefericirea fără să ştie că o poartă, ca în jocul acela din copilărie cu „duce măgarul, nu ştie ce duce, a furat hârtie, de la primărie". Oare ce greşeală trebuie să facă Ceauşescu, ce trebuie să ne ia, pierzând, din demenţă, măsura, pentru ca noi să simţim foarte violent durerea şi să reacţionăm?

O femeie s-a aruncat de la etajul 6 pe Bulevardul Tomis. S-au trezit trecătorii cu ea făcută zob, lângă picioarele lor. Un bărbat a venit acasă în timp ce soacră-sa şi nevastă-sa dormeau, a înconjurat casa cu o dâră de benzină şi i-a dat foc. Au ars înăuntru. O mamă şi-a dat foc ei şi copiilor ei, tot înăuntru, în casă. Despre toţi s-a spus: *Nebuni*. Sigur că da. Dar de ce au înnebunit? Alt simptom de primitivism la naţia asta aculturală: boala psihică e ruşinoasă, ca sifilisul, semn că n-ai fost cuminte. Şi într-un fel, aşa e: din necuminţenie, neascultarea părinţilor, înnebuneşte cine înnebuneşte. Din furia că părinţii gândesc şi fac aşa cum gândesc şi fac, când, în realitate, copiii nu-şi judecă niciodată părinţii. Dar în ochii veselei noastre naţii şi nefericirea e ruşinoasă.

N.M.: *Sunt nefericit, pentru că nu mai iubesc. Când iubeam, nu-mi păsa de nimic.* O foarte simplă reţetă: caută prilejuri de veselie şi ai să fii veselă.

Huxley: *Indiferenţa - o formă a trândăviei*.

Moartea - singura instanţă morală pe care n-o poţi păcăli. Certitudinea, din acea clipă finală, lungă cât un secol, că singura viaţă pe care ai avut-o de trăit ai trăit-o prost, că trebuia şi puteai s-o trăieşti altfel - n-o poţi eluda. Deşi eu cred că în marele lui talent de a se eschiva de la întâlnirea cu sine însuşi, omul poate absenta chiar şi-n clipa morţii, din propria lui viaţă. Sau îşi poate face curaj spunându-şi că durează puţin, iar după aia nu mai vine nimic, nici pentru răi, nici pentru buni.

Epistolarul lui Gabriel Liiceanu. „Separarea Adevărului de Frumos şi de Bine care s-a produs în epoca sofiştilor (fundamentul culturii europene - sofistica!!!) explică faptul că poţi fi abject în viaţă şi sublim în operă. Frumuseţea, prin însăşi esenţa ei, de tipul aparenţei, este separată de adevăr şi bine." „Avem azi (...) o educaţie estetică, avem şansa eticului prin natură (sau n-o avem deloc) şi avem, ca oameni socratici, cel mult o voinţă de adevăr."...

4 septembrie. Cioran - *Précis de décomposition* - Gallimard, 1949.: „*O indigestie e mai bogată în idei decât orice paradă de concepte* (...) *Tulburările organelor determină fecunditatea spiritului. Cel care nu-şi simte trupul nu va fi niciodată în stare să conceapă un gând viu...*"

Şi: „*Avantajele debilităţii*: *Individul care nu-şi depăşeşte calitatea de exemplar frumos, de model desăvârşit şi a cărui existenţă se confundă cu destinul său vital, se află în afara spiritului*. (...) *Condiţia prielnică cercetării adevărului sau a expresiei se află la jumătate de cale între bărbat şi femeie*: *lacunele virilităţii sunt reşedinţa spiritului*. (*Gogol, cu «frigul» lui*!) *Dacă femela pură, pe care n-am putea s-o suspectăm de nicio anomalie sexuală şi nici psihică, este mai goală lăuntric decât un animal, masculul intact epuizează definiţia cretinului*."

„*Poetul ar fi un transfug odios al realului, dacă în fuga sa n-ar lua cu sine nenorocirea*."

„*Cele mai înalte certitudini ale noastre nu sunt decât minciuni active*." (cam pascalian...)

„*Ideea neantului nu-i este proprie umanităţii truditoare, cei care muncesc n-au timp şi nici chef să-şi cântărească ţărâna*.” Explicaţia simpatiei pentru tipul nostru de societate, ca soluţie împotriva fricii de moarte, la existenţialişti, nu e greu de găsit. Putem deduce de aici că un regim soial-politic bazat pe muncă forţată este chiar mai folositor omului, dacă nefericirea lui vine din frica de moarte.

„*Vanitoşii, înfumuraţii şi cochetele sunt cei care, de teama părului cărunt* (...) *gândurile lor zburătăcesc între oglindă şi cimitir*. (...) *Orice metafizică începe cu o spaimă a trupului care devine apoi una universală*. *Nelinişţii din frivolitate prefigurează spiritele cu adevărat zbuciumate*. *Trândavul superficial, bântuit de spectrul îmbătrânirii este mai aproape de Pascal* (...) *decât un savant nepăsător de sine*. *Un grăunte de geniul vitalităţii şi rezultatul este marele orgolios, care se împacă greu cu moartea şi o simte ca pe o ofensă personală*.” (Prefer savantul nepăsător de sine...)

„*Îndoiala de sine îi chinuie pe oameni atât de tare încât, drept remediu, ei au inventat iubirea, pact tacit între doi nefericiţi pentru a se preţui fără măsură, pentru a se lăuda între ei cu neruşinare*.”

7 septembrie. Azi am făcut un singur lucru semnificativ. Mi-am iscălit butelia. Am scris frumos cu vopsea albă, pe ea, numele, prenumele, adresa, am putut s-o las acolo, în coada de butelii, nimeni n-o s-o poată lua şi folosi niciodată, fiindcă se ştie că e a mea. Stătea aliniată acolo, între celelate butelii, când m-am uitat în urmă mi s-a părut întâi că seamănă cu un soldat care aşteaptă să plece la război, cu tot plutonul lui, pe urmă că seamănă cu copilul meu, părăsit, pe urmă mi s-a părut că sunt eu-însămi.

12 septembrie. De vorbă astăzi cu Naza. Nu ne mai văzusem de câţi ani? Îi spuneam că, observând, analizând şi întorcând pe toate feţele totul în jurul meu, descopăr tot mai multe semne sigure de nevroză. La care el mă întreabă: *Dar nu crezi că această frenezie analitică este simptomul cel mai clar de nevroză*?

19 septembrie. Azi noapte, după ani şi ani, pentru prima dată mi-a apărut din nou în minte gândul morţii. Iniţial a fost un exerciţiu deliberat. Mi-am dat dintr-o dată seama că nu am mai trăit de foarte multă vreme acea senzaţie, foarte cunoscută cândva şi foarte frecvent încercată, de iminenţă a morţii şi am avut un sentiment de pierdere. Ca

pierderea unui simţ, auz, văz, miros, gust. Şi atunci am încercat să reconstitui starea respectivă, care altădată mă năpădea singură şi spontan, când mi-era lumea mai dragă. Cum aş fi reconstituit prin intermediul imaginaţiei, o mireasmă, sau aş fi văzut „cu ochii minţii" o culoare, după ce printr-un accident ai pierdut aceste două simţuri. Şi brusc m-am aflat din nou, exact ca atunci, faţă în faţă cu EA, pentru câteva secunde. Ea, Femeia-Înaltă-Cenuşie. Ca şi cum urma să se *petreacă* imediat, acum. A fost ceva aproape fizic, ca o apariţie neaşteptată, în faţa mea, pe o cărare foarte îngustă, mărginită pe amândouă părţile de prăpastie. Frica, teroarea, de parcă momentul când trebuia să mor era foarte aproape, mi-am urmărit-o foarte atentă, dinafară, ca şi când n-ar fi fost vorba de mine, dar şi destul de dinlăuntru, ca ea, panica, să fie aceea care punea în mişcare gândul. Încercarea mea de a o înşela. Nu exista dedesubt, nici deasupra, nici stânga, nici dreapta. Încremenirea pe loc. O încordare a viscerelor într-un efort de a opri... timpul, pentru că era singurul obstacol ce-l mai puteam pune între Ea şi mine. Uimirea, frustrarea că timpul nu poate fi oprit. Altă tentativă de a o păcăli: un pas înapoi în trecut, în amintire. Am mai câştigat puţin timp. Cum pot folosi timpul ăsta ca să nu ajung din nou în punctul unde mă aflu, adică faţă-n faţă cu Ea? Şi aici mi-am adus aminte soluţia salvatoare: sinuciderea. Ca şi atunci când nu-mi pierdusem acest „al şaselea simţ", când ori de câte ori mi se întâmpla să nimeresc fără să bag de seamă, în „sorbul" acestei halucinante frici, şi când încercând să ies la suprafaţă, şi nefolosindu-mi la nimic gândul că totuşi nu se întâmplă acum-acum, ci peste 10-15-20 sau chiar 50 de ani, îmi spuneam că mai este până o să se întâmple, iar atunci când o fi să se întâmple, n-are de ce să-mi fie aşa de frică, fiindcă am să mă sinucid. Că în momentul în care am să înţeleg că nu există scăpare, eu am să-i scap, sinucigându-mă. Găselniţa asta m-a scos din impas de fiecare dată, de fiecare dată am reuşit să alung gândul, amintindu-mi hotărârea luată. Stabileam că ea a rămas valabilă şi mă calmam. Azi-noapte, crezând că pot lua lucrurile de unde le lăsasem, am încercat să-mi imaginez şi gestul acesta în toate detaliile lui. Întinzi mâna, iei de pe noptieră tubul de somnifere, înghiţi douăzeci, bei paharul cu apă şi te întinzi la loc în pat. Nu durează mai mult de 4 minute şi nu doare. Ei bine, mi-am dat seama foarte clar că nu o voi face. Că ani şi ani am

păstrat în rezervă şmecheria asta, fără s-o examinez, dar că ea nu există. Că Nimicul nu se acceptă de bunăvoie chiar dacă fizic nu înseamnă decât efortul de a face un pas, mi-am dat seama că pasul acela nu-l faci decât îmbrâncit. Ca paraşutiştii, la primul lor salt în gol. Brânciul acela poate fi orice, dar nu hotărârea calmă de a te omorî, ca se eviţi să mori.

Când m-am gândit eu prima dată la moarte? Copil de 8-9 ani, cred, când am avut revelaţia că mamele mor, în mod natural, înaintea copiilor. Mi s-a părut cea mai nedreaptă şi inacceptabilă lege a naturii, şi în acelaşi timp singura la care nu-mi trecea prin cap că ar exista excepţii. Nu aveam cunoştinţă nici măcar de accidentele care o contraziceau, ca să mă pot linişti că aş putea fi eu un asemenea accident. Pe urmă, consecinţele ei mi se păreau la fel de disperante ca şi legea în sine: faptul că mamele mor inevitabil înaintea copiilor însemna pentru mine şi faptul inevitabil de a rămâne singură, ceea ce făcea lucrul şi mai absurd: mama s-ar fi putut obişnui şi fără mine, că nu mă avea dintotdeauna, dar eu o aveam pe ea dintotdeauna. Nopţi întregi îmi chinuiam mintea ca să descopăr vreo şmecherie, găseam şi respingeam pe rând ieşiri (mă făceam doctoriţă, descopeream elixirul vieţii veşnice, mă îmbolnăveam eu, de bunăvoie, de o boală mortală).

Cred că m-am liniştit, descoperind, probabil fără să conştientizez, aceeaşi soluţie, a sinuciderii. La propria mea moarte, inevitabilă, nu ştiu când m-am gândit prima dată, dar îmi amintesc foarte bine când am încetat să mă mai gândesc, să mai fiu adică protagonista acelor „întâlniri", a acelor „repetiţii", pe care mă obişnuisem să le eludez cu anticipaţie, opunându-le fenta sinuciderii. S-a întâmplat după naşterea şi după moartea lui Gabriel. După ce a murit el, ori de câte ori mă gândeam la moarte, mă gândeam la un Dincolo, nu la Nimic. La un Dincolo unde eu am deja pe cineva, unde nu numai că n-o să fiu străină, dar unde m-aş fi simţit mult mai puţin străină decât mă simţeam Aici, acolo fiind deja copilul meu, cu care stătusem atât de puţin. Poate că aşa se explică faptul că obsesia morţii, nudă, o au mai ales bărbaţii, şi mai ales fiinţele singure. Dacă ai pe cineva Aici, durerea lui atenuează frica ta. Dacă ai pe cineva Dincolo, frica „trecerii" este atenuată de speranţa că ai să-l întâlneşti. Ce altă explicaţie psihologică are faptul că muribunzii conversează deja cu morţii, sub ochii îngroziţi ai celor care

le ţin lumânarea? Singuraticii şi necredincioşii nu conversează în acele clipe nici cu viii, nici cu morţii şi mi-i imaginez urlând că nu vor să moară, nu vor să li se întâmple tocmai lor nedreptatea asta, ceea ce înseamnă că în ciuda unei atitudini de o viaţă, de detaşare şi indiferenţă faţă de viaţă, au iubit-o totuşi. Poate că de aceea un Cioran, de exemplu, se exersează sistematic în a o urî, ca să se despartă uşor de ea, numai că atunci, în ceasul acela, toate măştile cad, îmi închipui, şi tot eşafodajul nostru de argumente. Nu-mi închipui totuşi om atât de desăvârşit de singur şi de lipsit de iubire (*care este un pact tacit între doi nefericiţi pentru a se lăuda între ei cu neruşinare*), ca în clipa aceea, de adevăr gol-goluţ, să urle şi să se zbată că nu vrea să moară, cum se zbat condamnaţii la ghilotină.

Am avut azi noapte revelaţia că există un mod mult mai meticulos, mai gospodăresc şi mai sigur de a-ţi eluda moartea, decât ura şi dezgustul activ de viaţă, ca exerciţiu zilnic. Există pur şi simplu şansa de a-ţi cultiva cu minimă îndreptăţire speranţa în Viaţa de Dincolo. Constând într-un obstinat şi nespectaculos exerciţiu de imaginaţie, în urma căruia să ajungi să vezi Eternul Ţinut, ca pe un sat pe uliţele căruia locuiesc acolo Mama, dincolo Copilul, dincolo Iubitul cu care carnea te-a împiedicat să fii una, Aici, mai încolo, cine-ştie-cine, pe care acuma l-ai uitat. Poate că este chiar un mod de a a învăţa s-o accepţi, nu doar de a o eluda, dar să ne propune scopuri modeste, dacă vrem să le atingem.

De azi încolo, n-am să mai scriu niciun rând.